

Sammakko käsilaukussa
– aikuinen ja satu

Ulla Vehmasaho
Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Lokakuu 2015

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuslaitos
Tekijä – Author Ulla Vehmasaho	
Työn nimi – Title Sammakko käsilaukussa – satu ja aikuinen	
Oppiaine – Subject Kirjoittaminen	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Lokakuu 2015	Sivumäärä – Number of pages 144
Tiivistelmä – Abstract Pro gradu -työni käsittelee aikuisen suhdetta satuun, mikä se on, miten sitä voi kehittää ja miksi sitä kannattaa kehittää. Rakensin työkseni tietoyhteiskuntaa ja väsyin hehkutukseen kaiken autuaaksi tekevistä tietoteknisistä sovelluksista ja aloin miettiä, onko elämää rikastuttavalle sadulle tilaa aikuisen maailmassa. Peruskysymyksiä ovat, miksi aikuinen ei usko satuun ja miksi hänen kannattaa uskoa, mikä merkitys sadulla voi olla aikuisen elämässä, sekä miten omaa sisintään voi tutkia ja oman elämänsä ongelmakohtia purkaa kirjoittamalla ne satuun ja tuottaa näin hyvinvointia elämäänsä. Viitekehys ja teoreettinen tausta on ensisijaisesti kirjallisuusterapiassa painottuen kirjoittamisen hyvinvointia lisäävään vaikutukseen. Pohdinnan tukena on mm. psykoanalyttinen kirjallisuudentutkimus. Käsitteistä oleellisimpia ovat satu lajityyppinä ja käsitys totuudesta liittyen satuun, tietoinen ja tiedostamaton, niiden synty ja vuoropuhelu, välitila, mielikuvitus ja leikki, kirjoittamisen prosessi ja voimaantuminen. Selvitän, mikä on satu ja mitä kieltä se puhuu, pohdin aikuisen uskomista satuun ja perustelen uskomisen merkitystä. Kirjoittamisen hyvinvointivaikutuksen pohdinta keskittyy teorian lisäksi kahteen käytännön kirjoittamisprosessiin. Aihe on monitahoinen ja muuntuva, joten suhtautumiseni aiheeseen on pohdiskelleva. Tulin siihen tulokseen, että myös aikuinen saa voimaa sadusta, sadun käyttämisestä työkaluna kirjoitettaessa ja sadun kirjoittamisesta ja tekstin reflektoinnista. Kirjoittamisprosessi niin ryhmässä kuin omalla kohdalla oli voimaannuttava kokemus. Pelkkää järkeä ylistävässä ajassa ymmärryksen lisääminen mielikuvituksen tärkeyttä kohtaan on mielestäni välttämätöntä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Lisääntyvä ymmärrys edistää kirjoittamisen hyvinvointia lisäävien keinojen käyttöä muidenkin menetelmien kuin sadun kautta. Konkreettisena tuotoksena syntyvä sadun uudelleenkirjoittamisen harjoitus on vapaasti sovellettavissa kenen tahansa käyttöön. Sammakko(prinssi) on varattu kirjoittajan yksityiseen käyttöön. Prinssin omasta tahdosta.	
Asiasanat – Keywords satu, mielikuvitus, leikki, semioottinen ja symbolinen, kirjoittamisen hyvinvointia lisäävä vaikutus, voimaantuminen	
Säilytyspaikka – Depository JYX Julkaisuarkisto	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1. Olipa kerran – johdanto	4
2. Kerro, kerro kuvastin – kohteen kuvaus	9
2.1 Mihin etsin vastausta ja mistä – tutkimuskysymys ja näkökulma	9
2.2 Matka sankariksi – ihmettely, pohdinta ja vaikuttavuus	17
3. Kun elämä ei riitä – aikuinen ja satu	26
3.1 Satu – yhteinen perintömme	26
3.2 Sellonjousi selkärankana – aikuisten satuja	30
3.3 Tie minuuteen ja syliin – sadun merkitys	38
4. Hyvän elämän tasapaino – tietoisien ja tiedostamattoman vuoropuhelu	45
4.1 Tiedostamaton hukassa – aikuinen ei löydä sadun merkitystä	45
4.2 Sammakko käsilaukkuun – tien paratiisiin voi vielä löytää	55
5. Vaiettu alkaa värähdellä – oman elämänsä kirjoittaminen	67
5.1 Uudet merkitykselliset kertomukset – kirjoittaminen ja hyvinvointi	67
5.2 Oksennuksesta uudeksi tarinaksi – puolikkaasta kokonaiseksi prinsessaksi	74
5.3 Kotikaljaa vai kansansatuja – ikäihmisten ryhmä	88
5.4 Sankarina selvisin Epätoivon maasta – kirjoittajaryhmän tarinat	95
6. Sen pituinen se – päätäntö	131
Lähteet	135

1. Olipa kerran – johdanto

*"Aina kun kerrotaan satu, tulee yö. Ajasta ja vuodenaikasta riippumatta tarinan kertominen synnyttää tähtitaivaan ja valkoinen kuu lipuu esiin jääden loistamaan kuulijoiden ylle. Toisinaan tarinan päättyessä salin täyttää päivänvalo. Toisinaan tarina jättää jälkeensä palan tähdestä, joskus repaleisen suikaleen myrskytaivasta. Mitä tahansa tarina jättää jälkeensä, siitä riittää runsaasti materiaalia sieluntekemiseen."*¹

Rakensin työkseni tietoyhteiskuntaa. Istuessani palavereissa tuijotin ulos ikkunasta väsyneenä jatkuvaan hehkutukseen kaiken autuaaksi tekevästä uusista tietoteknisistä sovelluksista. Kaikkialla, kaiken aikaa, kaikkien kanssa. Muutama giga ja olemme tavoittaneet jälleen paratiisin. Teoriassa.

Ikkunasta näkyi Frenckellin vanhan paperitehtaan tehtaan puolikas torni, sen takana Tammerkoski, teollisen Tampereen pääsuoni. Eteenpäin! Pyhäjärvi veti ja Näsijärvi työnsi ja välissä oli koski. Kuinka hyvin tuo Lauri Viidan kuvaus kaupungin elämästä vieläkin pitää paikkansa! Toinen toistaan nerokkaampia tuotantokoneistoja syntyy edelleen, tuotteet vain ovat muuttuneet. Sama kiihkeä rytmi muokkaa edelleen rautaa ja varsinkin ihmistä. Kulutus kiihtyy. Ja yhä edelleen kysytään, mikä on edistystä. Teknis-sosiaalinen hiidenkirnu, Viita kirjoitti. Sitä tämä kaupunki on edelleen. Ja painotus on juuri noin päin. Vaikka tietoyhteiskuntapuheissa on kyllästymiseen saakka vaahdottu siitä, että tekniikka on vain väline, omaa arkeaan elävä ihminen on useimmiten unohdettu kokonaan. Tekniikkaa on, tunne puuttuu. Me olemme edistyksen virrassa nyt vielä tiukemmin kuin 50-luvun alussa. Virta vääntää ja vaivaa armottomalla paineella sinne joutuneet uuteen muotoon, jos ei sitten upota saman tien syövereitten jäteliejuun, kuten Viita loistavasti kuvasi.² Virran nopeus ei ole lähelläkään tietovirtojen nopeutta, mutta sen voima on huomattavasti suurempi.

Tarina alkaa syntyä: puolikas torni ja prinsessa, virtaava vesi ja tietysti – sammakko. Mielellään prinssiksi suudeltava versio. Tarinan myötä syntyy myös kiinnostus satuun, paitsi sen käyttämiseen runkona omassa tekstissä, myös sen merkitykseen aikuisen elämässä.

Satuja tarkastellaan yleensä lapsuuteen liittyvänä kirjallisuuden lajina. Entä satu ja aikuinen?

¹ Pinkola Estés 2014, 484

² Viita, 1951, 7-9.

Voiko sammakko kulkea mukana käsilaukussa, johon aikuisen naisen koko arki kulminoituu, tai aikuisen miehen povitaskussa? Tarinan kehittyessä pohdin sadun ja mielikuvituksen ilmenemistä ja luonnetta ja sitä, mikä merkitys sadulla on ja voi olla aikuisen arjessa. Lapsellista pakoa aikuisen todellisuudesta vai merkityksien etsintää ikaikaisesta ja pysyvästä? Kykeneekö ihminen hallitsemaan todellista paremmin epätodellisen avulla, jopa muuttamaan sitä, ja miten tähän voi harjaantua? Satu rikastuttaa elämää, kiihottaa mielikuvitusta, auttaa kehittämään älyä ja selventämään tunteita, se vastaa ihmisen pelkoihin ja pyrkimykseen, ottaa huomioon hänen vaikeutensa ja samalla antaa viitteitä ratkaista ongelmiaan. Satu on siis yhtä aikaa kosketuksissa ihmisen persoonallisuuden kaikkiin puoliin. Miksi tämä ei koskisi myös järkevää aikuista?

Minusta fyysikko Albert Einstein oli suhteellisen viisas mies. Ja ehdottomasti järkevä. Tarina kertoo, että hänen luokseen tuli nainen, joka kysyi, mitä hänen pitäisi lukea pojalleen, että tästä tulisi menestyvä tiedemies. Einstein vastasi epäröimättä, että satuja. Nainen sanoo: *"Hienoa, mutta entä sen jälkeen?" "Lisää satuja"*, vastaa Einstein. Nainen kysyy vielä: *"Ja sen jälkeen?"* Einstein vastaa piirtäen piipullaan pitkän kaaren: *"Vielä enemmän satuja."*³

Eikö mielikuvituksen käyttö voi olla tie menestykseen myös aikuiselle?

Tulevaisuudentutkijoiden mukaan sadulle on hyvä antaa tilaa, koska mikään ei vedä vertoja hyvälle tarinalle. Tarinassa on pysyvyyttä, jota nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa tarvitaan yhä kiihtyvän muutoksen, nopeuden ja runsauden keskellä. Myös ihmismielen organisoinnissa tarina on ylivoimainen. Sen avulla tapahtumia voidaan identifioida, jäsentää, ymmärtää, muistaa ja palauttaa takaisin työstettäväksi.

*"Connecting people"*⁴ on kaikkien mantra, mutta kuka meistä saa yhteyden omaan itseensä? Satuun liittyvällä tematiikalla – mielikuvien käyttö ongelmanratkaisuun ja luovan ajattelun lisääminen – on myös terapeutista merkitystä. Ihmisen täytyy pystyä ymmärtämään itseään voidakseen elää rikasta elämää. Voidakseen elää rikasta elämää, hänen on tunnettava itsensä. Jotta ihminen tuntisi itsensä, hänen on pystyttävä sukeltamaan syvälle tiedostamattomaan itseensä, vahvuuksiinsa ja pelkoihinsa. Satu on matka omaan itseen.

Aikaisemmin osasimme tarinoiden, kuten myyttien ja satujen, kautta kuunnella sisimpiä tunteitamme paremmin. Nyt tieteet ovat tehneet piilotajunnan vaikeaksi ymmärtää tai

³ Zipes 1979, 1

⁴ "Connenctin people" on Ove Strandbergin keksimä iskulause, joka on ollut Nokia Oyj:n (aiemmin Oy Nokia Ab) käytössä 1990-luvulta saakka ja on yksi maailman tunnetuimmista iskulauseista.

kokonaan mykäksi. Emme luota enää piilotajuiseen puheeseen vaan vähättelemme satuja ja unia. Ihminen tuntee itsensä eristyneeksi, koska hänen yhteytensä luontoon on kadonnut ja sen mukana syvä tunneperäinen energia, jota tämä symbolinen yhteys antoi. Tätä menetystä voi korvata satujen symboliikka, joka tuo esiin alkuperäisen luontomme, sen vaistot ja sen omalaatuisen ajattelun. Mutta meidän on hyväksyttävä se ja opittava ymmärtämään kieltä, jota järkevä aikuinen pitää järjettömänä.

Milan Kundera kirjoitti:

"Tieteiden nopea kehitys ajoi ihmisen erikoistuneiden tieteenalojen tunneleihin. Mitä pitemmälle tiedossaan ihminen eteni, sitä auttamattomammin hän kadotti näkyvistään maailman kokonaisuuden ja itsensä, vajoten siten tilaan josta Husserlin oppilas Heidegger käytti kaunista ja lähes maagista nimitystä "olemisen unohdus".⁵

Martin Heidegger⁶ uskoi, että välineellinen tekniikka ja yleisesti tieteessäkin vallitseva teknologinen periaate kiehtoo, noituu ja sokaise ihmisen niin, että hän uskoo vain yhteen tapaan ajatella. Tämä on tuhoisaa, koska näin ihminen menettää omimpansa, mahdollisuuden itse arvioida oman kehityksensä arvoa. Elämme yksinkertaistuksen pyörteessä yhteistä julkista kenen tahansa elämää, emme omaamme.⁷ Ulkoistamme elämämme asiantuntijoille, elämämme on internetin hypertekstiä, sirpaleista ja kenen tahansa päivitettävissä, vaikka olennaisinta olisi oppia saamaan elämänohjeet omista tunnoista. Satu ei ole keino paeta todellisuutta, vaan keino löytää se ja tehdä se elävämmäksi. Se on tie myös aikuiselle päästä takaisin "olemiseensa".

Koska kiinnostus aiheeseen syntyi omasta kirjoittamisesta, pohdin sadun merkitystä aikuiselle ensisijaisesti kirjoittamisen lähtökohdasta. Satu on läsnä myös pro gradu -työni taiteellisessa osuudessa, joka on kaunokirjallinen romaaniteksti *Puolikkaan tornin kokonainen prinsessa*. Tarina sijoittuu realistiseen arkeen, mutta käyttää satua ja sadun keinoja hyväkseen.

– Äiti kelle toi täti puhuu? kajahtaa kirkas ääni.

⁵ Kundera 1986, 12

⁶ Martin Heidegger (1889 – 1976), saksalainen filosofi, tunnetaan eksistentialistisesta ja fenomenologisesta ajattelustaan koskien olemisen kysymystä.

⁷ Varto 2003, 17, 99

Helvettiläinen, olen taas puhunut ääneen. En kuule ohi kulkevan äidin vastausta, mutta voin kuvitella kauhistuksen: Täti kiskoo silmät punaisina nappia naamaan keskellä päivää, keskellä kaupunkia. Hymyilen. Onneksi joku asia vielä huvittaakin.

Katselen hetken äidin ja lapsen perään. He häipyvät punatiilikäytävään Frenckellin entisen paperitehtaan puolikkaan tornin alle. Minun puolikas tornini. Olen sepittänyt siitä mielessäni monta pientä tarinaa istuessani palaverieissa kaupungintalon neuvotteluhuoneessa, jonka ikkunasta torni näkyy.

Satuja. Mulle satuja kerro, minä rakastan niitä, kuten runoilija Anni Vela. Mitä elämä antaa, ei minulle riitä. Voi, kunpa vielä olisikin ennen aika, jolloin toivomisesta vielä oli apua! Torni saa olla puolikas, sen on arkkitehti sellaiseksi suunnitellut, mutta minä haluan olla kokonainen. Nyt kuitenkin olen vain puolikas prinsessa, jolta on pallo hukassa ja niin syvässä lähteessä, että pohjaa ei näy. Eikä näy myöskään sammakkoprinssiä, vaikka itken ja vaikeroin kuinka. Ei auta, se on tehtävä.

– Yksykskahdeksan Maija, miten voin auttaa?

– Hei Maija, annatko Tampereen työterveyden ajanvaraus, yhdistä suoraan.

– Yhdistän.

– Kaarin Auer tässä hei, tilaisin ajan.

– Millainen tilanne sinulla on? Kaksi seuraavaa viikkoa on aika täyttä.

Ei hitto, jos en pääse nyt heti, se jää! Kiltti vastaanottotäti, etsi minulle aika!

– Tulisin mielelläni niin pian kuin mahdollista. Olen töissä samassa talossa, pääsen lyhyelläkin varoitusajalla.

– Peruutusaikoja ei nyt kyllä ole. Mutta odotas, Raatikainen päivystää tänään kuuteen saakka, pääsisitkö jo tänään puoli kuudelta?

En tunne Raatikaista. Mutta enhän tunne työterveydestä ketään muutakaan, en ole käynyt siellä kuin työhöntulotarkastuksessa vuosia sitten. Onneton lääkärikammoinen. Puoli vuotta sairaalassa kuusivuotiaana loi kammolle vankan pohjan.

[...]

– Pääsen, tulen silloin, kiitos.

Nyt se on tehty. Enää en voi karata. Ehkä nämä rappuset kuitenkin johtavat jonnekin. Tunti aikaa, voin vaikka tehdä töitä sen ajan. Emilialle täytyy laittaa viesti, että tulen vähän myöhemmin, jääkaapissa on välipala valmiina. Lähdän.

– Eivät johda! Älä mene sinne, minä etsin sinun pallosi!

Käännyn ympäri. Alanko jo kuulla ääniä? Ainoa ihminen, joka näen, on jo menossa tunnelin läpi puistoon. Ilmeisesti ajattelin prinsessaa ja palloa liian intensiivisesti. Naurahdan ja käännyn uudestaan lähteäkseeni.

– Odota, älä mene!

Pysähdyn. Ei tämä voi olla totta. Olisi pitänyt tilata se lääkäri jo aikaisemmin. Otan muutaman askeleen. Nyt ääni kuuluu vaativampana.

– Tule takaisin! Sinä halusit satuun ja täällä minä nyt olen!

Minun on pakko palata rappusille. Katson ympärilleni ja kurkistan sitten varovasti kaiteen yli. Sammakko istuu rappusilla. Suljen silmäni ja avaan ne hitaasti uudelleen. Kyllä. Rappusilla istuu tummanvihreä sammakko. Puolessa välissä. Kuihtuneen voikukan ja Marlboro-askin vieressä.

– Minä olen sinun prinsessi! Mitä annat minulle, jos tuon pallosi takaisin?

Pudistan päätäni, puristan kaidetta, hengitys kulkee katkonaisesti.

– No, mitä annat? tivaa sammakko ja tuijottaa lähes mustin silmin. Jos olisin uskaltanut katsoa tarkemmin, olisin huomannut sen virnuilevan.

Katson taas ympärilleni. Eihän kukaan vain näe? Suljen vielä kerran silmäni, mutta se ei häviä. Tuijottaa vain ja tivaa uudelleen: – Mitä annat?

– Mitä vain haluat sammakkokulta! pärskähdän lopulta. – Saat puhelimeni ja uuden Mac Bookini!

– Hahaa, tiedät, että en halua maallista mammonaasi, minulla on sitä tarpeeksi. Haluan syödä kanssasi samassa pöydässä, juoda kanssasi kuohuviiniä, nukkua kanssasi kyläsevän takomassa hienossa rautasängyssäsi, jossa yksikään mies ei vielä ole maannut, ja tietysti haluan että suutelet minua!

Minä luulin vielä hetki sitten, että olen hullu. Nyt tiedän että olen.

– Lupaan, lupaan, kaiken saat! huudan ääneen itkun kuristaessa kurkkua, kiepahdan kannoillani ja lähdän juoksemaan pois.

– Odota! Ota minut mukaasi, en minä muuten voi sinua auttaa! sammakko huutaa perääni.⁸

⁸ Ote tutkimustyön taiteellisen osuuden käsikirjoituksesta *Puolikkaan tornin kokonainen prinsessa*.

2. Kerro, kerro kuvastin – kohteen kuvaus

2.1 Mihin etsin vastausta ja mistä – tutkimuskysymys ja näkökulma

Lits – läts. Sammakko hyppää käsilaukusta, istahtaa maccini viereen ja kurkistaa mitä olen tekemässä. Nähtyään mitä kirjoitan, se heittäytyy itsevarman rennosti selälleen, ristii pulleat reitensä ja tuijottaa hetken rämeen ruskeilla silmillään. – Saanko osallistua

gradunkirjoitustyöhön? Auttaa löytämään pallosi? Minähän olen itse asiassa kaiken alku.

– Ei käy. Minä kirjoitan nyt teoriaosuutta ja sinä olet satua.

– Krrr. Satu on taidetta ja taide on totta. Jos teoriasi todistaa, että minä olen totta, saanko sitten osallistua?

– Mitä? Juu, sitten kyllä.

Sammakko hypähtää istumaan, se työntää nyperöistä naamaansa eteenpäin ja muikistaa suutaan. – Testataan heti! Suutele minua, niin katsotaan mitä tapahtuu!

– Häivy siitä, onneton vedenläiskyttäjä!

Sammakko rypistää otsaansa, kääntyy lähteäkseen, mutta siirtyykin vain Freudin⁹ päälle.

– Porca madonna! *Maallikkoanalyysin kysymys. Keskustelua Puolueettoman kanssa* (1926). Saan syyhyn Freudista, henkilökohtaisia kaunoja. Mutta miksi et tee samoin kuin Freud, minä olen puolueeton maallikko, unparteiischen, keskustele tieteestä minun kanssani. Minä voin olla täynnä mielihyväperiaatetta oleva "se" joka tökkii sinun todellisuusperiaatteeseen pyrkivää "minääsi" ja siitä tulee täydellinen tasapainoinen kokonaisuus!¹⁰

– Mene pois, roikkokoipi, en kaipaa viisasteluasi.

Sammakko ei liikahdakaan, tuijottaa vain suoraan silmiin.

– Kaipaat kuitenkin. Sinä tarvitset minua, minun on huolehdittava siitä, että et taivu yleisen totuuden edessä. Mennään yhdessä yli, attraversiamo. Joko olet keksinyt aiheen, kiteyttänyt ydinkysymyksesi? Onko se ehkä prinsessan hylkimän sammakkoprinsin sielunelämä? Kerro.

– Kirjoittamisen hyvinvointia lisäävää merkitystä ajattelin pohtia. Voimannuttaako satu myös aikuista.

⁹ Sigmund Freud (1856–1939), itävaltalainen lääkäri ja tutkija, psykoanalyysin perustaja.

¹⁰ Freud 2010, 37-38

Sammakko innostuu. – Siis kuitenkin satu! Silloinhan minä olen mukana.

– No niin, siinä taiteellisessa osassa, mutta tämä on tiedettä.

Sammakko rypistää otsaansa ja hyppää loikan verran lähemmäksi. – Ei niitä voi erottaa. Älä pakene tieteeseen, prinsessa. Älä myöskään pakene taiteeseen, vain heikot tekevät niin. Voimakkaat astuvat taide mukanaan elämään ja voittavat. Olen kuitenkin ylpeä sinusta. Luulin jo, että et haluakaan kirjoittaa meidän tarinaamme loppuun. Huomaa painotus sanalla *meidän*. Vanhojen kiinalaisten mukaan toinen puoli sielustasi on sammakon muotoinen.¹¹ Haluatko valita kumpi puoli?

– Ulkopuoli. Voisit poistua tuosta ovesta. Nyt.

– Älä nyt, älä nyt, sammakko kurahtaa ja läpsyttää räpylällään Freudin vieressä lojuvaa *Grimmin satukirjaa* (1979/1990). – Sinä lupasit kohdella minua hyvin ja tiedät, että myös isäsi vaatii sinua pitämään lupauksesi. Muuten, jos ihminen ei täytä lupauksiaan, hän joutuu kuolemansa jälkeen täyttämään ne rupikonnien hahmoissa ja voi vasta sen jälkeen päästä taivaaseen.¹² Porca madonna! Haluatko rupikonnaksi? Minun kaltaisenani eloisana ja komeana sammakkona olemisessa on sentään joitain hyviä puolia, mutta silti voin sanoa toivovani, että pääsisin pian takaisin prinssiksi.

– En minä mitään luvannut, se oli romaanihenkilö!

– En olisi sinuna niin varma. Ihmeitä tapahtuu.

Sammakko nutristaa suutaan. – Siis, satu ja aikuinen, kirjoittaminen ja hyvinvointi. Miten kiteytät peruskysymyksesi ja miten etenet?

– Peruskysymyksiä ovat miksi aikuinen ei usko satuun ja miksi hänen kannattaa uskoa, mikä merkitys sadulla voi olla aikuisen elämässä, sekä miten omaa sisintään voi tutkia ja oman elämänsä ongelmakohtia purkaa kirjoittamalla ne satuun. Voiko sadun avulla löytää uutta ymmärrystä itseään ja ympäristöään kohtaan ja näin lisätä hyvinvointiaan.

Ensin selvitän teoriaa, mikä on satu¹³ ja mitä kieltä se puhuu. Yksi ongelma aikuisen suhtautumisessa satuun voi yksinkertaisesti olla se, että ei tiedetä mistä puhutaan, kun puhutaan sadusta. Esimerkiksi Yrjö Hosiainluoman *Kirjallisuuden sanakirja* (2003) määrittelee sadun vapaaseen mielikuvitukseen perustuvaksi, tavallisesti moniepisodiseksi, usein opettavaiseksi kertomukseksi, jossa on selväpiirteinen ja pitkälti vakiintunut juonirakenne. Saduissa kerrotaan maagisista ilmiöistä, taioista ja sankarien yliluonnollisista

¹¹ Biedermann 1993, 321

¹² Biedermann 1993, 322

¹³ satu, engl. fairy tale, saks. Märchen

seikkailuista. Usein niissä on myös epäonnisia tapahtumia, joista kuitenkin selvittää onnellisesti. Satu on allegoria, eli eräänlainen laajennettu metafora. Allegorialla on kaksoismerkitys, siihen sisältyy pintamerkityksen ohella syvempi vertauskuvallinen merkitys.¹⁴

Mielestäni Hosiaislouman määritelmä kertoo lähinnä sadun rakenteesta. Se ei avaa sadun merkitystä tai vaikutusta, eikä kerro mitään sen syvimmästä olemuksesta, seikoista, joihin itse paneudun tarkemmin. Satua tarkastellaan usein pelkkänä objektina, ei osana maailmaa, jossa se saa erilaisten suhteiden kautta merkityksensä. Satu on monelle aikuiselle vain lasten iltahuviksi tarkoitettu, muottiin ahdettu käyttöesine, mutta se kantaa edelleen ydintään, asiat ovat itsenään, ei rajattuina tai annettuina merkityksinä. Satu on tietynlainen kirjallisuuden laji. Lajit perustuvat lukijoiden sosiokulttuurisiin käsityksiin ja odotuksiin, Hans Robert Jauss puhuu odotushorisontista. Meillä on tietyt odotukset myös sadulle. Mutta on hyvä muistaa, että odotushorisontit muuttuvat ajan kuluessa ja yhteydestä toiseen. Löydämme samasta lapsena lukemastamme sadusta eri merkitykset lukiessamme sen aikuisena.¹⁵

Pohdin myös satuun uskomista ja perustelen uskomisen merkitystä. Heidegger sanoo, että taideteos, joka siis myös satu on, avaa maailman, tietyn merkityskokonaisuuden ja näin pitää yllä tätä merkityskokonaisuutta. Satu siis ei ole pelkästään maailman osa, vaan maailma avautuu sen kautta.¹⁶ Tämä on aikuisen hyvä ymmärtää.

Yksi satujen tieteellisen tarkastelun pioneereista, Johann von Herder¹⁷, aistimellisuuden, tunteen ja sensitiivisyyden filosofi¹⁸, jo totesi, että sadut heijastavat kollektiivista kansan henkeä ja että niissä on jäänteitä arkaaisista, kauan unohduksissa olleista, uskon ja luottamuksen ilmaisuista symbolisessa muodossa.¹⁹

Herderin mielestä kulttuuriset tuotteet, joihin satukin voidaan lukea, ovat ihmisen luovaa toimintaa, jossa he tuovat esiin omaa sisintään, itseään ja todellisuuden kokemistapaansa ja rakentavat sitä kautta maailmaansa. Herder itse asettaa taiteista korkeimmalle runouden, joka on yhteydessä kielen kautta tapahtuvaan maailmanhahmotukseen. Runous on hänen mukaansa ihmisten ja kansojen luonnollinen tapa rakentaa mielikuvituksen tuottamien merkitsevien hahmojen kautta omaa

¹⁴ Hosiaislouma 2003, 827, 39

¹⁵ Shore ja Mäntynen 2006, 14

¹⁶ Kupiainen 1991, 52

¹⁷ Johann Gottfried von Herder (1744–1803), saksalainen (kieli)filosofi, teologi, runoilija ja kirjallisuuskriitikko.

¹⁸ Ollitervo ja Immonen 2006, 16

¹⁹ Arvola ja Mäki 2009, 29

kokemusmaailmaansa. Runous on kaiken kansan omaisuutta, ei minkään kulttuurisen yläluokan.²⁰ Samoin voidaan katsoa sadun olevan luonnollinen tapa rakentaa omaa kokemusmaailmaansa, satu on ollut jo vuosisatoja jaettavissa universaalisti. Ongelma on vai se, että ihminen on vieraantunut itsestään, yhteiskunta vaatii pelkistetyn rationaalista ajattelua ja mekaanista yhteiskuntakoneiston osaksi sopeutumista.²¹

Sammakko selaa papereita ja löytää etsimänsä. – Eikös sankaritarinoita ollut jo paljon ennen juutalaisen kronologian mukaista maailman luomista? Alkuperäiset sumerinkieliset kirjoitukset vedenpaisumuksesta ja Nooasta ovat ainakin vuodelta 2500 ennen Kristusta. Että voidaan puhua tuhansista vuosista.²²

– Mielestäni voidaan. Tuhansia vuosia ovat tarinat muhineet alitajunnassamme ja näyttäneet tietä etsiessämme itseämme.

– Kirjoittamisen hyvinvointivaikutuksen pohdintani keskittyy teorian lisäksi käytäntöön, kahteen eri kirjoittamisen prosessiin, Tampereen kesäyliopiston Ikäihmisten yliopiston luovan kirjoittamisen ryhmän kirjoittamisprosessiin sekä omaan kaunokirjalliseen romaanitekstiin *Puolikkaan tornin kokonainen prinsessa* (jäljempänä *Puolikas torni*), joka on tämän pro gradu -tutkielman taiteellinen osuus. Nämä tekstit käyttävät perinteistä satua tavallaan työkaluna.

Sammakko pullistaa rintaansa. – Niin, sen tiedänkin, että minä, sammakkokuningas, tai ainakin tuleva sellainen, olen sinun oman tekstisi innoittajana. Mutta voiko sitä noin vain ottaa toisen tekstiä ja alkaa kirjoittaa sitä uudelleen? Oddio! Miten voin olla varma, että esimerkiksi sinä et muuta minun satuni loppua joksikin muuksi?

– Et mitenkään. Uuden lopun kirjoittamisen on yksi sadun mahdollisuus. Eikä sadun uudelleen kirjoittamisessa tai lainaamisessa mitään ongelmaa ole. Kansansadut ovat nimensä mukaisesti kansojen yhteistä omaisuutta, niille ei voida nimetä kirjoittajaa. Ja useimmiten niissäkin saduissa, joille voidaan nimetä kirjoittaja, on runsaasti aineksia vanhoista saduista ja myyteistä.

Kyse on intertekstuaalisuudesta, tekstin suhteesta toisiin teksteihin, tekstienvälisyydestä. Eri tutkijoilla on hiukan erilaisia määritelmiä interteksteille, esimerkiksi Roland Barthes sanoo, että kaikki tekstit ovat intertekstejä, *"menneiden lainausten uusia kuteita"*. Teksteissä on eri tasoilla sisällä muita aikaisemman tai ympäröivän kulttuurin

²⁰ Saariluoma 2006, 195-196

²¹ Saariluoma 2006, 197

²² Ervast. Verkkajulkaisu.

tekstejä, enemmän tai vähemmän tunnistettavina. Barthes sanoo, että interteksti on *"yleinen kenttä anonyymeille lauseille, joiden alkuperä on harvoin löydettävissä"*.²³

Myös kaikki sadut ovat intertekstejä, satu kuljettaa mukanaan ikuista, meille ihmisille yhteistä perintöä, tuota Herderin mainitsemaa kollektiivista kansan henkeä, sekä sisäistä viisautta, jonka avulla sadut elävät vuosisadasta toiseen.

Julia Kristevan²⁴ mukaan yksikään teksti ei synny tyhjästä, vaan jokainen sana on tavalla tai toisella kommentti aikaisemmin luettuun. Samalla tavalla kuin yksilö rakentaa identiteettinsä suhteessa toisiin, myös teksti saa merkityksensä ainoastaan jo olemassa olevia tekstejä vasten, erojen ja muunnelmien kautta. Kristeva puhuu kirjoituksesta, joka on lukemista, mikä tarkoittaa syntyvän tekstin vuoropuhelua kaikkien kirjailijan lukemien tekstien kanssa. Lukeminen ja kirjoittaminen on jatkuvaa vastaamista, lainaamista, poimimista ja kierrätystä. Tämä tapahtuu sekä tietoisesti että tiedostamattamme.²⁵

Sen sijaan, että ajatellaan yksittäisen tekstien ja teosten kaiken aineiston olevan peräisin toisista teksteistä ja teoksista, voidaan puhua myös subtekstistä. Taranovskin²⁶ määritelmän mukaan subteksti on olemassa olevaa tekstiä, joka tulee esiin uudessa tekstissä.²⁷ Subtekstianalyysissa, kuten professori Tuomo Lahdelma sanoo, yksittäinen teos liitetään siinä esiintyvien konkreettisten jälkien perusteella johonkin toiseen tekstiin ja näin voidaan saada tietoa tekstin tai teoksen syntyprosessista ja riippuvuudesta.²⁸ Tammi puolestaan toteaa, että tunnistettavia lainausten lisäksi tärkeätä on myös semanttisten, merkitystä koskevien yhteyksien hahmottaminen.²⁹ Ja satu varsinkin on täynnä merkityksiä.

Sammakko rypistää otsaansa. – Olenko minä tunnistettava? Siis aiotko kuvata minua niin, että hieno ja loputtoman kärsivällinen luonteeni tulee ansiokkaasti esille?

– Minun romaanitekstissäni *Puolikkaassa tornissa* alkuperää tarvitse etsiä, se näkyy selkeästi, jopa lähes suorina lainauksina:

"Hahaa, tiedät, että en halua maallista mammonaasi. Haluan syödä kanssasi samassa pöydässä, juoda kanssasi kuohuviiniä, nukkua kanssasi kyläseppän

²³ Barthes 1993, 181

²⁴ Julia Kristeva (1941 –) on bulgarialais-ranskalainen filosofi, psykoanalyytikko, feministi ja kirjailija, poststrukturalistinen ajattelija.

²⁵ Leraillez 1995, 100

²⁶ Kiril Taranovski (1911–1993), venäläis-amerikkalainen slaavilaisten kielten tutkija, joka käytti subtekstin käsitettä tutkimuksissaan.

²⁷ Tammi 1991, 66

²⁸ Lahdelma 1986, 22-23

²⁹ Tammi 1991, 67

takomassa hienossa rautasängyssäsi, jossa yksikään mies ei vielä ole maannut, ja tietysti haluan että suutelet minua!"³⁰

Kyse ei kuitenkaan ole pelkistä sitaateista, pelkästä intertekstuaalisuudesta, vaan enemmänkin hypertekstuaalisuudesta, joka Gerald Genetten mukaan yhdistää tekstiä edeltävään tekstiin laajempina välillisinä ja välittöminä muunnoksina. *Puolikkaan tornin* sammakko elää edeltävän tekstin, Grimmin sadun, elämää, mutta teksti jäljittelee laajemmin myös sadun lajityyppiä tuomalla mukaan ihmeen.³¹

Puolikkaasta tornista sadunomaisuus löytyy siis myös merkitysten kautta. Nämä löydöt voivat hyvinkin tuottaa lukijalle iloa ja oivalluksia. Kuten Tammi, sanoo: "*Kytkenän paljastuminen voi saada meidät huomaaman kokonaisen verkoston myös toisia, merkitykselliseksi osoittautuvia suhteita.*"³²

Sammakko hyrisee, se hyppää keskelle pöytää ja jää siihen istumaan. – Kuulostaa hyvältä. Mitähän minusta vielä kaivetaankaan esille, rakenteellisesti ja merkityksellisesti. Sinä olet pelastukseni, prinsessa, ja minä sinun, vaikka et ehkä sitä vielä ymmärrä. Mikä on seuraava askeleesi? Näkökulmat? Aineistot?

– Molemmat, mutta ei tämä ole helppoa, mielipiteet leviävät aivan laidasta laitaan.

Mistä minä tiedän, minkä näkökulman valitsen.

– Valitse 45 asteen kulma, niin näet kuinka komea minä olen...

– No juu! Sinä se oletkin juuri oikea esimerkki!

Sammakko katsoo kysyvästi.

– Raamatun mukaan sinä olet iljettävä vitsaus joka on hävitettävä. Paholainen ja harhaoppinen, seitsemän pääsynnin ahneus! Egyptiläiset koptit kuitenkin pitävät sinua syntymän ja jatkuvan uudistumisen vertauskuvana, ylösnousemuksen ja hedelmällisyyden symbolina. Syntymän jumalatar Heket kuvattiin sammakkona. Kiinalaiset taas liittävät sammakkoon rikkauden. Kansanomaisessa magiassa ollaan sitä mieltä, että sammakot merkitsevät maailmassa enemmän kuin kaikki lait. Kun nukkuvan naisen sydämen kohdalle pannaan sammakon kieli, nainen vastaa totuuden mukaisesti kaikkiin kysymyksiin. Ja sitten vielä unet, joissa sammakko kuvaa sielullisen kehityksen alemmaa astetta ja siksi siitä voi tulla prinssi, jota ensin halveksitaan, mutta josta siten kasvaa arvostettu hallitsija!³³ Tieto on

³⁰ Ote tutkimustyön taiteellisen osuuden käsikirjoituksesta *Puolikkaan tornin* kokonainen prinsessa.

³¹ Rossi 2005, 112

³² Tammi 1991, 67

³³ Biedermann 1993, 320-323

ristiriitaista. Mistä minä tiedän mihin luotan. Minä vaihdan aihetta, teen jonkun umpirationalistisen kvantitatiivisen tutkimuksen.

Sammakko innostuu. – Älä nyt, tämä on mielenkiintoista, tuo kielijuttu oli minullekin ihan uutta, täytyy kokeilla. Auts! Älä suutu. Va bene, ymmärrän mitä ajat takaa, prinsessani. Tämä on sinun tutkimuksesi, sinun pohdintaasi, pidä kiinni omista havainnostasi, kerro oma totuutesi, muut saavat sitten väittää vastaan. Eikö ole tärkeätä, että herätät keskustelua? Ravistele ihmisiä! Vie ne rajalle. Minun kohdallani tietysti voi pitäytyä tuossa prinssiteoriassa...

Sammakko virnistelelee hetken ja vakavoituu sitten. – Minusta aiheesi on tärkeä ja kyllä se näkökulma löytyy. Miten lähdet eteenpäin, mihin tarkemmin sanoen pohdintasi tukeutuu, onko sinulla hyviä päälähteitä minun pääni lisäksi? Ovatko ne yhtä kauniita kuin Runebergillä?³⁴

– Hyviä kysymyksiä. Satua on tutkittu paljon, mutta lähinnä lapsen ja sadun suhdetta, ei niinkään aikuisen ja sadun, sadutus-menetelmän³⁵ yhteydessä jonkin verran. Fantasiaa, jota aikuisillekin kirjoitetaan, on tutkittu enemmän. Kirjallisuuden tutkimuksesta ja kirjoittamisen prosessista löytyy tutkimustietoa ja myös leikistä tehdyt tutkimukset ovat käyttökelpoisia. Kirjoittamisen terapeuttista vaikutusta on Amerikassa ja Englannissa tutkittu paljon parin viime vuosikymmen aikana, mutta myös Suomessa kiinnostus tutkimukseen on lisääntynyt.

Pohdinnan tukena ovat siis aiheeseen liittyvät käsitteet ja teoriat, aiheeseen liittyvät aiemmin tehdyt tutkimukset sekä kysymyksenasetteluun liittyvä kirjallisuus, satu lajityyppinä ja käsitys totuudesta liittyen satuun. Myös psykoanalyttinen kirjallisuudentutkimus, tietoinen ja tiedostamaton ja niiden vuoropuhelu, liittyy vahvasti aikuisen suhtautumiseen satuun. Tähän liittyvät sellaiset käsitteet kuin tietoisuus ja tiedostamaton, välitila, mielikuviutus ja leikki. Lisäksi käytännön kautta kirjallisuusterapia, lähinnä kirjoittamisen hyvinvointia lisäävä vaikutus, voimaantumisen, sekä kirjoittamisen prosessi, siinä varsinkin reflektointi yksin ja ryhmässä.

³⁴ Kansallisrunoilijaksemme mainitun Johan Ludvig Runebergin lähde on Ruovedellä. Tämän lähteen reunalla Runebergin sanotaan kirjoittaneen alkuperäisen ruotsinkielisen tekstin "Lähteellä"-lauluun, joka alkaa sanoin "Sua lähde kaunis katselen..."

³⁵ Terveystieteiden tutkimuskeskus: Sadutus on narratiivinen menetelmä, jossa syntyy uusi satu tai tarina kertojan ja saduttajan välillä. Menetelmä on osoittautunut sopivan kenelle vain iästä ja kulttuurista riippumatta. Se sopii hyvin myös vaikeiden kokemusten käsittelyyn. Eniten sitä on käytetty lasten kanssa, mutta myös nuorten, aikuisten ja vanhusten kanssa. Sadunkerronnasta sadutus poikkeaa siinä, että kertojan kertoessa aikuinen kirjaa tarinan sellaisenaan ja lukee sen kertojalle, jotta tämä voi halutessaan tehdä korjauksia.

Sammakko kurkottaa kaulaansa ja lukee pöydällä olevan kirjapinon selkämyksiä. Yhtäkkiä se rypistää muutenkin poimuista otsaansa ja katsoo minuun kysyvästi. – Che cavolo, Bettelheim³⁶! Aioitko käyttää häntäkin lähteenä?

– Tottakai. Bruno Bettelheim on edelleen yksi merkittävimmistä satututkijoista. Useimmat nykyisetkin satututkijat viittaavat omissa tutkimuksissaan nimenomaan häneen, *Satujen lumous merkitys ja arvo* (1975, 1976) on yksi päälähteistäni. Mitä sinulla on Bettelheimiä vastaan?

– Olen hänen freudilaistulkintoistaan hiukan eri mieltä, varsinkin oman satuni kohdalla, mutta palataan siihen myöhemmin. Mitä muita?

– Kirjallisuusterapiassa, eli lähinnä kirjoittamisen hyvinvointiin liittyvissä teorioissa, luotan alan uranuurtajaan meidän maassamme, Juhani Ihanukseen³⁷, hänen toimittamansa teos *Sanat että hoitaisimme* (2009) on monipuolinen perusteos. Tietoisen ja tiedostamattoman vuoropuhelun perustana on, anteeksi vain, Freudin psykoanalyysiin perustuva psykoanalyttinen kirjallisuudentutkimus, jossa pohdintaa tukee lähinnä Terry Eagletonin³⁸ *Kirjallisuusteoria* (1997).

Sammakko selaa kirjapinoa, kaivaa sieltä yhden teoksen ja nakkaa sen leveästi virnistäen eteeni. – Älä unohda viisasta villinaista, joka saa sinut riisumaan valheellisen asusi ja pukeutumaan voimakkaan vaiston ja ymmärryksen kolttuun. Joka saa sinut ottaman haltuun psyykesi kadotetut alueet ja nauramaan ja ulvomaan riemusta ja rakkaudesta.³⁹ Hänen mielipiteensä saavat varmasti teknouskovaiset repimään välihousunsa!

– En unohda. Clarissa Pinkola Estés, nainen, joka kulkee susien kanssa. Amerikkalainen filosofian tohtori, palkittu runoilija ja jungilainen psykoanalyttikko. Hänen naisen psyykettä tarkasteleva kansainvälinen menestysteoksensa *Naiset jotka kulkevat susien kanssa* (2014) on vihdoinkin saatu myös suomeksi. Hänellä on omat mielenkiintoiset selityksensä siihen, miten ihminen voi tehdä elämästään paremman. Ja hän myös uskoo satuun.

³⁶ Encyclopedia: Bruno Bettelheim (1903–1990) oli maailmankuulu australialaissyntyinen amerikkalainen psykologi, joka ensisijaisesti tunnetaan työstään mieleltään häiriintyneiden lasten parissa. Hänen elämäntehtävänsä oli auttaa lasta tulemaan siksi, mikä hän on.

³⁷ Juhani Ihanus (1954–), FT, kulttuuripsykologian dosentti ja psykologian lehtori Helsingin yliopistossa, aate- ja oppihistorian dosentti Oulun yliopistossa sekä taidekasvatuksen ja taidepsykologian dosentti Taideteollisessa korkeakoulussa. (Ihanus 2009, 4)

³⁸ Lancasterin yliopisto: Terry Eagleton (1943–) on Lancasterin yliopiston Englannin ja luovan kirjoittamisen osaston englantilaisen kirjallisuuden professori, kansainvälisestäkin arvostettu tutkija, luennoitsija ja kirjallisuuskriitikko. Eagleton valmistui tohtoriksi Gambridgesta, ennen Lancasterin yliopistoa hänellä on työskennellyt professorina mm. Manchesterin ja Oxfordin yliopistoissa. Hän on kirjoittanut yli 50 kirjaa.

³⁹ Pinkola Estés 2014, 33

2.2 Matka sankariksi – pohdinta ja sen vaikuttavuus

Hiljainen läpsytyks kuuluu taas, sammakko ei yksinkertaisesti osaa pysyä poissa. Se istuu aivan muina sammakoina pöydän päähän, niin kuin sillä olisi jotain omaa tärkeää tekemistä. Kolmen lauseen kirjoittamisen ajan se malttaa pysyä hiljaa. – Ajattelin tässä vain lähestymistapaa tutkimuksellesi.

– Ei kai tämä ole tutkimus, tämä on ihmettelyä, pohdintaa ja merkityksien etsintää.

– Juuri sitä tarkoitin. Varmaan et edes harkitse lähestymistapana rationalismia, tiedon ja totuuden luomista järjen avulla. Tosiasioita, teoretisointia, päättelyä ilman havaintokokemuksia, induktiota ja deduktiota, liedellä ja ilman.

– Hauskaa. Tiedät hyvin, että minussa elää pieni insinööri, pieni bisneksen tekijä, pieni yhteiskunnallinen maailmanparantaja ja anarkisti ja ehkä pieni sanataiteilija. Mutta rationalistinen tieteentekijä minussa on Haitulaakin pienempi.

Sammakko naurahtaa. – Tarkoitatko sitä viidenkymmenenviiden kolon Haitulaa, *"joka oli pienempi kuin pieni, joka oli pikkuruinen tylleryinen, aivan mahdottoman pieni"* ja harmitteli, kun oli yksi kolo liian vähän?⁴⁰ Hipoo hiukan sinun täydellisyyspyrkimystäsi.

– Juuri sitä.

– Älä sure! Attraversiamo. Kaivetaan yhdessä koloja. Kaivetaan tylleryisestä esiin tieteentekijä. Relativismi? Interpretivismi? Yksiselitteistä totuutta ei ole.⁴¹

– Menee kieli solmuun pelkistä nimistä, saati sitten mieli. Ajattelin fenomenologiaa. Ja loogisesti ajatellen, olisi hyvä, jos nyt menisit sinäkin siitä.

Sammakko leiskauttaa kielensä ulos ja yrittää saada sitä solmuun samalla kun mutisee interrrr... Sitten se huokaa teatraalisesti. – Voi prinsessani vielä sinä minua suut... siis kiität... Mutta muista Sokratesta. Hän sanoi jo aikoinaan, että ihmisen on hyvä ihmetellä, ihmetys on viisauden alku. Ihmettele ja näe mahdollisuudet, niin Muumilaaksossakin tehtiin: *"Se on kuin uusi portti, joka johti Uskomattomaan, Mahdolliseen, uuteen päivään, jolloin saattaa tapahtua mitä tahansa, ellei vain kenelläkään ole mitään sitä vastaan."*⁴²

⁴⁰ Kunnas1964, 8

⁴¹ Menetelmäpolku/a. Verkkojulkaisu.

⁴² Jansson 1963, 133

– Ehkä tuossa on perää. Ihanuskin toteaa, että ihmetys on avoin ja kyselevä mielentila. Yllättävä inspiraatio ilmestyy ilman kognitiivista, loogista ajattelua ja silloin mikä tahansa voi olla mahdollista.⁴³ Spontaani lähestymistapani aiheeseen on ihmettely, yritys haastaa arkiymmärrys ja vallitsevat käsitykset ja pohtia toisenlaista totuutta. Aiheen luonteesta johtuen hyvin käytännönläheisesti. Otan työhön fenomenologisen asenteen.

Sammakko kurtistaa otsaansa. – Ihmettely ja pohdinta kuulostaa hyvältä. Mutta mikä tuo asenne on? Onko se hyvinkin ilmiömäinen?

– On. Fenomenologia tutkii ilmiöitä, olemuksia, se voi kuvata mitä tahansa olevaa, mutta myös olematonta. Fenomenologiaa ei voikaan "tieteenä" määritellä tutkimuskohteen vaan nimenomaan asenteen avulla. Fenomenologia tavallaan sulkee ulkomaailman, se kuvaa mielen ilmiöitä sellaisina kuin ne kokijalle näyttäytyvät eikä sellaisina, kuin esimerkiksi luonnontiede väittää niiden olevan.⁴⁴

Asenteeni on siis ihmettelevä, halu nähdä ja saada toisetkin näkemään asioita uusin silmin.

Sammakko virnistää. – Siis ajatellen sinun kokemusmaailmaasi, luonnontieteen mukaan minä olen sammakko, mutta fenomenologian mukaan prinssi. Hienoa.

– No kyllä, fenomenologia on kiinnostunut nimenomaan todellisuuden näyttäytymisestä mielessä. Se tutkii ilmiöitä, jotka ovat ihmisen omassa tietoisuuden virrassa, siis myös tiedostamattomassa, sekä ilmiöitä, joilla on abstrakti merkitys, sekä näiden välistä suhdetta.⁴⁵ Yksilöllinen kokemus perustuen omiin havaintoihin ja henkilökohtaisten aistimuksiin on oleellista.⁴⁶

Fenomenologinen ihmettelevä ote on minusta perusteltua, kun mietin sadun merkitystä aikuiselle. Millainen suhde reaalisen tason ilmiöiden ja ideaalisen tason ilmiöiden välille voi syntyä ja voiko siitä olla hyötyä.

– Koska ymmärryksen ja tiedon synty perustuu subjektiivisiin kokemuksiin, nousee esiin myös käsitys totuudesta. Voiko subjektiivinen olla todellista, vai onko totta vain, se, mikä pystytään loogisematemaattisesti todistamaan?

⁴³ Ihanus ja Bolton, 111

⁴⁴ Sajama 1990, 8-9 (lainausmerkit Sajaman)

⁴⁵ Sajama 1990, 19

⁴⁶ Menetelmäpolku/a. Verkkojulkaisu.

Länsimainen kulttuuri rakastaa loogisuutta ja mitattavuutta. Edmund Husserl, joka hahmotti fenomenologian universaaliksi filosofiaksi kaikkien tieteiden tarkasteluun,⁴⁷ on sitä mieltä, että tiede on yksi inhimillinen käytäntö elämismailmassa, arkikokemuksen ja arkiymmärryksen maailmassa, monien muiden käytäntöjen rinnalla. Se on ihmisen luomus, kulttuurituote, ja sellaisena sillä on alisteinen suhde perustaansa. Husserl siis kääntää tieteen ja todellisuuden suhteen päinvastaiseksi siitä, miten olemme länsimaisessa kulttuurissa tottuneet ajattelemaan. Juuri subjektiivisten ilmentymien todellisuus, elämismailma sellaisena kuin se meille ilmenee, on elämällemme tärkeintä. Tämä väheksytty subjektiivisen alue toimii kaiken, siis myös tieteiden perustana. Välitön kokemus on tärkeä, mutta meidän ongelmamme on, että hyppäämme välittömästä kokemuksesta suoraan todelliseen loogismatemaattiseen maailmaan sen sijaan että antaisimme kokemukselle elämismailman arvon.

Myös tiede on syntynyt elämismailmassa ja tiedemiehetkin ovat ihmisiä, jotka hakevat perimmäisen oikeutuksen teorioilleen elämismailman ilmiöistä. Kysymykset ja vastaukset, tavat kysyä ja vastata, syntyvät elämismailmasta ja perustuvat siihen. Tästä näkökulmasta Husserl pyrki selkeyttämään ihmisen, tiedon ja maailman ongelmallisia suhteita.⁴⁸

Kun kysyn, mikä on sadun merkitys, kun etsin vastauksia ja vastaan, se perustuu koettuun, arkiymmärrykseen, ei matemaattisiin malleihin eikä sovittuihin merkityksiin. Näinhän satu itsekkin toimii, sen idea perustuu elämismailmaan, josta se ammentaa viisauttaan ja johon se sitä jakaa.

Sammakko innostuu ja kiepahtaa ympäri. – Niin! Minunkin satuni on kohtuullisen lyhyt, vain muutama sivu, mutta sen viisaus on mittaamaton. Se on koettava. Haluatko aistikokemuksen, prinsessani? No, ehkä myöhemmin.

– Tukena inhimillisen ymmärryksen ja tiedon löytämiseksi on myös kokemuksellisuuteen ja niiden tulkintaan keskittyvä hermeneuttinen lähestyminen. Hermeneutiikka voidaan käsittää paitsi tekstintulkinnan yleiseksi teoriaksi myös historiallisen humanistisen tutkimuksen itseymmärrykseksi.⁴⁹ Tekstintulkintaan liittyy myös kielen synty, sekä kielen suhde totuuteen. Satuun tämä liittyy semioottisten ja symbolisten merkitysten kautta. Käsittelen näitä tarkemmin luvussa 4.

⁴⁷ Edmund Husserl (1859–1938), saksalainen filosofi ja fenomenologian perustaja; Satulehto 1991, 11

⁴⁸ Satulehto 1991, 15, 17, 20-21

⁴⁹ Saariluoma 2006, 198

Hermeneutikko Hans-George Gadamer⁵⁰ on Heideggerin kanssa samaa miltä siitä, että ymmärtäminen ei ole vain subjektiviteetin toimintatapa vaan ihmisen tapa olla olemassa maailmassa. Inhimillisellä ymmärtämisellä ei ole tiettyä alku- eikä loppupistettä vaan ymmärtäminen syntyy aina jo aikaisemmin ymmärretystä. Ihmisellä on aina olemassa jonkinlainen esiymmärrys, arvostelmaa tai tukintaa edeltävä ennakkoluulo myönteisessä mielessä.⁵¹ Gadamer sanoo, että ennakkoluulot kuuluvat ihmisen historialliseen olemiseen enemmän kuin arvostelmat. Ihminen kuuluu historialleen ennemmin kuin historia hänelle, hän käsittää itsensä kuuluvaksi osaksi jotain suurempaa kokonaisuutta. Ymmärtäminen lähtee aina liikkeelle jostain, jostain yhteisistä asioista, kuten esimerkiksi kieli ja kulttuuri, jotka mahdollistavat kommunikaation. Nämä ovat ymmärtämisen syntymisen edellytyksiä.⁵² Ja kuten Heidegger itsekin totesi, ymmärtäminen sisältää esiymmärryksen, jossa jokin ymmärretään ilman, että sitä on vartavasten pohdittu.⁵³

Sammakko höristää korviaan. – Eikö juuri sadussa ole esiymmärrys?

– On. Sadussa on kuten jo totesin paljon universaalistikin jaettavia yhteisiä asioita. Niissä on paljon esiymmärrystä, jonka pohjalta voimme tehdä oman pohdintamme kautta omaa tulkintaamme. Satu voi auttaa meitä ymmärtämään niin menneisyyttä kuin tulevaisuuttakin.

– Ihminen hahmottaa nykyisyytään ja tulevaisuuttaan tilanteesta, jolle menneisyys antaa lähtökohdat. Nämä näkymät sulautuvat yhteen ymmärtämisessä. Tämä ajatus voidaan ymmärtää menneisyyden tekstien lukemisena, toimintatavan löytämisenä tai ratkaisun tekemisenä. Koska kyse on sulautumisesta, menneisyys ei enää aukea samanlaisena kuin se on ollut, vaan asiat ymmärretään toisin. Syntyvät merkitykset ovat aina itseämme varten, oma ymmärryksemme muuttuu ja lisääntyy. Ymmärtäminen on aina tulkintaa. Tulkinta on kielellinen, joten se ei voi päätyä absoluuttiseen tietoon ja totuuteen, kieli on avoin ja muutokselle altis. Tarkoitus ei olekaan asioiden oikeaksi tai vääräksi osoittaminen, vaan vuoropuhelu menneisyyden kanssa.⁵⁴

Tämä pätee niin tähän gradutyöhöni, kuin myös satuun keinona lisätä omaa ymmärrystään. Mielestäni vuoropuhelua käydään myös tulevaisuuden kanssa. Varsinkin satua

⁵⁰ Hans-Georg Gadamer (1900–2002), saksalainen filosofi, edusti hermeneuttista suuntausta.

⁵¹ Matikainen 1990, 54

⁵² Matikainen 1990, 56

⁵³ Kupiainen 1991, 42

⁵⁴ Matikainen 1990, 59-60

kirjoitettaessa tämä voi tulla selvästi esiin, kirjoitan itselleni menneisyyden kautta mahdollisuuden uuteen tulevaisuuteen. Sadulleni uuden lopun.

Sammakko katsoo säikähtäneenä. – Mitä? Aiotko kirjoittaa meidän sadullemme toisenlaisen lopun kuin suudelman ja onnellisen elämän kuningaskunnassani? Vaikka minulla on ystävälliset silmät!

– Enhän tiedä vielä, mihin suuntaan ymmärrykseni kehittyy.

Myös Herder puhuu ymmärryksestä. Hän halusi täydentää intellektualistis-rationalistista ihmiskuvaa kokemuksen kautta, aistimellisuuden teoriolla. Näkeminen, kuuleminen, tunteminen muodostavat tietämisen lajin, toisenlaisen kuin mitä intellektuaalinen tiedostus on, mutta omien muotojensa ja edellytystensä puitteissa aivan yhtä pätevän. Tietäminen perustuu hämärästi aavistettuun ja aistittuun, ei vielä tiedettyyn. Tiedossa edetään hämärästi koetusta aisti- ja tunnekokemuksesta eriytyneempään mutta abstraktimpaan tietoon.⁵⁵

Herderin mukaan kieli ja inhimilliset kyvyt, ymmärrys, tarkkanäköisyys, mielikuvitus ja järki, ovat kehittyneet yhdessä.⁵⁶ Hänen ihanteenaan onkin tietämisen ja tuntemisen tasapaino. Tätä voisi verratta myöhemmin luvussa 4 pohdinnan kohteeksi tulevaan tiedostamattoman ja tietoisien vuoropuheluun ja tasapainoon, joka näkyy myös sadussa ja on edellytys ihmisen hyvälle elämälle.

– Herderiä on moitittu rationaalisen argumentoinnin ja systemaattisen esityksen heikkoudesta. Mutta kun hänet nähdään omaperäisenä ajattelijana, voidaan huomata, että kyseessä on tietoinen uudenlaisen lähestymistavan valinta.⁵⁷

Sammakko heittäytyy makuulle kuin kyllästyneenä ja huokaa syvään. – Voi tätä ihmispolon ikuista järkevyyttä! Eikö olisi järkevää välillä irrottautua järkevyydestä. Kuten Giambattista Vico sanoi jo satoja vuosia sitten: *"Mitä kauemmaksi mielikuvitus irtaantuu järjellisestä päättelystä, sitä elinvoimaisemmaksi se tulee."* Siis irrottelu, ajatusten kahlitsemattomuus ja näennäinen järjettömyys, voivat olla myös hyvin myönteisiä asioita!⁵⁸

– Arkielämässä asioilla on ihmiselle inhimillisesti merkitsevä sisältö, jota ei ole millään logiikalla tai mittareilla johdettu tai ynnätty jostain osista. Me tavoitamme asioiden

⁵⁵ Oittinen 2006, 31-32; Saariluoma 2006, 191-192

⁵⁶ Oesch 2006, 77

⁵⁷ Saariluoma 2006, 199

⁵⁸ Oesch 2006, 79

ominaislaadun intuitiivisella hyppäyksellä. Tätä voitaisiin pitää mystisenä, mutta se on täysin arkinen asia. Juuri tällä tavoin koemme maailman, erilaisina ominaislaatuina.

Herderin mukaan ihminen rakentaa jotakin asiaa koskevien aistikokemustensa pohjalta kokonaisvaltaisen hahmon. Ilman hahmotusta maailma olisi hallitsematon kaaos. Hahmo rakennetaan aistikokemukseen perustuen mielikuvituksen avulla. Se sisältää aina intuitiivisen hyppäyksen siihen, mikä jokin kokonaisuutena on, sitä ei voi johtaa mitään tiettyä sääntöä noudattaen aistikokemusten aineksista.

– Eikös juuri tällä tavalla ihminen voi myös ymmärtää satua ja sen ihmettä?

– Kyllä. Kielen ymmärtäminen sisältää samanlaista mielikuvituksen avulla tapahtuvaa hahmojen luomista kuin ei-kielellisten asioiden havaitseminen. Näin kykenemme ymmärtämään esimerkiksi vanhojen kansansatujen tarinoita, koska voimme mielikuvituksessamme luoda niissä esiintyvät hahmot. Ne eivät ole vakioita, vaan muuttuvat jatkuvasti kun mukaan tulee lisää aineistoa, lisää tekstiä, tai kun suhteutamme niitä jo aiemmin muodostuneisiin käsityksiimme.

Herderin mukaan tiedostaminen etenee tällaisessa jatkuvassa hahmotus- ja uudelleenahmotusprosessissa erilaisten ja erikokoisten, sisäkkäisten tai rinnakkaisten asioiden suhteuttamisessa toisiinsa. Ymmärtäminen tai tiedostaminen onkin enemmänkin prosessi kuin pysyvä lopputulos, sarja intuitiivisia synteesejä, jotka kontrolloivat toisiaan ilman mitään täysin tunnistettavia sääntöjä etenemiselle. Herderin menetelmä on näin hermeneuttinen menetelmä, jonka perusta on ihmisen maailmassa olemisen tavassa ja hänen luontaisessa tavassaan tiedostaa asioita.

Eläytymisen ja analogian menetelmät, metaforinen käsitteen muodostus sekä käsitteiden muuntelu ovat Herderin menettelytavalle olennaisia. Herderille tietäminen on ymmärtämistä. Ymmärtämisen kautta ihminen luo oman maailmansa.⁵⁹

Sammakko katsoo päätänsä pyörittäen. – Siis ymmärsinkö nyt oikein, sinä pyrit omilla havainnoillasi ja hahmotuksillasi ymmärtämään, miten satua voi ymmärtää, satua, joka puolestaan auttaa siitä tekemillään hahmotuksilla ihmistä ymmärtämään asioita uudella tavalla?

– No jos yhtään itsekään ymmärrän, niin kyllä, tässä työssäni etsin ymmärrystä. Ja tämä pätee jälleen myös pohtimaani kohteeseen: satu auttaa lisäämään ymmärrystä. Ja koska pohdin aiheita, jotka käsittelevät ihmistä tietyssä kulttuuriympäristössä sukeltaen myös

⁵⁹ Saariluoma 2006, 209-214

arkiymmärryksen alle, on pohdintana perustana myös psykoanalyttisesta teoriasta johdettuja käsitteitä ja näkökulmia.⁶⁰

Sammakko huokaa osaaottavan näköisenä. – Sukellat arkiymmärryksen alle? Ja perusteena käytät Freudia. Tervetuloa pohjamutiin. Luuletko selviäväsi vai alkaako tieteen pipa kiristää liikaa?

– En tiedä vielä, mutta luotan Herderin intuitiivisiin hyppäyksiin.

– Sinussa on terve sielu! *"Kaikkina aikoina terveimmät ihmiset eivät koskaan olleet yksipuolisia; tietäminen ja tunteminen sulautuvat heillä yhteen ihmiselämäksi, teoksi, onnellisuudeksi."*⁶¹ Näin sanoo ystävämme Herder.

– Hauska kuulla. Välittömän kokemuksen kautta omaa tekstiäni ja sen synnyttänyttä kirjoittamisprosessia ja prosessin vaikutuksia tarkkailemalla voi niiden keskeinen olemus ja vaikuttavuus löytyä. Sama koskee kirjoittajaryhmän kokemuksia ja heidän ymmärryksensä muodostumista. Oleellista molemmissa tapauksissa on avoin asenne ilman ennako-oletuksia tai tiukkaa teoreettista viitekehystä.⁶²

Jäsennysratkaisuni on lähinnä arvioiva ja kritisoiva, jonkin verran suhteita osoittava sekä kantaa ottava, yritän saada toisetkin ymmärtämään asioita uudella tavalla.⁶³ Kun kyse on sadusta ja yleensä kuvittelun hyvää tuottavasta merkityksestä, joka on hyvin monitahoinen ja muuntuva, koettavissa enemmän kuin selitettävissä tai todistettavissa, ihmettely ja pohdinta on mielestäni perusteltua. Miten satu välittää tietoa sisäisistä ongelmista, auttaa ihmistä kohtaamaan pelkojaan? Miten se varsinkin itse kirjoitettuna auttaa oivaltamaan, näyttää vaihtoehtoisen tien eteenpäin ja luo toivoa?

Sammakko ja loikkaa kevyesti koneeni kulmalle kurkkimaan muistiinpanojani. – Näköjään alat löytää uskoa tekemiseesi. Muistatko vielä lempisäkeesi *"Mulle satuja kerro, minä rakastan niitä, mitä elämä antaa ei minulle riitä"*?⁶⁴

– Älä limaista sitä näyttöä!

– Väärä käsitys, kaikki sammakot eivät ole limaisia, minä en ole. Tietäisit sen, jos olisit vähän kiltimpi minua kohtaan. Anna suukko!

– Että sinä jaksat olla rasittava.

⁶⁰ Menetelmäpolku/b. Verkkojulkaisu.

⁶¹ Oittinen 2006, 47

⁶² Menetelmäpolku/c. Verkkojulkaisu.

⁶³ Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2007, 39

⁶⁴ Vela 1946, 88-89

Sammakko nauraa taas. – Höpö höpö, pidän sinut vain liikkeessä. No, mitä muuta olet saanut aikaan? Oletko miettinyt, hyötyykö joku tuosta sinun ihmettelystäsi ja pohdinnastasi, siis muut kuin sinä itse, joka sekin tietysti on jo paljon. Yksi pelastettu sielu! Taitavat insinööriystäväsi tuhahtaa sille väheksyvästi.

– Kyllä minä muistan Anni Velan ja olen sitä mieltä, että tämä hänen viestinsä on tässäkin työssä olennaista. Ihmisten on hyvä ymmärtää, että elämä ei riitä, ihminen tarvitsee satua, se tarvitsee leikkiä ja iloa. Myös insinööri.

– Prinsessani, mia principessa bella, sinun elämäsi tarvitsee siis minua! Tule, mennään, leikkimään!

– !!!

Sammakko rojahtaa takaisin kirjapinon viereen. – No, va bene, minä odotan... Perustele kuitenkin vähän. Elämme tuloksen ja hyödyn yhteiskunnassa.

– Mihinkö pyrin tällä pohdinnallani? Kuka siitä hyötyy? No, näkökulma pohdintaan on pitkälti omani, omien eettisten valintojeni, oman kokemuksen ja tietämykseni muokkaama. Oma arvomaailmani varmaan näkyy tekstissäni, mutta toisaalta, onko tiede koskaan arvovapaata? Uuskantilainen ajattelija Heinrich Rickert on esittänyt, että kulttuuritieteet ovat aina arvoihin sidottuja, arvojen ruumiillistumia. Niissä tosiasiat ja arvot kietoutuvat aina erottamattomasti yhteen.⁶⁵

Pyrin kuitenkin olemaan avoin myös uudelle oivallukselle. Ihminen rakentaa itselleen maailman, joka ei ole absoluuttinen totuus olevasta, vaan totuus hänen omasta näkökulmastaan. Ihminen rakentaa maailmansa aistejaan, tarpeitaan ja ajattelukykyään vastaavaksi – omaksi kuvakseen.⁶⁶

– Kuten sinä tämän gradupohdintasi?

– Aivan. Lopullista totuutta ei voi löytää millään metodilla. Ensisijaisesti pyrinkin osatotuuksien ja mahdollisuuksien kuvaamisen avulla lisäämään tietoa ja ymmärrystä siitä, miten ihminen voi pienilläkin asioilla, kuten mielikuvitustaan käyttämällä ja satuja kirjoittamalla, löytää uutta ymmärrystä, kokea ihmeen ja tuoda elämäänsä lisää hyvinvointia ja iloa.

Olemme aikuisia, siis järkeviä ja vakavia. Leikki ja ilo ei kuulu työhön, jota protestanttisen etiikan mukaisesti teemme otsa rypyssä ja hiessä. Ymmärryksen lisääminen mielikuvituksen tärkeyttä kohtaan järkeä ihannoivassa tehokkuusyhteiskunnassamme on

⁶⁵ Raatikainen 2004, 139

⁶⁶ Saariluoma 2006, 192

mielestäni välttämätöntä ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Pelkkä järki ei riitä hyvään elämään, tarvitaan mielikuvituksen leikkiä, monipuolista aisti-iloa, sanataidetta, satua, joka tuottaa uusia oivalluksia, auttaa ratkaisemaan vaikeitakin ongelmia ja tuottaa jopa suoranaista nautintoa. Leikki, josta kerron jatkossa tarkemmin, on tässä yhteydessä vakava asia, sitä ei pidä leimata turhaksi. Kannattaa mieluummin miettiä, mikä on turhaa ihmisen hyvinvoinnin kannalta. Kuten Pentti Haanpää on novellissaan "Kenttä" osuvasti todennut: *"Jos elämästä karsittaisiin pois kaikki turha ja hyödytön, niin siitä jäisi tuskin mitään jäljelle."*⁶⁷

Käytännössä ymmärryksen lisääntyminen edistää kirjoittamisen hyvinvointia lisäävien keinojen käyttöä muidenkin menetelmien kuin sadun kautta. Vaihtoehtoja on lukuisia, niin ryhmässä kuin yksinkin toteutettaviksi. Jos ja kun "terapia" on terminä liian vahva, kuten se monista tuntuu olevan, voi kirjoittamista ajatella vain oman mielensä jäsentämisen välineenä. Kun tunnistamme omat ajatuksemme ja oman tapamme ajatella, keskustelemme tekstissä ja tekstistä itsemme kanssa, voimme tarvittaessa muokata ajatteluamme.

Konkreettisenä tuotoksena syntyvä sadun uudelleenkirjoittamisen harjoitus on vapaasti sovellettavissa kenen tahansa käyttöön.

Sammakko hypähtää pystyyn silmät leiskuen. – Porca Madonna! Sinusta olisi pitänyt tulla saarnaaja. Ajattele, me kaksi tien päällä viemässä ihmispoloille sadun ja ilon sanomaa, tekemässä sankareita! Suoramalta Siracusaan! Mutta tiivistettynä, pyrit siis todistamaan teorian ja käytännön kautta, että aikuinen ei usko satuun, koska on hukannut tien sinne, hän on unohtanut, että sammakkoa on suudeltava. Mutta että satu itsessään ja luova kirjoittaminen, sadun kirjoittaminen, kuitenkin tekevät aikuiselle ihmiselle hyvää?

– Kyllä.

⁶⁷ Haanpää 1985, 155

3. Kun elämä ei riitä – satu ja aikuinen

3.1. Satu – yhteinen perintömme

"Entisaikaan, kun toivomisesta vielä oli apua, eli kuningas, jonka tyttäret olivat kauniita jokainen. Mutta nuorin heistä oli niin kaunis, että aurinkokin, joka on toki nähnyt kaikenlaista, oli aina oikein iloissaan kun sai paistaa hänen kasvoihinsa."⁶⁸

Sammakko rötköttää Azalea-ruukun vieressä ja lukee Grimmin veljesten⁶⁹ Satukirjaa.

– Prinsessani, näyttää siltä, että aurinko on tänäänkin paistanut kasvoihisi, koska näytät energiseltä. Missä olemme menossa?

– *Me* emme ole menossa missään. Sinä voisit mennä vaikka takaisin käsilaukkuuni. Siihen ruskeaan, joka on lähdössä UFFille.

Sammakko ei ole kuulevinaan, se hypähtää rennolla loikalla pöydällä levällään olevien muistiinpanopapereiden päälle, nappaa yhden papereista käteensä ja jupisee. – Bruno! Ja tietysti myös Freud!

– Kyllä. Sukellan satuun. Sinultahan sen luulisi luonnostaan käyvän. Jos nyt haluat välttämättä siinä roikkua.

Sammakko raapii ranteitaan. – Assolutamente. Mutta sanoinhan, että saan Brunosta näppyjä ja alkulähteestä myös.

– Varmaan näppylöintisi syy paljastuu jossain vaiheessa.

– Nyt menemme satuun. Sadun määrittelyminen on vaikeaa, lopullista määritelmää tuskin saadaan koskaan, määrittelyssä painotetaan eri asioita.

Satu on matka. Kuten jo totesin, sadut ja tarinat ovat olleet jo vuosisatoja osa kansojen yhteisyyttä ja yhteistä perinnettä. Pirjo Arvola ja Silja Mäki sanovat, että sisäisen viisautensa ansioista ne ovat luontevasti kulkeutuneet kansojen ja maiden rajojen yli mukautuen eri

⁶⁸ Grimmin satukirja 1979, 7

⁶⁹ Grimmin veljekset Jakob (1785–1863) ja Wilhelm Grimm (1786–1859) olivat saksalaisia kielitieteilijöitä ja kulttuurintutkijoita. He kokosivat satukokoelmansa aikansa kansansaduista. Veljekset keräsivät satuja pääosin sivistyneistön keskuudesta, jolloin saduista jo karsiutuivat karkeimmat piirteet. Ensimmäisen painoksen (1812) jälkeen veljekset muokkasivat satuja saamansa palautteen perusteella. Lopullinen seitsemäs painos ilmestyi vuonna 1857. Oletetaan, että Grimmin veljekset eivät muokanneet satuja moralismin tai säädyllyyden vuoksi vaan saadakseen saduille laajemman yleisön. Nykyään Grimmin sadut luokitellaan lastenkirjallisuudeksi. (Bengtson 1992).

kansoihin ja tapoihin. Ajan myötä ne ovat hioutuneet kerrostumiksi ja versioiksi, samantapaisen sadun voi löytää mistä tahansa maailmasta. Henkilöt ja ympäristö voivat näyttäytyä erilaisina, mutta sanoma on sama, ne ovat säilyttäneet perussanomansa elämän arvoista, oikeasta ja väärästä.⁷⁰

H. C. Andersenin elämästä kirjoittanut Sisko Ylimartimo sanoo Jungin⁷¹ kehittämän analyyttisen psykologian teorian mukaan sadun kertovan yleisellä tasolla ihmisen kehityksestä itseksensä, persoonaksi joka hän olisi parhaimmillaan ollessaan.⁷² Ja tähänhän keskittyi koko Bettelheimin elämäntyö: auttaa ihmistä tulemaan, siksi mikä hän on.⁷³

– Siis tätä tarkoittit, kun sanoit, että satu on matka?

– Kyllä. Myös satututkija Sinikka Ojasen mukaan perinteiset kansansadut ovat säilyneet juuri siksi, että ne koskettavat ihmisen persoonallisuuden syvintä, tiedostamatonta aluetta. Ne ovat syntyneet ihmisen tarpeesta hahmottaa elämänsä tarkoitusta.⁷⁴ Ne ovat matka itseän. Kulttuurirajojen ylittyminen ei ole ongelma. Vaikka olemme sidoksissa omaan kulttuuriimme, ja vaikka olemme yksilöllisesti ja kulttuurisesti muuttuvia, voimme saavuttaa toisen aikakauden ja toisen kulttuurin ymmärryksen. Herder näkee tässä eläytymisessä toiseen ja siihen liittyvässä myötäelämisen kyvyssä yhden ihmisen "jumalaisimmista" piirteistä.⁷⁵ Uskon että tämä jumalainen eläytyminen ja ymmärrys, inhimillinen piirre ihmisessä, on myös syynä siihen, että satu elää.

– Prinsessani, ymmärrä siis minua!

– No niinhän minä ymmärränkin, en kai muuten tekisi tätä työtä. Jack Zipes, satuekspertti, on etsinyt teoriaa sille, miksi satu elää edelleen, vaikka sen joutsenlaulun sanottiin alkaneen 1900-luvun alussa. Silloin nähtiin, että sadun on mahdotonta elää, koska mielikuvituksen ja todellisuuden suhde oli särkynyt. Sadun kauneus ja harmonia eivät kuitenkaan ole absoluuttisia arvoja eivätkä ne siten voi toimia modernin elämän ristiriidoissa. Zipes tutkii satua meeminä, kulttuurisena käyttäytymisohjeena, joka leviää, kehittyy ja säilyy hengissä viestinnän kulttuurievoluutiossa jäljittelyn kautta.⁷⁶ Kuten jo itsekin totesin, on mahdollista, että epäilijät ovat tuijottaneet vain termin "satu" kognitiivista merkityssisältöä, mielikuvitustarina, eivätkä ole ottaneet huomioon sitä sadun sisältöä, jota ei voida

⁷⁰ Arvola ja Mäki 2009, 28

⁷¹ Carl Gustav Jung (1875 – 1961), sveitsiläinen psykiatri ja analyyttisen psykologian perustaja.

⁷² Ylimartimo 2001, 78

⁷³ Encyclopedia. Verkkojulkaisu.

⁷⁴ Ojanen 1980, 13

⁷⁵ Saariluoma 2006, 198

⁷⁶ Zipes 2006, 92

käsitteellistä ja joka pysyy hengissä ja siirtyy juuri tiedostamattoman kautta. Satu on taidetta, ja sen suora intuitiivinen ymmärrys on ikuista.⁷⁷

– Voivatko mielikuviutus ja todellisuus oikeasti tulla toimeen keskenään?

– Kyllä voivat. Jalmari Finnen määritelmä sadusta kertoo hienosti sen, että satu kulkee niin arkitodellisuudessa kuin fantasiamaailmassa ja mikä vielä tärkeämpää, sekä kertoja että kuulija tietävät sen: *”Jokainen satu on luotu siinä ympäristössä, mikä on kertojalle tutunomainen. Eräässä määrättyssä kohdassa yhteisestä sopimuksesta kuulijan ja kertojan välillä siirrytään todellisesta epätodelliseen. Se on sadun ydin, millään muulla tavalla satua ei synny.”*⁷⁸

Myös satujen jaottelu tarkasti eri lajeihin on ongelmallista. Karkeasti sadut voidaan jakaa kansansatuihin ja taidesatuihin. Kansansadut ovat vanhinta sadun suullisen kerronnan perinnettä ja noudattavat yleensä yleisiä kerronnallisia kaavoja. Peruselementtejä ovat etäännyttävä alku, "Olipa kerran, jossain muussa maassa...", selkeä juoni ja hahmot, ristiriita, eli hyvän ja pahan taistelu, sankarin selviäminen koettelemuksista sekä onnellinen loppu.⁷⁹ Bettelheim toteaa lisäksi, ettei satu koskaan esitä vaatimuksia, vaan lohduttaa, antaa tulevaisuuden toivoa.⁸⁰

Kansansadut ovat yleensä ihmesatuja, eli tarinan täyttävät ihmeet. Grimmin sadut ovat kansansatuja. Taidesadut ovat yksittäisen kirjailijan kirjoittamia, tyyliltään ja aiheeltaan moni-ilmeisempiä kuin kansansadut. Monissa taidesaduissa on kuitenkin viitteitä kansansatuihin. H. C. Andersenin⁸¹ satujen pohjana ovat kansansadut, mutta hän muokkasi satujaan yhdistämällä niissä arjen realismin ja sadun mielikuviutuksen, muutti todellisuuden ihmeeksi. Yhdistämällä arjen ja sadun hän toi satuihin mukaan myös huumoria.⁸²

Sammakko napauttaa Andersenin Suurta Satukirjaa. – Eikös tämän Andersenin saduissa ollut myös melko ironinen vivahde. Toinen satusetä, Zacharias Topelius⁸³, sanoi, että Andersenin sadut olivat ruusuja, joihin kätkeytyi piikkejä.⁸⁴ Kaihtaako aikuinen satuja sen

⁷⁷ Bettelheim 1994, 35; Mäki ja Kinnunen 2002, 39

⁷⁸ Niskanen 1997, 10

⁷⁹ Mäki ja Arvola 2009, 38, Bettelheim 1994, 34-35

⁸⁰ Bettelheim 1994, 34-35

⁸¹ Hans Christian Andersen (1805 – 1875), tanskalainen kirjailija ja runoilija, tunnettu erityisesti laajalle levinneistä ja lukuisille kielille käännettyistä saduistaan.

⁸² Ylimartimo 2001, 86, 126

⁸³ Zacharias, Sakari Topelius (1818 – 1898), suomenruotsalainen kirjailija, toimittaja, ja historioitsija.

⁸⁴ Ylimartimo 2001, 86, 126

takia, että hän saattaa niistä oivalta kuinka typerä hän joskus on? Kuten se keisari niissä uusissa vaatteissaan napa naapuriin näkyen.

– Näköjään olet muitakin satuja lukenut kuin Grimmia. Kyllä. Yhteiskunnallinen satiiri oli luontaista heille molemmille. Tämä on sadun niitä kerroksia, jotka saavat aikuisenkin hyrisemään ja toivottavasti myös oppimaan jotain itsestään.

Sammakko kääntää nyt katseensa Saariluoman Keijujen kuninkaaseen. – Mikä myytti sitten on? Onko se sama kun satu? Olenko minä myyttinen sankari?

– Ei ole sama, niissä on paljon yhteistä, mutta myös eroja. Ja valitettavasti sinä et ole myyttinen sankari, ne ovat jumalan kaltaisia.

– Mutta ...

– Sadulle ja myyttille on yhteistä se, että ne ovat mielikuvitusta, poikkeamia arkitodellisuudesta ja luonnon lainalaisuuksista. Ne tekevät tuonpuoleisen näkyväksi erilaisten taikojen ja olioiden kautta. Muun muassa folkloristi Satu Apo perustaa urauurtavat tutkimuksensa sille, että sadut polveutuvat myyteistä ja näin niiden perimmäiset merkitykset löytyvät niistä.⁸⁵ Myös Bettelheim katsoo, että jotkin kansantarinoista ovat kehittyneet myyteistä, jotkut ovat yhdistyneet niihin ja uusia satuja on kirjoitettu niiden pohjalta. Bettelheimin mukaan sekä myytti että satu ovat kiteyttäneet yhteiskunnan kokemusta pitääkseen yllä ihmiskunnan viisautta ja jakaakseen sitä edelleen tuleville sukupolville.⁸⁶

Myytillä ja sadulla on myös eroja. Bettelheimin mukaan myytti saattaa kuvata ihmisen sisäisiä ristiriitoja ja antaa viitteitä niiden ratkaisemiseen. Myytin kielessä on hengellistä voimaa, sankarit ovat esimerkkejä, ihmiselle vaatimuksia asettavia yli-ihmisiä, jumalan kaltaisia olentoja, joiden kaltaisiksi ihminen ei kuitenkaan voi tulla. Myös satu kuvaa mielen ristiriitoja, mutta se ei vaadi, vaan vihjaa miten voimme ihmisinä kasvaa. Sadun tapahtumat, kaikkein ihmeellisemmätkin, esitetään sellaisina, että ne voivat sattua kenelle tahansa ja sadun sankarit ovat meidän kaltaisiamme, niihin voimme samastua. Bettelheim pitää myös hyvin merkittävänä erona sitä, että myytin loppu on melkein aina traaginen ja saduissa taas onnellinen. Yleisluonteeltaankin Bettelheim kärjistää myytin pessimistiseksi ja sadun optimistiseksi.⁸⁷

Maailma ei kuitenkaan ole pelkästään hyvä edes saduissa. Bettelheimin mukaan sadut välittävät monessa muodossa tämän viestin:

⁸⁵ Apo 2001, 15, 16

⁸⁶ Bettelheim 1994, 34

⁸⁷ Bettelheim 1994, 34, 47, 52

*"[...] taistelu ankaria vaikeuksia vastaan on elämässä väistämätöntä, se kuuluu olennaisena osana ihmisen elämään, mutta jos ihminen ei väisty ja välttele vaan kohtaa rohkeasti odottamattomat ja usein epäoikeudenmukaiset koettelemukset, hän ylittää kaikki esteet ja selviytyy niistä lopuksi voittajana."*⁸⁸

Sammakko huokaa pitkään, venyttelee hartaasti ja toteaa: – No, kai tuota Bettelheimiä voi joissakin asioissa uskoa. Ehkä minä sitten olen oikeaan ja hyvään ohjaava sadun sankari, en halua surkeata loppua.

3.2 Sellonjousi selkärankana - aikuisten satuja

Sammakko tasapainoilee Andersenin Suuren Satukirjan päällä, yrittää vaakaa, mutta kupsahtaa vatsalleen. – Näin käy sadussa. Mutta sankari nousee! Satu. Myönteinen kertomus, jolla on vakiintunut rakenne ja useita kerroksia, pintamerkityksen alta löytyy syvempiä vertauskuvallisia merkityksiä. Siinä on sankareita, ihmeitä ja taikuutta. Myös epäonnea ja vaikeuksia, joista kuitenkin selvittää. Ja onnellinen loppu! Mitäs jos nyt heti...

– Pysy nahoissasi. Onnellinen loppu voidaan käsittää monella tavalla.

– Kyllä sitä nyt taas ollaan niin aikuista niin aikuista! Saanko kertoa sinulle yhden tarinan, ennen kuin jatkat?

Vastausta odottamatta sammakko istuu kirjapinon päälle, ristii jalkansa ja alkaa kertoa:

"Joukko vieraita oli kokoontunut korkealle terassille Nadégen ja Oudallen järjestämille medianochelle, jäähyväisaterialle, jonka jälkeen pariskunta eroaisi. Vieraat alkoivat kertoa tarinoita. Nadége ja Oudalle kuuntelivat hämmästyneenä kuvitteellisia rakennelmia, ne olivat minä-kertojan novelleja, usein verisiä ja kauheita katkelmia elämästä sekä satuja. Heistä tuntui, että purevan realistiset, pessimistiset ja hajottavat novellit olivat omiaan erottamaan heidät, tuhoamaan heidän parisuhteensa, kun sen sijaan mehevät, lämpöiset ja ystävälliset sadut auttoivat heitä lähestymään toisiaan. Novellit raskaine ja surumielisine totuuksineen olivat alussa ottaneet pääosan, mutta yön edetessä sadut muuttuivat yhä kauniimmiksi ja voimakkaammiksi ja saavuttivat lopulta vastustamattoman

⁸⁸ Bettelheim 1994, 15

*hehkun ja lumovoiman. Pariskunta ei ilmoittanut erosta ystävilleen. Ero ei tuntunut heistä enää yhtä välttämättömältä.*⁸⁹

Sammakko kurahtaa tietäväisenä. – Michel Tournier. Tarkoitan tällä vain, että kyllä satu voi tuoda hehkun ja lumovoiman sinun tieteelliseen työhösi. Realismin rinnalle, tesoro mio.

– Lumoava tarina. Kiitos. Yritän säilyttää hehkun. Aikuisen ja sadun suhde ei tietenkään ole aivan olematon. Esimerkiksi Grimmin veljesten keräämät alkuperäiset tarinat oli tarkoitettu aikuisille, ne olivat sisällöltään karkeita ja raakoja, ne sisälsivät esimerkiksi inestsiä, seksiä ja väkivaltaa.

– Ja nämäkö vain aikuista kiinnostavat? Etkö löydä siistityistä saduista aikuiselle sopivaa?

– Tottakai. Useista saduista löytyy oivalluksia, mutta ne ovat tietysti lukijakohtaisia. Yhtenä esimerkkinä voin ottaa "Bremenin soittoniekat" -sadun. Se istuu loistavasti meidän aikaamme. Sadussa työhönsä väsyneet eläimet, aasi, koira, kissa ja kukko lähtevät yhdessä Bremeniin aikomuksenaan ryhtyä katusoittajiksi. Matkalla heidät yllättää rosvolauma, josta he selviävät käyttämällä luovasti hyväkseen yhteistyötä sekä jokaisen luontaisia kykyjä. Tätähän me peräänkuulutamme työelämässä: monitieteisen osaamisen rohkeata yhdistämistä jotta vanhoista väsyneistä ideoista päästään uusiin innovaatioihin. Rosvojoukko muodostuu luutuneista käsityksistä, vanhanaikaisista rakenteista ja puuhastelusta ilman selkeätä tarvelähtöistä tavoitetta.

Satuja on myöhemminkin kirjoitettu myös aikuisille. Uusimpia suomalaisia satukirjoja on Sari Peltonimen *Miehestä syntynyt ja muita satuja aikuisille* (2014). Peltoniemi palauttaa sadut alkuperäiselle paikalleen aikuisten kirjallisuudeksi. Henkilöt ja tapahtumat voivat olla epätodellisia, mutta aina pureudutaan ihmisenä olemisen peruskysymyksiin: toisten ihmisten kanssa toimimiseen, kiperien elämänvaiheiden selvittämiseen ja toivon ylläpitämiseen vaikeuksissa. Peltoniemi tuo kansansadut nykypäivään, uusissa saduissa näkyy edelleen kansansatujen elinvoima, kekseliäisyys ja viisaus.⁹⁰

Sammakko nappaa salamana kirja pöydältä ja lukee:

⁸⁹ Tournier 1990, 31-32

⁹⁰ Teoksen luonnehdinta on julkaistu kustantajan, Atena Kustannus Oy:n, verkkosivuilla.

"Vilhelmi latasi aseensa ja arveli asian hoituvan niin kuin aikaisemminkin kerroilla, mutta nyt ulkona odotti kokonainen moottoripyöräjengi. Kuskit oksentivat tulisia hiiliä, ja silmät niillä olivat kuin pallogrillin sisukset. Enpä minä tähän armeijaa tarvitse, Vilhelm tuumi kylmän rauhallisesti. Rokkakos se oli, hän muisteli, joka tällä tavalla ampui vihollisen toisensa jälkeen. Jengiläiset ynähtelivät surkeasti, kun Vilhelmi heitä tulitti, nielivät hiilensä ja ajoivat iäksi pois. Vilhelmi palasi sisälle. Kaikki ihmiset olivat vapautuneet, ruoka oli sulaa ja tunnelma korkealla. Hän sai tytön vaimokseen ja hallitsi nyt sitä kaupunkia. Vanhasta kuninkaasta ei tiedetä, missä on."⁹¹

– Tuo Vilhelmi on hyvä, eniten pidin pääministeristä ja kädettömästä työstä. Myös Anu Kaajan esikoiskirjan, novellikokoelman *Muodonmuuttoilmoitus (2015)* novelleita on määritelty aikuisten saduiksi. "Seksiä, väkivaltaa ja muodonmuutoksia," sanoo toimittaja Nina Lehtinen kirjailijan itsensä kommentoivan teoksensa sisältöä. Siis Grimmin alkuperäisten tarinoiden hengessä. Mutta Kaajan tarinat eivät kuitenkaan ole yhtä perinteisiä satuja kuin Grimmillä tai Peltoniemellä, vaan fantasianovelleja, joissa tavaratalon hedelmäosastolla olevassa kaivoissa asuu hedelmäjätteillä elävä nainen tai toinen nainen leikkauttaa itselleen läpinäkyvät muovikyljet joihin hän laittaa koristeeksi eläviä ritariperhosia ja koppakuoriaisia.⁹²

– Aikuisille on hyvin vähän kirjoitettu perinteisen sadun tunnusmerkit täyttäviä tekstejä. Mutta satu ja sadunomainen teksti on kerroksellista, siinä on asioita, kuten yhteiskuntakritiikkiä, joka aukeaa eri tavalla lapselle kuin aikuiselle. *Suomen kirjallisuushistoria 3* -teoksessa (1999). Sodan jälkeen 1904- ja 50 -luvulla monet aikuisten kirjailijoiksi luokitellut kirjailijat kirjoittivat myös lastenkirjoiksi luokiteltuja teoksia. Niissä on asioita ja ajatuksia, jotka aukeavat aikuiselle eri tavalla kuin lapselle. Esimerkiksi Yrjö Kokko kuvaa aikalasteoksessaan *Pessi ja Illusia* (1944) maailmakatsomuksellisia kysymyksiä liittyen kirjoittamisajankohtana käytävään sotaan. Kirjan menestys johtui juuri aikuislukijoista. Kirjan yhteydet varsinaiseen lastenkirjallisuuteen jäivät tuolloin vähäisiksi, mutta se vaikutti myöhemmin, erityisesti 1950-luvulla, vakiintuneen satuperinteen uudistumiseen: Heikkilä-Halttusen mukaan satu alkoi yhdistää totta ja kuviteltua ja alkoi

⁹¹ Peltoniemi 2014, 91

⁹² Lehtinen 2015. Lehtiartikkeli.

lähentyä suomalaista luonnon mystiikkaa.⁹³ Oiva Paloheimon *Tirlittan* (1954) käsittelee myös sodan jälkeisen maailman sydämettämyyttä ja orpoutta, etsii selviytymiskeinoja. Aila Meriluoto käytti *Pommoromossa* (1956) fantasiatason kuvauksissaan aikuislyriikan keinoja. Kirsi Kunnas oivalsi, että lastenlyriikka antoi oivan mahdollisuuden käsitellä huumorin ja satiirin keinoin yhteiskunnan ilmiöitä ja ihmisistä tavalla, joka iskee myös aikuisiin. Tästä ensimmäinen esimerkki oli *Tiitiäisen* satupuu (1956). Ilmeisesti lastenkirjallisuuden moninainen, salliva mielikuvitusta runsaasti käyttävä muoto sai aikaan sen, että aikaisemmin aikuisten kirjailijoina tunnettujen kirjoittajien mahdollisesti vain omaksi terapiakseen kirjoittamistaan aikuistakin houkuttavista kirjoista on tullut kestäviä taideteoksia,⁹⁴ jotka kiinnostavat myös aikuista. Mielenkiintoista tässä on, että jos kirjailijat ovat kirjoittaneet teoksensa terapiamielessä, tämä osoittaa, että terapeuttinen kirjoittaminen voi tuottaa myös taideteoksia. Yhteiskunnallisia ilmiöitä ovat aikanaan kritisoineet myös Zacharias Topelius saduissaan sekä Jalmari Finne⁹⁵ Kiljusissaan.

– Eivätkös Janssonin muumitkin syntyneet tuohon aikaan? Ne raukat on taidettu kaluta analyysin pitkillä ja terävillä hampailla puhki viimeistä häntäkarvaa myöden. Lupaa, että sinä et analysoi minua puhki, muuten voit kyllä käyttää minua vapaasti. Vaikka heti.

– Kiitos, ei ole nälkä.

Sammakko tuhahtaa ja kääntää selkensä. – Tuo ei ollut hauskaa. Taas tuli asiaa isällesi.

– On totta, että muumit on otollinen kohde. Johtuu varmaan niiden suuresta suosiosta, joka taas johtuu niiden moniulotteisuudesta. On pohdittu paljon, ovatko ne lasten vai aikuisten kirjallisuutta. Joidenkin mielestä lastenkirjan pitää olla vain lapsille kirjoitettu, kirja ei muka voi sopia sekä lapsille että aikuisille. Tuula Karjalainen kertoo teoksessaan *Tove Jansson Tee työtä ja rakasta* (2013) Janssonin itse sanoneen, että hän kirjoittaa ensisijaisesti itselleen, ei niinkään lapsille. Jos hänen kirjansa vetoavat tietynlaisiin ihmisiin, niin ne todennäköisesti ovat ihmisiä, jotka eivät tahdo sopeutua mihinkään, jotka ovat ulkopuolella tai niillä rajoilla.⁹⁶ Paljon paheksuvaa puhetta on kirjoittanut myös muumikirjojen olentojen kielenkäyttö ja huonot tavat: palmuviinin juonti, tupakanpolto ja sopimattomat puheet, lähes

⁹³ Heikkilä-Halttunen 1999, 134

⁹⁴ Heikkilä-Halttunen 1999, 142-143

⁹⁵ Adolf Jalmari Finne (11. elokuuta 1874 – 1938) Kangasalalla syntynyt suomalainen kirjailija, suomentaja, teatterinjohtaja sekä suku- ja asutushistorioitsija, tunnettu erityisesti Kiljusen herrasväestä kertovasta kirjasarjastaan.

⁹⁶ Karjalainen 2013, 137

kiroilu. Jansson itse kuitenkin sanoi, että hän kirjoittaa hauskuuttaakseen, ei kasvattaakseen, ja asioista, jotka pelottivat ja kiehtoivat häntä itseään.⁹⁷

Aikuista viehättää Muumi-kirjoissa tutkija Marja Suojalan mukaan se, että ne tuovat esiin yleisinhimillisiä elämäkatsomuksellisia kysymyksiä sekä konkreettisella että symbolisella tasolla: Muumipapan ei-porvarillinen elämä, Mörön kyvyttömyys kontakteihin, Nuuskamuikkusen riippumattomuus luovuuden edellytyksenä. Muumikirjojen suosiota on pyritty selittämään eri tavoin. Teoksissa on kerroksellisuutta, niissä käsitellään yleisinhimillisiä elämään liittyviä kysymyksiä sekä konkreettisella että symbolisella tasolla. Aikuinen löytää eri viestin kuin lapsi. Jännite syntyy Muumilaakson paratiisin ja ainaisen katastrofin mahdollisuuden välillä, pelastuksen etsiminen ja uudessa tilanteessa selviäminen synnyttävät seikkailun. Uteliaisuus ja halu rikkoa porvarillista perhe-elämää näkyy hyvin esimerkiksi teoksessa *Muumipappa ja meri* (1965).⁹⁸

Karjalainen kirjoittaa, että *Muumilaakson marraskuu* (1970) on enemmän aikuisten kuin lasten kirja myös Janssonin itsensä mielestä, se on melankolinen ja monimutkainen. Tässä kirjassa Jansson jätti hyvästit niin muumikirjoilleen kuin kaikkein rakkaimmalle läheiselleen, äidilleen, näin tekstiin on kutoutunut hiljaista surua. Kun äitiä ei enää ollut, ei Muumilaaksokaan voinut olla ennallaan. *Muumipeikko ja pyrstötähti* (1955) syntyi sodan varjossa ja on tiukasti aikaansa sidottu. Karjalaisen mukaan se on, jos nyt ei ihan sotaromaani, kuitenkin kirja sotaa monella tapaa muistuttavista katastrofeista.⁹⁹

Sammakko lakkaa murjottamasta kääntyy ympäri ja yrittää taas. – Kaikissa meissä elää pieni anarkisti, sammakoissakin, ei vain hattivateissa! *"Enkä mahtanut mitään sille, että minun teki vähän mieleni lähteä mukaan heidän salaperäiselle matkalleen ja viettää turmioelämää."*¹⁰⁰ Pidetäänkö tauko ja mennään viettämään kokonaisvaltaista turmioelämää? Ilmeestäsi päätellen ei mennä. Jatketaan siis. Etkö aikaisemmin jo sanonut, että H. C. Andersenin sadut olivat kerrosleipiä, aikuisille oli oma yhteiskuntasatiirinen chilijuustokerros?

– Kyllä, Andersenin sadut kertovat elämästä. Hän sanoikin itse, että *"Elämä on kaunein satu"*.¹⁰¹ Ylimartimo sanoo, että monet Andersenin satujen teemat ovat oikeastaan aikuisille suunnattuja: ihmisen kamppailu oman tiensä löytämiseksi, kysymys Jumalasta,

⁹⁷ Karjalainen 2013, 136, 151

⁹⁸ Suojala 2001, 41

⁹⁹ Karjalainen 2013, 142-143, 247

¹⁰⁰ Jansson 1984, 52

¹⁰¹ Ylimartimo 2001, 6

kuolemattomuudesta ja piilotajunnan varjoista, joiden kanssa taistelemme. Sadut ovat psykologisia analyyseja siitä, mikä on ihmisen pontimena hänen teoissaan ja ajatuksissaan. Niissä on pienoiskoossa elämän suuret teemat, kuten luonto, rakkaus ja seksuaalisuus. Andersen korosti itsekin, että hänen satunsa sopivat kaiken ikäisille: *"Saduistani tuli 'lukemista' niin lapsille kuin aikuisille, minkä uskonkin olevan juuri nykyaikaisen satukirjailijan päämäärä."*¹⁰²

Andersenin saduista ainakin "Keisarin uudet vaatteet", "Ruma ankanpoikanen" ja "Jääkuningatar" mainitaan usein aikuistenkin satuina. Jääkuningattaren sanotaan olevan kertomus Andersenin ja ruotsalaisen oopperalaulaja Jenny Lindin suhteesta, joka päättyi satuun. Satu aikuiselle – kerrottuna lapsille.¹⁰³

Filosofi Torsti Lehtinen käyttää "Keisarin uudet vaatteet" ja "Ruma ankanpoikanen" -satuja esimerkkeinä puhuessaan kahdesta kiusauksesta, joiden kanssa ihminen kilvoittelee, itsensä ylentämisestä ja itsensä mitätöinnistä. Keisari uudet vaatteet paljastaa suuruudenhullun elämänvalheen, jonka lapsen rehellinen katse pakottaa näkemään. Ruma ankanpoikanen puolestaan kokee itsensä erilaiseksi ja syrjityksi, mutta oivaltaa lopulta olevansa joutsen ja nousee siivilleen.¹⁰⁴

– Onko satusetä Andersen kirjoittanut omasta elämästään? Onko se totta vai satua?
– Mielenkiintoinen huomio. Ylimartimo kertoo, että Andersen on saduissaan ja tarinoissaan kertonut oman elämäntarinansa paljon psykologisesti täsmällisemmin ja avoimemmin kuin omaelämäkertoissaan. Andersen on itse todennut, että sadut kertovat hänen elämästään enemmän kuin elämäkerrat. Hänen oma elämänsä on merkittävä tarinoiden selittäjä:

*"Se että olen halunnut kirjoittaa elämäntarinani ei johdukaan vain saamastani pyynnöstä kirjoittaa sellainen teosteni koottua laitosta varten vaan koska elämäni tarjoaa kaikkiin teoksiini parhaan mahdollisen valaistuksen."*¹⁰⁵

Sammakko huokaa ja heittää vihreänruskean katseensa puoliksi suljettujen luomiensa välistä.

– Voi kuinka odotankaan sinun tekstisi valmistumista. Mutta Andersen olisi ollut hauska tuntea lähemmin. Sen verran tiedän, että hänellä ei tainnut omaa prinsessaa koskaan olla. Jääkuningatarkin jäi jäiseksi haaveeksi. Toista se on minulla, oma pikku prinsessa... Juu, juu,

¹⁰² Ylimartimo 2001, 75

¹⁰³ Ylimartimo 2001, 47-48

¹⁰⁴ Lehtinen 2009, 29-30

¹⁰⁵ Ylimartimo 2001, 7, 76

jatketaan. Eivätkö nämä erilaiset fantasiaseikkailut sitten ole satuja? Niitähän lukevat aikuisetkin.

– Aikuisille on kirjoitettu ja aikuiset lukevat fantasiaa. Satu on fantasiaa, mutta kaikki fantasia ei ole satuja. Fantasia on yleiskäsite mielikuvituksen käytölle niin, että se ylittää arjessa tuntemamme maailman.

Fantastisuus toimii kerronnan välineenä ja herättää ihmetystä realistisessa ympäristössä tai sitten se voi olla pohja kokonaan toisenlaiselle maailmalle. Realistisen ja kuvitellun maailman välille syntyvä jännite voi saada niin kertomuksen henkilöiden kuin lukijankin epäilemään kertomuksen todellista luonnetta. Tämä on fantastisen peruskriteeri.¹⁰⁶

Fantasia voi siis tunkeutua arkitodellisuuteen niin taidokkaasti, että lukija ei edes ymmärrä lukevansa fantasiakirjaa. Fantasiakirjallisuutta määritellessään myös Hosiaislouma toteaa, että fantasia on kielenkäytöltään usein niin pettävän yksinkertaista ja selkeätä, että se on omiaan lisäämään lukijan hämmennystä outojen tapausten äärellä. Esimerkkinä hän käyttää Kafkan novellia "Muodonmuutos"¹⁰⁷, jossa lukija joutuu pohtimaan, onko Gregor Samsan muuttumisessa hyönteiseksi kysymys mielisairaana tajunnan kuvauksesta, vieraantumisen metaforisesta esityksestä vai todellisesta tapahtumasta.¹⁰⁸

Tuoreempia esimerkkejä ovat kirjailijat Johanna Sinisalo ja Jyrki Vainonen. Kertoessaan arkirealismia ja fantasiaa sekoittavasta kirjastaan *Ennen päivänlaskua ei voi* (2000) Sinisalo sanoo, että kirjailijan näkökulmasta fantasia ei ole päämäärä vaan työkalu. Kirjailija ei tarkoituksella kirjoita tiettyä lajityyppiä vaan tarinaa ja sille laajemman merkityksen antavaa pohjatekstiä. Tarinan kautta kirjailija käsittelee esimerkiksi yhteiskunnallisia ongelmia. Arkitodellisuudesta poikkeavien asioiden ottaminen tarinaan auttaa uuden näkökulman luomista ongelmien ratkaisuun. Fantasian keskeisin ominaisuus kirjoittamisen apuvälineenä Sinisalon mukaan onkin se, että siirtämällä tutut ongelmat uuteen ympäristöön, niitä voidaan käsitellä ilman luutuneita asenteita ja ennakko-odotuksia.¹⁰⁹ Nämä Sinisalon luettelemat ominaisuudet istuvat myös satuun.

Sammakko innostuu. – Kas tässähän sinulla onkin Vainonen. Odotapa, minä pidän tästä soitinjutusta:

"Lääkäriin silmät välähtivät. Hän vilkaisi minua, laske kuvan kädestään ja nojautui taaksepäin.

¹⁰⁶ Ihonen 2004, 76

¹⁰⁷ Die Verwandlung, Muodonmuutos, on Franz Kafkan(1883–1924) ensimmäistä kertaa vuonna 1915 julkaistu teos.

¹⁰⁸ Hosiaislouma 2003, 238

¹⁰⁹ Sinisalo 2004, 23

– *Sinä olet muusikko?*

– *Toivottavasti, joskus. Opiskelen sellistiksi.*

Hänen silmänsä välähtivät lasien takana.

– *Niin muistelinkin.*

Mitä soittaminen tähän kuuluu? Ei kai jousen hinkkaaminen kieliä vasten sairauksia aiheuta. Riippuvuutta kylläkin, sydämentykytyksiä ja hikoilua ja kammiovärinää, kaikkien kammioiden värinää. Ja sokeutta ja immuniteettia ympäröivälle todellisuudelle. Mutta ei sairauksia?

Lääkäri vakavoitui ja korjasi asentoaan. Hän vilkaisi röntgenkuvaa vielä kerran ja sanoi sitten päättävällä äänellä: – Et ehkä usko, mutta sinun selkärankasi näyttää muuttuneen sellonjouseksi.

[...]

Silloin minä kerroin lääkärille, tuolle ventovieraalle ihmiselle, miten viikkoa aiemmin olin alkanut soida, illalla, hurmioituneen harjoituksen jälkeen. Miten olin muuttunut kaikupohjaksi, soittimeksi; miten aina kun liikutin jäseniäni, korvissani soi etäinen sellomusiikki."¹¹⁰

– Tämä on Vainosen hyvin uskottavaa maagista realismia. Hän sanoo miettineensä aikoinaan pitkään, haluako hän kirjoittajana jäljentää todellisuutta vai luoda sitä. Hän kuvitteli istuvansa päiväkahvilla vuosisadan Pariisissa toimineiden kirjailijoiden kanssa, André Bretonin ja Paul Eluardin kanssa ainakin, keskustellen taiteesta ja sen merkityksestä ihmissielun muovaajana. Herrat olivat yhtä mieltä siitä, että ihmisessä kaikkein kiinnostavinta on se, mikä ei ole näkyvissä. Vainonen kertoo, että seura teki kaltaisekseen: *"Löysin itsestäni leikkisän, uteliaan ja kekseliään aikuisen, jonka olemassaolon olin joko unohtanut tai kieltänyt, tai molempia."*¹¹¹

– Maaaaaaaginen. Sammakon suuhun sopiva sana. Mitenkäs tämä sinun Hosiaisluomasi sen määritteli? Muuten realistista ja objektiivista kerrontaa, mutta johon yhdistyy fantastisia, surrealistisia tai muuten vaikeasti selitettäviä aineksia?¹¹²

– Määrittely on aina hankalaa. Jos halutaan määritellä lastenfantasia ja aikuisten fantasia, niin esimerkiksi Ihosen mielestä ero voidaan määritellä sitä kautta, kenelle teoksia tarjotaan. Tämäkään ei ole yksinkertaista, koska monet kirjat ovat poistamassa lasten ja

¹¹⁰ Vainonen 2005, 72-73. Teos: *Perintö*.

¹¹¹ Vainonen 2006. Mustekala.info2/2006. Verkkojulkaisu.

¹¹² Hosiaisluoma 2003, 544

aikuisten kirjojen välistä erottelua. Helpompaa on erotella kirjallisuus sitä kautta, mikä kiinnostaa lukijaa henkilöissä, tapahtumissa, teemoissa, esittämistavassa sekä yleisessä ilmapiirissä. Monet lastenkirjoiksi luokitelluista teoksista voivat puhutella aikuisia elämäkokemuksesta nousevilla teemoillaan.¹¹³ Mutta esimerkiksi J. R. R. Tolkienilla ja J. R. Rowlingilla on lukuisia aikuisia lukijoita. Zipes kertoo mielenkiintoisen kommentin Harry Potterin suosioon liittyen. Hän esitti haastattelussa näkemyksensä, että Harryn suosio on suurelta osin voimakkaan mainonnan tulosta. Kommentin kuullut nuori mies totesi hänelle, että *"Ei, teoriasi on väärä. Harry on Tuhkimo, todellinen Tuhkimo ja me olemme edelleen ihastuneet Tuhkimoon."*¹¹⁴

Sammakko lähettää lentosuukon. – Tuhkimo on ihana, mutta pidän sinusta silti enemmän, kaunis ja rohkea prinsessani.

3.3 Tie minuuteen ja syliin – sadun merkitys

Sammakko loikkaa yhdellä loikalla sohvalta työpöydälle heti, kun istun koneen ääreen. – Laitanko tänään kruunun päähäni? Pääsisitkö paremmin tunnelmaan? Tarkoituksemmehan on palata takaisin perinteiseen satuun.

– Laita vaikka klaava. Mutta palataan takaisin satuun. Onko sadulle tilaa aikuisen maailmassa? Voiko sammakko kulkea mukana käsilaukussa, johon aikuisen naisen koko arki kulminoituu, tai aikuisen miehen povitaskussa?

Sammakko hypähtää teekuppini reunalle pilke rämesilmissään ja hymy korvasta korvaan. Jos sillä olisi korvat. – Mieluummin siellä käsilaukussa. Mutta nyt kun olet kertonut mikä satu on, oletko lainkaan ajatellut, että minussa on se kaikki: sankaruus, joka ratkaisee ongelmat, ihme, toivo, lohtu, turva, onnellinen loppu! Eikä tässä vielä kaikki: lisäbonuksena hyppysellinen rakastamaasi yhteiskunnallista satiiria. Mitä muuta voit toivoa!

– Esimerkiksi, että menet pois teekupistani.

– Che cavolo, prinsessani! Muista nyt, että satuun kuuluu myös huumori. Tiesitkö muuten, että satu on läsnä myös tässä teekupissasi?

¹¹³ Ihonen 2004, 76, 77

¹¹⁴ Zipes 2006, 91

– Tiesin. Minäkin luin aamun lehden. Muotoilija Klaus Haapaniemen "Taika"-astiat ovat kuin suoraan slaavilaisesta sadusta. Haapaniemi ammentaaakin luovuutensa kansanperinteestä ja fantasiasta. Uusin mallisto *Tanssi* on syntynyt *Ovela kettu* -oopperan (1924) pohjalta.¹¹⁵

Sammakko loikkii innoissaan teekupin ympärillä. – Haapaniemi uskoo satuun, koska se innoittaa häntä! Miksei haapaniemiä ole enemmän, miksi aikuiset yleensä eivät usko satuun? Olet määritellyt termejä, siis enemmän tuota sanan "satu" kognitiivista merkitystä, mistä puhuttiin Zipesin yhteydessä, mutta entä se toinen puoli, sadun näyttäytyminen ja merkityksellisyys aikuisen arjessa? Vai avanti!

– Erinomaisia kysymyksiä. Aikuisen kannattaa ehdottomasti uskoa satuun. Itse toitkin jo merkitystä esille kehumalla, että olet ratkaisu ongelmiin, ihme, toivo, lohtu ja turva. Satu myös opettaa. Paitsi että satu on matka, se on myös tie. Tie itseen. "Tietää"-käsitteen alkuperäismerkitys on monissa kielissä Olavi Moilasan mukaan tien tietämistä. Kulkiessaan vaeltajan täytyy tietää, mitä tietä kulkea ja tältä pohjalta satu korostaa elämän valintoja tien valintana: ihminen on teiden risteyksessä. Oppiminen on kulkijalle ominaisen reitin löytämistä. Moilasan mielestä arkkityypit ovat hyviä ohjeita, valmiita malleja.¹¹⁶ Satu myös parantaa, kuten Mäki ja Arvola sanovat. Se auttaa ihmistä löytämään itsensä ja antaa merkityksen elämälle. Satu on itse asiassa paradoksi: se ei suoraan kuvaa todellista elämää, mutta auttaa elämään siinä.¹¹⁷ Niin lasta kuin aikuistakin.

Tutkijoiden mielestä sadut, varsinkin kansansadut, välittävät tietoa ja oivalluksia ihmisen sisäisistä ongelmista ja oikeista ratkaisuista ymmärrettävällä tavalla. Lukija ymmärtää satua ja satu lukijaa. Keskustelua käydään piilotajunnassa kahden kesken. Sadut auttavat ihmistä löytämään merkityksen elämälleen avaamalla uusia näkökulmia asioihin, ne auttavat häntä kohtaamaan pelkojaan ja luovat tulevaisuuteen toivoa, joka tukee vastoinikäymisissä. Satu näyttää ihmeen, lohduttaa ja virkistää. Satu kertoo elämästä syvemmän merkityksen kuin elämä itse, se eheyttää mielen, auttaa ihmisen oman persoonallisuuden löytämisessä, mutta satu myös viihdyttää.¹¹⁸ Oleellista sadussa on lisäksi, että se on myös kiinni arjessa. Tämä pätee varsinkin ihmesatuun. Apo kuvaakin ihmesatua kaksikasvoiseksi, siinä on paitsi arjesta irrottavaa ja virkistävää fantasiaa, myös arkipäivän

¹¹⁵ Niinimäki 20015, lehtiartikkeli

¹¹⁶ Moilanen 2013, 61

¹¹⁷ Mäki ja Arvola 2009, 22

¹¹⁸ mm. Apo 1986, 192; Bettelheim 1994, 9; Ihonen 2004, 78; Leinonen 2006, 20; Niskanen 1997, 9; Ojanen 1980, 13

realismia, yleisinhimillisiä todellisuuteen kytkeytyviä toiveita ja pelkoja sekä ihmisten ja tapahtumapaikkojen kuvausta.¹¹⁹ Kirjailija Anne Leinonen toteaa, että lapsille ihmeen tunteminen on luonnollista, mutta aikuiselta taito tavoittaa tuo tunne on unohtunut.¹²⁰ Valitettavasti.

– Che cavolo! Kaikki tuohan pätee myös aikuisiin!

– Aivan. Nainen, joka kulkee susien kanssa, Pinkola Estés, on käsitellyt samaa asiaa aikuisen naisen kautta. Myös hän toteaa, että "[...] sadut, myytit ja kertomukset tarjoavat ymmärrystä, joka terävöittää katseemme ja näin auttaa meitä löytämään villin luonnon jälkeensä jättämän polun ja seuraamaan sitä." Hänen mukaansa tarinat vakuuttavat aikuiselle, ettei polku ole kasvanut umpeen, vaan johtaa meidät, naiset, syvemmälle ja syvemmin omaan sisäiseen viisauteen. Seuraamamme jäljet kuuluvat *"kesyttämättömälle ja luonnolliselle vaistonvaraiselle itselle"*.¹²¹

Sadut ja tarinat ovat Pinkola Estésin mukaan myös parannuskeino. Ne eivät vaadi meitä toimimaan millään määrätyllä tavalla, kuunteleminen riittää: *"Jos tarina on siemen, niin me olemme maaperä, jossa se kasvaa. Pelkästään tarinan kuuleminen juurruttaa meihin ymmärryksen hyvin todellisella tavalla."*¹²²

Myös Moilanen puhuu piilossa olevan merkityksestä. Hän sanoo, että mielikuvilla on suuri merkitys ihmisten elämässä, erityisen tärkeä osuus on arkkityyppisillä mielikuvilla. Arkkityyppi on kollektiivinen perintömme, ihmiselle erilaisia mielikuvia tuottava elävä rakennelma. Aikaisemmin osasimme tarinoiden, kuten satujen ja myyttien, kautta kuunnella sisimpiä tunteitamme paremmin. Nyt tieteet ovat tehneet piilotajunnan vaikeaksi ymmärtää tai kokonaan mykäksi. Emme luota enää piilotajuiseen puheeseen vaan vähättelemme satuja ja unia. Mielikuvien totuus, tunnetotuus, on Moilasan mielestä kuitenkin meidän suurin totuutemme.¹²³ Palaamme vielä tarkemmin tähän piilotajuiseen.

Sammakko vinkaisee ja ojentaa eturäpylänsä. – Katso nyt, heti tuli ensimmäinen näppy! Frreeuu...

– Sadun rakenne ja kieli voi aikuisesta tuntua yksikertaiselta, mitä se tietyssä mielessä onkin, mutta sadulla on muutakin annettavaa kuin ensin havaittava pintamerkitys. Varsinkin kansansadut ovat vakavia ja syvämielisiä, usein ovelasti sommiteltuja taideteoksia, joiden

¹¹⁹ Apo 1986, 182

¹²⁰ Leinonen 2006, 20

¹²¹ Pinkola Estés 2014, 16

¹²² Pinkola Estés 2014, 26, 406

¹²³ Moilanen 2007. Verkkojulkaisu.

olemuksen psykoanalyttikko Tor-Björn Hägglund kiteyttää osuvasti sanoen, että niissä "*leikkimielellä on vakava päämäärä*".¹²⁴

Hägglund kuvaa kerrostuneisuutta kielen kautta, sadulla on monta kieltä. Hänen mukaansa kieli, kielikuvat, kielen symbolit ja kielellinen ilmaisu yleensä ovat sadulle tärkeitä. Pyrkimys oikeakielisyyteen on tehnyt väkivaltaa kansankielen monimuotoiselle ilmaisulle tyypistämällä sitä. Hägglund hahmottaa vertauskuvallisesti, että koulukieli on vaate, oma kieli iho ja sadun kieli menee syvemmälle, ihon alle sydämeen. Mitä syvemmällä kieli sijaitsee, sitä syvemmin se myös tuntuu. Vaatekieli on torjuva keikailun ja vallan kieli. Se on kuin haarniska, sillä ei pääse toisen ihmisen ihon alle, eikä sillä ei ole sijaa saduissa. Ihonkielellä ilmaistaan ihmisläheisyys, paljastetaan kulttuuritaustaa ja suhdetta ruumiillisuuteen. Se toimii vuorovaikutteisena lähestymiskielenä, kosketuskielenä. Sadunkerronta nojaa ihonkieleen, se houkuttaa astumaan sisään satuun, jonka kielikuvista ja sanojen symboleista hän löytää itsensä, oman henkilökohtaisuutensa. Syvemmälle menevä symboleihin tukeutuva sisätilakieli tuntuu ruumiin sisällä, kutkuttaa sydäntä, menee vereen ja hengitykseen.¹²⁵

Sammakko lipaisee huuliaan ja katsoo sellaisella ilmeellä, että ei ole vaikea arvata mitä on tulossa. – Cara mia, Hägglundilla on teoriansa, mutta minä voin opettaa sinulle sisätilakielen myös käytännössä. Kutkutan itseni vereesi ja hengitykseesi! Aha. Ruumiinkielesi kertoo, että haluat pysyä vain teoriassa. Pysytään sitten.

– Hägglund sanoo vielä, että satu elää ulkomaailman ja mielen rajamailla, se kertoo ihmisestä ja häntä ympäröivästä maailmasta ja siellä vastaan tulevista haasteista. Tästä syystä satu kiehtoo aina kriisissä olevaa ihmistä, satu tarjoaa ulospääsyn ahdingosta, ratkaisumallin. Hägglundin "*vakava leikki*" yhdistää psykologiset havainnot taiteellisiin elämyksiin kokonaisvaltaiseksi luovaksi kokemukseksi. Sadun taiteellinen puoli tekee hänen mukaansa sadusta leikin. Ihminen hakee uusia ja yllätyksellisiä näkökulmia, jotka vievät totunnaista syvemmälle.¹²⁶

Sammakko kierähtää rennosta makuuasennostaan seisomaan ja heristää räpylänsä. – Kielikuvia, mielikuvia, symboleja, arkkityyppejä! Onko arkkityyppi joku Nooan kaveri vai Nooa itse? Totuus. Tiedostamaton. Leikki. Tarkenna, miten nämä kuuluvat satuun!

– Kuka nyt on niin aikuinen, niin aikuinen?

– Sinä. Pystyn paremmin kommentoimaan, kun tiedän mistä puhut.

¹²⁴ Hägglund 1997, 22

¹²⁵ Hägglund 1997, 22

¹²⁶ Hägglund 1997, 23-24, 27

– Olet oikeassa. Totuuteen, tiedostamattomaan ja leikkiin palaan myöhemmin, mutta selvennetään. Satu siis käyttää piilotajunnan kieltä, metaforaa, symboleja ja arkkityyppejä.

Metafora on kielikuva, jossa sanalla tai lauseella kuvataan jotain muuta kuin mitä se tavanomaisesti kuvaa. Kyse ei ole niinkään rinnastuksesta, kuin uudesta merkityksestä.¹²⁷ Metafora on yhtä aikaa konkreettinen ja abstrakti. Kirjoittajaoppaan kirjoittaneet Hattula ja Svensson sanovat, että kirjoittajan kuvakieli kumpuaa hänen omasta sisäisestä maailmastaan ja kokemuksistaan, hänen sisäisestä tarinastaan, kasvu ympäristöstään ja kulttuuristaan. Nämä mielen ja kielen kuvat avaavat mahdollisuuden vuorovaikutukseen toisten kanssa, mutta ne avaavat tien myös oman itsen syvempiin kerroksiin.¹²⁸ Psykologi Terhikki Linnainmaa sanoo myös, että metaforilla voi olla sama vaikutus kuin todellisilla kokemuksilla, ne ovat keino päästä kokemuksen "sisälle".¹²⁹

Symboli on merkki tai tunnus, jonka avulla saavutetaan jokin johtopäätös, sanoo Janna Kantola. Symboli on kahden muodostama kokonaisuus ja symbolia käytettäessä oletetaan lukijan ymmärtävän symbolin kätkeyn merkityksen. Ero metaforaan on siinä, että symboli ei ilmaise uutta vaan pitää enemmänkin kiinni kiinteästä merkityksestään.¹³⁰

Myös Jung mainitsee, että symboli voi olla tuttu jokapäiväisessä elämässä, mutta ilmeisen merkityksensä lisäksi sillä on erityisiä lisämerkityksiä. Symboli viittaa johonkin aavistuksenomaiseen, tuntemattomaan tai meiltä kätkeytyyn, sillä on piilotajuinen puolensa, jota ei koskaan voi täysin selittää. Jung jakaa symbolit luonnollisiin ja kulttuurisiin symboleihin. Kulttuurisilla symboleilla ilmaistaan "ikuisia totuuksia", jotka ovat aikojen kuluessa muuttuneet. Niistä on tullut sivistyneiden yhteiskuntien yhteisiä kuvia, jota esimerkiksi uskonnot käyttävät paljon. Luonnolliset symbolit puolestaan ovat Jungin mukaan peräisin psyyken piilotajuisesta sisällöstä ja edustavat sen takia suurta määrää muunnelmia arkkityyppisistä perikuvista, ideoista ja kuvista joita tapaamme kaikkein varhaisimmissa kirjoituksissa ja alkukantaisissa yhteisöissä.¹³¹

Freudin mukaan symboliikka on luonteenomaista *"kaikille piilotajuisille kuville, etenkin kansanomaisille"*. *"Täydellisimmillään se kukkiikin kansansaduissa, myyteissä, taruissa, sanankäänteissä, sanaparsissa ja kansan yhteisomistukseen levinneissä sutkauksissa, unissa siitä pääsee näkyviin vain osa."* Symbolien teho perustuu siihen, että me ymmärrämme

¹²⁷ Hosiailuoma 2003, 577

¹²⁸ Hattula ja Svensson 2009, 115

¹²⁹ Linnainmaa 2002, 153

¹³⁰ Kantola 2008, 274

¹³¹ Jung 1991, 20-21, 93

intuitiivisesti niiden merkityksen sisäiselle elämällemme. Saduille on leimallista myös maaginen ajattelu: kuvilla ja symboleilla on taianomaista voimaa, pelkästään ilmestymällä ne saavat aikaan vaikutuksia, kuten Ullman ja Zimmerman sanovat. Kuvakielen käyttö on primitiivinen tapa käsittää todellisuus.¹³²

Sammakko heittää harmistuneen katseen. – Freud ja Freud... Entä se Nooa?

– Haluatko ensin metaforisen määritelmän? Moilanen sanoo kauniisti, että *"Arkkityypit ovat niitä sylejä, joissa sielu voi kasvaa ja tulla näkyväksi."*¹³³

– Leikitäänkö, että minä olen arkkityyppi ja sinä sielu?

– Asiaan. Arkkityyppi on Jungin käyttöön ottama käsite. Jung puhuu mielen historiasta, sen biologisesta, esihistoriallisesta ja piilotajuisesta, eli tiedostamattomasta, kehityksestä arkaaisena aikana jolloin ihmisen psyyke oli vielä lähellä eläimen psyykeä. Tämä vanha psyyke on ihmismielen perusta ja nykyajan ihmisen unilla ja alkukantaisilla mielen tuotteilla on paljon yhtymäkohtia vanhojen myyttisten ja kollektiivisten kuvien kanssa. Näistä arkaaisista jäänteistä Jung käyttää nimitystä arkkityyppi. Arkkityyppi on taipumus muodostaa jostakin aiheesta tietynlaisia mielikuvia, joilla on tietty perushahmo. Nämä mielikuvat voivat vaihdella paljonkin, menettämättä perushahmoaan, ydin on ikuinen. Arkkityyppiset muodot eivät ole paikallaan pysyviä vaan dynaamisia tekijöitä, jotka ilmenevät yllykkeinä spontaanisti kuin vaistot. Yhtäkkiä voi ilmaantua tiettyjä unia, ajatuksia tai näkyjä, ja vaikka niitä tutkitaan kuinka tarkasti hyvänsä, niiden aiheuttajaa ei voida löytää.¹³⁴

Arkkityypit ovat ihmisille yhteisiä, mutta niiden toiminnan tuloksena syntyneet kokemukset ovat aina sisällöltään henkilökohtaisia. Ne sekoitetaan usein symboleihin, mutta symbolit ovat konkreettisempia ja selkeämpiä, ne ovat inhimillisen ilmaisun merkkejä kun taas arkkityypit ovat alkuperäisempiä ja ikuisempia.¹³⁵

Sammakko on kuunnellut keskittyneenä ja nousee nyt oikomaan itseään. – Sinunkin pitäisi voimistella välillä. Paradoksaalinen tyyppi tuo arkkityyppi. Ilmestyy esiin esikäsitteellisellä tasolla eikä sitä voi selittää. Silti se on tunnistettavissa, se on todellinen ja arkipäiväinen. Alkuidea.¹³⁶ Kaikkien ideoiden pyhä äiti. Muuten, uskon, että pidät äidistäni.

¹³² Ullman ja Zimmerman 1982, 35-36

¹³³ Moilanen 201, 81

¹³⁴ Arvola ja Mäki 2009, 31-32, Jung 1991, 67, 76

¹³⁵ Niemi-Mattila 1998, 15-16

¹³⁶ Niemi-Mattila 1998, 15

Hän tekee tiramisun toscanalaisella reseptillä, ei sisilialaisella. Se nostaa sinut ylös taivoon saakka.

– Mutta prinsessani. Nyt tiedämme, mikä on satu, miten se aikuiselle näyttäytyy ja millaista kieltä se käyttää. Olemme todenneet, että satu on yhteistä arkaaista perintöämme siellä mielen syvyyksistä. Satu on kerrosvoileipä, aikuinen voi löytää erilaisia täytteitä kuin lapsi. Satu ei kuvaa elämää suoraan, se käyttää kielikuvia ja symboleita, mutta auttaa meitä elämään tässä maailmassa, antaa elämälle merkityksen. Luin ruutuvihkostasi, että kirjailija Aino Suhola on puhunut ihmisen kaksitahoisesta toiveesta: "[...] *tulla itseksensä ja päästä syliin*".¹³⁷ Sen toiveenhan täyttää juuri satu. Che cavolo, miksi aikuinen sitten väheksyy sadun merkitystä?

Tule syliin, tesoro mio!

¹³⁷ Hulmi 2011, 21. Hulmi lainaa Aino Suholan 2010 pitämää puhetta.

4. Hyvän elämän tasapaino – tietoisien ja tiedostamattoman vuoropuhelu

4.1 Tiedostamaton hukassa – aikuinen ei löydä sadun merkitystä

Kopiopinon takaa kuuluu hiljaista rapinaa. Pian esiin työntyy räpylä ja perässä koko sammakonroikale. – Luulitko, että joudut tekemään työtä yksin? Ehei. Lueskelin tässä vain vähän kirjallisuuden peruskäsitteitä. Nyt haluan tiedostaa mikä on tämä tiedostamaton. Onko se sitä, että et ymmärrä suudella minua, vaikka se on perimmäinen halusi ja kaipuusi ja sinulle hyväksi? Se on pulpahdellut esiin tuon tuosta, mutta mihin me sitä tarvitsemme ja mitä sillä on tekemistä sadun ja aikuisen kanssa. Kerro, prinsessa.

– Tiedosta tiedostamaton. Siihen meidän nyt pitää etsiä vastausta, koska se on perustava asia aikuisen suhteessa satuun. Aikuinen ei usko satuun, väheksyy satua, koska on hukannut yhteytensä tiedostamattomaan. Siis on hukannut itsensä. Tähän liittyy myös hänen rationalistinen totuuskäsityksensä.

– Porca madonna! Oletko sinäkin hukannut yhteytesi?

– Mitä luulet? Istuisitko sinä siinä koipiasi oikomassa ja viisastelemassa jos olisin?

Sammakko kurtistaa kulmiaan. – Sitä juuri en tiedä, valaise ymmärrykseni.

– Nyt seuraa näppylävaroitus: kaiken takana on Freudin perustama psykoanalyysi, teoria ja tutkimusmenetelmä, jossa pohditaan ihmisen kehitystä ja käyttäytymistä, sekä hoitomuoto. Tiedostamaton on Freudin "löytö". Se ohjaa tekojamme ja valintojamme jokapäiväisessä elämässä. Tämä näkemys mursi ihmiskäsityksen, jonka mukaan me itse hallitsimme toimijoina omaa elämäämme. Näin ei Freudin mukaan ole, vaan meissä vaikuttaa tuntemattomia, viettiperäisiä, lapsuudesta peräisin olevia mielihyvään suuntautuvia voimia.

Me joudumme tukahduttamaan mielihyvään liittyviä taipumuksiamme ja pyrkimyksiämme, koska todellisuusperiaate, sekä fyysiset että kulttuurin sanelemat rajoitteet, vaativat tätä. Eläminen yhteisössä edellyttää luopumista viettien, halujen ja tarpeiden välittömästä tyydyttämisestä ja meidän on opeteltava etsimään nautintoa kiertoteitse. Tämä todellisuusperiaatteen ylivalta alkaa syntyä lapsuudessa. Freud kehitti ihmisen persoonallisuuden kolmijaon. Id, eli se, ego, eli minä ja superego, eli yliminä. Se on primaarien viettilykkeiden ja impulssien hallitsema psyyken tiedostamaton perusta, juuri se, missä asuu arkaainen satujen ja myyttien viisaus. Vastasyntyneen vauvan psyyke on

ensisijaisesti tätä. *Minä* on linkki todellisuuteen, se tekee tietoisia havaintoja ja opastaa sopeutumaan ympäristöön. Lisäksi se torjuu tiedostamattoman viettiilykkeitä. *Yliminä* on omantunnon ääni.¹³⁸ Kirjallisuuden tutkija Eeva-Maria Korsisaari kuvaa Freudin kolmijakoa pyramidina, jossa alinna on tukahduttuja toiveita kuhiseva tiedostamaton, keskellä tietoinen minä ja huippuna tarkkaileva ja rankaiseva minä.¹³⁹

Sammakko on raapivinaan ranteitaan. – Hyvät naiset ja herrat! Te olette epäilemättä selvillä vesillä! Yritän kestää tämän syyhyn kuin prinssi. Siis tämä ihmispolon toiveiden kellariin tunkeminen alkaa jo ihan lapsena?

– Kyllä. Korsisaari selittää Freudin teorian lähtevän siitä, että lapsi on jo ihan pienestä seksuaalinen olento. Niin sanotussa oidipaalivaiheessa äiti on lapsen ensimmäinen halun ja rakkauden kohde, isä on kilpailija. Myös saduissa äidit ovat rakastavia, äitipuolet joskus eivät, ja isät ankaria.

– Niin kuin minunkin sadussani! Isäsi painostaa ankarasti sinua pitämään lupauksesi. Minusta se on kyllä ihan hyvä asia...

– Pojat pelkäävät isän kastroivan heidät rangaistuksesta rakkaudesta äitiä kohtaan ja he tukahduttavat tunteensa. Tytöt puolestaan huomaavat jo olevansa kastroituja ja suuntaavat seksuaaliset halunsa isään. Näin lapselle syntyy tiedostamaton, jonne hän torjuu kielletyt toiveensa. Tiedostamaton ei siis ole valmis paikka, vaan se rakentuu torjunnan myötä. Isän käskyistä ja kielloista ja muista sosiaalisista pakoista alkaa rakentua tarkkaileva ja rankaiseva yliminä ja myös lapsen minä alkaa hahmottua. Lapsi siirtyy perheen suljetusta piiristä yhteiskuntaan, luonnosta kulttuuriseen järjestelmään.¹⁴⁰ Minän asema on tukala, tukahdutetut halut eivät tahdo pysyä tiedostamattomassa vaan ne pyrkivät sinnikkäästi tulemaan tyydytetyiksi ja ankara yliminä haraa vastaan ja lisäksi ulkoinen todellisuus asettaa omat vaatimuksensa.

Sammakko huokaa. – Elämä on taistelua! Mutta miten tämä liittyy kirjoittamiseen?

– Tutkija Laura Leraillez toteaa, että Freudin mukaan taide, siis myös kirjallisuus ja kirjoittaminen, on lähellä alitajuisia primaariprosesseja. Ne eivät välttämättä noudata tietoisuuden logiikkaa vaan liittyvät mielihyväperiaatteeseen. Taide on siis, kuten myös

¹³⁸ Freud 1940/1964, 455-475, Freudin luento XXXI Psykkisen persoonallisuuden jäsentyminen

¹³⁹ Korsisaari 2008, 302

¹⁴⁰ Korsisaari 2008, 302, Koskela ja Rojola 1997, 88, Eagleton 1997, 193

Leraillez esittää Kristevaa lainaten, yksi hyvä keino jalostaa viettienergiaa sitomalla se uuteen symboliseen kohteeseen.¹⁴¹

Freud pani merkille taiteen ja unien yhtäläisyyden. Sekä uni että kaunokirjallinen teksti viestittävät epäsuorasti tuoden esille torjuttuja haluja. Kaunokirjallisuus on Freudin mukaan unien kaltaista tapaan epäsuoraa fantasiaa, joka toimii tiivistymien ja siirtymien avulla. Freudin mukaan taide oli tiedostamattomassa myllertävien seksuaalisten halujen jalostamista kulttuurisesti arvostetumpiin päämääriin.¹⁴²

Myös satu toimii tiivistymien ja siirtymien avulla. Sadussa useita elementtejä yhdistyy yhdeksi tilanteeksi tai kielikuvaksi, jolla on useita merkityssisältöjä. Jotkut asiat voivat myös korvaantua samantyyppisellä, mutta vaatimattomammalla asialla.

Sammakko vääntää kasvonsa irvistykseen ja raapii taas ranteitaan. – Oddio! Kyllä syyhyttää. Siis sinä muka jalostat myllertäviä seksuaalisia halujasi, kun kirjoitat romaania minusta?

– No, Freud saattaa olla sitä mieltä. Psykoanalyttisen teorian välineistö on kuitenkin tarkoitettu myös sellaisten perustavien kysymysten tutkimiseen, kuin mistä ihmiset saavat tyydytystä, miten heidät voidaan vapauttaa kurjuudesta ja tehdä onnellisemmiksi. Kuten Eagleton sanoo: *"Jos freudilaisuus on tiedettä, joka on kiinnostunut psyykkisten voimien persoonattomasta analyysistä, se on samalla tiedettä, joka tähtää ihmisten vapauttamiseen siitä, mikä estää heidän toiveittensa toteutumista ja hyvinvointiaan."*¹⁴³ Eagletonin mukaan sivilisaatiolla, joka jättää suuren osan jäsenistään tyydyttämättömäksi ja ajaa heidät kapinaan, *"[...] ei ole eikä se ansaitse kestävän olemassaolon mahdollisuuksia"*.¹⁴⁴

– Mutta nyt pohdimme psykoanalyysia näkökulmasta, joka kiinnittää sen kieleen. Jaques Lacan¹⁴⁵ tulkitsi Freudia uudelleen ja keskittyi inhimillisen subjektin ja kielen väliseen suhteeseen.

Lacanin käsitteitä, jotka korvaavat Freudin kolmijaon, ovat reaalin, imaginaarinen ja symbolinen. Tiedostamaton on Lacanin mukaan todellinen, ja se on kielen tavoittamattomissa, ja tietoisuus taas, sekä sen synnyttävä kielellinen ajattelu, kuuluvat

¹⁴¹ Leraillez 1995, 96

¹⁴² Koskela ja Rojola 1997, 89, Korsisaari 2008, 303

¹⁴³ Eagleton 1997, 236

¹⁴⁴ Eagleton 1997, 238

¹⁴⁵ Jaques Lacan (1901–1981), ranskalainen psykiatri ja psykoanalyytikko.

symboliseen.¹⁴⁶ Freudin oidipaalivaiheen Lacan päätteli merkitsevän lapsen astumista kielijärjestelmään. Lacanin mukaan kieli perustuu puutteelle ja menetykselle. Äidin menettäminen ajaa lasta kohti kieltä, saamaan itselleen symboleiden avulla sen, mitä hänellä ei enää ole. Kieleen astuminen synnyttää Lacanin mukaan myös tiedostamattoman. Tiedostamaton ei ole hänen mielestään kaoottista, vaan se on järjestäytynyt verkosto, yhtä monimutkainen kuin kieli. Yhteistä tiedostamattoman ja kielen toiminnalle on, että ne molemmat käyttävät merkitysten tiivistymisen, eli metaforan, ja merkitysten korvaamisen, eli metonymian, mekanismeja hyväkseen.¹⁴⁷ Sadun ja aikuisen yhteydessä äidin menettämisen voi tulkita siten, että aikuinen, joka on menettänyt yhteytensä tiedostamattomaan, ei enää löydä sadun syvimpiä merkityksiä, vaan yrittää elää pelkästään rationaalisen tiedon varassa.

Sammakko rypistää otsaansa. – No miten sitten Lacanin mukaan tiedostamaton syntyy ja miten meistä tulee tietoisia? Eroako prosessi paljonkin Freudista?

– Ei oikeastaan, syntymekanismi on sama, vain eri tavalla kuvattu. Meidän ensimmäinen olotilamme on imaginaarinen, emme koe itseämme erilliseksi äidistä tai muusta maailmasta, emme tee eroa subjektin ja objektin välillä, minällä ei vielä ole yhtenäistä keskusta.¹⁴⁸ Kun kehityimme, alamme havaita erillisyytemme ja rakentaa yhtenäistä minäkuva. Tätä vaihetta Lacan kutsuu peilivaiheeksi. Näemme kuvamme peilistä ja tunnistamme siitä itsemme, vaikka emme vielä tunnekaan itseämme erilliseksi ja yhtenäiseksi minäksi, subjekti ja objekti sekaantuvat edelleen. Ajatus minästä alkaa syntyä, kun huomaamme minän heijastuvan takaisin itseemme jonkin ulkomaailman objektin tai jonkun henkilön kautta. Tunneimme tuon näkemämme minäkuvan osaksi itseämme, mutta kuitenkin vieraaksi, mutta samastumme tuohon ulkomaailman heijastamaan minäkuvaan.¹⁴⁹

Sammakko ojentaa räpylänsä kasvojensa eteen. – Kerro, kerro kuvastin, ken on maassa yhtenäisin! Peilillä on merkityksensä myös saduissa, kuten tiedät prinsessani. Pelikuva ei kerro koko totuutta. Eikös se Lacankin tätä tarkoittanut. Varo myös kavalia äitipuolia, ne voivat viedä paitsi minuutesi myös henkesi.

– Pidän varani. Peilivaiheen kautta siis astumme symboliseen järjestykseen, kielen ja representaation maailmaan. Lapsi, joka katsoo peiliin, on merkitsijä, merkitysten antaja, ja peilissä näkyvä kuva on merkitty. Tässä vaiheessa lapsi on vielä onnellisen tietämätön siitä, että kieli ja todellisuus eivät olekaan niin yhtä kuin tilanteesta saattaisi päätellä, merkityksen

¹⁴⁶ Psychnet. Verkkojulkaisu.

¹⁴⁷ Koskela ja Rojola 1997, 94, Korsisaari 2008, 303, Eagleton 1997, 195

¹⁴⁸ Eagleton 1997, 203-204

¹⁴⁹ Koskela ja Rojola 1997, 94, Eagleton, 1997, 203-204

ja merkitsijän välille ei ole vielä avautunut kuilua. Kielen maailmaan siirtyminen katkaisee lapsen yhteyden todelliseen, symbolinen järjestys ei yllä sinne, kieli koostuu korvikeobjekteista. Lapsi oppii, että merkillä on merkitystä vain suhteessa toisiin merkkeihin ja että merkki edellyttää objektin poissaoloa. Tarvitsemme sanoja voidaksemme kuvata poissaolevaa. Näin kieli toimii puutteen kautta ja puute synnyttää halun. Kielen maailmassa on loputon määrä korvikeobjekteja, emme enää tavoita yhtä yksittäistä objektia, lopullista merkitystä, joka antaisi kaikille muille merkityksen.¹⁵⁰ Puhuva subjekti on siis aina sisäisesti ristiriitainen, puutetta ei voi koskaan täysin poistaa.

Todellinen, eli tiedostamaton on merkitsijöiden jatkuvaa liikettä ja toimintaa. Emme useinkaan tavoita merkityksiä, koska ne on tukahdutettu ja häivytetty. Jos tällaista merkityksen jatkuvaa liikkumista ja piiloutumista tapahtuisi myös tietoisien toiminnan kohdalla, puheemme ei olisi johdonmukaista. Siksi tietoisuuden on tukahdutettava tämä levottomuus ja niitattava sanat tilapäisesti kiinni merkityksiin.¹⁵¹ Mutta kuten tiedämme, aina silloin tällöin tiedostamatonkin lipsauttelee. Päästelee sammakoita suustaan.

Sammakkoa puistattaa. – Che cavolo! Parempi kuitenkin näin päin, kuin että ihmiset pistelisivät sammakoita suihin. Oletko koskaan miettinyt "sammakoita", joita ihmiset päästelevät? Niille naureskellaan ja niitä pidetään valeina, mutta juuri ne juuri ovat totta, tulevat suoraan alkulähteistä. Sammakko on alkulimasta syntyneenä yksi elävien olentojen varhaisimmista edustajista, lähellä luonnollista ja totuutta. Fiksut ihmiset ovat ymmärtäneet tämän yhteyden, ja siksi sammakoita on pidetty myös alkujumalina. Kirkkoherrat tiesivät tämän myös, mutta kielsivät. Sen takia Johanneksen ilmestyskirjassa sanotaan, että paholaisen suusta lähtevät saastaiset henget ovat sammakon muotoisia ja että sammakko oli kerettiläisen harhaopetuksen vertauskuva. Kirkkoherrat halusivat kieltää ihmisiltä totuuden pelottelemalla niitä pitääkseen oman valtansa ihmisten yli.¹⁵²

– Pitäisiköhän minun vähän muuttaa käsitystäni sinusta? Kirkot ja uskonnot käyttävät symboleita joille ne itse haluavat antaa merkityksen. Auktoriteetti, isän ääni. Mutta mehän totesimme jo aikaisemmin, että egyptiläiset koptit kuitenkin pitivät sinua ylösnousemuksen ja

¹⁵⁰ Koskela ja Rojola 1997, 94-96, Eagleton 1997, 206-207

¹⁵¹ Eagleton 1997, 208

¹⁵² Biedermann 1993, 321 sekä

"Ja minä näin lohikäärmeen suusta ja pedon suusta ja väärän profeetan suusta lähtevän kolme saastaista henkeä, sammakon muotoisia." (Pyhä Raamattu, Johanneksen ilmestys 16:13)

"Mutta jos kieltäydyt päästämästä heitä, niin katso, minä rankaisen koko sinun maatasi sammakoilla." (Pyhä Raamattu, Toinen Mooseksen kirja 8:2-14)

jatkuvasti uudistuvan elämän symbolina. Se sopii hyvin teemaamme: ihminen voi uudistua, kun saa yhteyden syvimpään totuuteensa.

Sammakko pullistaa kaulaansa tyytyväisyydestä. – Kiitos rispektistä. Ei ihme, että valitsit minut, tai siis minä sinut, vai miten päin se meni. No, va bene. Tuo kuvastinvaihe minua vähän mietityttää. Joudunko minä vilkuilemaan peiliin ensin kutuvaiheessa, sitten nuijapäänä ja sitten vielä valmiina sammakkona? Vaikka mikäs on komeata katsellessa... Vai onko niin, että kutuvaihe on sammakoilla kuvitteellinen, nuijapäävaihe varsinainen kuvastinvaihe ja sitten sammakkona tuo symbolinen järjestys?

– Hienosti johdettu, mutta ei ole. Koskela ja Rojola muistuttavat nimenomaan, että lacanilaisessa psykoanalyysissä ei ole kyse kehityspsykologisesta mallista, vaan rakenteesta. Imaginaarinen, peilivaihe ja symbolinen järjestys eivät ole vaiheittain toisiaan seuraavia kehitysjaksoja, vaan ne ovat koko ajan läsnä rakenteena, jonka sisässä me olemme.¹⁵³ Esimerkiksi imaginaarien ei siis kuulu pelkästään lapsuuteen, vaan on läsnä aina.

– Porca madonna! Jos kuvitteellinen on edelleen läsnä, niin meillähän täytyy olla mahdollisuus päästä jotenkin kiinni tiedostamattomaan?

– Näin minä uskon, vaikka ulkopuolinen paine on kova. Yhteiskunta tarjoaa meille minäkuvia, joihin me samastumme, vaikka nämä kuvat voivat olla hyvinkin ristiriitaisia tai kaukana todellisestamme. Lacanilaisuus tuo ilmi juuri sen, että sanat, joita me käytämme, eivät ole yhteismitallisia kyseisten asioiden kanssa, mutta silti niiden välillä on jatkuva vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa on aina kyse myös siitä, kuka saa nimetä asioita, missä ja milloin, sekä kuka saa kyseenalaistaa asioiden nimet ja sen kautta asiat ja palauttaa näin koko nimeämisen alkulähtökohtiinsa. Tämä on siis jatkuvaa valtataistelua siitä, miten suhtaudumme totuuteen, tietoon tai nautintoon. Sisältö ei niinkään ole ratkaisevaa kuin se, missä tilanteessa mitään sanotaan ja mikä on sanomisen merkitys.¹⁵⁴

Myös Julia Kristeva ottaa kantaa tähän valtataisteluun. Koskela ja Rojola sanovat, että Kristevan lähtökohdille on ominaista kaksinapaisuus suljetun ja rationaalisen systeemin sekä avoimen ja irrationaalisen systeemin välillä, symbolisen ja semioottisen, joiden juuret ovat Lacanin imaginaarisessa ja symbolisessa. Kristevan symboli kuvaa auktoriteetteja, järjestystä, tukahduttamista, kontrollia ja isää. Se myös ylläpitää uskoa minän kiinteydestä. Semioottinen

¹⁵³ Koskela ja Rojola 1997, 96

¹⁵⁴ Psykoterapia-lehti. Verkkajulkaisu.

puolestaan hyljeksii logiikkaa ja järjestystä, niiden tilalle tulevat siirtymät, lipsahdukset ja tihentymät. Molemmat löytyvät kaikesta kielenkäytöstä.¹⁵⁵

Symboliselle Kristeva asettaa vastakohtaksi imaginaarisen sijasta semioottisen, jolla hän tarkoittaa kielen sisällä toimivaa mallia tai voimien leikkiä. Esioidipaalisessa vaiheessa lapsi ei vielä ole kielessä sisällä, mutta järjestäytymättömien sykkeiden ja viettien virta, joka voidaan ymmärtää kielen muodoksi, on jo olemassa. Tämä virta on pilkottava osiin vakaiksi termeiksi ennen kuin kieli voi syntyä. Astutaan siis symboliseen järjestykseen ja tukahdutetaan semioottinen prosessi. Semioottinen ei kuitenkaan tukehdu kokonaan, vaan se jää elämään tietäntyyppisinä paineina kielen sisälle. Eagletonin mukaan se näkyy kielen sävyissä ja rytmisissä ja myös ristiriidassa, merkityksettömyydessä, hajaannuksessa, hiljaisuudessa ja poissaolossa. Kristevalle semioottinen on kielen *"toinen"*, joka on kuitenkin kietoutunut kieleen läheisesti. Koska semioottinen syntyy esioidipaalisessa vaiheessa, se liittyy lapsen ja äidin symbioosiin, kun taas symbolinen liittyy isän lakiin. Siis semioottinen on hyvin läheisesti kytkeytynyt feminiinisyyteen.¹⁵⁶

Sammakko on kuunnellut hajamielisen näköisenä, mutta nyt se ryhdistäytyy. – Mitä? Yritätkö sanoa, että semioottinen on siis vain prinsessojen kieli? Miehet puhuvat vain yhteisesti sovitulla symboleilla?

– Ei, se ei ole missään tapauksessa pelkästään naisten kieli. Sen syntyvaiheessa ei ole eroa sukupuolten välillä. Mieti satua. Klassikot ovat usein miesten kirjoittamia.

Sammakko nyökyttelee. – Kerro lisää Kristevasta, hänessä on myös ainesta prinsessaksi.

– Aivan varmasti, hän voisi olla anarkistiprinsessa, joka ravistelee valtakuntaa, jossa kaikki luulevat kaiken olevan hyvin.

Eagleton sanoo, että Kristevalle semioottinen kieli on keino horjuttaa symbolista järjestystä. Semioottinen tuottaa mielihyvää, se virtaa moninaisena ja liioittelee luovasti. Se saa

"[...] sadistista iloa vakiintuneiden ja täsmällisten merkitysten kieltämisestä tai tuhoamisesta. Se vastustaa kaikkia kiinteitä, transsendentaalisia merkityksellistämisiä, ja koska modernin, miesten hallitseman luokkayhteiskunnan ideologiat nojaavat valtansa ylläpitämiseksi tällaisiin merkityksiin, tulee

¹⁵⁵ Koskela ja Rojola 1997, 151

¹⁵⁶ Eagleton 1997, 231

semioottisesta kirjallisuudesta eräänlainen politiikan sfäreissä tapahtuvan vallankumouksen kielen alueella toimiva vastine."¹⁵⁷

Looginen, symbolinen kieli suojaa varhaisten viettien hyökkäyksiltä, mutta semioottinen kääntää ympäri tiukat jaottelut, rikkoo lauseita ja muuttaa merkityksiä synnyttäen uudenlaista runon kieltä. Kristeva puhuikin runoudesta attentaattina. Hänestä runokieli on vastine yhteiskunnassa kyteväälle vallankumoukselle. Siinä missä anarkisti kumoo yhteiskunnallisen järjestyksen, runoilija räjäyttää kielen vakiintuneet sopimukset ja ahtaan merkitsevyyden.¹⁵⁸

Sammakon silmissä välähtää. – Ottimo! Ihan selvästi prinsessa. Eläköön vallankumous! Viva la rivoluzione! Voimme siis tehdä vallankumouksen satujen avulla, sinä ja minä ja Kristeva. Järjestämme ja hajotamme, järkytämme järjestelmään hukkuneita viemällä ne raadot rajalle, minuuteen ja todellisuuteen.

– Pysy nahoissasi. Kristeva saattaisi pitää sinua objektina.

– Objektin? Kyllä minä objektin tiedän, se olet sinä, ihailuni kohde ja subjektin, se taas olen minä, komeista komein prinssi, siis ainakin kohta, mutta mikä on objektin?

– Sinä olet objektin. Kristeva kutsuu objektiksi sellaista, joka uhkaa minuutemme rajoja, sellaista joka voi yhtä aikaa pelottaa, inhottaa ja kiehtoa. Tämä kamppailu heiluttaa symbolista järjestystä. Meidän on luotava sääntöjä ja lakeja, että kaikki kammottava ja kiehtova pysyisi kaukana meistä. Sadun tapahtumat ja olennot ovat objekteja, koska ne yhtä aikaa kauhistuttavat ja kiehtovat meitä ja kääntävät ympäri vakaata aikuista maailmaa.¹⁵⁹

– Jätä pois tuo inhottaminen. Muuten olen mielelläni objektin ja laitan vauhtia luutuneisiin järjestelmiin! Assolutamente.

– Eagleton korostaa kuitenkin, että Kristevan semioottinen ei ole symbolisen järjestyksen vaihtoehto eivätkä ne seuraa toisiaan lineaarisena jatkumona. Se ei ole kieli jota voidaan puhua myös välttämättömän normaalin puheen sijasta. Se on ennemminkin prosessi, joka on vakiintuneiden puhetaojemme sisällä, kyseenalaistaa niitä ja ylittää niiden rajat. Molemmat ovat läsnä kaikissa sanoissa ja lauseissa. Leraillez yksinkertaistaa: kuten ei ole yksilöä ilman äitiä ja isää, ei myöskään ole kieltä ilman semioottista ja symbolista ulottuvuutta.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Eagleton 1997, 232-233

¹⁵⁸ Leraillez 1995, 92

¹⁵⁹ Leraillez 1995, 100

¹⁶⁰ Leraillez 1995, 100

Anna Ovaska kirjoittaa Maria Vaaran omaelämäkerrallista tuotantoa käsittelevässä pro gradu -tutkielmassaan, että Kristevan mukaan kieli on paradoksaalista, sen on oltava yhtä aikaa ruumiillista, henkilökohtaisista, tiedostamattomista kokemuksista kumpuavaa sekä sosiaalista, sovittuihin, jaettuihin merkkeihin perustuvaa ja toisille välitettävää. Se siis yhdistää yksityisen tunnerkityksen ja sosiaalisen jaettavan puolen. Se, että kielellä on väliä, perustuu juuri kielen kykyyn kuljettaa mukanaan semioottista tietoa, tunteita ja tunteiden ja fyysisten kokemusten rajoilla liikkuvia tunnevaikutuksia yksilön minän rakentumisen ajalta. Kyky ilmaista materiaalisuutta kielessä on ensiarvoisen tärkeätä elämän ja kommunikaation mielekkyyden kannalta. Kristeva sanoo, että tällainen "*toisen kielen*" puhuminen on minimiehto elossa olemiselle.¹⁶¹

– Toinen kieli ei varmaan ole pakkoruotsi. Onko luova kirjoittaminen toista kieltä?

– Yleensä on. Kristeva puhuu semioottiseen liittyvästä genotekstistä sekä symboliseen liittyvästä fenotekstistä. Genoteksti on dynaaminen prosessi, jossa ovat mukana viettien liikkeet ja niiden kohtaamiset ruumiin ja ympäröivän maailman kanssa. Tekstissä sitä vastaavat tietyt äänteelliset ja melodiset ilmiöt, kuten riimi ja rytmi, sekä semanttiset kentät. Genoteksti on perusta, jolla teksti rakentuu ja joka ruokkii syntyvää kielellistä ainesta. Se, miten genoteksti pääsee esiin fenotekstissä, riippuu vallitsevista valtakooodeista.

Fenoteksti on tekstin näkyvä pinta, kieli, joka palvelee kommunikaatioita ja noudattaa kielen vakiintuneita sääntöjä. Sen merkitys muodostuu kuitenkin vasta genotekstin ja fenotekstin yhteistyönä, eli kuten symbolinen ja semioottinen, nekin kuuluvat kiinteästi yhteen. Fenoteksti kuitenkin vastustaa viimeiseen asti genotekstin viettiperäistä ja kumouksellista painetta.¹⁶²

Sammakko käännähtää ja katsoo silmät puoliummessa. – Tässä tuntuu joku muukin vierastavan viettiperäisiä paineita. Rauha, rauha, en maininnut nimiä! Tarkoitatko siis, että normaalina pidetty, looginen aikuisten kieli vastustaa viimeiseen saakka sadun kieltä?

– Niin se yrittää. Eagletonin mukaan semioottisen voisi ymmärtää symbolisen järjestyksen sisäiseksi rajaksi. Myös feminiinisen voi ymmärtää olevan tällaisella rajalla. Nainen on miehisen yhteiskunnan sisä- ja ulkopuolella, välillä miehen ja kaaoksen välissä,

¹⁶¹ Ovaska 2011, 65-66

Alkuperäinen teos: 2002 *Intimate Revolt*. [Révolte intime, 1997]. Transl. Jeanine Herman. New York: Columbia University Press.

¹⁶² Lerailliez 1995, 101

välillä kaaoksen ruumiillistuma. Näin hän on miehisyyden valtakunnan kategorioiden näkökulmasta levottomuuden lähde ja sekoittaa niiden huolella määriteltyjä rajoja.¹⁶³

Sammakko iskee virnistäen silmää. – Taidan olla kaukaa viisas, enkä kommentoi tuota viimeisintä lausettasi. Mutta eikös satu tee tätä samaa? Elää symbolisen ja semioottisen välissä, yhtä aikaa arjessa ja mielikuvituksessa ja sekoittelee rajoja?

– Kyllä. Naiset ja sadut ovat viisaita. Kirjallisuus, satu, luova toiminta, leikki... Kaikilla näillä on mahdollisuus horjuttaa symbolista sosiaalista järjestelmää. Tämä voima syntyy juuri tuolta minuuden rakentumisesta. Satu näyttää sellaistaikin, mitä ei voi sanoin suoraan sanoa ja näin sekin tasapainoilee tiedostamattoman ja tietoisien välimaastossa, tietynlaisessa välitilassa. Tähän välitilaan palaamme vielä leikin kohdalla.

– Mehän olemme sitten todella viisas yhdistelmä, nainen ja sammakko! Symbolinen ja semioottinen. Tai sitten toisin päin? Ei kun tietysti yhtä aikaa.

Sammakko venyttelee koipiaan ja siirtyy istumaan koneeni reunalle. – Nyt olemme, prinsessani, sukeltaneet tiedostamattomaan. Ainakin teoriassa. Ainakin kaislojen juurille, jos ei ihan omiin arkaaisiin pohjamutiin. Tiedämme, että Freudin, hui, taas puistattaa, psykoanalyysiin nojaten minuus muodostuu kolmesta osasta: *se*, eli piilotettujen halujen mellastuspaikka, tiedostamaton, *minä*, eli arkipäiväinen elomme ja *yliminä*, eli omatunto, kuten sinun isäsi, kuningas, joka muistuttaa sinua, että lupaukset on pidettävä.

Tältä pohjalta ovat muut suuret ajattelijat tehneet omia sovelluksiaan, kuten Lacan ja ihana anarkistiprinsessa Kristeva, jotka yhdistivät minän synnyn kielen syntyyn. Kun siirrymme kuvitteellisesta vaiheesta, jossa olemme vielä yhtä äitimme kanssa, kieleen, irrottaudumme todellisuudesta, eli sieltä tiedostamattomasta. Tiedostamattomassa kuhisee lukematon määrä merkitsijöitä, kuin kerrassaan nuijapäitä keväisessä lammessa. Me tukahdutamme tämän levottoman pyörinnän, viettienergian rytmisen tarantellamaisen liikkeen, niittaamalla sanat tilapäisesti kiinni merkityksiin. Sopimuksia noudattavaksi aikuisten puheeksi, joka ei enää tunnista sadun merkityskieltä.

Kristeva puhuu semioottisesta ja symbolisesta. Symbolit ovat näitä isäkuninkaita, auktoriteetteja, järjestystä, kontrollia, sosiaalista ja sovittua. Semioottinen puolestaan yksityistä, tunteita ja tunnevaikutuksia, villiä ja vapaata. Kieli yhdistää nämä kaksi, ihmispolo tarvitsee nämä molemmat, vaikka luuleekin pärjäävänsä vain järkevillä symboleilla. Tarvitsemme kielen symbolista järjestelmää, muuten emme voisi kommunikoida

¹⁶³ Eagleton 1997, 234

ymmärrettävästi, mutta tarvitsemme myös semioottista, järjestäytymätöntä runokieltä, sadun kieltä. Näiden kahden on tehtävä yhteistyötä, vähän niin kuin meidänkin prinsessani, molempien on oltava läsnä kaikissa sanoissa ja lauseissa. Jos semioottista ei ole, symbolinen on pelkkää kielellistä rakennetta ilman tunnetta ja jos symbolista ei ole, katoaa semioottisenkin merkitys. Jos minua ei olisi, eläisit tunteettomassa kylmyydessä, jos taas sinua ei olisi, rakkauteni lämmölle ei olisi käyttöä. Elämän ehto on symbolisen ja semioottisen vuoropuhelu.

Sammakko katsoo odottavasti: – Siis olemmeko yhtä aikaa läsnä ja yhteistyössä yhtä? Suudellaanko? Ei siis vieläkään... No, me siis tarvitsemme tiedostamatonta aitoon ja kestävään olemassaoloon. Tiedostamaton on meidän perimmäinen totuutemme, josta aikuiseksi kasvaminen vie meidät aina kauemmaksi ja kauemmaksi, mutta jonne me kaipaamme ja joka meidän on edelleen mahdollista saavuttaa ravistelemalla auktoriteetteja, symbolista järjestelmää ja räjäyttelemällä sen rajoja. Hyvän elämän vuoksi ravistelu on äärimmäisen terveellistä. Kirjoittaminen on yksi alue, jolla on hyvä leikitellä luonnollisilla ja kiistattomiksi luulemillamme merkityksillä, elävöittää niitä, tehdä kielen vallankumousta ja sitä kautta muuttaa myös elämäämme paremmaksi.

Olenko ymmärtänyt oikein prinsessani? Noustaan siis barrikadeille sen puolesta, että aikuinenkin löytää takaisin tiedostamattomaansa, takaisin satuun!

4.2 Sammakko käsilaukkuun – tien paratiisiin voi vielä löytää

– *"Lammikko alhossa kiiluu vettä virkistävää! Täytynyt toiveuni, kelpaa hengittää! Elämänlähteelle, veljet, sirkka ja mettinen! Vedelle simaiselle viritän ylistyksen."*¹⁶⁴

Huomaatko prinsessani, kunnioitin toivettasi enkä hoilottanut tällä kertaa, riemurinnoin vain lausuin. Tarjoatko simavettä sen kunniaksi, että ihmisellä on vielä mahdollisuus löytää itsensä ja päästä juurilleen paratiisiin? Aiemminhan jo totesit Pinkola Estésin sanoneen, että polku villiin luontoon ei ole vielä kasvanut umpeen vaan voimme löytää sen ja päästä kiinni viisauteemme. No, hän puhui naisista, mutta varmaan se koskee sammakoitakin. Ehkä myös miehiä. Joka siis minäkin kohta olen... Kaikkia tapoihinsa jämähtäneitä aikuisia. Luovuutta vain peliin, mielikuvitusta, luetaan ja kirjoitetaan satuja.

¹⁶⁴ Mustapää 1974, 138

– Mahdollisuuksia on jos vain on tahtoa ja rohkeutta. Jung on huolestunut siitä, että samalla kun tieteellinen tietämys lisääntyy, ihminen epäinhimillistyy, kulkee koko ajan kauemmaksi luonnosta. Kivet eivät enää puhu meille, emmekä me kiville, koska emme usko niiden kuulevan meitä. Ihmisen yhteys luontoon on kadonnut, ja siinä samalla syvä emotionaalinen energia, jota tämä symbolinen yhteys antaa.¹⁶⁵ Jung kirjoittaa tästä myös esseessään "The Transcended Function". Jotkut yliarvostavat ja jotkut aliarvostavat kokemusta itsensä etsimisestä, toiset kokevat moraaliseksi velvollisuudekseen toteuttaa elämässään ja kertoa muille siitä, mitä on oppinut laskeutuessaan tai noustessaan villiin Itseen. Moraalisella velvollisuudella Jung tarkoittaa sitä, että kokee sen mitä havaitsee.¹⁶⁶

– Minä ihailen sinun moraalisuuttasi, prinsessa! Puhut kiville ja varsinkin sammakoille. Tunnetko olevasi kiinni luonnossa? Siis vaikka et vielä ole päästänyt minua ihan iholle saakka...

– Joskus polviani myöden. Suossa. Sadun terapeutista vaikutusta tutkineiden Mäen ja Arvolan mukaan Jung myös näkee, että vaistomme eivät ole vielä kokonaan kadonneet, vaikka meidän sivistyneiden ihmisten tietoisuus koko ajan yhä pahemmin irtautuu perusvaistosta. Vaistot ovat kuitenkin menettäneet kosketuksensa tietoisuuteen, joten ne tuovat itseään esiin epäsuorasti, näissä jo puhutuissa lipsahduksissa ja jopa fyysisenä pahoinvointina. Nykyajan ihminen pitää Jungin mukaan ulkoisen elämänsä ja käyttäytymisensä omissa laatikoissaan, joten ne eivät pääse kosketuksiin toistensa kanssa. Ihminen ei kuitenkaan pysty hallitsemaan tunteitaan ja mielialojaan jos ei tiedä, miten tiedostamaton toimii. Mäen ja Arvolan mukaan lapset ovat vielä niin lähellä luontoa, perusvaistoja, että heille ei sadun kieltä tarvitse selittää.¹⁶⁷

Jung puhuu vaistoista ja tunteista. Petter Portinin mukaan ihmisellä ei ole synnynnäisiä tai geneettisiä vaistoja luultavasti lainkaan. Hän väittää, että esimerkiksi rakastuminen on kulttuurisesti opittu tunne. Monet evoluutiopsykologit kuitenkin väittävät, että ihmisellä on jopa enemmän ja monimutkaisempia vaistoja kuin eläimillä ja että ihmisellä pitkäaikaisia parisuhteita muodostavana lajina hormonimyrsky aivoissa on taatusti vaistomaista. Jotkut vaistot kehittyvät vasta aikuisilla. Vaisto ei myöskään ole automaattinen tai joustamaton. Raja vaistonvaraisen ja opitun välillä ei kuitenkaan ole selvä, eivätkä ne sulje toisiaan pois.

¹⁶⁵ Jung 1991, 95

¹⁶⁶ Pinkola Estés 2014, 41-42

¹⁶⁷ Arvola ja Mäki 2009, opas 2, 33-34

Molemmat voivat olla yhtä aikaa totta.¹⁶⁸ Eikö ihmisen kaipuu hyvään elämään, tasapainoon tiedostamattoman ja tiedostetun välillä, mihin satukin johdattaa, voisi olla vaisto eikä vain opittu tunne?

Sammakko kaivaa kirjapinosta vanhan nahkaselkäisen teoksen. – Nuo lausahdukset ovat varmaan peruja sätusetä Topeliukselta, joka mahdollisesti, mies parka, hänkin oli tutustunut Freudiin. Lueskelin illalla Topeliuksen muistiinpanojaan vuodelta 1895. Kas tässä:

"Nostakaamme katseemme sameasta näköpiiristämme kohden uskollista, kirkasta lapsensilmää. Syynä on se, että lapsi näkee maailman kokonaisuutena ja rikkomatonna, se on niinkuin sanotaan, objektiivisena. Täysikasvuksen mielessä olevaa juopaa luonnon ja hengen välillä ei ole tässä satumaailmassa. Leikkikalua elää ja on sitä, mitä se esittää. Eläin puhuu, metsä laulaa, kukka iloitsee ja suree; kaikella luonnossa on elämänsä, äänensä, tunteensa ja tarkoituksensa; kaikki ymmärtävät lasta, ja lapsi ymmärtää niitä. [...] Tästä korkeasta ja rakastettavasta objektiivisesta katsantotavasta tunnemme alku-ihmisen ja hänen kadotetun paratiisinsa."¹⁶⁹

Katsokaamme lapsen silmiä ja lapsen silmin, niin juopa pienenee. Minä näen kyllä kirkkauden vielä sinunkin silmissäsi, principessa mia.

– Nämä ovat perusasioita. Eivät ne muutu, vain kieli, millä niistä kerrotaan, muuttuu.

Samoista totuuksista puhuu Pinkola Estéskin. Hän on sitä mieltä, että satujen, legendojen ja myyttien juonikuvioiden tarkoitus on nimenomaan tavoittaa ihmisen vaistonvarainen olemus. Intuitio, vaistonvaraisuus, on psyyken aarre. *"Se on kuin taikavarpu, kuin pala kristallia, joka antaa hämmästyttävän sisäisen näkökyvyn"*, kuvailee Pinkola Estés. Nuuskimme selville asioita, käytämme kaikkia aistejamme ja puristamme asioista totuuden saadaksemme ravintoa omista ideoistamme, nähdäksemme sen, mitä on nähtävä, tietääksemme mitä on tiedettävissä, ollaksemme oman luovan tulemme vartijoita ja saadaksemme yksityiskohtaista tietoa elämästä.¹⁷⁰ Meidän vaistomme asuvat tiedostamattomassa. Jos emme sukella sinne ja käytä vaistojamme, tuota Pinkola Estésin mainitsemaa sisäistä näkökykyämme, näemme mielestäni koko maailman köyhempänä.

¹⁶⁸ Rantala ja Tammissalo 2003. Verkkoartikkeli Tieteessä tapahtuu. Kirjoittajat filosofi Markus J. Rantala, joka toimii evoluutiobiologian tutkijana Californian yliopistossa Riversidessä sekä Osmo Tammissalo, joka on luonnontieteisiin erikoistunut vapaa toimittaja ja Darwin-seuran puheenjohtaja.

¹⁶⁹ Topelius 1932, 62

¹⁷⁰ Pinkola Estés 2014, 27, 83-84

Myös *Sadun avaran maailman* kirjoittajat toteavat aikuisella vielä olevan mahdollisuuksia löytää hyvinvoiva itsensä. Varsinkin jos hän Sokrateksen tapaan uskoo, että jokaisessa meissä yhä elää lapsi, joka tarvitsee järkevän viestinnän ohella myös muunlaisia ilmaisumuotoja. Aikuiset voivat oppia hyödyntämään tiedostamatonta piilotajuntaansa paremmin "puhkomalla reikiä" tietoisien ja tiedostamattoman välikalvoon. Näin laajat piilotajuiset resurssit ja aistivoimaiset mielikuvat virtaavat riemastuttamaan arkeamme. Tämä vähentää ikävystymistä ja ahdistusta.¹⁷¹

Sammakko laskee Topeliuksen takaisin pöydälle, nousee seisomaan ja laittaa räpylän sydämensä päälle. – Runoilija Vela on varmaan myös lukenut Sokratesta: *"Silti on sinussa viluista lasta, vaikkakin syvälle torjuttua, joka kuin enkeli valvoo sua estäen kiveksi kovettumasta."*¹⁷² Juuri tämän takia sinunkin silmissäsi vielä on kirkkaus. Mitä mieltä olet, tarkoittaako tuo reikien puhkominen henkistä esteettömyyttä?

– Henkistä esteettömyyttä?

– Eikö ole hieno termi, sen on Leonie Hohenthal-Antinin. Kirja on tuossa pinossasi:

*"Henkinen esteettömyys on tunne siitä, että minun on lupa ilmaista itseäni itselleni parhaaksi katsomallani tavalla, myötäillen omia kykyjäni ja taipumuksiani. Se on tunne siitä, että olen vapaa ja oikeutettu ottamaan itsessäni olevat luovat voimavarat käyttöön."*¹⁷³

– En ole vielä lukenut sitä. Mutta kyllä, tämä on henkistä esteettömyyttä. Kynnykset pois oman ajattelun ja ilmaisun edestä. Kirjoittamisella on iso merkitys, sitähan pohdimme myöhemmin käytännön kautta. Ovaska sanoo, että luova toiminta, esimerkiksi kirjoittaminen, toimii psykoanalyttisen käytännön tavoin. Se käyttää hyväkseen ihmisen imaginaarista kapasiteettia ja kielen tunteisiin vaikuttavia ominaisuuksia, mielikuvitusta ja kykyä sanoittaa kokemuksia. Näin ne myös puolustavat minuutta. Ovaska puhuu Kristevaa lainaten kielen semioottisen ja symbolisen olemisen laadun välisestä vuorovaikutuksesta: kirjoittamisella on sekä henkilökohtainen, omasta kokemuksesta riippuva, että sosiaalisesta ympäristöstä, yhteisestä jaetusta kielijärjestelmästä ja symbolisesta sopimuksesta peräisin oleva merkitys.¹⁷⁴

¹⁷¹ Ojanen, Lappalainen, Kurenniemi 1980, 11-12

¹⁷² Vela 1946, 15

¹⁷³ Hohenthal-Antin 2009, 17

¹⁷⁴ Ovaska 2011, 7

Alkuperäinen lähde: 1999 *Musta aurinko: masennus ja melankolia*. [Soleil noir, 1987.] Suom. Mika Siimes ja Pia Sivenius (luku 8). [Helsinki] : Nemo.

Myös Bettelheim on sitä mieltä, että itsensä voi löytää, mutta rohkeutta tarvitaan. Hän toteaa, että ihmisen suurin tarve ja vaikein tehtävä on oivaltaa elämän merkitys, se on merkki sisäisen kypsyyden saavuttamisesta. Merkityksen löytääkseen ihmisen on irrottauduttava elämän kapeudesta ja uskottava, että hän pystyy merkittäviin tehtäviin. Sisäisiä mahdollisuuksia on kehitettävä siten, että tunteet, mielikuvitus ja äly ruokkivat toisiaan. Sukelletaan tavallisesta logiikasta piilotajuntaan, elämämme vanhimpiin aikoihin, tutuille seuduille, omaan valtakuntaamme. Myönteisyys ja toivo pidetään aseena vastoinkäymisiä vastaan.¹⁷⁵

Sammakko haukottelee antaumuksella. – Toivo on hyvä kaveri. Mutta nyt minua alkaa väsyttää tämä tieteen kieli, tämä ei salli minulle tarpeeksi semioottista virtaa, ruumiini rytmit eivät pääse kuuluviin.¹⁷⁶ Huilataanko vähän, otetaan lasi prosecco, tanssitaan tarantellaa, luetaan hyvä satu ja nauretaan! Tämä sinun Ihanuksesi on sitä mieltä, että taide ja nauru ovat fantastisia, ne eivät mukaudu yksioikoiseen ennalta saneltuun todellisuuteen. Oivalluksin ja yllätyksin ne tähtäävät pidemmälle kuin mikään virallinen pitkän tähtäyksen suunnitelma. Ihanuksen mukaan

*"[...] kouristusten vastapainoksi tarvitaan myös inhimillisten unelmien kuohkeaa ruokamultaa, luovan fantasian ja ilakoivan lapsenaurun biodynaamista viljelyä ihmismielen puutarhoissa."*¹⁷⁷

Tule, prinsessa, mennään viljelemään ihmismielen puutarhaan!

Sammakko luikahtaa keittiöön kevyesti kuin vihellys iltatulessa.

– Odotahan, älä mene! Vielä pari sanaa totuudesta ja leikistä.

– Ei ole todellista! Saat viisi minuuttia. Muuten Lacanhan totesi, että tiedostamaton on todellista. Miksi ihmispolo ei tahdo uskoa sitä?

– Totuus on luultavasti yksi suurimmista kompastuskivistä aikuisen ja sadun suhteessa. Satua pidetään valheena ja siksi sitä ja sen merkitystä vähätellään. Mutta mikä sitten on sadun, myyttien ja tarinoiden totuuden luonne? Heideggerin totuuskäsitteessä on samaa kuin Lacanilla, jotain sadun ja fantasian kannalta hyvin tärkeää. Totta on se, mikä avaa, tuo piilossa olevan esille, näkyväksi. Se, mikä meillä jokaisella on piilotajunnassa, syvimmat

¹⁷⁵ Bettelheim 1994, 9-10, 79

¹⁷⁶ Korsisaari 2008, 304

Korsisaari kirjoittaa, että tieteen kieli sallii hyvin vähän semioottista virtaa. Sen sijaan poeettinen kielessä semioottinen on kuultavissa ruumiillisissa rytmeissä, erityksen monikerroksisuudessa ja myös hiljaisuudessa.

¹⁷⁷ Ihanus 1987, 20

tunne-elämyksemme ja kokemuksemme, pyrkii luonnostaan esille kaikessa ilmaisussamme, teoissa, ajattelussa ja unissa. Aidoin ja voimakkain ilmaisu tälle on mielikuvitustarina.¹⁷⁸

Myös psykologi Keijo Tahkokallio sanoo, että järjen näkökulmasta voidaan aina kysyä, onko joku asia totta vai ei, mutta tunteita ei voi kyseenalaistaa. Tunteet ovat aina totta, järki puree järkeen, mutta tunteeseen vastataan tunteella.¹⁷⁹

Myyttejä tutkinut teologian tohtori Lennart Koskinen muistuttaa, että totuuksia voi olla monenlaisia, kaikkea ei voi asettaa kaksiarvoajatteluun totuus – epätotuus. Tarkoituksellisia ja mielekkäitä asiantiloja voi olla monta lajia. Mielikuvitustarinoiden totuudet kuuluvat moniarvologiikan piiriin. Niiden vahvuus perustuu siihen, että ne välittävät elämän tulkintamalleja, opettavat näkemään, ymmärtämään ja suhtautumaan uudella tavalla meitä ympäröivään olemassaoloon, muokkaavat identiteettiämme. Näin ne liittävät meidät ympäröivään maailmaan.¹⁸⁰

Jung oli huolissaan siitä, että tietämyksen lisääntyminen nujertaa inhimillisyyttä. Samaa ongelmaa on pohtinut filosofi Eero Ojanen. Hänen mielestään tieteen kaavamaiset yleistyksiset ja pelkistyksiset saattavat tehdä väkivaltaa todellisuudelle. Vaistoamme, että todellisuus on enemmän kuin tieteen teoriat tavoittavat. Ojanen sanoo, että konkreettista vaihtoehtoa ei ole. Hän ehdottaa kuitenkin uusia pelisääntöjä: persoonallisen tiedon ja totuuden etsimistä, ei pelkää arvailua ja luuloa, vaan jotain, joka tuo "ankaraan" tieteseen lisää sitä hengen tietoa, joka on osa itseä, jota ei voi valmiina oppia eikä sellaisenaan siirtää. Tiedon tulee vastata ulkoista todellisuutta, mutta myös sisäistä todellisuutta, johon sisältyvät esimerkiksi intuitio, tunteet, mysteerit ja arvot, ja joka on yhtäläillä totta.¹⁸¹

Mielikuvituksen välttämättömyyttä ihmiselle puolustettiin jo valistuksen aikana, kun silloiset älyköt halusivat päästä eroon myyteistä. Ne olivat heidän mielestään kyvyttömyyttä rationaaliseen ajatteluun, antiikin aikaisia erheitä ja silkkaa taikauskkoa. Valistuksen vastustajista esimerkiksi Giambattista Vico¹⁸² puolusti kuitenkin kuvittelun, fantasian, välttämättömyyttä. Kuvittelukyky yhdistää asioita toisiinsa, järki erottaa, järki selittää, mielikuvituksen toiminta antaa asioille mielen. Mielikuvitus tuottaa tarinoita, jotka eivät ole pelkästään järjettömiä kuvitelmia. Ne tuovat mukaan myös ulottuvuuden järjen ulkopuolelta,

¹⁷⁸ Moilanen 2007. Verkkajulkaisu.

¹⁷⁹ Tahkokallio 1997, 24

¹⁸⁰ Koskinen 1996, 40

¹⁸¹ Ojanen 1998, 115-118

¹⁸² Giambattista Vico (1668 – 1744), italialainen valistusfilosofi, historioitsija ja juristi.

luonnon ja ihmisen ykseyden.¹⁸³ Mielikuvituksen tarinat yhdistävät eri todellisuuksia, kuviteltua todellisuutta ja ympärillä havaittavaa todellisuutta. Siis kuten jo totesin Kristevankin sanovan, me tarvitsemme sekä semioottista että symbolista, omaa sisäistä totuuttamme ja ympäröivää sosiaalista totuutta, joiden vuoropuhelusta elämämme muodostuu.

Sammakko kurkistelee levottomana keittiöön päin, mutta alistuu sitten ja rojahtaa kirjapinolle. – Minä olen siis totuus. Satujen totuus on sisäinen, elämää ohjaava totuus. Entä se välitila josta mainitsit, onko se tämä räpylöitä värisyttävä säteily, yhteinen ymmärrys meidän välillämme?

– No jos lähetään siitä, että minä olen todellinen ja sinä olet satua, niin voihan sen niinkin kuvata. Välitila on Donald Winnicottin¹⁸⁴ käsite. Winnicottin ajattelun keskiössä on sisäisen ja ulkoisen todellisuuden vuorovaikutus. Winnicott kehittää ja analysoi nimenomaan tätä sisäisen ja ulkoisen väliin jäävää raja-aluetta, joka hänen mielestään on keskeinen luovan asenteen kehittymisen ja ymmärtämisen kannalta.

Winnicottin mukaan ihminen ei voi koskaan hyväksyä ulkoista todellisuutta sellaisenaan ja siksi hän joutuu elämään sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välisessä jännitteessä. Tätä jännitettä helpottaa välitila, välittävä tila, joka on alkukantaisen luovuuden ja realiteeteille perustuvan objektiivisen havaitsemisen välissä. Se on välittävä kokemus sisäisen todellisuuden ja ulkoisten realiteettien välissä ja lepopaikka ihmiselle, jonka on pidettävä nämä kaksi erossa mutta myös vuorovaikutuksessa. Winnicottin mukaan välitilassa ilmenevät esimerkiksi leikki, taide, filosofia, luova tiede ja uskonto. Me tunnistamme tämän välitilan asenteestamme ja kunnioitamme sen erityisluonnetta. Esimerkkinä Winnicott käyttää teatteria, emme kysy näytöstä katsoessamme, onko esitys totta vai ei. Se on ja ei ole. Kuten satu.¹⁸⁵

Siis leikki on myös tuolla välitilassa, mahdollisuuksien tilassa. Winnicott kuvailee, että lapset leikkivät mielellään raja-alueella. Esimerkiksi rannalla, jossa leikin tekee huikean jännittäväksi se, ollaanko maalla vai vedessä ja viekö seuraava aalto hiekkakakut mennessään. Tämä vastaava tunne voidaan kokea sisäisen ja ulkoisen todellisuuden raja-alueella.¹⁸⁶ Ja sen voi mielestäni yhtä hyvin kokea aikuinen.

¹⁸³ Saarinen 2000, 58-59

¹⁸⁴ Donald Woods Winnicott (1896 – 1971), englantilainen lastenlääkäri ja psykoanalyytikko.

¹⁸⁵ Winnicott 1971, 2, 11, 14

¹⁸⁶ Winnicott 1971, 47, 50, 52

Sammakko virnistää. – Jännityskö sinuakin kietoo? Oletko vedessä vai maalla, onko sulhosi sammakko vai prinssi. Panttaatko suudelmaa sen vuoksi?

– Saattaapa kiehtoakin. Leikkiin liittyy syvä uppoutuminen, keskittyminen. Winnicottin mukaan leikki on eräs elämän perusmuodoista, se on luonnollinen ja universaali luova kokemus. Ainoastaan leikkiessään ihminen voi käyttää persoonallisuuttaan kokonaisvaltaisesti. Luovana kokemuksena leikki myös tukee henkistä kasvua ja terveyttä. Luovuus onkin Winnicottin mukaan koko elämää värittävä asenne, se tekee elämästä mielekästä ja elämisen arvoista.¹⁸⁷

Samoin kuin Kristeva korostaa semioottisen ja symbolisen vuoropuhelua, Winnicott toteaa, että tarvitaan paitsi suhde rikkaaseen sisäiseen todellisuuteen, myös ulkoisiin realiteetteihin, jotka pitävät kurissa liiallisia haluja. Mutta näiden lisäksi tarvitaan joustava raja-alue, välitila, mahdollisuuksien tila, jossa sisäinen ja ulkoinen todellisuus voivat luovasti löytää ratkaisuja hyvään elämään.

Ihanus kuvaa välitilaa omaan lennokkaaseen tyyliinsä:

"Luova tila sijaitsee subjektin fantasian ja ulkoisen realiteetin välillä. Se on muotoa ja muodottomuutta, ykseyttä ja etäisyyttä, itsen ja toisten tulkinta-avaruuksia. Tämä eroamisen ja sulautumisen taiteellis-terapeuttinen leikki käy työstä, joka on raskaan-keveää, vakavan-hilpeää. Se ei ole sarja terapiatemppeja eikä teknisten strategioiden tai standardikeinojen kooste."¹⁸⁸

Sammakko heilauttaa kättään pitkässä kaaressa. – Porca madonna! Mikä paratiisi. Miksi ihmispolo pelkää hupsahtaa tuonne välitilaan eroamisen ja sulautumisen taiteellis-terapeuttiseen leikkiin? Sehän juuri on todellinen. Eikö Einsteinkin kuvaillut sitä *"sen mysteerisen perimmäisen tunteen arvostamiseksi, joka seisoo todellisen taiteen ja todellisen tieteen kehdon äärellä"*.¹⁸⁹

– Ehkä he kuvittelevat, että sinne jää jumiin. Mutta näin ei ole, sieltä pääsee pois arkitodellisuuteen, mutta uusin ajatuksin ja oivaluksin, rikkaampana. Pinkola Estés kertoo tästä hyvän esimerkin. On olemassa vanha sanonta: *"Ennen zeninä vuoret olivat vuoria ja puut olivat puita. Zenin aikana vuoret olivat henkien valtaistuimia ja puut olivat viisauden ääniä. Zenin jälkeen vuoret olivat vuoria ja puut olivat puita."* Nainen lähtee vuorelle opiskelemaan, kaikki oli taianomaista ja hän on riemuissaan. Kun hän palaa vuorelta, niin kaikki

¹⁸⁷ Winnicott 1971, 50, 53–54, 65

¹⁸⁸ Ihanus 2005, 214

¹⁸⁹ Ihanus ja Bolton 2009, 111

taianomaiset harhakuvitelmat poltetaan tuhoavassa tulella. On aika "zenin jälkeen", elämän on tarkoitus palata takaisin maallisiin uomiinsa. Nainen on ihmeissään, miksi kaikki taianomainen piti tuhota? Mutta – naisella on silti yhä vuorikokemuksensa hedelmä tallella: hänellä on taian tuoma viisaus.¹⁹⁰

Pinkola Estésillä on myös oivallinen kommentti leikistä. Hän toteaa, että meitä, varsinkin tyttöjä, opetetaan olemaan kiltisti, meidät kasvatetaan kunniallisiksi. Mutta tämä on hyökkäys villiä itseä, kesyttämätöntä luontoa, vaistovaraista psyykeä, kohtaan. *"Luovan elämän keskeisin valtimo, sen ydin ja aivorunko on leikki, ei kunniallisuus. Mielihalu leikkiä on vaisto. Ei leikkiä, ei luovaa elämää."*¹⁹¹

– Prinsessani, bella mia, välitilassa on siis leikki, välitilassa on satu. Heitä syrjään kunniallisuutesi ja tule kiltisti leikkimään kanssani!

– Leikitellään vielä vähän Huizingan kanssa. Hän ehdotti oikeutetusti, että homo sapiensin, viisaan ihmisen rinnalle täytyy nostaa homo ludens, leikkivä ihminen.

Huizingan mukaan leikki on vanhempi kuin kulttuuri. Miten tahansa kulttuuri rajataankin, se edellyttää inhimillistä yhteiselämää, eläimet eivät odottaneet ihmistä oppiakseen leikkimään. Leikki on enemmän kuin puhdas biologinen tai fyysinen ilmiö. Leikkiä ei voi kieltää, kuten lähes jokaisen muun abstraktin olemassaolon, jopa totuuden. Leikissä tapahtuu hengen kosketus. Me leikimme ja tiedämme leikkivämme, olemme enemmän kuin järkiolentoja. Leikki on järjetöntä ja juuri se luo elämään mielekkyyttä, jokainen leikki merkitsee jotain.¹⁹² Mielestäni juuri elämän mielekkyyden takia myös aikuisen kannattaa leikkiä.

Huizinga määrittelee joitakin leikin tunnusmerkkejä: leikki on vapaata, leikki ei ole "tavallista elämää" ja sillä on aikaan ja paikkaan liittyvät rajansa, lisäksi se on jännittävää.

Leikki on vapaata toimintaa. Aikuinen voi olla ilman leikkiä, mutta leikin tarve on olemassa ja se on lähtöisin leikin tuottamasta huvista. Juuri siinä on leikin vapaus. Leikki työntyy tavallisen elämän väliin tilapäisenä toimintana, arkipäivän intermezzona, virkistävänä hetkenä. Se täydentää elämää ja on sen takia välttämätöntä niin yksilön hyvinvoinnin kannalta kuin yhteisölle ilmaisukykyensä ja luomiensa henkisten ja sosiaalisten suhteiden tähden. Leikki tapahtuu paikassa, joka on rajoitettu tarkoituksella tai luonnostaan. Leikkipaikassa vallitsee oma järjestyksensä, leikki luo järjestystä, se on järjestys. Se tuo epätäydelliseen

¹⁹⁰ Pinkola Estés 2014, 377-378

¹⁹¹ Pinkola Estés 2014, 249

¹⁹² Huizinga 1944, 9-10, 12

maailmaan ja sekavaan elämään hetkellisen täydellisyyden, se on täynnä rytmiiä ja harmoniaa. Mutta leikkiin kuuluu myös jännitys, epävarmuus ja sattuma. Jännitys panee koetukselle leikkijän neuvokkuuden, rohkeuden ja henkiset voimat.¹⁹³ Tietyn paikan ja jännittävyyydenhän toi esiin myös Winnicot: leikki tapahtuu tiedostamattoman ja tietoisien välitilassa, mikä jo paikkanakin, raja-alueena, on jännittävä.

Hattula ja Svensson toteavat, että kirjoittamisen voi nähdä ulkoisen todellisuuden ja sisäisen maailman leikkipuistona, välitilana, jossa ajatus vaeltaa vapaasti aivoista käden kautta paperille. Kirjoittaminen tuo rauhan tunteen, se voi toimia eräänlaisena siedätyshoitona: leikin vapauden kautta kehittyy kyky havainnoida ja oppia ymmärtämään ja sietämään ulkopuolista elämää kaikkine vaikeuksineen. Ajatus kirjoittamisesta leikkipuistona ei kuitenkaan tee kirjoittamisesta vähemmän todellista kuin elämä. Voimme päinvastoin kokea maailman jopa intensiivisemmin, koska ulkoisen todellisuuden häiriötekijät ovat poissa.¹⁹⁴ Myös Celia Hunt, terapeutin kirjoittamisen tutkija ja opettaja, puhuu tästä: kun kirjoittaja löytää oman äänensä löytämällä yhteyden itseensä ja omiin kokemuksiinsa, hän voi käyttää tunneperäistä, syvältä pulppuavaa materiaalia vapaasti ja mielikuvituksellisesti omassa tekstissään. Kun itsetunto on tarpeeksi vahva, se sallii vierailut tiedostamattomaan ja siihen sisäiseen alueeseen, jossa mielikuvitus työstää tiedostamattoman raakamateriaalia ja jopa muuttaa sitä taiteeksi.¹⁹⁵

Huizinga näkee selkeän yhteyden leikillä ja kulttuurilla. Varsinkin runoudessa leikki on edelleen kuin kotonaan, mikään ei ole lähempänä leikin käsitettä kuin runouden ikivanha olemus. Huizinga puhuu runoudesta, mutta, tämän voi varmaan ymmärtää käsittämään kuvitteellista tekstiä yleensä. Hän itse runoilee kauniisti:

"Se [runous] kuuluu hengen leikkitanhuville, omaan maailmaansa, jonka henki luo itselleen. Siellä on olioilla toiset kasvot kuin tavallisessa elämässä, ja ne ovat sidotut toisiinsa muilla kuin loogisilla siteillä. Runous on toden tuolla puolen, tuolla alkuperäisemmällä puolella, minne lapsi, eläin, villi ja näkijä kuuluvat, unen, ihastuksen, hurmion ja naurun maailmassa."¹⁹⁶

Sammakko huokaa. – Kaunista kuin leikki! Huizinga kyllä puhuttelee vielä tänäänkin. Leikki on myös tie suuriin keksintöihin. Siis todellisen aikuisuuden merkki: leikki ja todellisuus

¹⁹³ Huizinga 1944, 17-20

¹⁹⁴ Hattula ja Svensson 2009, 130

¹⁹⁵ Hunt 2000, 39-40

¹⁹⁶ Huizinga 1944, 137

kohtaavat. Siis tiesithän, että Einstein, joka ymmärsi sadun merkityksen, keksi suhteellisuusteorian leikkiessään ajatuksella, että hän ratsastaisi valonsäteellä. Mitä sen selästä voisi havaita? Mitä muut näkisivät?¹⁹⁷ Ja muistathan, että juuri minä toin sinunkin tutkimustyöhösi leikin. Mutta summa summarum: kaikki palautuu viime kädessä ihmisen tarpeeseen saada yhteys harhailevaan sieluunsa, löytää tie omaan itseensä, tiedostamattoman ja tietoisien vuoropuheluun, semioottisen ja symbolisen yhteispeliin, joita molempia tarvitaan hyvään elämään. Ihmispololla on vielä mahdollisuus löytää sinne tie, oppinaan satu, joka tuo ihmeen realistisen arjen keskelle, mielikuvitus ja leikki. Sammakko vain käsilaukkuun kaikille. Minä olen kyllä jo varattu.

Joko me nyt prinsessani menisimme ihastuksen, hurmion ja naurun maailmaan?

– Minä kerron sinulle vielä sadun, joka myös valaisee tietä tiedostamattomaan.

Nauretaan ja huilataan sitten sen jälkeen.

Sadulla on siis tärkeä merkitys mielen eheyttäjänä, oman persoonallisuuden löytämisessä. Kuka minä todellisuudessa olen? Satu vastaa samalla tavalla kuin psykoanalyysi: meidän on jäsennettävä ristiriitaiset pyrkimyksemme, saatava ne toimimaan hyväksemme. Sisäistä eheyttä ei voi saavuttaa kerralla vaan rakennamme sitä koko elämämme. Myöskään sadut eivät esitä kertaratkaisua, vaan jokainen satu sijoittaa loppuunsa jonkin ristiriidan selvittämisen. Satuja on lukemattomia, tämä on osoitus myös siitä, että ihminen kohtaa eläessään lukemattomia ratkaistavia ristiriitoja.

Sisäinen eheytyminen voi kuitenkin tulla sadussa ilmi myös siten, että sadun sankari kohtaa erilaiset pyrkimyksensä yksi kerrallaan ja lopuksi ne sulautuvat yhteen tehdäkseen itsenäisyyden saavuttamisen mahdolliseksi. Tästä on esimerkkinä Grimmin veljesten satu "Kolme kieltä".

Sadussa isä lähettää tyhmänä pitämänsä pojan oman tahtonsa mukaisesti maailmalle oppimaan. Ensimmäisellä kerralla poika oppii "mitä koirat haukkuvat, isä raivostuu pojan tyhmyydestä ja lähettää hänet uudestaan maailmalle, jolloin poika oppii "mitä linnut puhuvat". Isä raivostuu taas ja lähettää pojan vielä kolmannen kerran maailmalle, uhaten, että jos poika ei opi mitään, hän ei enää ole pojan isä. Poika oppii "mitä sammakot kurnuttavat". Isä käskee palvelijoiden viedä poika metsään ja tappaa tämä. Palvelijat kuitenkin armahtavat poikaa, eivät tapa, vaan jättävät metsään. Poika lähtee vaeltamaan maailmalle. Hän tulee valtakuntaan, joka on suurissa vaikeuksissa, raivoisien koirien haukunnasta hän ymmärtää mikä oli vikana ja korjaa asiat kuntoon. Jatkaessaan matkaa kohti Roomaa, hän kuulee

¹⁹⁷ Kauhanen 2005. Verkkojulkaisu.

sammakkojen kurnutuksesta, mikä hänen tulevaisuutensa on. Roomassa kardinaalit yrittävät päättää seuraavaa paavia ja odottavat ihmettä. Valkoiset kyyhkyt laskeutuvat pojan olkapäälle ja hänet vihitään paaviksi, kuten sammakot olivat ennustaneet. Poika siis halusi oppia sen, mitä hän halusi, eikä sitä mitä hänen isänsä halusi. Maa, vesi ja ilma ovat kolme elementtiä, jossa elämä kehittyy. Koira on maaeläin, kuten ihminen ja lähellä ihmistä. Ne edustavat viettien vapautta, mutta myös ystävyyttä ja uskollisuutta. Tässä tarinassa koira on ihmisen minä. Linnut edustavat sielun vapautta, tässä tarinassa ne ovat yliminä, joka liitelee mielikuvituksen korkeuksissa ja tavoittelee uljaita päämääriä. Sammakot puolestaan symboloivat ihmisen persoonallisuuden vanhinta osaa, idiä. Helpommin tavoitettavalla tasolla sammakot edustavat kykyämme siirtyä alemmasta elämänmuodosta ylöspäin, eli kuten pojan kohdalla korien ja lintujen kielen oppiminen oli edellytys siirtymiseen korkeampaan elämisen tilaan. Tarina osoittaa myös, että maailman eri puolien, veden, ilman ja maan, sekä oman sisäisen elämämme ymmärtäminen ei vielä auta, on myös toimittava, sovellettava tätä tietoa elämässämme. Poika, sadun sankari, pystyy eheyttämään persoonallisuutensa, koska hän on löytänyt minänsä pystytyttyään kesyttämään koirien raivon, kuuntelemaan yliminänsä, eli kyyhkysiä ja kiinnittämään huomiota myös siihen, mitä sammakoilla, eli seksuaalisuudella, mitä sammakot myös edustavat, on hänelle annettavana.¹⁹⁸

Sammakko parahtaa. – No niin, siinä se tuli! Ei naurata yhtään.

– Mikä?

– No se sammakko ja seksi!

– Sekö sinua Bettelheimissä ja Freudissa nyppii? Minä otan nyt kuitenkin sen lasillisen kuohuviiniä.

Sammakko murjottaa hetken mutta nappaa sitten oman nuoteilla koristellun Rizenhoffinsa, ja loikkii perässäni jääkaapille. – No, niinhän se Freud sanoi itsekin, että joskus sikari on vain sikari.¹⁹⁹

¹⁹⁸ Bettelheim 1994, 121-127

¹⁹⁹ Koskela ja Rojola 1997, 90:

Freudin teoriassa seksuaalisuudella on tärkeä merkitys ja tämä on johtanut usein varsin triviaaleihin tulkintoihin niin kirjallisuuden tutkimuksessa kuin arkiajattelussakin. Psykoanalyttisessä viitekehyksessä joillekin objekteille, kuten esimerkiksi torneille, seipäille jne. annetaan seksuaalisia merkityksiä ja ne tulkitaan fallisiksi symboleiksi. Tällaisista tulkinnoista tuli vitsi jo Freudin aikana, ja hän onkin itse kommentoinut: "Joskus sikari on vain sikari."

5. Vaiettu alkaa värähdellä – oman elämänsä kirjoittaminen

5.1. Uudet merkitykselliset kertomukset – kirjoittaminen ja hyvinvointi

"Hyppien, tanssien kuljen polkua varjoisaa, polkua metsän halki, polkua metsän taa, niitylle huikaisevalle kurjenpolvien... Autuas, autuas ilta, autuas ilta nyt on... autuas, autuas ilta, onnellisuuden yö. Kosteus vyöttää niityn mättäät raukeat, lammikko alhossa kiiluu, puroset porisevat..."²⁰⁰

Sammakko puhaltaa taas laulua koko kaulapalkeidensa voimalla niin että muistiinpanot pölyävät pöydällä. – Huomenta prinsessa! Oletko valmistautunut, nyt alkaa terapiaistunto!

– Nyt alkaa sammakonreisien marinointi jos et heti lopeta tuota joikaamistasi. Juuri herännyt, en jaksaa kuunnella.

– Näytätkin väsyneeltä. Anna minun virkistää sinua. Kaikki veden oikeudet kuuluvat sammakolle. Minussa on puhdistavan veden energia. Lauluni tuo sateen, joka puhdistaa maan kuten kyöneleet puhdistavat sielun. Puhdistaa sinut. Minun veteni pesee mudan pois mielestäsi ja täydentää kuivuneen sielusi.²⁰¹ Siis vähän niin kuin satukin.

– Kyllä tässä joku kostuke nyt kelpaisikin. Lopeta tuo laulusi ja hae minulle vaikka teetä.

Sammakko loikkii keittiöön ja palaa kohta kahden höyryävän teemukin kanssa. – Oikeastaan, prinsessani, voisit pyytää isäsi palvelusväkeä hoitamaan näitä tarjoiluhommia, nämä eivät prinssin arvolle oikein sovi. Mutta toisaalta, palvelusväen pyörintä saattaisi häiritä pohdintaamme, joten ehkä kuitenkin ilolla palvelen sinua itse! Mikä on aihe?

Kirjallisuusterapia?

– Siitä jatketaan. Tai siis tarkemmin kirjoittamisen hyvää tuottavasta, voimaannuttavasta vaikutuksesta. Mikä on teoriassa kirjoittamisen hyvää tuottavaa vaikutus ja mikä se voisi käytännössä olla. Tätä pohdin oman kirjoittamiseni ja luovan kirjoittamisen ryhmän prosessien kautta. Anita Lindqvist²⁰² muiden muassa toteaa, että viime vuosikymmenen aikana tehdyt lukuisat tutkimukset osoittavat, että ihmisten henkinen ja fyysinen terveydentila kohenee, kun he kirjoittavat omista kokemuksistaan.²⁰³

²⁰⁰ Mustapää 1974, 137

²⁰¹ Energiakeskus. Verkkojulkaisu.

²⁰² Anita Lindqvist, FM, psykologi, kognitiivinen psykoterapeutti (YET)

²⁰³ Lindqvist 2009, 71

Jokaisella vanhalla kansalla on omat syntymyytinsä ja muita elämän keskeisiä alueita käsitteleviä myyttejä ja taruja. Kansoilla on ollut myös parantamiseen liittyvät käsityksensä ja keinonsa. Näihin kuuluvat tavalla tai toisella myös sanat. Muinaisissa kansaperinteissä tunnettiin parantava sana, esimerkiksi loitsuina, runoina, riitteinä ja rukouksina. Myös sadulla on ollut ja on edelleenkin hoitava ja parantava tehtävä.²⁰⁴

Sammakko nyökkää. – Mutta loitsuapa nyt minulle, mitä se kirjallisuusterapia on. Vaikka itse et terapiaa teekään, varmaan hyvinvoinnin lisääntyminen perustuu samoihin periaatteisiin.

– Suomen Kirjallisuusterapia ry määrittelee kirjallisuusterapian seuraavasti:

*"Kirjallisuusterapia eli sanataideterapia tarkoittaa terapeuttista vuorovaikutusprosessia, jossa hyödynnetään joko valmista kirjallista aineistoa tai itse tuotettua tekstiä."*²⁰⁵

Yhdistyksen mukaan kirjallisuusterapian tavoitteena on minän vahvistaminen, tunneilmaisun sekä suullisen ja kirjallisen itseilmaisun kehittäminen ja virikkeiden antaminen. Yleensä kirjallisuusterapiaa harjoitetaan ammattitaitoisen ohjaajan johdolla ryhmissä, mutta sitä käytetään myös yksityisterapiassa psykoterapian lisänä. Pelkkä lukeminen tai kirjoittaminen eivät ole terapiaa, mutta niillä voi olla terapeuttista merkitystä. Laajasti käsittäen päiväkirjankin kirjoittaminen voi olla terapiaa, mutta silloin prosessista puuttuu palaute.²⁰⁶ Lindquist lisää vielä, että myös kertomusten, runojen ja mietelmien kirjoittaminen, kirjeenvaihto ja erilaiset lyhyet muistiinpanot voivat olla terapeuttisia.²⁰⁷

Ihanus sanoo, että Hugh Rosen²⁰⁸ on tiivistänyt terapian tehtävän olevan uuden itseä koskevan tarinan luominen "[...] avustaa asiakkaitaan muuttamaan vanhoja kertomuksiaan ja rakentamaan sellaisia uusia kertomuksia, jotka ovat asiaankuuluvampia ja merkityksellisempiä heidän nykyisen ja tulevan elämänsä kannalta."²⁰⁹

– Eikös tuo ole oleellinen asia juuri oman kirjoittamisesi ja myös sen ryhmäsi kannalta? Mielen puhdistaminen kirjoittamalla vanhoja kertomuksia uudeksi omaa elämää paremmin tukeviksi? Minäkin voisin kirjoittaa meidän yhteistä elämäämme tukevan kertomuksen...

– Kyllä se on oleellinen. Keskustelun ja itsereflektion kautta pohdin kirjoittamisen vaikutusta ja pohdimme sitä myös ryhmässä. Me emme tulkitse satuja, ne aukeavat kaikille

²⁰⁴ Arvola ja Mäki 2009, opas 2, 20; Linnainmaa 2005, 13

²⁰⁵ Kirjallisuusterapiayhdistys. Verkkojulkaisu; Linnainmaa 2005, 19

²⁰⁶ Kirjallisuusterapiayhdistys. Verkkojulkaisu.

²⁰⁷ Lindquist 2009, 71

²⁰⁸ Hugh Rosen, lääketieteen ja filosofian tohtori

²⁰⁹ Ihanus 2009, 33

omalla tavallaan, vaan keskustelemme prosessista, miltä tuntui kirjoittaa satua ja mitä se antoi kirjoittajalle. Ihmisen oma tarina ja identiteetti muovautuu Ihanuksen mukaan jatkuvasti uudelleen kielen kautta. Sanat etäännyttävät ja lähentävät, tekevät tuntemattoman tutuksi ja tutun oudoksi. Runollisesti hän ilmaisee, että:

*"Mielikuvitus rakentaa maailmoja yötä, menetystä ja kuolemaa vastaan. Se kuljettaa mukanaan päiväunelmia, haaveita ja toiveita, mutta myös järkeviä suunnitelmia sekä pyrkimyksiä hallita sattumanvaraisuutta ja olemassaolon kauhuja."*²¹⁰

Sammakko hypähtää pystyyn. – Siis taas olemme prinsessa Kristevan semioottisen ja symbolisen vuoropuhelussa! Elämän ehto.

– Tavallaan. Sanat voivat virittää realistisen arjen lohduksi selviytymisfantasioita ja mielikuvitusmaailmoja. Silti, kuten Ihanus muistuttaa, terapeutisetkin tekstit ovat arkista olemassaoloa, eivätkä ne voi lohduttaa enempää kuin olemassaolo antaa myöten. Sanoja, tekstejä ja maailmoja luetaan eri tavoin, niitä laitetaan näytteille eri paikoissa ja eri syistä, jotain sanotaan suoraan, jotain rivien välissä. Ne saavat Ihanuksen mukaan, kuten myös lacanilaisuus määrittelee, eri merkityksiä. Ihanus korostaakin tässä, että väärinymmärryksiä ei pidä välttää, vaan tarttua rohkeasti ja uteliaana kiinni mahdollisuuden kysyä *"entä jos"*, *"voisiko olla näinkin?"*.²¹¹

– Siis tarkoittaako tämä Ihanus, että väärin ei voi ymmärtää? Ainostaan toisella tavalla?

– Mielestäni kyllä. Ihanus toteaa, että kirjallisuusterapian tavoitteita on runsaasti, tärkeimmiksi hän listaa itsen ja toisen ymmärtämisen, itseilmaisun ja itsearvostuksen kehittämisen, vuorovaikutustaitojen, tunteiden käsittelyn ja selviytymiskeinojen vahvistamisen, uusien voimavarojen, ideoiden, oivallusten ja merkitysten löytämisen sekä muutoksen hyväksymisen.²¹² Tässä tukevat myös kirjoitetun tekstin järjestystä luova sekä etäännyttävä vaikutus.

Sammakko piirtää suuria kaaria käsillään. – Kuulen tässä pitsihuntuista humanistista havinaa, joka nousee empatialla maustettuna sympatian lähteistä. Onko tässä riski ylilyönteihin? Onko tämä tunnepohjaista jutustelua vai liittyykö tähän joku selkeä prosessi? Kaivapa esiin se pikku insinööri itsestäsi.

²¹⁰ Ihanus 2002, 19-21

²¹¹ Ihanus 2002, 27

²¹² Ihanus 2002, 8

– Kaikessa on yliannostuksen määrä. Ymmärtämisessäkin. Ihanus kyselikin kollegaltaan Gillie Boltonilta²¹³, millaisia vaaroja terapeuttisessa kirjoittamisessa voi olla, siinä, että tunteellistetaan, mennään ylenpalttiseen saippuaopperamaailman malliin ja saatetaan kirjoittajan yksityinen elämä häikäilemättä julkiseksi. Bolton vastaa, että maailma on vaarallinen, meidän on otettava vakavasti niin ahdistukset kuin toiveetkin ja mentävä niin lähelle omia rajojamme kuin mahdollista. Rajat ovat siellä, missä on voima. Rajojen tiedostaminen ja haastaminen osoittaa meille, että olemme todella elossa.²¹⁴

Oikein toteutettuna kirjallisuusterapeuttinen istunto on tietynlainen prosessi. Se on eri lähteissä kuvattu hyvin samanlaisena. Arvola ja Mäki kuvaavat pelkistetyn neliportaisen prosessin vaiheet: tunnistaminen, tarkastelu, vastakkain asettaminen ja omaan elämään soveltaminen.²¹⁵

Ihanus esittää prosessin kulun hiukan laajemmin:

- Lukeminen ja/tai kirjoittaminen
- Palaute toisilta
- Samastuminen, tutkiminen, vastakkain asettuminen, tunteensiirto
- Luovan fantasian ja kielen leikki
- Henkilökohtaisen reflektion ja viestimisen lisääntyminen
- Tilan avaaminen keskustelulle merkityksistä sekä oivallukselle ja ymmärtämiselle
- Oivalluksen ja ymmärtämisen sisäistäminen ja suhteuttaminen menneisyyteen, itseen ja ympäristöön
- Uudelleen lukeminen ja/tai uudelleen kirjoittaminen sekä indentiteetti- ja elämäkertomusten suuntaaminen kohti tulevaisuutta.²¹⁶

Tätä prosessia voi noudattaa myös omissa kirjoittamisharjoituksissaan, yksin tai ryhmän kanssa. Tärkeätä on palaute, reflektointi ja keskustelu. Näiden kautta voi löytyä uutta ymmärrystä asioihin ja myös mahdollinen ulkopuolisuuden tunne voi lieventyä. Oman elämän totuuteen liittyy toisten elämien ääniä. Näin kenenkään kertomus ei ole yksin, vaikka joskus siltä vaikuttaa. Kun oma kertomukseni saa vastakaikua, sillä on merkitystä ja se voidaan yhteisesti jakaa. Ja kun kertomukseni on siellä muiden joukossa, myös minä olen muiden

²¹³ Gillie Bolton, reflektiivisen, terapeuttisen ja luovan kirjoittamisen kouluttaja, konsultti ja työnohjaaja, Iso-Britannia.

²¹⁴ Ihanus ja Bolton 2009, 129-130

²¹⁵ Arvola ja Mäki 2009, opas 1, 15. Kuvattu kirjallisuusterapian prosessi on kirjallisuusterapian uranuurtajien Arleen McCarty-Hynesin ja Mary Hynes-Berryn.

²¹⁶ Ihanus 2009, 25

joukossa, en yksin. Ihanus sanookin, että niin kauan kuin ainoastaan minä vastaa omiin kysymyksiinsä, se luulee tietävänsä totuuden itsestään, mutta kun joku muu kysyy kuka minä on, varmasta totuudesta on luovuttava. Kertomusten, kuten sanojenkin, merkitykset ovat koko ajan muuttuvia.²¹⁷

Sammakko pullistaa rintaansa. – Siinä taas kuulit! Minun apuni on sinulle ehdottoman hyödyllinen. Mieti nyt, jos koko ajan vain keskustelisit itsesi kanssa, millaisia totuuksia saisit aikaan?

– Yksiäänisiä ja pieniä. Ihanus sanoo kyllä, että pieniäkin kertomuksia tutkimalla voi tavoittaa pienen pieniä ilmiötä ja näillä pienillä kertomuksilla voidaan vuorovaikutuksessa rakentaa minuutta ja identiteettiä. *"Vaiettu, sanomatta jäänyt voi värähdellä löydetyn kielen myötä siinä, missä ennen oli mykistävä tyhjyys, menetys ja poissaolo."* Nämä kielen ennalta aavistamattomat ymmärtämissyhteydet voivat tuoda mukaan myös nautinnon.²¹⁸

Kertomusten avulla ihminen on aina myös luonut asioihin järjestystä, koittanut ymmärtää muutoksia itsessään ja ympäristössään. Näin minuuden rakentaminen tapahtuu myös suhteessa ympäristöön, toisten tarinoihin. Näin kertominen Ihanuksen mukaan auttaa selviytymään ja puolustautumaan nykyisyydessä, se auttaa muistamaan ja käsittelemään menneisyyttä, se auttaa unelmoimaan ja suuntaamaan tulevaisuuteen. Kertominen liittyy siis sekä mielensisäisiin tapahtumiin että ulkoiseen toimintaan.²¹⁹ Lindquist nostaa esiin myös hallinnan tunteeseen, oivallukseen, itsereflektioon ja itsearvostukseen liittyvän ennaltaehkäisevän vaikutuksen.²²⁰

Sammakko nyökkää hyväksyvästi. – Prosessi on selkeä. Entä mekanismi? Mihin vaikutus perustuu?

– Sinähän hyrräät kuin Hassisen kone. Lindquist on tutkinut näitä mekanismeja: kirjoittaminen purkamiskanavana, työstämismenetelmänä, etäisyyden säätelykeinona, hallinnan kokemuksen ja eheyden edistäjänä sekä kirjoittaminen viestimisytlänä. Purkamiskanavana kirjoittamista voi vapaasti säädellä, ajatukset, tunteet ja kokemukset voi kirjoittaa ylös silloin kun haluaa siinä tahdissa kuin haluaa. Kun tarinaansa työstää, asioita jauhetaan, niille etsitään uusia näkökulmia, merkityksiä ja syysuhteita. Asiat järjestyvät

²¹⁷ Ihanus 2009, 26-27

²¹⁸ Ihanus 2009, 25

²¹⁹ Ihanus 2009, 26

²²⁰ Lindquist 2009, 73

mielessä uudelleen ja uusi järjestys voi avata uusia oivalluksia. Kirjoittajalle on tärkeätä huomata, että hän on se oman tarinansa aktiivinen muokkaaja, ei sen uhri. Kirjoittaminen tekee asiat konkreettisemmiksi, niistä saa paremman otteen. Kirjoittamalla asioihin, tunteisiin ja kokemuksiin saa myös välimatkaa, kun ne ovat etäämpänä niitä voi turvallisemmin ja objektiivisemmin eritellä. Lindquist käyttää tässä esimerkkinä zoomia: kirjoittaja voi säädellä uskalluksensa ja voimiensa mukaan sitä, mitkä asiat hän haluaa milloinkin etäännyttää kauemmaksi ja mitkä tuoda lähelle muokattavaksi. Etäisyyden säätelyyn taas liittyy hallinnan kokemus. Kirjoitettaessa minän kokeva ja hallinnoiva puoli ovat vilkkaassa vuorovaikutuksessa. Tunne voi ensin viedä mukanaan, mutta sitten havainnoiva puoli alkaa jäsentää ja etäännyttää. Esimerkiksi kirjoittaessaan voimakkaasta kokemuksesta kirjoittaja ottaa kertojan roolin ja muuttaa näin asennoitumistaan tapahtumaan.²²¹

– Siis niin kuin me, prinsessani. En vain aina tiedä kumpi meistä kulloinkin havainnoi ja kumpi kokee.

– Sano se. Ihmiselle on tärkeää säilyttää kokemus yhtenäisestä minuudesta, joka on toimija, ominen tunteidensa tuottaja ja muokkaaja, eikä vain niiden uhri. Kirjoittaminen voi lisätä tätä kokemusta. Kun sanat liittyvät tunteisiin, syntyy uusia merkityksiä ja näkökulmia, hallinnan tunne vahvistuu. Keskeistä kirjoittamisessa on tietysti myös halu kertoa omasta sisäisestä tai ulkoisesta todellisuudestaan toiselle, joko todelliselle tai kuvitellulle lukijalle.

Lindquist kuitenkin muistuttaa, että hänen esittämänsä erittely on keinotekoinen. Kirjoittamisessa niin nämä, kuin vielä monet muutkin mekanismit kulkevat limittäin.²²²

Sammakko katsoo muikistellen. – Tiedän pari muutakin mekanismia, joiden kulkua limittäin olisi hauska kokeilla juuri nyt. Juu, ymmärrän, sinulta tuo etäisyyden säätely näyttää käyvän. Kohta on kilautettava isällesi. Mutta yritän toistaiseksi pysyä nahassani, vaikka mielikuvitukseni haluaisi ilmaista aivan jotain muuta. Termi "reflektio" vilahti puheessasi. Mitä tarkoitat sillä?

– Reflektiivisyys ja refleksiivisyys ovat arkiajattelua, omien ajatusten ja tunteiden pohtimista, niiden peilaamista aikaisempaan. Termeinä ne eivät ole synonyymeja, mutta eivät myöskään täysin erillisiä. Linnainmaa sanoo, että reflektointi on pohtimista jonkin tapahtuman jälkeen, pohdinta voi koskea ajattelua, tunnetta, asennetta, motiivia, ihmissuhteita, tapahtumaa tai ilmiötä. Refleksiivisyys taas on välittömämpää, se on jatkuvaa, dynaamista ja subjektiivista minuuden tiedostamista. Se on jatkuva prosessi, jossa

²²¹ Lindquist 2009, 79-83

²²² Lindquist 2009, 84

reflektoimme tulkintojamme ja muutamme niitä. Linnainmaa mainitsee myös, että minuus on brittitutkija Anthony Giddensin mukaan refleksiivinen projekti. Me olemme sitä, miksi teemme itsemme. Ihmistä kehoitetaan tuntemaan itsensä, mutta hän myös koko ajan rakentaa itseään.²²³ Kirjoittaminen on yksi keino tutkia itseään ja rakentaa itseään. Satua menetelmänä käyttäen aikuinenkin voi vapautua ja päästä syvemmälle omiin tunteisiinsa.

Kirjallisuusterapiassa reflektiivisyys on Linnainmaan mukaan sateenvarjokäsite. Sen alla on useita itsetuntemusta lisääviä kirjoittamisen tapoja. Merkitykset eivät ole valmiina tekstissä, vaan ne luodaan keskustelussa kahden tai useamman henkilön välillä. Refleksiivisyys on osa elävää, vuorovaikutuksellista prosessia, joka perustana on kirjoitettu teksti. Teksti syntyy uudelleen osallistujien mielessä. Vuorovaikutus tuo esiin uusia merkityksiä ja oivalluksia, valmiita tai pysyviä vastauksia ei ole. Tämä vaatii siis epävarmuuden sietoa ja kykyä kyseenalaistaa asioita. Oleellista on myös vakava leikillisuus. Sillä Linnainmaa tarkoittaa sitä, että keskusteluun osallistuvat haluavat tehdä epävarmuudesta myönteisen voiman, kokeilla rohkeasti vaihtoehtoja, lähteä seikkailuun.²²⁴ Jo aiemmin mainitsin Hägglundin todenneen, että varsinkin sadut ovat ovelasti sommiteltuja taideteoksia, joiden *"leikkimielellä on vakava päämäärä"*.

Sammakko nyökkää. – No nyt tiedän tämänkin. Ja käsittääkseni, jos ei ole sattumoisin edes sammakkoa kaverina, voi tätä arkikeskustelua käydä myös yksin. Itsereflektoida. Olenko oikeassa?

– Kyllä. Se ei välttämättä ole yhtä tehokasta, mutta hyödyllistä sekini.

Sammakko miettii hetken suuttaan mutristellen. – Ymmärsinkö nyt oikein, että kirjoittaminen on yksinkertaisempi, monivaikutteisempi, halvempi ja paremman makuinen keino hyvinvoinnin lisäämiseen kuin serotonienergiset takaisinoton estäjät? Sopii myös itsehoitoon. Kirjoittaminen auttaa ihmispoloa tutkimaan omia kokemuksiaan ja muidenkin kokemuksia eri näkökulmista, jäsentämään kaaoksessa olevaa mieltään, houkuttelemaan esiin ja ymmärtämään omia arvojaan, periaatteitaan, etiikkaansa ja tunteitaan. Pitäisiköhän sinun kirjoittaa vähän ponnekkaammin, että löytäisit piilotetut aidot ja kuumat tunteesi minua kohtaan? Jaa ei?

²²³ Linnainmaa 2009, 49-50

²²⁴ Linnainmaa 2009, 67

Sammakko huokaa taas. – Alkaakohan prinssillinen otteeni lipsua? No, mutta kirjoittaminen auttaa kuitenkin ihmistä saamaan otteen häilyvinä sinkoilevista mielikuvista, tarkastelemaan niitä mielikuvia, joita hän itse käyttää ja joita hänen ympäristönsä käyttää, sekä luomaan uusia mielikuvia tuomaan esille sitä, mitä ilman mielikuvitusta ei kyetä ilmaisemaan. Siis kaivamaan asioita sieltä todellisesta. Kun ajatukset ovat konkreettisina paperilla, niiden kanssa on helpompi keskustella. Ajatteluprosessi kirkastuu kuten sinun silmäsi minun saapuessani, ja ajattelua voidaan muokata. Tämä parantaa itseymmärrystä, pystyvyyden ja elämän hallinnan kokemusta sekä omanarvontuntoa. Kirjoittava ihmispolo kokee, että hän on oman kertomuksensa muokkaaja ja kokija, eikä vain tapahtumien kulun passiivinen uhri ja näin hän on valmiimpi ja rohkeampi myös muuttamaan elämäänsä parempaan suuntaan. Olenko oivaltanut ytimen prinsessani? Saanko kunniainninnan ja suudelman?

- Kohtuullisesti ymmärretty. Missä ennen oli mykistävä tyhjiys, näkyy nyt värähtelyä.
- Oddio, prinsessa! Olet tyly. Paranna tapasi tai soitan isällesi heti.
- Yritän parantaa. Mutta nyt me pohdimme, toteutuuko tuo edellä luettelemasi omassa kirjoittamisprosessissani ja ryhmän prosessissa ja missä määrin.

5.2 Oksennuksesta uudeksi tarinaksi – puolikkaasta kokonaiseksi prinsessaksi

Sammakko istuu pöydällä ja selaa keskittyneesti tulostettuja muistiinpanoja. Sen koko olemus näyttää huolestuneelta. – Minä mietin tuota elämän julmuutta ja fragmentoitumista, josta Jurate Sučylaitė puhui.²²⁵ Miltähän näyttäisi frogmentoitunut maailma? Kyllä taitaisi olla kujat pullollaan suukkoa tarjoavia tyttösiä. Mutta siis teillä ihmispoloilla on sielun ääni pirstaleina. Löytyykö eheys kirjoittamalla? Onko sinun sielusi eheytyntä kirjoittamalla, prinsessani?

- On. Ehdottomasti on. Ja koska olen kokenut tuon ihmeen itse, voin kertoa sitä muille uskottavammin kuin pelkkänä teoriana.

²²⁵ Sučylaitė käsitteli puheessaan 22.10.2014 Jyväskylän luovan kirjoittamisen konferenssissa kirjoittamisen hyvinvointivaikutuksia. Hänen mielestään nykyihmisen elämä on fragmentoitunutta ja usein julmaa. Muutos lähtee kielen ja sanojen kautta, tarvitsemme sanoja tunteaksemme itseemme, kieli on yhteys sisäisen ja ulkoisen todellisuuden välillä. Kirjoittamalla voimme lentää toiseen maailmaan, unelmien ja mielikuvituksen maailmaan, ihmistä liikuttaa ylimalaisuuden mystertia. Kirjoittaminen on pyhä ja turvallinen ja paikka, ja kun löydät kirjoittamalla elämäsi tarkoituksen, mikään ei pysäytä sinua.

– Miksi sinä olit pirstaleina? Kuka sinua kiusasi, ilkeä äitipuoli, katala noita, kateellinen isojalkainen sisar?

– Iso Paha Susi. Nielaisi minut poninhäntineen päivineen pimeään vatsaansa. Kotihelvetti: narsismi, alkoholismi ja väkivalta veivät minut hukkaan. Tavallinen tarina, joka on kuitenkin kaikille omansa.

Jatkuva väkivallan pelossa eläminen on tuskallista, hämmentävää, lamaannuttavaa ja äärimmäisen kuluttavaa, sanoo parisuhdeväkivaltaa tutkinut Marita Husso.²²⁶ Silloin kun uhka tulee toisen ihmisen taholta, varsinkin ihmisen, johon on uskonut, se horjuttaa käsityksiä turvallisuudesta ja koko elämästä, toteavat sekä Husso että perhesalaisuuksia tutkinut Suontausta-Kyläinpää. Se rikkoo luottamuksen itsen ja toisen välillä, itsen ja koko ihmiskunnan välillä. Tämä johtaa pahimmillaan siihen, että hukkaa itsensä, koska ihminen voi olla minä vain suhteessa muihin. Vieraannuin, tunsin olevani arvoton. Todellisuudentaju alkoi pettää, aloin epäillä omaa järkeäni ja syytin itseäni.²²⁷ Husson mukaan pelkkä fyysinen väkivalta on helpompi kestää, ruhjeet ja haavat paranevat nopeammin. Henkinen tuska ja solvausten synnyttämät haavat vaativat pitkän paranemisajan. Pahinta on mitätöinti ja väheksyminen.²²⁸

Sammakko katsoo osaaottavasti, tavanomainen virnistys on kadonnut sen suupielestä.

– Miksi? Ethän sinä ollut syyllinen.

– Luulin olevani. Minä en puhunut kenenkään kanssa, koska häpesin ja pelkäsin, mitä tapahtuu jos kerron, toimin kuten Suontausta-Kyläinpää sanoo useiden toimivan. Mitä tapahtuu minulle, mitä ihmissuhteilleni. Menetätkö jotain tärkeää, itsekunnioitukseni lisäksi, ja sitten häpeä kasvaa entisestään.²²⁹

– Mikä katkaisi kierteen?

– Lapset vaistoavat pelon haavoitetussa aikuisessa ja alkavat reagoida siihen.²³⁰ Kun pelko tarttui tyttäreen ja tytär tarttui veitseen, ymmärsin, että nyt ollaan äärirajoilla.

Eron jälkeen olin täysin hukassa itseltäni. Jatkuva pelossa ja häpeässä eläminen oli vienyt minut, kuten Pinkola Estés sanoisi, kauas vaistonvaraisesta psyykestäni. Olin juuri niin kuin hän kuvaa tilannetta: kuiva, hauras, masentunut, hämmentynyt, vaiennettu, haluton,

²²⁶ Husso 2003, 83

²²⁷ Suontausta-Kyläinpää 2011, 16; Husso 2003, 203-204

²²⁸ Husso 2003, 205

²²⁹ Suontausta-Kyläinpää 2011, 14-15

²³⁰ Suontausta-Kyläinpää 2011, 15

epäluuloinen, epävarma, rauhaton, voimaton, loputtoman väsynyt ja lohduttoman yksinäinen. Elämäni, varsinkin luova elämäni oli täysin pysähtyneessä tilassa, oma rytmini hukassa. Epäilin itseäni ja omia tunteitani.²³¹ Myös Husso kuvaa väkivallan uhreilla olevan saman kaltaisia tunteita.²³²

Se, että tunsin olevani hullu, että minut saatiin tuntemaan itseni hulluksi, sai minut lopulta suuttumaan. Elina Mäenpää-Reenkolan mukaan viha ja kostonhimo ovat lähekkäisiä tunteita, koston ajatukset heräävät nöyrytyksestä ja epäoikeudenmukaisuudesta. Kun ihmiseltä kielletään mahdollisuus oikeuteen olla oma itsensä, omaan minuuteen ja tunteisiin, syntyy häpeän ohella epäoikeudenmukaisuuden tunne ja kostonhalu. Oikeudenmukaisuuden kaapuun pukeutuneena voi kostaa kokemansa nöyryyttämällä toista. Tätä kautta kärsimys ja avuttomuuden tunne on mahdollista kääntää päinvastaiseksi, vallan ja voitonriemun tunteeksi.

Mäenpää-Reenkola sanoo myös, että monet naiset ilmaisevat vihansa epäsuorasti tai kääntävät sen itseensä. Minäkin olin kiukkuinen itselleni, omalle typeryydelleni ja voimattomuudelleni. Mutta pikku hiljaa nousin sen yläpuolelle, siirsin vihan itsestäni kärsimyksen aiheuttajaan. En suoraan, vaan kirjoittamisen kautta. Kostin kynälläni. Muutin aggression positiiviseksi voimaksi.²³³

Sammakko hyppää muutaman kerran tasajalkaa, sen kaulapussi pullistuu ja silmät lyövät kipinöitä. – Hahaa! Musta kostaja! Naisen aivoturso on elefantti, se muistaa kaikki loukkaukset kymmenen kertaa enemmän kuin mies. Miksi kynä, miksi et käyttänyt tikaria tai myrkkyä tai karmeita taikoja ja tehnyt ryökälestä kerralla selvää! Tai murjonut sen pallit! Kai kuitenkin kehitit räväköitä kostofantasioita?

– Tottakai. Kostofantasioissa on Reenkolan mukaan se hyvä puoli, että ne tuottavat mielihyvää, vaikka niitä ei toteutakaan.²³⁴ Saduista saa hyviä vinkkejä omenoiden ja värttinöiden myrkyttämiseen, leivinuuniin työntämiseen ja mahan auki leikkaamiseen. Satufantasioissa voi olla hyvin raaka ja rankka.

Sammakko ei rauhoitu vieläkään. – Nirri pois, sanon minä, palkkaa picciotto! Cosa mia, cosa nostra! Onko jo liian myöhäistä, voin ottaa yhteyttä Siracusaan, Sisilia on kuulunut aikoinaan suvullemme. No ei sitten. Arvasinhan, olet liian pehmo. Taidat rakastaakin vielä.

²³¹ Pinkola Estés 2014, 21

²³² Husso 2003, 205-206

²³³ Mäenpää-Reenkola 1998, 59

²³⁴ Reenkola 2008, 125

– Väkivaltainen kosto on naisille aika harvinainen, sanoo Reenkola. Yleensä me pystymme selättämään sietämättömätkin tunteet symbolisesti, mielikuvina. Minun kirjoittamiseni on rakentavaa kostoja, haluan puolustaa itseäni ja pysyä elossa. Rakkauteen sekoittunut aggressio ja kosto kohtuullisen lievinä voivat vauhdittaa tekstiäni, pärjään, tunnen jopa menestyväni ja teen loukkaajani mitättömäksi.²³⁵

– Mutta sinä olet vieläkin surullinen!

– Suru parantaa, kuten Reenkolakin sanoo. Koston fantasioissa on usein pyrkimys täydelliseen hallintaan, ja silloin koston voi juurtua niin kiinni, ettei siltä pääse enää karkuun. En halua elää koston kanssa loppuelämäni. Sureminen purkaa hallintaa ja avaa tietä anteeksiannolle ja koston irtautumiselle.²³⁶

Sammakko jatkaa puhinaansa. – Ääliö, che cafone di merde! Siis et sinä, prinsessa, hän. Se. No kai sinä itse tiedät paremmin.

– Kosto ja suru ovat osa väkivallasta selviytymisen prosessia. Vantaan Turvakodin Marja Koskelainen kuvailee, että prosessissa on ensin valmisteleva vaihe, ongelma huomataan, mutta sille ei tehdä mitään. Sitten on havahtuminen, minun kohdallani tämä oli lapsen tarttuminen veitseen. Havahtumisen jälkeen tulevat etääntyminen ja ristiriitaiset tunteet. Etääntyminen oli konkreettista, mutta tunteet eivät tietenkään lähteneet miehen lähtiessä. Sitten tunnustaminen, oman elämän rehellinen tarkastelu. Tämä vaihe alkoi kirjoittamisen myötä. Kirjoitin selviytymispäiväkirjaa, oksennuspäiväkirjaa. En ajatellut mitään, annoin vain tulla. Tietoisen pohdinnan, tietoisen surutyön, aika tuli myöhemmin. Toiminnan aika, uuden rakentaminen, uuden tarinan kirjoittamien päiväkirjan pohjalta.²³⁷ Prosessi on tärkeä, ei teksti. Seija Viitaniemi kirjoittaa, että myös psykoanalytikko Otto Rank, joka on tutkinut Anaïs Ninin päiväkirjoja, sanoo, että merkinnät paperilla eivät ole tärkeintä, vaan niiden avulla käynnistynyt itsetuntemuksen prosessi.²³⁸

Sammakko rypistää otsaansa. – Edelleenkin ottaisin tähän vähän vähemmän humanistisen kannan. Sano vain, niin meilaan Siracusaan...

– Lopeta jo. Rehellisyys, totuus, on tuli, se ei pala vaan polttaa. Haavat pitää paljastaa, mutta puolensa pitää. Murehdin selviytymispäiväkirjassakin alkuun sitä, mitä Reenkola sanoo monien murehtivan, että voinko kirjoittaa kuten haluan, kuten asiat itse näin ja koin. Mutta

²³⁵ Reenkola 2008, 125, 136

²³⁶ Reenkola 2008, 183

²³⁷ Koskelainen 2001, 53-57

²³⁸ Viitaniemi 2005, 89

päätin, että minulla on oikeus omiin tunteisiini, minun ei enää tarvitse alistua toisten ihmisten todellisuuksien vaatimuksiin. Kirjoittaminen oli turvapaikkani. Kirjoitin itsestäni ulos syyllisyyttä ja häpeää.²³⁹ Syyllisyyden ja häpeän kierrettä ja siitä irti pääsemistä käsittelee myös Marja Viik tutkielmassaan omaelämäkerran kirjoittamisen prosessista.²⁴⁰

– Päiväkirja oli siis miekkasi johon tartuit, mutta et hukunut.

– Päiväkirja kuunteli minua, vastauksia löytyi myöhemmin. Päiväkirjaa terapeuttisena menetelmänä tutkinut Katri Pietiläinen sanoo, että päiväkirjassa tunteita voi käsitellä niin, ettei kukaan tuomitse. Vihan ja kaunan voi purkaa tekstiin sellaisin sanoin, joita ei mahdollisesti muuten käyttäisi, ja vapauttaa näin energiaa elämiseen. Pietiläinen toteaaakin, että päiväkirjaa kirjoitetaan usein juuri elämän kriisikohdissa. Päiväkirja voi olla dialogista kirjoittamista, haetaan todellista kokemusta, kysytään ja vastataan. Kysymykset lähtevät usein muutoksen tarpeesta. Vuoropuhelua voi käydä toisen henkilön tai asian kanssa.²⁴¹

Sammakko röyhittää rintaansa. – Tai sivistyneen ja empaattisen sammakon kanssa.

– No meidän vuoropuhelummehan alkoi vasta siinä vaiheessa, kun kirjoitin fiktiota. Änkesit mukaan sieltä Patosillan rappusilta. Pietiläisen mukaan kirjoittamista voidaan pitää terapeuttisena, kun henkilö kuvaa sisäisiä reaktioitaan, asioita joita ei voi jakaa muiden kanssa ja joita voi olla vaikea itsenkin kirjoittamishetkellä ymmärtää. Tavoitteena on kirjoittamisprosessin aikana oppia ymmärtämään, kuka kirjoittaja on.²⁴² Minun päiväkirjallani ei alkuun ollut mitään tietoista tarkoitusta. Oman itsen löytäminen alkoi vasta prosessin siinä vaiheessa, kun päiväkirjamerkinnot alkoivat rakentua fiktiiviseksi tarinaksi. Päiväkirja ei siis yksinään ollut minulle hyvää tekevä prosessi.

Pietiläinen kuvaa päiväkirjaa terapeuttisena menetelmänä, prosessina. Työskentely voidaan jakaa kolmeen lokeroon: elämän ja ajan ulottuvuus, syvyyden ulottuvuus sekä vuoropuhelu-ulottuvuus.²⁴³ Minä en lokeroanut, kirjoitin elämää, menin syvälle, mutta en vielä päiväkirjavaiheessa käynyt keskustelua. Päiväkirja on arvokas työkalu tunteiden ja ajatusten prosessointiin, koska se sallii näiden virrata ulos ja paljastaen muistoja, kärsimystä ja viisautta. Prosessilla voi olla eri tasoja kevyestä käsittelystä syvempään, kirjoittajan

²³⁹ Reenkola 2008, 21-22

²⁴⁰ Viik, 2013

²⁴¹ Pietiläinen 2002, 110, 105

²⁴² Pietiläinen 2002, 191

²⁴³ Pietiläinen 2002, 192. Pietiläinen kuvaa kolmen yhdysvaltalaisen kirjoittajaterapeutin lähestymistapaa: Ira Progoff, Kathleen Adams ja Christina Baldwin.

tarpeiden mukaan.²⁴⁴ Lukiessani omia päiväkirjamerkintöjäni, löysin rutkasti kärsimystä, sisäinen viisaus syntyi vasta myöhemmin ajattelun ja uudelleenkirjoittamisen kautta. Päiväkirja on myös itseymmärryksen lisääjä, pystymme rakentamaan tietoisuuttamme katsomalla sisintämme. Vastaukset ovat meissä valmiina, ne on vain löydettävä aktiivisesti kysymällä ja intuitiivisesti kuuntelemalla. Itseymmärryksen lisääntyessä ymmärrämme myös paremmin tekemiämme ratkaisuja, niin hyviä kuin vähemmän hyviäkin ja voimme muuttaa uskomuksiamme asioista.²⁴⁵ Minä kyselin paljon kirjoittaessani päiväkirjaa ja sitten kirjoittaessani fiktiota, aloin ajatella ja vastata.

Sammakko heristää räpylänsä. – Niin, minä patistelin sinua. Mihin olisitkaan ilman minua joutunut. Siellä olisit susihukan vatsassa!

– Kuka tietää. Onneksi jatkoin tarinaa fiktion. Omaelämäkerrallista luovaa kirjoittamista tutkinut Päivi Kosonen sanoo, että kirjoittamiseen liittyviä omaelämäkerrallisia ja terapeutisia painotuksia on aiemmin vierastettu, mutta nyt esimerkiksi luovan kirjoittamisen oppaissa on alettu jopa korostaa oman sisäisen maailman kohtaamisen tärkeyttä. Pitkälti näiden omien kokemusten nähdään edelleen olevan raakamateriaalia hyvän fiktion kirjoittamiseen. Kosonen kertoo, että monet hänen kursseillaan olleet kirjoittamisen opiskelijat sanovat haluavansa jatkaa luovaa kirjoittamista, mutta he eivät halua jäädä omaelämäkerralliseen kirjoittamiseen vaan haluavat päästä fiktion.²⁴⁶

Minä en osannut edes ajatella tällaista. Kun löysin idean sadusta, aloin kirjoittaa ja käytin päiväkirjaa raaka-aineena. Tarinasta tuli fiktiivinen, ei elämäkerta, päähenkilö en ole minä. Vaikka uskon, ettei sellaista fiktiivistä tekstiä olekaan, missä ei olisi pala omaa elämää mukana.

Sammakko leikittelee kynällä, työntää sitä räpylävarpaidensa väliin. – Ei pysy. Vaihetaan varpaita. Sinä siis aloit kirjoittaa päiväkirjaa, mutta tarina otti itseään niskasta kiinni, lähti viemään ja muuttui ei-todeksi. Et kirjoittanut enää itsestäsi ja omasta elämästäsi, vaan päiväkirja synnytti tarinan toisesta. Oliko se sitten enää terapeutista?

– Kyllä vain. Kosonen toteaa myös toisin päin, että kaikki omaelämäkerrallisuus on aina fiktioita, koska kaikki kirjoittaminen perustuu *"luovaan merkityksellistämisen prosessiin"*.²⁴⁷

²⁴⁴ Pietiläinen 2002, 193

²⁴⁵ Pietiläinen 2002, 195-196

²⁴⁶ Kosonen 2014, 100-101

²⁴⁷ Kosonen 2014, 108

Myös Celia Hunt sanoo, että jos itsetunto on tarpeeksi vahva, kirjoittaja pystyy hyllyttämään oman identiteettinsä ja upottamaan itsensä mielikuvitusprosessiin kirjoittamaan keksityn henkilön kanssa, mutta myös tarpeen mukaan muokkaamaan omaa identiteettiään terävöittääkseen tekstiään. Tämä joustava suhde kriittisen ja luovan minä välillä luo vahvan pohjan, miltä voi löytää erilaisia ääniä moniäänisen fiktion kirjoittamiseen. Suhteella sisäiseen maailmaan on myös terapeutin vaikutus. Tällaisen keksityn henkilön, ihanneimagon, luominen voi lisätä kirjoittajan itsetuntemusta yhtä hyvin kuin kontakti todelliseen itsekin, joskus sen täydellisyyttä etsivä voima voi olla jopa suurempi kuin todellisuus.²⁴⁸ Minä uppouduin mielikuvitusprosessiin keksityn henkilön kanssa ja voin sanoa, että opin kyllä itsestäni uutta tämän henkilön kautta. Etäännyttäminen auttaa.

Kirjoittaminen oli minulle edelleen turvapaikka ja voiman lähde. Linnainmaa sanoo, että kun kirjoittaa tietoisesti itsestään, tekstien avulla saa etäisyyttä kipeisiin asioihin.²⁴⁹ Mutta itse asiassa fiktio on vielä parempi suojapaikka, koska siellä voi tarkastella itseään ja elämäänsä oman itsensä ulkopuolelta. Kauempaa näkee tarkemmin. Selviytymispäiväkirja aloitti prosessin kysymällä, *Puolikkaan tornin* kirjoittaminen jatkoi sitä kuuntelemalla ja vastaamalla. Kävin keskustelua, löysin sisäistä viisauttani ja aloin ymmärtää itseäni ja valintojani paremmin. Aloin kasvaa uudelleen kirjoittamisen kautta. Kosonen sanoo, että omaelämäkerrallisen kirjoittamisen itsetuntemusta lisäävä arvo on tässä itsensä uudelleen luomisen mahdollisuudessa.²⁵⁰ Minä uskon, että tämä vaikutus on kaikella luovalla kirjoittamisella.

Pietiläinen totesi, että elämän käännekohdissa kirjoitetaan päiväkirjaa. Kirjailija, psykiatri Claes Andersson sanoo, että yleensäkin tarve kirjoittaa liittyy usein elämän käännekohtaan. Tällöin manaamme ja loitsimme, kutsumme esiin pahoja voimia, laulamme pirut ja möröt suohon. Andersonin mukaan melkoinen osa maailmankirjallisuutta on kriisien hahmottamista, läpielämistä ja mahdollista voittamista.²⁵¹ Siis itsensä löytämistä. Myös Hunt sanoo, että useat kuuluisat fiktion kirjoittajat ovat ihmisiä, joilla on vakavia sisäisiä ristiriitoja ja jotka ovat itsestään vieraantuneita. Kamppailu sisäisten ristiriitojen kanssa ei kuitenkaan estä tunteiden käyttöä kirjoittamisessa, vaan ennemminkin tuo kirjoittamiseen lisää energiaa.²⁵²

²⁴⁸ Hunt 2000, 40-41

²⁴⁹ Linnainmaa 2005, 84

²⁵⁰ Kosonen 2014, 102

²⁵¹ Andersson 2002, 122

²⁵² Hunt 2000, 41

– Che cavolo, mitä meininkiä! Auttoiko satu sinua? Lauloitko hukan suohon? Tuliko sinusta loitsiessasi kesyttämätön villi? Voisit muuten olla ruohohameessa ja luu nenässä liikuttavan soma.

– Uskon että satu auttoi, satu vei fiktion syvemmälle, antoi vielä lisää lupaa heittäytyä. *Puolikas torni* ei ole satu, mutta sen kirjoittaminen toimi kuten satu: lohdutti, rohkaisi, auttoi löytämään vastauksia. Varmaan siinä tilanteessa, kun antaa itselleen luvan olla niin paljon itsensä kuin vain voi, löytyy parantavaa voimaa, kuten Pinkola Estéskin sanoo. Villi olemus sisältää sanat ja tarinat, se sisältää merkit, symbolit ja vertauskuvat. Se on kulkuväline ja päämäärä. Tavoitteena on aktiivisesti haastaa mielikuvitus tuottamaan tarinoita, jotka auttavat eteenpäin. Edelleen tarvitaan kysymyksiä. Pinkola Estésin mukaan täytyy tutkia myös erilaisia kertomuksia. Useimmiten löydämme opastavan myytin tai sadun, joka sisältää ne ohjeet, joita tarvitsemme edistyäksemme. Nämä tarinat muodostavat sielunnäytelmämme.²⁵³

Sammakko ottaa pari rytmikästä tanssiaskelta ja virnistää. – Ja minä saan olla sinun sielunnäytelmäsi!

– Ehkä tällä hetkellä. Eri elämäntilanteissa toimivat eri sadut.

– Otan sen riskin, prinsessani.

– Tarina on Pinkola Estésin mukaan tärkeä. Juuri sadut ja tarinat sysäävät sisäisen elämän liikkeeseen kun se on ajettu nurkkaan:

*"Tarina voitelee nostotaljan ja väkipyörän, se saa adrenaliinin virtaamaan, näyttää meille tien ulos, alas tai ylös ja vaivamme palkaksi puhkoo aiemmin ehjiin ja tyhjiin seiniin hienot leveät oviaukot, jotka vievät unien maailmaan, rakkauteen ja ymmärrykseen ja johdattavat meidät takaisin todelliseen elämäämme, viisaina villinlaisina."*²⁵⁴

– Siis jälleen palaamme tuohon Kristevan symbolisen ja semioottisen väliseen vuoropuheluun, satuun ja arkitodellisuuteen. Krrrrr.... Tuntuu aika hurjalta tuo Villinaisen oppi. Mitä luulet, alkaako ympäristöstäsi kuulua entistä enemmän merkitseviä tuhahtuksia ja paheksuntaa, mielenosoituksia siitä, mikä on oikein ja mikä väärin? Siis oletko nyt toisella tavalla hullu?

²⁵³ Pinkola Estés 2014, 23, 25

²⁵⁴ Pinkola Estés 2014, 31

– Vapaudessa on kysymys vaihtoehtoista ja vaihtoehdot ovat aina uhka sille, mitä pidetään ainoana oikeana. Kuten Pinkola Estés sanoo, pyrkiminen vaistonvaraiseen olemukseen ei tarkoita sitä, että muutamme kaiken vasemmalta oikealle tai mustasta valkoiseksi. Se ei ole hulluutta tai hallitsematonta käytöstä. Ensisijainen sosialisatio ei tuhoudu, eikä inhimillisyys vähene. Päinvastoin. Villin luonnon löytäminen on oman paikkansa löytämistä, oman itsensä kunnioittamista ja mahdollisimman laajaa ymmärrystä.²⁵⁵

Sammakko kierähtää vatsalleen kirjapinon päällä. – Eksistentia ennen essentiaa, kuten sanoisi ystävämme Heidegger. Oleminen ennen olemusta. Ole huoleti prinsessani, kukaan ei voi määritellä ihmisyyttä tai ihmistä etukäteen, sammakkoprinsessistä puhumattakaan. Elämällä ei ole ulkopuolelta annettua tarkoitusta, ei ole mallia miten meidän pitää elämämme järjestää.²⁵⁶ Olemassaolo on ainaista ristiriidan kanssa elämistä, ikuista keskeneräisyyttä, ikuista vuoropuhelua. Anna ihmisten tuhahtella, usko sinä minuun. Minä en tuhahtele, minä suutelen jalat altasi!

– Sinulla taitaa olla tässä jutussa oma sammakko ojassa. Mutta ei kai minulla ole vaihtoehtoa, kun sinä pidät intoa yllä, jopa pakotat ja sanelet tekstiä. Satu on, tai siis sinä olet, hyvä muusa.

– Muusa! Sammakko hypähtää eteeni ja heristää räpylänsä. – Anteeksi vain, mutta muusa on Suomen kielen perussanakirjan mukaan taiteilijan työtä innoittava *nainen*.²⁵⁷ Minä olen mies ja Emilia Karjula sanoo, että miehestä käytetään termiä muuso. Eikä muuson tarvitse olla edes inhimillinen piirteiltään, vaikka minä olenkin, se voi olla vaikka joku sana tai käsite, joka tihkuu innostavuutta kirjoittajan mieleen. Minä olen innoittajasi, enkä vain taiteessa, vaan myös tieteessä.²⁵⁸

Sammakko puhisee hetken ja istuu sitten takaisin kirjapinolle. – Mutta kerro nyt, miten sinä valitsit juuri minut. Miksi juuri sammakkokuningas? Miksi ei esimerkiksi prinsessa Ruusunen, joka vain nukkui ja odotti, että Florestan tulee sukkahousuissaan huulet töttörollä? Voisimmehan me yhdistää nämä sadut! Unohdetaan se sata vuotta ja haavat sormissa, mene pitkällesi, niin minä herätän sinut heti.

– En valinnut satua, satu valitsi minut. Sinä vain ilmestyit sinne rappusille. En edes ajatellut asiaa ennen kuin nyt tehdessäni tätä pohdintaa, kaikki kumpusi jostain syvältä.

²⁵⁵ Pinkola Estés 2014, 23

²⁵⁶ Heidegger 2000, 67

²⁵⁷ Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 1991, 255

²⁵⁸ Karjula 2014, 154-155

Varmaan sieltä tiedostamattomasta. Kuten Leraillezkin esittää, kirjoittamisessa tiedostamattomalla on suuri vaikutus tekstin syntyyn ja sen rakenteisiin ja teemoihin. Emme osaa sanoa, miksi kirjoitamme juuri tietyllä tavalla, koska emme voi olla tietoisia kaikista prosessiin vaikuttavista tekijöistä. Aina kun yritämme ymmärtää tekstiä, itseämme tai maailmaa joudumme hyväksymään mysteerin, selittämättömän ja tuntemattoman olemassaolon.²⁵⁹ Oikeastaan kauhistuin, kun luin "Sammakkokuningas"-sadun freudilaisia tukintoja.

Sammakko parahtaa. – Minähän sanoin! Näppyjä tulee taas!

– Itse viehätyin ajatuksesta, että olet minun toinen sieluni, piilossa oleva osa minua, jonka kanssa keskustelen ja josta päästän irti kun olen jälleen kokonainen. Freudiin pohjautuvat tulkinnat ovat niin seksuaalipainotteisia.

Sammakko hyppää seisomaan ja hyppii vielä vähän aikaa tasajalkaa. – Hurahtanut heppu! Ei ihme, että Jungikin käänsi sille selkensä. Jung pähkäili aiheellisesti kuinka paljon seksin painottaminen vaikutti Freudin näkemyksiin ja totuuteen. Varsinkin Freudin epäluulot henkisyttä kohtaan olivat Jungista erikoista, henkisyyskin oli Freudin mielestä seksuaalisuutta, torjuttua sellaista. Ja se mitä ei voinut määritellä suoraan seksuaaliseksi, oli psykoseksuaalista, varmaan currywurstista lähtien. Tai siis wurstihan nyt on selvästi symboli, sanotaan sitten vaikka hapankaalista lähtien. Freud oli olevinaan epäuskonnollinen, mutta teki seksuaalisuudesta oman dogminsa, nosti sen piilojumalakseen.²⁶⁰ Sen tähden Freudin satutulkinnatkin pullistelevat seksuaalisuutta. Pullistelevat! Oddio, mitä kieltä minä käytän! Voiko freudilaisuus tarttua?

– Olet oikeassa noista freudilaisista tulkinnoista. "Sammakkokuninkaassa" on kyse kasvutarinasta. Satu alkaa kauniin kuninkaantytären leikkiessä kultaisella pallollaan metsälähteellä. Pallo putoaa lähteeseen ja kuninkaantytär alkaa lohduttomasti itkeä. Sammakko kuulee itkun ja kysyy kuninkaantytäreltä, mikä on hätänä. Tämän kerrottua rakkaasta pallostaan, sammakko lupaa hakea pallon, jos kuninkaantytär suostuu täyttämään hänen toiveensa. Sammakko ei halua vastalahjaksi kuninkaantytären tarjoamia helmiä ja kruunua, vaan se haluaa kuninkaantytären kumppanikseen, syödä ja juoda tämän kanssa samassa pöydässä sekä nukkua tämän vuoteessa. Kuninkaantytär lupaa, koska ei usko sammakosta olevan ihmisen kumppaniksi. Sammakko noutaa pallon ja kuninkaantytär lähtee

²⁵⁹ Leraillez 1995, 103

²⁶⁰ Jung 1998, 17

jättäen sammakon lähteeseen. Seuraavan päivänä sammakko kuitenkin tulee linnaan juuri kun hoviväki on ruokapöydässä ja vaatii kuninkaantytärtä pitämään lupauksensa. Tytär paiskaa oven sammakon edestä kiinni, mutta isä vaatii häntä pitämään lupauksensa. Tytär päästää sammakon sisälle ja edelleen isänsä vaatimuksesta aina pöytään saakka. Syötyään sammakko pyytää päästä nukkumaan kuninkaantytären silkkiseen vuoteeseen. Kuninkaantytär purskahtaa itkuun, eihän hän voisi koskeakaan tuohon kylmään sammakkoon. Mutta isä vaatii taas tyttöä pitämään lupauksensa, pelastajaa ei saa halveksia. Kuninkaantytär nostaa inhoten sammakon huoneensa nurkkaan. Kun sammakko vaatii päästä vuoteeseen, kuninkaantytär suuttuu ja paiskaa sammakon seinään. Toisissa versioissa kuninkaan tyttären on suudeltava sammakkoa. Sammakko muuttuu kuninkaanpojaksi, jolla on ystävälliset silmät. Häijy noita oli loihtinut kuninkaanpojan sammakoksi, eikä kukaan muu voinut lumousta rikkoa kuin kuninkaantytär.

Jotkut versiot päättyvät tähän, mutta toisissa on mukana kuninkaanpojan uskollinen palvelija Heikki. Kuninkaanpoika ja kuninkaantytär matkustavat valkoisten hevosten vetämillä vaunuilla kohti kuninkaanpojan valtakuntaa tämän uskollisen palvelijan Heikin saattamina. Matkalla paukahtavat poikki kaikki kolme rautavannetta, jotka uskollinen Heikki on takonut rintansa ympärille estääkseen sydäntään särkymästä. Heikki on surrut kuninkaanpojan kohtaloa, sammakkona lähteessä kurnuttamista, mutta on nyt vapaa ja onnellinen.²⁶¹

Bettelheimin mukaan sadussa tyttö kasvaa aikuiseksi ja myös seksuaalisuuteen. Tyttö taistelee viattomuutensa puolesta, mutta yliminä, isä, vaatii häntä pitämään lupauksensa loppuun saakka. Leikistä tulee vakavaa totta. Herääminen seksuaalisuuteen, sammakon hyväksyminen, on pelottavaa ja inhottavaa, kunnes tyttö voittaa pelkonsa ja viha muuttuu rakkaudeksi. Satu kertoo, että ennen kuin oppii rakastamaan, on opittava tuntemaan. Kun tytön omat tunteet ovat niin voimakkaat, että hänen ei tarvitse enää kuunnella muita, on hän oma aito itsensä.²⁶²

Moilanen on myös selittänyt "Sammakkokuningas"-satua, pitkälti freudilaisittain hänkin. Tyttö leikkii seksuaalisia leikkejä ja hakee sisäistä olemustaan. Lähde pulppuaa menneisyyden asioita, pallon putoaminen lähteeseen tarkoittaa, että tyttö joutuu vahingossa syvemmälle piilotajuisiin elämyksiin. Tytön tarjoamat palkkiot eivät riitä, piilotajunnassa selvittää vain aidoilla kokemuksilla, ei ulkoisilla asioilla. Sammakko edustaa piilotajuista

²⁶¹ Tiivistelmä on tehty satuversiosta teoksessa Grimmin sadut 1 Ruusunen, Tammi 1999, suomentaneet ja toimittaneet Raija Jänicke ja Oili Suominen.

²⁶² Bettelheim 1994, 344-348

mieshahmoa, ja vain se voi auttaa tyttöä löytämään itsensä, mutta tyttö pelkää, koska hän joutuu kohtaamaan omat pelkonsa, jotka heijastuvat myös mieskuvaan. Kun tyttö paistaa sammakon seinään, purkautuva kiukkuenergia pudottaa hänet todellisuuteen ja hän kykenee osoittamaan aitoja tunteita. Tämä aitous muuttaa sammakon prinssiksi.²⁶³ Sama vaikutus on aidolla suudelmalla.

Sammakko katsoo alta kulmiensa ja heittää lentosuukon. – Sovitaanko, että en ole kylmä ja että noudatamme tuota suudelmaversiota? Mutta miksi kaikista eläimistä juuri sammakko on seksin symboli?

– Bettelheim selittää, että sammakko ei ole uhkaava, se ei herätä pelkoa. Lisäksi sammakon kehitys munasta nuijapään kautta sammakoksi kuvaa seksuaalisuuden vaiheittaista kasvua. Ja sitten tuo sinun kaulanpullistelusi kiihottuneessa tilassa herättää piilotajuksen liitännän siittimen jäykistymiseen.²⁶⁴

Sammakko parahtaa ja peittää silmänsä. – Che cavolo! Tämä juuri! En halua olla kikkeli! Olen prinssi!

– Ymmärrän. Onneksi kenenkään tulkinnat eivät ole lopullisia, niin sinulla kuin minullakin on vapaus tehdä oma tukintamme. Jos tarkastelen Ihanuksen kuvaamaa kirjoittamisen terapiaprosessia "yksityisenä" prosessina, se toteutui aika hyvin: kirjoitin, keskustelin itseni kanssa, tutkin niin itseäni kuin tapahtuneita asioita ja ympäristöä, aloin leikkiä, siis sinä loikit elämäni, aloin ymmärtää itseäni entistä paremmin, oivaltaa asioita sekä luomaan uutta tulevaisuutta kirjoittamalla elämälle uutta tarinaa. Mitä satutulkintoihin tulee, kun Bettelheimistä ja Moilasesta karsii pois lapsen kehitysvaiheeseen kuuluvat asiat ja ylenpalttisen seksuaalisuuden, niistä löytyy jotakin, jonka voin hyväksyä. *Puolikkaan tornin* kirjoittaminen alkoi siitä, että olin hukannut itseni ja etsiessäni sitä, sukelsin syvälle piilotajunnan lähteeseen etsimään ja löytämään palloni, todellisia kokemuksia. En etsinyt seksuaalisuuttani enkä prinssiäkään, en ollut menettänyt viattomuuttani, vaan minuuteni. Etsin tietä takaisin itseni ja omaan elämäni. Luottamusta ja uskoa toiseen ihmiseen, jonka olin väkivaltaisessa ja alistavassa suhteessa menettänyt. Kohtasin pelkoni, väittelin isäylininän kanssa. Kirjoittaminen tuotti Moilasan mainitsemaa kiukkuenergiaa, jonka avulla olen noussut takaisin omaan todellisuuteeni. Sammakko seinään tai suudelma, ja olen löytänyt

²⁶³ Moilanen 2003, 234-235

²⁶⁴ Bettelheim 1994, 347

itseni. Tämä on ollut sadun lohduttava ja parantava vaikutus minun kohdallani. Pystyn taas tuntemaan, ehkä joskus vielä rakastamaankin.

– Edelleen olen suudelmanversion kannalla, mitä enää odotamme?

– Oikeata hetkeä. Olen vielä matkalla.

Sammakko heittäytyy teatraalisesti polvilleen. – Antaisit jo armoa!

– Taas iskit räpyläsi tärkeään asiaan. Ihmiset ovat entistä armottomampia, niin toisilleen kuin itselleenkin. En tiedä onko se välinpitämättömyyttä vai ymmärtämättömyyttä. Minä olen jo harjoitellut. Olen aloittanut itsestäni. Nimittäin armo on jotain, joka on itse löydettävä, opittava, hyväksyttävä ja suostuttava ottamaan vastaan. Se on olemassa, mutta sitä ei voi käskää. Kuten Eero Ojanen sanoo, armo on olennainen askel tiellä tietoon, tietämiseen ja totuuteen. Siksi armo kertoo todellisuuden luonteesta ehkä enemmän kuin moni muu yksittäinen käsite. Ojasen mukaan armo osoittaa että maailma ei ole fyysikaalinen tai moraalinen automaatti, vaan jotain muuta. Armo liittyy yksilöllisyyteen, sen kokee itse, sen voi suoda itse ja vastaanottaa itse. Juuri siksi se on hyvin selkeä ja samalla hyvin vaativa asia, siihen liittyy myös selittämättömyys ja epäoikeudenmukaisuus. Koska armo on yksilöllinen asia, se on tärkeä askel myös tiellä kokonaisuuteen, oman itsen ja ympäröivän maailman onnistuneeseen vuoropuheluun.²⁶⁵ Satu auttaa minusta ymmärtämään myös armon merkityksen.

Sammakko huokaa. – Elämä on vuoropuhelua. Odotan, koska tietyllä logiikalla olen odottanut jo useamman sata vuotta. Huomasitko muuten että tekstissäsi toistuu luku kolme? Sehän on myös hyvin symbolinen, onko se tarkoituksellista?

– Ei. Sama juttu kuin sadun kanssa, se vain tuli jostain. Bettelheimin mukaan luku kolme viittaa alitajunnassa seksuaalisuuteen, mutta laajasti ilmaistuna se symboloi oman persoonallisen ja sosiaalisen identiteetin etsimistä.²⁶⁶ Viittaa siis Freudin ihmismielen kolmijakoon id, minä ja yliminä. Tämä kyllä piti omalla kohdallani paikkansa, etsin itseäni.

Mutta kolme on yleisesti mystinen ja pyhä luku. Se on toistuu lähes kaikkien kulttuurien peruselementeissä, tarinoissa ja uskonnoissa. Muinaiset roomalaiset sanoivat, että *"kaikki kolmius on täydellistä"* ja *"kaikki hyvät asiat ovat kolme"*.²⁶⁷ Olen ilmeisesti pyrkinyt kohti täydellistä. Myös kristinuskossa kolme on tärkeä luku: kolmiyhteys, uskontunnustuksen kappaleet, kiusaukset erämaassa, ylösnousemus kolmantena päivänä. Ehkä minun kannaltani

²⁶⁵ Ojanen 2000, 81-82

²⁶⁶ Bettelheim 1994, sivu 244

²⁶⁷ Lempiäinen 2006, 406-407

vaikuttavin on Paavalin muistutus: *"Niin pysyvät nyt usko, toivo, rakkaus, nämä kolme."*²⁶⁸

Haluan uskoa näin.

– Ja tietysti saduissa. Sammakoita on harvemmin kolmea, mutta kolme kuninkaantytärtä tai poikaa, sisarta, veljestä, porsasta, toivomusta... Ja niin – kolme rautavannetta Heikin rinnan ympärillä! Mikä merkitys sillä on?

– Sadussa sanotaan, että uskollinen palvelija Heikki suri prinssin kohtaloa, ja vanteet katkesivat kun prinssi vapautui kirouksesta. Moilanen sanoo, että tällä kuvataan tunteiden kieltoa ja sydämen kovettumista, vanteiden murtuminen on menneisyyden sidosten murtumista.²⁶⁹ Tämäkin voisi kuvata minua. Ahdistuksen, pelon ja epäuskon vanteet katkesivat rinnastani kirjoittamalla, vapauduin ja löysin uuden elämän.

– Ole mieluummin prinsessa, en halua suudella Heikkiä.

Sammakko on hetken hiljaa, naputtaa sormillaan Hosiaisuoman kantta, hyppää sitten alas kirjapinolta ja istuu koneeni reunalle. – Olet nyt todistanut että ainakin sinua satu ja kirjoittaminen, elämän uudelleen kirjoittaminen, ovat auttaneet. Väkivaltainen susi vei sinut hukkaan itseltäsi, aloit parantaa itseäsi kirjoittamalla. Ensin tulvana tulevia kysymyksiä päiväkirjaan ja sitten pikku hiljaa sen pohjalta vastauksia *Puolikkaaseen torniin*, joka on fiktiota, eikä enää suoraan sinun elämääsi. Päiväkirjan ja varsinkin fiktion kautta sait työnnettyksi vaikeat kokemukset terveellisen matkan päähän. Tarinasi syntyi sadusta ja käytit sadun elementtejä, siis minun kuninkaallista viehätysvoimaani, myös tekstissäsi. *Puolikas torni* ei ole satu, vaan arkista elämää, mutta sen kirjoittaminen toimi kuin satu: lohdutti ja paransi. Satu ei ollut tietoinen valintasi, vaan se hiipi alitajunnastasi ja valitsi sinut, siis minä tulini ja valitsin sinut ja viilensin kärsimyksen kuumeesta hehkuvaa otsaasi. Mikä tärkeintä: olit rohkea ja otit minut vastaan, uskalsit leikkiä. Käsittelit ja tulkitsit satua haluamallasi tavalla. Mutta minusta prosessisi on vielä hiukan vajaa, voisit seuraavaksi siirtyä käsittelemään minua konkreettisemmin. Juu, ymmärrän...

Satu synnytti sinussa, tesoro mio, ponnekasta kiukkuenergiaa, jonka avulla pystyit sukeltamaan syvemmälle tiedostamattoman lähteeseen ja löytämään sieltä uusia näkökulmia ja uusia merkityksiä asioille. Et keskustellut terapeutin kanssa, keskustelit minun kanssasi, jota joku tietäväisenä tuhautteleva epäilevä tuomasaikuinen saattaisi epäillä ja sanoa, että kyse oli itsereflektiosta. Tämä keskustelu oli prosessissa hyvin tärkeää. *Puolikas torni* ei kerro

²⁶⁸ Pyhä Raamattu, Paavalin ensimmäinen kirje korinttolaisille 13:13

²⁶⁹ Moilanen 2003, 236

sinusta, mutta prosessi oli tavallaan myös sinun kasvutarinasi. Koit sadun ihmeen, eheydyit ja voimaannuit. Ja minä – minä olin mitä erinomaisin muuso.

Sammakko ojentautuu eteenpäin, pyörittää rannettaan ja hyrisee. – Tarantella-tellataa... Mielestäni olen ansainnut palkinnon. Onko sinulla suu... siis tarkoitan ehdotuksia?

5.3. Kotikaljaa vai kansansatuja – ikäihmisten ryhmä

Keittiöstä kuuluu asioiden kolinaa ja ponnekasta viheltelyä. Kohta sammakko saapuu työpöytäni ääreen työntäen edellään pientä tarjoilukärryä. – Huomaatko, olen varustautunut päästäksemme tunnelmaan! Pieniä setsuurivoileipiä gouter-makkaralla ja persiljatupsulla ja kotikaljaa. Eikös vanhuksset nauti aina tällaisia, kun pitävät kimppakivaa, kuten ompeluseuroja tai runokursseja?

– Anteeksi, mutta nyt en ymmärrä.

– Eikö nyt ole vuorossa kirjoittajaryhmäsi satuprojektin purku?

– Mitä tekemistä sillä on vanhusten ja hautajaistarjoilujen kanssa?

Sammakko nappaa yhden voileivistä, haukkaa ja hulauttaa kunnan kulauksen kotikaljaa päälle. – Eikös ryhmäsi ole vanhusryhmä? Yleisen käsityksen mukaan vanhuksset ovat ongelmajätettä, jota kohdellaan proteesilogiikalla, eli poistetaan paitsi kynnykset, myös kaikki omaa ajattelua ja tekemistä vaativa. Ihmisiä, joita ei enää pidetä täysivaltaisina ja aktiivisina toimijoina ja joille tarjotaan vain lonkkahousuja *Kirkko & Kaupunki* -lehden mainoksissa. Ihmisiä, joiden odotetaan viettävän elämänsä viimeiset kolmekymmentä vuotta kuoleman odotushuoneessa. Ota gouter-leipä.

– Tuon kun Ikäihmisten yliopiston luovan kirjoittamisen ryhmäni kuulisi, olisit lompakkonahkana ennen kuin ehtisit silmääsi räpäyttää. Melkein aioin itsekin työntää sinut kaljakannuusi ennen kuin ymmärsin, että olet keskustellut filosofi Timo Airaksisen kanssa.

Sammakko purskahtaa nauruun niin että leivänmurut lentelevät. – Kypsyys on mahdollisuus! Siis ei sammakon, vaan ikääntymisen. Vai mitä mieltä olet?

– Ensinnäkin, kuka on vanha? Ikä on erittäin subjektiivinen käsite, jolla ei välttämättä ole tekemistä vuosissa lasketun iän kanssa. Jokaisen henkilökohtainen elämäkokemus vaikuttaa siihen, minkä ikäiseksi ihminen määrittelee itsensä. Minun kirjoittajaryhmäni

osanottajat ovat 60–80 -vuotiaita eläkkeensaajia, mutta yksikään heistä ei ole vanhus. He ovat aktiivisia, älykkäitä ja luovia ihmisiä, naisia ja miehiä.

– Lapsia vai aikuisia? Eikös ihmisestä tule ikääntyessään jälleen lapsi, koukkuselät suortuvat leikkimään. Meihin sammakoihin se ei päde, meillä on tarpeeksi muodonmuutoksia jo siellä elomme alkumetreillä. Leikkiäkö se luovuus tarkoittaa kun ikää tulee tarpeeksi?

– Älyllisiltä kyvyiltään ja vuorovaikutustaidoiltaan tasapainoisesti kehittyneen ihmisen suhde todellisuuteen on aina luova. Näin toteavat Hattula ja Svensson.²⁷⁰ Luovuus on erityisesti kyky leikkiä mielikuvilla, joten luovaa tapahtumaa ja sen ydintä ei voida määritellä pelkästään rationaalisilla käsitteillä. Luovuuden on epäilty hiipuvan vuosien myötä, mutta uusien tutkimusten mukaan luovuus kuitenkin jatkuu ja voi myös kehittyä ihmisen vanhetessa, sanoo ikäihmisiä tutkinut Hanna Hyttinen sanoo. Esimerkiksi joidenkin taiteilijoiden luovuus on selvästi vähentynyt iän mukana, mutta toisaalta on paljon esimerkkejä taiteilijoista, jotka ovat jatkaneet menestyksekkäästi taiteellista uraansa hyvinkin pitkään.²⁷¹ Toisaalta täytyy muistaa, että luovuus ei ole pelkkää taidetta, vaan se on asenne, tapa suhtautua todellisuuteen, kuten Hattula ja Svensson toteavat. Luova ihminen pystyy käsittelemään arkielämän realiteetteja soveltaen, omien tarpeidensa ja tunteidensa mukaan. Hän ei alistu pelkästään todellisuuden vaatimuksiin, vaan saa yhteyden sisäiseen maailmaansa, kuten totesimme nelosluvussa leikin kohdalla.²⁷² Iän mukanaan tuoma kokemus on mielestäni tässä avuksi.

Sammakko ottaa kolmannen voileivän ja heittää sen yli rasvaisen lentosuukon. – Asennetta! Entä se vanhankin jo nuortuminen leikkiin?

– No, jos puhutaan vanhuudesta, miten se sitten määritelläänkin, on se ainutlaatuinen ikäkausi. Sillä on oma luonteensa ja omat arvonsa. Siinä on valtaa ja voimaa, joka tekee onnelliseksi, jos vain pystyy käyttämään niitä. Vanhan lapseksi tuleminen on positiivinen asia. Kuten Timo Airaksinen sanoo, lapsuuden ajattelu ei ole lapsenomaisuutta, vaan ajatuksia tilassa, jossa toden ja kuvittelun raja on hämärtynyt. Siis välitilassa. Ei ole lapsellista kuvitella olevansa lapsi. Se on lapsellista, ettei kuvittele olevansa lapsi, mutta silti elää ja tuntee kuten lapsi. Lapsenomaisen elämäntavan mahdollisuus on siinä, että tietää olevansa vanha ja silti elää kuin lapsi, tässä ja nyt.²⁷³

²⁷⁰ Hattula ja Svensson 2009, 9

²⁷¹ Hyttinen 2009, 50-51

²⁷² Hattula ja Svensson 2009, 8-9

²⁷³ Airaksinen 2002, 145

Airaksinen puhuu uudesta ikäkausileikistä. Vanha ihminen osaa tarvittaessa siirtyä aikuisen vastuun ja vanhuuden vastuuttomuuden välisen rajan yli, välillä ollaan aikuisia ja välillä taas vanhoja, joiden ei ansaitusti tarvitse piitata velvollisuuksista. Vanhat ihmiset antavat itselleen luvan suurempaan rehellisyyteen ja avomielisyyteen, kuin mihin aikuisella olisi varaa, lapsen rehellisyyteen. Ei ole enää kovin tärkeätä mitä muut sanovat ja hänestä ajattelevat. Aikuisuus ja lapsuus molemmat siis kuuluvat vanhuuteen, aikuisuus on moraalinen valinta, lapsena oleminen ansaittu mahdollisuus. Ainoa ongelma on, että vanhasta minästä on vaikea luopua. Mutta kun siitä pääsee irti, voi vielä ainakin kerran rakentaa oman minänsä uudelleen.²⁷⁴

Siis minunkin ryhmäni muodostuu ihmisistä, joilla on nyt mahdollisuus etsiä minäänsä ja kirjoittaa elämäänsä uudelleen. Mahdollisuus ja aikaa uudelle tarinalle. Kuten Vilma Hänninen sanoo:

"Tarinalliselle 'uudestisyntymiselle' syntyy erityinen tila silloin, kun uusi elämäntilanne pakottaa joutilaisuuteen, irrottaa ihmisen normaalin arjen hyörinästä ja sitoumuksista. Tällainen välitila voi mahdollistaa sen hiljaisuuden, jossa syvällinen merkitysten uudelleenkehkeytymisen prosessi voi toteutua."²⁷⁵

– Ota välipalaa. Kyllä näitä syö muutenkin kuin hautajaisissa. Mortadella olisi vielä maukkaampaa. Buon appetito! Ota nyt, on vähän niin kuin söisimme nyt samassa pöydässä. Isäsi olisi iloinen. Kerro tehtävästä, minkä lapsi-aikuis-vanhuksillesi annoit.

– "Leikkiä kynällä" -ryhmässäni on ensisijaisena tavoitteena oppia kirjoittamaan siten, että teksti kiinnostaa muitakin. Tämä tehtävä oli vähän erilainen kuin muut harjoitukset. Tarkoituksena oli pyrkiä myös eheyttämään mieltä, kuten Hattula ja Svensson sanovat, löytää sanoja kuvaamaan vaikeitakin kokemuksia, päästä syvemmälle omaan alitajuntaan ja löytää sieltä syitä pahalle ololle.²⁷⁶

– Terapiaa? Saanko minäkin avautua? Minä luulin että teette taidetta.

– Molempia. Tai siis ei varsinaista terapiaa, mutta haetaan kirjoittamisesta voimaa. Hunt on pohtinut eroa terapeuttisen kirjoittamisen ja taiteellisen kirjoittamisen välillä. Hänen mukaansa monet pitävät luovan kirjoittamisen kursseja "vain terapiana", koska kirjoittaminen on niin henkilökohtaista ja muotoutumatonta että se ei kiinnosta ketään. Sillä ei siis ole arvoa taiteena. Tämä mielipide osoittaa, että luovan prosessin ja terapian luonnetta ei ymmärretä,

²⁷⁴ Airaksinen 2002, 156, 82-83

²⁷⁵ Hänninen 1999, 80

²⁷⁶ Hattula ja Svensson 2009, 34

kuvitellaan, että kirjoittamisen voi noin vain irrottaa mielen sisällöstä. Näin ei ole. Monille kurssilaisille pelkästään omien hyvin henkilökohtaisten ajatusten paperille laittaminen auttaa heitä ratkomaan sellaisia ongelmia, jotka ovat voineet olla ensimmäisen sysäys kirjoittamiseen. Hyvinvointia lisäävä merkitys kirjoittamiselle syntyy ennemminkin vahingossa kuin suunniteltuna. Hunt sanoo, että jos otamme kirjoittamisen hyvinvointia lisäävän vaikutuksen tosissamme ja käytämme sen mahdollisuuksia itsetutkiskeluun, voi jännite "terapeuttisen kirjoittamisen" ja "kirjoittamisen taiteena" välillä lisääntyä. Mutta molemmissa pätee sama periaate, annetaan ajatusten pulputa tiedostamattomasta mahdollisimman vapaasti, kukistetaan kontrolli. Sitten kun sanat ovat paperilla, voimme päättää mitä teemme niillä. Sanat raakamuodossaan voivat olla riittävä juttu syvemmän itsetuntemuksen etsintään, jos haluamme tekstiä, joka kiinnostaa muitakin, otamme etäisyyttä tekstiin ja muokkaamme sitten sitä taiteeksi.²⁷⁷

Vaikeista asioista kirjoittaminen sattuu, mutta se on tärkeä tehtävä. Pinkola Éstesin mukaan:

"Tarinoiden louhiminen omasta ja läheisten ihmisten elämästä sekä maailmasta tarkoittaa, että edessä on epämurkavia hetkiä ja haasteita. Toivon että astut ulos ja annat tarinoiden, eli elämäsi tapahtua sinulle, ja että työstät elämäsi tarinoita. Sinun elämäsi tarinoita, ei toisten. Toivon, että ravitset niitä verelläsi, kynnelilläsi ja naurullasi kunnes ne kukoistavat ja kunnes kukoistat itse. Se on tehtävämme. Ainoa tehtävämme."²⁷⁸

– Ainoa tehtäväsi on suudella minua, mutta koska todennäköisesti et vieläkään tee sitä, niin pulppua nyt se tehtävä esiin.

– Satu. Jokainen valitsi oman satunsa, joka tavalla tai toisella puhuttelee juuri häntä. Sitten satu kirjoitettiin uudelleen tai sitä käytettiin työkaluna jonkun oman, ehkä vaikeankin kokemuksen pohtimiseen. Sai myös kirjoittaa kokonaan oman sadun. Toteutusaika oli suhteellisen lyhyt, kerroin ajatuksen projektista ryhmälle marraskuussa, ohjeistin joulukuussa ja kaikki tekstit olivat minulla helmikuun loppuun mennessä.

Kirjoittamisessa oli tärkeintä prosessi, ei niinkään lopputulos, kuten Ihanuskin toteaa:

²⁷⁷ Hunt 2000, 185-188

²⁷⁸ Pinkola Estés 2014, 490

*"Prosessinomainen kirjoittaminen, jossa muokataan erilaisten hapuilujen kautta entistä jäsenyneempää kerronnallista kokonaisuutta lienee terapeuttisesti antoisampaa kuin heti valmiin selitystarinan luominen."*²⁷⁹

Vaikka kirjoitettiin satua, kyse ei ole yksiselitteisistä ja ristiriidattomista "he elivät elämänsä onnellisina" -tarinoista. Mutta onnellinen loppu voidaan Ihanuksen mukaan myös tulkita toisella tavalla: "[...] he keskustelivat, oivalsivat, kuvittelivat kekseliäästi vailla lopullista teesiä tai totuutta".²⁸⁰

Tekstit luettiin ja kirjoittamisprosessista keskusteltiin ryhmässä. Lisäksi ryhmäläiset kirjoittivat ajatuksiaan prosessin eri vaiheista "työpäiväkirjaan". Tarkoituksena ei siis ollut tekstin kieliasun tarkastelu, sisällön analyysi tai tekstin taiteellinen laatu, vaan ennemminkin tunnelmien ja teemojen tarkastelu, mahdollinen voimaantuminen. Tarkoitus oli auttaa ryhmäläisiä tiedostamaan omia tunteitaan ja vaikuttimiaan. Tuntemusten jakaminen ja niiden käsittely keskustelussa olivat keskeinen osa prosessia. Tästä puhuvat myös Ihanus ja Linnainmaa.²⁸¹ Tulkinta olisi yleensäkin ongelmallista ja epävarmaa. Kuten Moilanen sanoo, satujen hienoin sisältö löytyy jokaisen sisäisenä kokemuksena. Ulkopuolinen ei voi koskaan esittää omaa tulkintaansa totuutena.²⁸²

Jos ryhmän ohjaaja, jota kirjoittajat voivat pitää auktoriteettina, alkaa tulkita satuja, kirjoittaja menettää valtansa kirjoittamansa tekstin suhteen. Tästä vallasta on hyvä olla tietoinen, jotta kirjoittamisen pysyy seikkailuna, tutkimuksena, joka tehdään uteliaasti, toteaa Bolton.²⁸³

Sammakko selaa Andersenin *Suurta satukirjaa*, osoittaa rumaa ankanpoikasta ja tivaa:

– Satu. Olet perustellut minulle sadun merkitystä, ja tietysti minä älykkäänä sammakkoprinssinä hyväksyn sen. Mutta eikö ryhmä pitänyt sinua hulluna? Laitat koulutetut, fikset aikuiset ihmiset, kuten itse heitä kuvaat, lukemaan ja kirjoittamaan satuja!

– Koska he ovat koulutettuja, fiksuja aikuisia he eivät nauraneet minulle, vaan lähtivät innolla mukaan. Satuja käytetään paljon luurankona, jonka ympärille kirjoitetaan uusi tarina. Varsinkin juuri vaikeita kokemuksia käsittelevien tekstien juonena ne ovat erinomaisia. Kuten Moilanen sanoo:

²⁷⁹ Ihanus 2005, 221

²⁸⁰ Ihanus 2005, 218

²⁸¹ Linnainmaa 2005, 12,22; Ihanus 2009, 23

²⁸² Moilanen 2003, 162

²⁸³ Ihanus ja Bolton 2009, 129

"Meissä on kaikissa ainekset Tuhkimoon, Punahilkkaan, Lumikkiin, Rumaan ankanpoikaseen ja Ruususeen. Jokaiselle nämä sadut voivat merkitä eri asiaa. Jotain yhteistäkin löytyy. Meissä kaikissa on se Ruma Ankanpoikanen, joka elää syrjittynä itseinhon vallassa kunnes löytää sielunsa kauneuden. Meissä on se Tuhkimo, joka pitää siskoja ja veljiä paremmin kohdeltuina kuin itseään ja löytää rakkauden kautta oman paikkansa. Meissä on se Lumikki, joka hartaastikin toivottuna lapsena joutuu pitkään seikkailemaan kääpiöiden, ihmisalkioiden, maassa löytääkseen oman olemuksensa. Meissä on se Ruusunen, joka nukkuu pitkää untaan, kunnes rakkaus herättää eloon."

Ihmisen omasta mielisadusta voi tunnistaa hänen elämänsä, hän on voinut koko elämänsä elää tuota satua.²⁸⁴

Bolton sanoo, että tyylilajeilla leikkiminen on yksi kirjoittamisen strategia. Hän kertoo myös itse leikkineensä sadulla alkaessaan nuorena äitinä purkaa omaa sisäistä tuskaansa ja on käyttänyt sitä siitä lähtien tavattoman paljon. Mielikuvitus, jolla kirjoittaja tulkitsee maailmaa, omia kokemuksiaan ja toisten mahdollisia kokemuksia, on viisas ja perimmältään luotettava.²⁸⁵

– Hyvä Gillie! Lentosuukko sinne Derbyshiren Toivonlaaksoon. Ei ihme, että kirjoittaa hyviä ohjeita, kun asuu tuollaisessa paikassa. Haa! Nyt sinä säikähdit, prinsessa! Älä pelkää, eivät minun lentosuukkoni Julialle tai Gillielle taikaa murra, säästän kyllä sen oikean suudelman sinulle.

– Älä luule. Ihanus kirjoittaa, että varsinaisessa kirjallisuusterapiassa on perinteisesti oltu avoimia monenlaisille kokeellisille kirjoittamistyyyleille ja sisällöille keskittymättä tekstin kirjalliseen tasoon. Kun kyse on kirjoittamisen hyvinvointia tuottavasta merkityksestä, kirjoittamisen näkeminen pelkästään järkipäisenä toimintana on rajoittava ennakkoasenne.²⁸⁶ Siksi ryhmässä leikimme kynällä, olemme laittaneet mielikuvituksen liikkeelle leikkimällä esimerkiksi runoilla ja vanhoilla sanalaskuilla. Tämä satuharjoitus oli ensimmäinen satumme. Saduissa on loitsuvoimaa ja arkaaista maagista fantasiaa ulkopuolelta tulevasta avusta ja siunauksesta. Sadut ja sanat pelkästään eivät kuitenkaan sellaisenaan paranna ketään, vaan ne on laitettava uudelleen vaihtuviin suhteisiin, kuten tässä pohdinnassa,

²⁸⁴ Moilanen 2003, 21

²⁸⁵ Ihanus ja Bolton 2009, 112, 115, 117

²⁸⁶ Ihanus 2002, 26

jossa satu kirjoitetaan uudelleen omista lähtökohdista. Ihanus tuumii, että tämä voi olla Platonin tarkoittamaa "*sielun, muistin ja haluamisen uudelleen jäsentämistä*". Sadun kautta pääsemme tutkimaan piilossa olevia mielikuvamaailmojamme. Satu voi nostaa esiin sellaisia elämäämme jäsentäviä asioita, joita voi ja kannattaa työstää. Satu voi viedä meidät vaiettuihinkin muistoihin ja mahdollistaa niiden kirjoittamisen uudelleen.²⁸⁷

Sammakko innostuu. – Ja teissä on kaikissa, ainakin sinussa, se häikäisevä prinsessa, jonka kauneutta aurinkokin kadehtii, ja joka haluaa kiihkeästi suudella sammakkoa, jotta saisi elää satuprinssin kanssa elämänsä onnellisena! Jäsennä haluamisesi uudelleen nyt. Anna tulla, suukkoja tähän! Ei siis vieläkään? Pitäisiköhän kilauttaa – Gillielle...

– Kokeile onneasi, roikkokoipi. Satu myös korostaa leikin merkitystä, leikki vapauttaa, leikin tuottama ilo ja nauru. Myös vaikeista kokemuksista kirjoitettaessa auttaa se, että välillä saa nauraa sydämensä pohjasta, huumori on näissä teksteissä tärkeätä. Huumorintaju on myös suhteellisuudentajua, nauraminen asettaa omat murheet oikeaan mittakaavaan, sanovat Hattula ja Svensson.²⁸⁸

Sammakko ottaa vielä yhden voileivän. – Ilo ja nauru! Nauraisit välillä itsekkin ja leikkisit, etkä olisi niin turhan vakava. Syön suruuni ja olen kohta kuin Tuhkimon keittiöpuutarhan kurpitsa. Kai sinua sitten naurattaa. Haluatko todellakin lihavan prinssin? Et tietenkään. Ryhmä minua mietityttää. Ymmärrän, että sinä voit kirjoittaa omaan päiväkirjaasi mitä tahansa, mutta miten ryhmäläiset suhtautuvat siihen, että heidän syntinsä, polttava häpeänsä ja kurjuutensa paljastuvat muille? Entä kun joku ryhmästä ryhtyy kotitarveterapeutiksi ja alkaa analysoida? Terrorisoida?

– Osallistujilla on tietysti oltava rohkeutta kertoa omista tuntemuksistaan ja ajatuksistaan muille ryhmän jäsenille. On myös osattava kuunnella ja kuunneltava toista, antaa rakentavaa palautetta, koska keskustelu on yleensä ryhmän parasta antia. Mutta kuten Linnainmaa sanoo, palautetta on jokaisen annettava omista lähtökohdistaan, ei saa mennä psykologisiin tulkintoihin. Toisten mahdollista haavoittuvuutta on kunnioitettava ja on hyväksyttävä, jos joku ei halua jakaa tunteitaan. Jokaista on kunnioitettava yksilönä ja ryhmän jäsenenä.²⁸⁹ Minusta yhteiset säännöt ovat välttämättömät ja ne on tehtävä selväksi heti alussa. Ne edesauttavat turvallisuuden tunteen ja luottamuksen syntymistä, joita ilman ryhmä ei toimi. Minun työni on valvoa, että niistä ei lipsuta.

²⁸⁷ Ihanus 2009, 39

²⁸⁸ Hattula ja Svensson 2009, 43

²⁸⁹ Linnainmaa 2005, 20

Kun luottamus on saavutettu, ryhmä alkaa nopeasti toimia yhdessä yhteisen päämäärän hyväksi. Ryhmän jäsenet löytävät itsestään sanoja, jotka ovat olleet kadoksissa. Hattula ja Svensson sanovat, että meillä on mieleemme kellareissa paljon itkemätöntä itkua ja surematonta surua, jotka estävät meitä löytämästä todellista minäämme ja tulemasta siksi, joka oikeasti olemme. Siellä on myös vihaa, joka voi muuntautua itsevihaksi ja -inhoksi ja sitä kautta masennukseksi, jos siitä ei puhuta. Ryhmä antaa luvan sanoa ääneen sen, mikä on ollut kauan vaiettua. Ryhmän tuki ja samansuuntaisten kokemusten jakaminen yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa voivat murtaa häpeän kahlitsevat vanteet.²⁹⁰

– Poikki paukkuvat kuin vanteet uskollisen palvelijani Heikin rinnasta. Siis jos sinä suostut suuteroon. Muuten, sinäkään et olisi alkanut puhua ja kirjoittaa, jos ei minua olisi! Olemme hyvä pienryhmä.

5.4 Sankarina selvisin Epätoivon maasta – kirjoittajaryhmän tarinat

Sammakko heiluttelee jalkojaan ja näyttää pörhääkkäältä. – No niin, pienryhmämme toinen jäsen. Jatketaan työntekoa. Olet nyt, prinsessani, esittänyt erinäisiä väitteitä siitä, että satu voisi elähdyttää myös kirjoittajaryhmäsi elämää.

Sinulla oli siis ryhmä ikäihmisiä, jotka eivät ole vanhuksia, vaan luovia, kokeneita ihmisiä, joilla on jo varaa olla rehellisiä ja jopa leikkiä taas kuten lapset. Heillä on mahdollisuus, kenties myös tarve rakentaa vielä kerran minuutensa uudelleen. Satu voi olla siihen hyvä työkalu, koska jokaisessa meissä elää pieni prinssi, minussa ihan kohtuullisen kokoinen, tai prinsessa, sinussa ihan kokonainen, ja mielikuvitus on perimmältään luotettava. He kirjoittivat sadun omalla tyylillään, mahdollisesti käsittelivät siinä omaa vaikeaa elämäkokemustaan. Tarinat jaettiin rohkeasti pienryhmissä, ryhmä antaa luvan sanoa vaietun ääneen. Saduista keskusteltiin, mutta kotitarvepsykologiksi ei saanut ryhtyä kukaan, tarkasteltiin vain teemoja ja tunnelmia. Hienoin sisältö löytyi jokaisen sisäisenä kokemuksena.

Esität myös, että tekemällänne satutehtävällä pyrittiin jäsentämään haluamisia ja eheyttämään mieltä. Vaiettujen muistojen löytäminen, sadun kirjoittaminen ja jakaminen ryhmälle voi antaa voimaa, varsinkin jos uskalletaan olla rehellisiä ja kuristetaan kontrolli niks naks. Annettiin siis sammakoiden, tarkoitan tietysti ajatusten, pulputa tiedostamattomasta

²⁹⁰ Hattula ja Svensson 2009, 35, 38-39

mahdollisimman vapaasti, kasteltiin niitä verellä ja kyynelillä, jotta ne kasvavat ja kukoistavat. Mihin se hiki muuten jäi? Kai sitäkin otsalle kupli. Onnellinen loppu voi olla paitsi sammakon muuttuminen prinssiksi, myös ihanusmaisittain keskustelu, oivallus ja kekseliäs kuvittelu ilman lopullista totuutta. Kerro, mitä saitte aikaan!

– Ainakin mielenkiintoisen kokeilun. Ihanus sanoo, että

*"Jokainen voi kirjoittaa maailmansa (tunteensa, halunsa, elämänteemansa, mielikuvansa), yhä uudelleen. Tämä onnistuu kunhan kerrankin ryhdymme kertoman siitä, mistä emme ole koskaan voineet puhua. Siitä tulee elämänpituinen tarina."*²⁹¹

– Suurin osa ryhmäläisistä²⁹² tunsu toisensa jo aiemmilta kursseilta, joten tietty luottamus oli olemassa. Silti omasta elämästään kertomaan ryhtyminen ei näyttänyt olevan helppoa, varsinkin kun sitä pitää avata myös toisille. Syyllisyys ja häpeä kurkkivat koko ajan olon takaa, on sitten kyse itselle vaikeasta asiasta tai unelmasta. Tunteiden aito kohtaaminen ei välttämättä ole helppoa, todelliset tunteet voivat olla erilaisia kuin se, mitä ihminen on tottunut tuntemaan, kuten Eeva Reiniläkin toteaa. Tunteille onkin annettava mahdollisimman suuri vapaus. Ihminen tarvitsee kokemuksen, että hän on hyvä ja hyväksytty sellaisenaan. Hyväksytyksi tuleminen mahdollistaa kasvun.²⁹³

Korostin satua kirjoittamisen lajina, satu etäännyttää, voi olla helpompi kirjoittaa, kun asiat ovat "satua", ei totta, vaikka juuri satu voi viedä lähelle perimmäistä totuutta. Tämä näennäinen ristiriita varmaan myös hämmästytti aluksi, sadun ihme on ensin koettava. On kokeiltava, kuten Pinkola Estés sanoi, puhkoa tyhjiin seiniiin leveät oviaukot, joista pääsemme ymmärrykseen ja takaisin todelliseen elämäämme.²⁹⁴ On muutettava vanhoja tarinoita ja kirjoitettava uusia, joilla on merkitystä elämälle nyt ja tulevaisuudessa.²⁹⁵ Kun kirjoitamme keskittyneesti, annamme energiaa, sitoutumista ja aikaa omalle kehitymisellemme sekä heille, joiden kanssa työskentelemme, ja toisin päin, saamme inspiraatiota ja kokemusta toisilta ja lisääntyneeltä itseymmärrykseltämme. Niin kielteisten muistojen ilmaiseminen kuin hyvien asioiden ylistäminen voivat molemmat lisätä myönteistä kokemista.²⁹⁶

²⁹¹ Ihanus 2009, 28

²⁹² Satuharjoitukseen osallistui 15 kurssilaista, iältään noin 60–80 -vuotiaita, 5 miestä ja 15 naista.

²⁹³ Reinilä 2009, 209-210

²⁹⁴ Pinkola Estés 2014, 31

²⁹⁵ Ihanus 2009, 33

²⁹⁶ Ihanus ja Bolton 2009, 114

– Ryhmäkeskustelussa tuli esiin, että kaikilla on jonkinlainen suhde satuun. Useimmat muistivat lapsuuden satuja tai kertoivat, että ovat lukeneet omille lapsilleen ja lapsenlapsilleen. Aikuisen suhde satuun ei kuitenkaan ole sama kuin lapsen. Meillä on tietyt odotukset myös sadulle. Mutta odotushorisontit muuttuvat ajan kuluessa ja yhteydestä toiseen. Löydämme samasta lapsena lukemastamme sadusta eri merkitykset lukiessamme sen aikuisena.²⁹⁷

"Lainasin kirjastosta Andersenin ja Topeliuksen satukirjat ja havaitsin, että aikuisena nuo sadut antoivat aivan uuden näkökulman luettuun."

Ritva

– Aloittaminen oli toisille helppoa, satukin löytyi pian, mutta jotkut pohtivat pidempään. Joko sitä, mikä voisi olla tapahtuma, jota se käsittelevät, tai mikä satu voisi sopia tämän asian käsittelyyn. Välttämättä ensimmäisenä mieleen tullut satu ei ollut tähän harjoitukseen se oikea. Lähtökohtaisesti pyrin siihen, että he löytävät ratkaisun itse, mutta annoin pyydettyä myös vinkkejä.

Esimerkiksi Perteille valinta oli selvä. Pertti S. lähti sadun ajattomuudesta ja paikkaan sitomattomuudesta ja valitsi itseään kiinnostavaan asiaan kehikseksi sadun "Keisarin uudet vaatteet". Pertti L. puolestaan otti lähtökohdakseen oman arvomaailmansa, oman suhtautumisensa maailmaan ja sitä tukevan sadun "Koivu ja tähti". Maailma, tietty merkityskokonaisuus, avautuikin sadun kautta, satu ei ole pelkästään maailman osa.²⁹⁸ Satu on ihmisen luovaa toimintaa, jossa he tuovat esiin omaa sisintään, itseään ja todellisuuden kokemistapaansa ja rakentavat sitä kautta maailmaansa.²⁹⁹ Sadut heijastavat kollektiivista kansan henkeä ja että niissä on jäänteitä arkaaisista, kauan unohduksissa olleista, uskon ja luottamuksen ilmaisuista symbolisessa muodossa.³⁰⁰ "Koivu ja tähti" -satu tuli monelle muullekin mieleen. Se on tälle ikäryhmälle tuttu satuna, mutta myös sen merkitys samoja elämäkokemuksia, kuten sota ja sotapakolaiset, jakavalle ryhmälle oli yhteinen. Myös sen ajattomuus nähtiin, tänä päiväkkin miljoona ihmiset, pakolaiset ja luonnonvoimien takia kotinsa jättämään joutuneet, etsivät omaan tähteään.

²⁹⁷ Shore ja Mäntynen 2006, 14

²⁹⁸ Kupiainen 1991, 52

²⁹⁹ Saariluoma 2006, 195-196

³⁰⁰ Arvola ja Mäki 2009, 29

"Peruskysymys kai lienee, haluammeko me olla jotain muuta, mitä olemme? Ehkäpä Hans Cristian Andersenin satu Keisarin uudet vaatteet iättömyydessään ja ajattomuudessaan antaa mahdollisuuden tarkastella kysymystä aikaan ja paikkaan sitomatta. Mutta joka tapauksessa hän oli aikaansa edellä. Näyttää kyllä siltä, että jatkossakin on tilaus keisarin uusille vaatteille."

Pertti S.

"Ensimmäinen vaihe oli sadun valinta. Se oli minulle heti selvä. Koivu ja tähti on vaikuttanut minuun monella tavalla ja sen tietysti valitsin. [...] Kyseessä lienee tietynlainen suhtautuminen elämään, kotimaahan kotiin, perheeseen jne. [...] Mutta lisäksi tuosta sadusta on jäänyt muhimaan myös tavoitteellisuus ja että periksi ei pidä antaa."

Pertti L.

– Ristolle mieleen tuli ensimmäisenä Punahilkka ja susi, koska satuun liittyi hauskoja muistoja armeija-ajoilta. Hän kuitenkin päätyi kokonaan omaan satuun, koska ei löytänyt omaan "tuulimyllyongelmaansa" sopivaa valmista satua. Marialla oli selkeä lähtökohta, vaikea elämäkokemus, jota hän halusi käsitellä. Myös sadun löytyminen tähän oli helppoa, "Ruman ankanpoikasen" analogia tuki hänen tarinaansa hyvin, se oli satu, jota hän tunnisti elämänsä ja jota hän oli elänyt jo jonkin aikaa.³⁰¹ Hän samaistui itseensä väheksyvään ja väärin kohdeltuun ankanpoikasen, josta sitten oman tietoisuuden lisääntyessä kasvoi vahvoille siivilleen nouseva joutsen. Mailalla oli vaikeuksia. Hänellä oli mielessään aihe, mutta hän epäröi, uskaltaako ja kehtaako hän kirjoittaa siitä. Keskustelumme jälkeen hän rohkaistui ja valitsi toisen ehdottamistani saduista, Veljekset Grimmin sadun "Hanhipiika", jonka kautta hän saattoi käsitellä vaikeaa kokemustaan.

"Luvattuani osallistua projektiin tuntematta kuitenkaan sen tarkempaa sisältöä, ajattelin kirjoittaa sadusta 'Punahilkka ja susi'. Lopullinen tehtävänanto romutti sitten kokonaan tämän ajatuksen. Yritin keksiä jonkin aiheen lukemalla 348 sivua H. C. Andersenin satuja. En keksinyt. Päätin, että kokeilen kirjoittaa kokonaan oman sadun. Olen taistellut kirjaimellisesti useita vuosia tuulimyllyjä vastaan ja

³⁰¹ Moilanen 2003, 21

meneillään oli juuri silloin taistelussa taas yksi aktiivivaihe. Tästä syystä minun sadussani piti käsitellä tuulimyllyjä."

Risto

"Hain heti sekä Topeliuksen että Andersenin kootut satukirjat ja selasin ja luin niitä, ja taas kerran ymmärsin, miksi niitäkin kymmeniä vuosia Tarulle luin. [...] Ruma ankanpoikanen tuntui heti selauksen jälkeen minun sadultani. Muistan sen lapsuudesta, kuinka kärsin ankanpojan kanssa kaikesta miten sitä kohdeltiin enkä pystynyt ymmärtämään miten kaikki kohteli niin ilkeästi, kun anka oli vain erilainen kuin muut. Ja itkin onnellista loppua, että se löysi lopulta sellaisia jotka sen ottivat ryhmäänsä. [...] Useamman päivän kypsytelyn jälkeen tiesin että kirjoitan sen omaan tarinaani siitä miten ympäristö suhtautui ja miten sen koin eläessäni ja selviytyessäni Tarun sairauden kanssa ne kaksikymmentäkolme vuotta."

Maria

"Tuli mieleen eräs aihe, mutta olisinko valmis kirjoittamaan siitä – en tiedä. Olen käsitellyt sitä omassa mielessäni vuosikausia ja turvautunut ammattiauttajiin, mutta kirjoittaa siitä? Olisiko minun vain opittava unohtamaan? Olen minä yrittänyt kovastikin. Soitin Ulla Vehmasaholle ja hän rohkaisi minua käsittelemään juuri tätä asiaa."

Maila

– Lähtökohtana olleita satuja ryhmässä olivat edellä mainittujen lisäksi muun muassa H. C. Andersenin "Pieni merenneito", Veljekset Grimmin "Tuhkimo", Zacharias Topeliuksen "Koivu ja tähti", Aili Somersalon "Mestaritontun seikkailut", Teuvo Pakkalan "Kymmenellä pennillä siirappia", nimimerkki Satu-Sedän "Jättiläisen pannukakku" sekä kansansatu "Antti Puuhaara".

Sammakko hymähtää. – Kas kun ei kukaan muu innostunut minusta. Olisi ollut hauska vertailla sinun tarinaasi.

– Se olisi ollutkin mielenkiintoista. Vertailuun ei nyt päästy, kaikilla oli oma satunsa. Kaikkein tarinoissa oli tavalla tai toisella henkilökohtainen ote. Karkeasti luokitellen kuusi tarinoista oli jonkin tapahtuman muisto, yhteiskunnallinen kannanotto tai se, että valitussa

sadussa oli vain jokin itseä koskettanut ajatus. Yhdeksässä viidestätoista tarinassa käsiteltiin omaa vaikeata kokemusta. Satu oli ajatuksellisena lähtökohtana neljässä tarinassa, kuudessa tarinassa enemmän tai vähemmän kehystarinana, jonka perusidea tai juonta noudatettiin, kokonaan oman sadun kirjoitti viisi. Käsiteltyjä aiheita olivat muun muassa lapsuus, sisarkateus, isän paluu sodasta muuttuneena ja arjen vaikeus, kasvu pojasta mieheksi, irrallisuus, lapsen sairaus ja kuolema, puolison kuolema, väkivaltainen avioliitto ja ero, käsittelemättä jäänyt avioero, suhde isään ja sisaruksiin, lama-aika, joka vei talouden nurin, luopuminen työstä, jopa ammatti-identiteetistä, vaikea henkilö ja kiltin tytön syndrooma, elämänkumppanin valinta, harmittava lapsuudenkokemus, yhteiskunnan vääryydet.

– Myös yhteiskuntakritiikkiä, Andersenin ja Topeliuksen tapaan, tuli saduissa esiin. Pertti S. käytti "Keisarin uudet vaatteet" -satua kehystenä yhteiskuntakriittiselle kannanotolle. Hän ei niinkään käsitellyt omaa ongelmaansa, kuin meitä kaikkia koskevaa. Hän otti kantaa itsensä ylentämiseen ja suuruudenhullun emävaleeseen, jonka lapsen katse pakottaa näkemään, kuten Torsti Lehtinenkin sadun merkityksen näki.³⁰² Risto kommentoi keskustelussa, että hän ei sadussaan tietoisesti kritisoinut mitään, mutta että lukija saa tehdä omat johtopäätöksensä. Riston käyttämät kielikuvat, kuten tuulimyllyt ja rasvarit, avautuvatkin eri tavalla eri henkilöille.

"Keisari oli alasti eikä keisarilla ole uusia vaatteita, tämä on se kaamea totuus. Mutta se, mitä on jäljellä, niin tämä eliitti, avustajat, lobbarit ja mepit käsin koskematta ja sekoittamatta. Mutta niin kuin kaikissa tosi saduissa: syyttömät rangaistaan ja syylliset palkitaan. Niin tässäkin, ex-pääministeri on nyt Brysselissä EU-komissaari. Vaikka vähän epäilyttää tämä uusi investointipaketti, ettei siitä tulisi myös EU:lle uutta keisarin vaatetusta."

Pertti S., satu

"Koska tuulimyllyjen laakerit eivät olleet kestovoideltuja, piti niitä säännöllisesti rasvata. Näin valtakuntaa synti uusi rasvarien ammattikunta. Rasvarin ammatista tulikin niin suosittu ja arvostettu, että kuningas määräsi, että kaikki tuulimyllyt oli varustettava kyltillä, jossa isoilla kirjaimilla luki: "RASVAUKSEN AIKANA PUHELU RASVARIN KANSSA RANGAISTUKSEN UHALLA KIELLETTY".

³⁰² Lehtinen 2009, 29-30

Risto, satu

– Maria ja Marja-Leena molemmat totesivat, että pitkään vaivanneet yhteiskunnalliseen epäoikeudenmukaisuuteen liittyvät asiat saattoi sanoa sadussa suuremmin kuin todellisessa tilanteessa, jolloin ei uskallusta tai voimia siihen ollut.

"Seuraavalla viikolla Uusi Äiti meni kouluun keskustelemaan rehtorin ja opettajien kanssa Tytön erityisopetuksesta. Rehtori Reino, joka luuli syntyneensä kannukset jalassa ja joka sen vuoksi luuli olevansa koko koulun keisari, pullisteli kuin laiva täysissä purjeissa ja astui suoraan Uutta Äitiä kohti ja kävi aivan punaiseksi päästään. Hän sanoi, että olet aivan liian suuri vaatimuksissasi. Ota tämä mitä tarjoamme tai vaihtoehtona on ei mitään avustajaa.

[...]

– Mikä sinä olet miehiäsi?' kysyivät työterveyshuolto, sairaalan psykologi, seurakunnan perhetyöntekijä ja terveyskeskus, kun Uusi Äiti alkoi väsyä ja haki apua. He olivat jokainen tahoillaan sitä mieltä: – Sinä olet uupunut, mutta se on samantekevää, kunhan et vaivaa meitä."

Maria, satu

"Silti Tuhkimo oli vihainen. Maailma oli hänelle kuin äitipuoli, joka kohteli häntä kaltoin. [...] Hän oli vihainen pankille, joka lunasti heidän entisen asuntonsa puoleen hintaan sen arvosta. Kukaan ei muka ostaisi sitä täydellä hinnalla."

Marja-Leena, satu

Sammakko on kuunnellut hiljaa pureskellen Ikean lyijykynänpätkää. – Mitä he sanoivat sadusta työkaluna? Oliko tunteenpurskahduksille apua siitä, että he kirjoittivat satua ja vielä jonkun verran ohjeiden mukaan? Vai napsahtiko kahleet kaulaan?

– Satua ei koettu "työkaluna" hankalaksi, kunhan päästiin alkuun. Tunsin ryhmän ennestään, joten tiesin, että ainakin osalla olisi vaikeuksia heittäytyä. Mutta esimerkiksi kaksi aikaisemmin paljon vain tieteellistä tekstiä kirjoittanutta ryhmäläistä sanoi kokevansa sadun kirjoittamisen vapauttavaksi. Sanat etäännyttävät ja lähentävät, tekevät tuntemattoman tutuksi

ja tutun oudoksi, kuten Ihanus sanoo. Mielikuvitus kuljettaa mukaan niin päiväunelmia kuin järkeviä suunnitelmiakin.³⁰³

Koska satutehtävä oli ryhmälle uusi ja haasteellinen, ajattelin, että vähän tarkemmat ohjeet, tai oikeastaan runsaammat vihjeet, voisivat olla hyödyllisiä. Karoliina Kähmi sanoo, että varsinaisessa terapeutisessa kirjoittamisessa rajoittamisella on keskeinen merkitys, terapiatehtävät perustuvat lähes poikkeuksetta rajoittamiseen, se on toiminnan tukirakenne. Kähmin mukaan juuri ohjaajan antama kirjoittamisen rajoite on se, mikä saa ihmisen luomaan kuin huomaamattaan. Mitä tiukempi rajoite on, sitä vähemmän kirjoittamiseen liittyy pelkoa siitä, ettei osaa, ettei ole riittävän luova. Aluksi onkin erityisen tärkeää päästä eroon kirjoittamista rajoittavasta luulosta, ettei osaa, että teksti on arvotonta. Tehtävänantoon sisältyvä rajoite voi myös aktivoida jonkin muiston, antaa tärkeän oivalluksen tai ohjata ajatuksia uusille urille.³⁰⁴

Myös Bolton mainitsee luottamuksen ja itsekunnioituksen tärkeydestä. Luottamuksella hän tarkoittaa sitä, että huolimatta alun mahdollisesta epätietoisuudesta ja ymmärryksen puutteesta, olemme oman kokemuksemme parhaita auktoriteetteja maailmassa ja näin ollen me emme voi kirjoittaa siitä väärin. Kun annamme kirjoittamisen ottaa ohjat omiin käsiinsä ja viedä, löydämme suuntamme. Kirjoittaminen voi Boltonin mukaan myös lisätä luottamusta siihen, että "meillä voi olla jotain elinvoimaista viestittävää ja että osaamme sanoa sen hyvin".³⁰⁵ Korostin ryhmälle myös sitä, että tarkoitus on tarkastella kirjoittamisen prosessia, eikä tekstin "taiteellisuutta". Silti monet työpäiväkirjoissaan pohtivat, oliko teksti hyvää ja tuliko se valmiiksi.

Mutta oikeassa elämässäkään kertomukset eivät koskaan tule valmiiksi ja eheiksi, vaikka me kirjoittamalla luulemme niin käyvän, lohduttavat Hattula ja Svensson. Tähänkin auttaa kirjoittaminen. Kirjoittamalla voimme työstää tätä keskeneräisyyttä.³⁰⁶

Riston tyyli kirjoittaa on sellainen, että myös sadun kirjoittaminen oli helppoa. Pertti L. on kokeillut paljon erilaisia tyyliä, myös satua, joten satu työkaluna oli hänelle jo tuttu. Tyyllilajeilla leikkiminen, tässä tapauksessa sadulla, onkin tietty kirjoittamisen strategia.³⁰⁷

"En tiedä, helpottiko että kirjoitti satua, juttu vain kulki."

³⁰³ Ihanus 2002, 19-21

³⁰⁴ Kähmi, verkkojulkaisu, luettu 2015

³⁰⁵ Ihanus ja Bolton 2009, 113

³⁰⁶ Hattula ja Svensson 2009, 61

³⁰⁷ Ihanus ja Bolton 2009, 117

Risto

"Ohjeistus ei kahlinnut, annettu kehys, niin kuin palapeli tai ristikko, johon tuodaan oma tarina, miten palaset laitetaan yhteen. Lähti käyntiin helposti, sadun yleispätevyys helpotti tuomaan oman elämän mukaan."

"Olen koko ajan kiinnostunut saduista, en kuitenkaan systemaattisesti lukenut. Sari Peltoniemen sadut innostivat kaivelemaan satuja uudestaan. Olen kokeillut eri tyylejä kirjoittaa elämäkertaa, myös sadun kautta."

Pertti L.

– Maria löysi sadun mahdollisuudet viedä äärimmäisiin tunteisiin ja kirjoittaa siitä, mistä ei muuten olisi osannut tai pystynyt. Satu alkoi viedä mukanaan. Myös Seija löysi sadun kautta uskalluksen sanoa asioita, joista on aiemmin vaiennut, vähätellä ja liioitella.

"Satu lähti kuljettamaan, helpotti kirjoittamista ja tekstiä alkoi tulla. Sadun muoto tuo asian vastaan niin totuudellisesti, ilman selityksiä. Sadun muoto antoi sanoja ja tunteita sellaisille asioille, mitkä kyllä olen tiedostanut, mutta satu muotona antaa mahdollisuuden ja melkein voi sanoa että se vie itse itsensä oikeisiin sanoihin ja auttoi paljastamaan minulle sen mitä en olisi muulla tavalla osannut kirjoittaa. Ensiksi tuntui vaikealta laittaa sadun lyhyitä, hyvin voimakkaita ilmaisuja ja lauseita tekstiin, vaikka samoista henkilöistä ja asioista olen useasti puhunut muiden kanssa. Kun kirjoitan, niin seuraan samalla vieressä olevasta satukirjasta sadun etenemistä. Sieltä saan satuuni tosi voimakkaita ja minua koskettavia tapoja ilmaista omaa tunnettani ja kokemustani. Vaikka sanat ovat yksinkertaisia ja sadunomaisia niin niihin sisältyy niin paljon enemmän kuin nykykielen vastaaviin sanoihin."

Maria

"Liioittelu on mahdollista, samoin vähättely ja muuntelu. Lapsuuden kokemukset näkyivät uudessa valossa. Uskalsi käsitellä asioita, se helpotti, etsimättä syyllistä."

Seija

– Satu siis lisäsi uskallusta. Linnainmaa sanoo, että kun kirjoittaa tietoisesti itsestään, tekstien avulla saa etäisyyttä kipeisiin asioihin.³⁰⁸ Kun asiat ovat etäämpänä, niitä voi turvallisemmin ja objektiivisemmin eritellä. Etäisyyttä voi säätää, voi valita mitkä asiat haluaa käsiteltäväksi. Tähän liittyy hallinnan kokemus. Tunne voi ensin viedä mennessään, mutta sitten havainnoiva puoli alkaa jäsentää asioita.³⁰⁹ Etäännyttäminen onnistui useimmilla. Hekin, jotka kirjoittivat tyyliään realistisemmän tarinan elämästään, kirjoittivat ilman nimiä tai sitten vain keksityillä etunimillä, joka helpotti kirjoittamista.

Fiktiivinen tarina on suojapaikkana vielä parempi, koska siellä voi tarkastella itseään ja elämäänsä oman itsensä ulkopuolelta:

"Nimet olivat toisia nimiä, vaikka väillä tarina meinasi karata minämuotoon.

Näin sadussa voi ampua kovemmilla panoksilla kuin muuten."

Seppo

– Fiktiossa ja varsinkin sadussa pystyy myös piiloutumaan tietyn roolin taakse, vaikka käsiteltävä asia olisikin totta. Kuten Maila, Marja-Liisa ja Maria totesivat, rooli antoi luvan sanoa jotain, mitä ei muuten sanoisi. En se ole minä, se on Tuhkimo, tai kuten Seija sanoi, tyttö on tai ei ole minä.

"Ehdottomasti helpotti, kun ei ollut oikeita nimiä vaikka asia oli totta."

Maila

"Ensin yritin minämuodossa, ei onnistunut, kirjoitin Tuhkimon, se antoi luvan olla vihainen."

Marja-Leena

"Oli helpompi kirjoittaa kun henkilöt muuttuivat sadun henkilöiksi. Nimet olivat tärkeitä, pohdin satunimiä paljon, rooli ja satunimi auttaa kertoman rehellisemmin."

"Sukutalossa asui kolme naista: Talon emäntä Pitäisi Olla, Hilda Hienohelma ja Suoma Suorittaja. Hilda Hienohelmaa talon emäntä kutsui Prinsessakseen, ja hän osasi elää niin kuin pitääkin. Suoma Suorittaja oli vaatimattomampi, ja siksi häntä kutsuttiin Apuriksi. Hän auttoi, ja Pitäisi Olla piti siitä."

³⁰⁸ Linnainmaa 2005, 84

³⁰⁹ Lindqvist 2009, 82-83

Maria / Maria, satu

"Helpotti kun ei ollut nimiä. Kauan aikaa on kulunut, silti havainnot ovat vielä hyvin teräviä, tosi juttu. Jos olisin kirjoittanut omilla nimillä, olisin kirjoittanut toisella tavalla, nyt katson vähän ulkopuolisena tietyissä rajoissa, ei mauttomuuksiin kuitenkaan. Olen tehnyt itseni ulkopuoliseksi, on helpompi arvostella itseään. Tyttö on tai ei ole minä."

Seija

– Jos itsetunto on tarpeeksi vahva, kirjoittaja pystyy hyllyttämään oman identiteettinsä ja upottamaan itsensä mielikuvitusprosessiin kirjoittamaan keksityn henkilön kanssa. Tällaisen keksityn henkilön, ihanneimagon, luominen voi lisätä kirjoittajan itsetuntemusta yhtä hyvin kuin kontakti todelliseen itseensä, joskus sen täydellisyyttä etsivä voima voi olla jopa suurempi kuin todellisuus.³¹⁰ Esimerkiksi Lelle loi itselleen tällaisen ihanneimagon onnellisten maassa asuvasta Annasta:

"Itseni haku oli päällä. Sitä taitaa tämä tarinakin heijastella. Mielen retki lapsuus- ja koulu-aikaan – vaikkakin sadun kehukseen kieputettuna – kirkasti oman itsensä ymmärtämistä. Ainakin se tuntui siltä."

Lelle

"Yrittää löytää uutta polkua Onnellisten maahan. [...] Viikon kuluttua Anna palasi mökiltä takaisin ihmisten ilmoille. Hän oli mielessään kokonaisempi ja ehjempi kuin koskaan aiemmin. Hän tiesi, että häntä ei voi särkeä ja siitä hän pitää tiukasti kiinni. Kukaan ei vie häntä väkisin väärille poluille eikä aiheuta pahaa mieltä."

Lelle, satu

Sammakko taputtaa käsiään. – Huikeata. Toivottavasti Seppo ei kuitenkaan ammu minua. Kuinka rohkeita he olivat? Iskikö häpeä sensuroimaan tekstiä? Haettiinko kostoja?

– Etäännyttäminen auttoi ilmaisemaan voimakkaitakin tunteita. Keskusteluissa pohdittiin vihaa, kiukkua ja kostoja. Koston ajatukset heräävät nöyryytyksestä ja

³¹⁰ Hunt 2000, 40-41

epäoikeudenmukaisuudesta. Kun ihmiseltä kielletään mahdollisuus oikeuteen olla oma itsensä, syntyy häpeän ohella vihaa ja kostonhalua. Oikeudenmukaisuuden kaapuun pukeutuneena voi kostaa kokemansa nöyryyttämällä toista. Tätä kautta kärsimys ja avuttomuuden tunne on mahdollista kääntää päinvastaiseksi, vallan ja voitonriemun tunteeksi.³¹¹ Lievempänä viha synnyttää kiukkuenergiaa, jonka avulla pystyy tarttumaan todellisuuteen ja osoittamaan aitoja tunteita.³¹² Jo pelkkä tunteen nimeäminen voi kuitenkin jo vähentää tunnekuohua. Nimetty tunne on konkreettisempi ja siitä saa paremman otteen.³¹³

– Koetko tunnekuohuni prinsessani?

– Juu, ei tarvitse nimetä sitä. Kehotin ryhmääni kärjistämään niin hyvän kuin pahan, tuomaan päivänvaloon pahat ja sankarit. Osa onnistui hyvin, osa pohti jälkeinpäin, että olisi voinut olla vielä suurempi. Kuten Raila, jonka satu käsitteli epäoikeudenmukaisuutta. Raila yritti olla julma, mutta kaikki kiukku ei vielä tullut ulos, ei osannut tai halunnut:

"Tulipa siitä loppujen lopuksi aika lempeä. En kehtaa tai en osannut, jompi kumpi, pistää paperille koko ilkeyttä. Vähän pääsin eteenpäin, mutta siellä se on vielä, huutaa ulostuloansa – siis kiltin tytön kiukku."

Raila

– Arkuutta oli selvästi. Matematiikan opettajaa ei suostuttu työntämään uuniin, edes sadussa, vaikka tämä olisi sen ansainnut. Kosto tuntui myös jonkin verran vieraalta ajatukselta. Paha kuningatarikin, joka alkuperäisessä Hanhipiika-sadussa laitettiin alasti piikkitynnyriin, vain vangittiin. Keskustelussa joku oivalsi, että mahdollisesti alitajuinen koston ajatus taustalla oli, joku taas sanoi, että kosto ei kuulu hänen luonteeseensa.

"En ajatellut kosta, mutta voi olla että tuli se tunne, että sai sanoa mitä halusi. Mutta se tuli spontaanisti, ei ollut tahallista. En ole koskaan sanonut niin rumasti kuin tässä, tuntui vaikealta laittaa joku sanomaan noin, mutta tämä antoi siihen mahdollisuuden, mennä kielteisiin asioihin syvemmälle ja kirjoittaa totuudenmukaisesti. En jättänyt kertomatta, mutta kohtaukset olivat yhteenvetoja eri ihmisistä ja eri tapahtumista."

³¹¹ Mäenpää-Reenkola 1998, 59

³¹² Moilanen 2003, 234-235

³¹³ Lindqvist 2009, 79-80

Maria

"Mielessä oli enemmänkin syyllisyys kuin kosto, isä lelli, se oli veljiltä pois."

Lelle

– Reenkolan mukaan luovuus edellyttää aina rajojen rikkomista, joka taas edellyttää aggressiota voimakseen. Kostonhimoa voi käsitellä mielessään symbolisesti, kirjailija voi saada kostonhalusta kimmokkeen kirjoittamiselle ja hän voi kokea kostonhimoisten ajatusten kanavoimisen kirjoittamalla huojentavaksi. Mutta tämä voi herättää myös syyllisyyttä, varsinkin kirjoitusten ilmestyessä.³¹⁴ Ilmeisesti tässäkin tapauksessa se, että tekstit luettiin ryhmässä, rajoitti jonkin verran, vaikka ryhmään luotettiin. Ainakin Maila totesi keskustelussa:

"Kyllä siinä vähän koston ajatusta oli. Mutta en kirjoittanut kaikkea mitä halusin, ehkä siksi kun luetaan ääneen ryhmälle, olisi voinut kirjoittaa rankemminkin."

Maila

– Marja-Leena kertoi, että vihan tunteen kirjoittaminen oli ensin vaikeata, mutta sitten hän ryhmän esimerkin kannustamana päätti "tyhjentää päänsä". Risto jättää vastuun lukijalle, ja Pertti S. tunnustaa suoraan, että poliitikot ovat ansainnet arvostelun.

"Silti Tuhkimo oli vihainen. Maailma oli hänelle kuin äitipuoli, joka kohteli häntä kaltoin. Tuntui epäoikeudenmukaiselta, että monet naiset olivat kuin äitipuolen tyttäret, jotka yrittivät vain tehostaa omaa erinomaisuuttaan. He olivat hänelle kateellisia, kun hän oli heidän mukaansa vain kotona. Hän oli vihainen pankille, joka lunasti heidän entisen asuntonsa puoleen hintaan sen arvosta. Kukaan ei muka ostaisi sitä täydellä hinnalla. Hän oli vihainen työvoimatoimistolle, joka rankaisi, kun hän ei ollut valmis ottamaan töitä vastaan. Se tiesi karenssia ja pennin venyttämistä. Hän oli vihainen, kun ei voinut tarjota lapsilleen kaikkea sitä, mitä olisi halunnut."

Marja-Leena, satu

³¹⁴ Reenkola 2008, 126

"Löytyyhän sieltä piruilua, mutta kaikki tuli suoraan alitajunnasta."

Risto

"Poliittikkoja voi pilkata."

Pertti S.

– Tietysti myös totuus nousi keskustelun aiheeksi. Henkilökohtaisen totuuden käsite ei ole kaikille tuttu. Hunt listaa, että moniulotteiseen elämäkerralliseen muistelemisen prosessiin sisältyy todelliset menneet tapahtumat ja historiallinen itse joka on niissä osallisena, tapahtumat siten kuinka ne silloin koettiin, sisältäen yksilön oman silloisen itsen, muistava itse, eli yksilö, joka kutsuu noita tapahtumia takaisin myöhemmin sekä muistettu itse, joka luodaan tässä muistelemisen tilanteessa. Tämä tarkoittaa, että se itse jonka muistamme tänään, ei ole historiallinen itse, vaan ainoastaan konstruktio siitä, sekoitus faktaa ja fiktiota tai jossain tapauksessa jopa mielikuvituksemme tuote.

Hunt lainaa Rolan Barthesia: yksilö, joka puhuu (tarinassa) ei ole yksilö, joka kirjoittaa (todellisessa elämässä) eikä yksilö, joka kirjoittaa, ole yksilö, joka hän on. Jo ennen kuin sanat tulevat paperille, on olemassa ylipääsemätön ero puhuttujen sanojen ja sen "jäljen" välillä, jonka yhteisö ja historia ovat kirjoittaneet tiedostamattomaamme. Vaikka me tietoisesti kirjoitamme itsestämme, kirjoitamme tietyllä tavalla fiktiota. Tämä ei silti tarkoita sitä, etteikö sillä olisi mitään tekemistä totuuden kanssa. Elämäkerrallisessa kirjoittamisessa totuus on luonteeltaan subjektiivista, henkilökohtaista totuutta eikä niinkään objektiivista totuutta. Tämä henkilökohtainen totuus on mieluummin nykyisyyden totuutta kuin menneisyyden tai kaikkien aikojen totuutta, koska elämäkerrallinen kirjoittaminen tapahtuu aina nykyisen tietoisuuden perusteella. Tämä tarkoittaa, että ainoa totuus, minkä voimme löytää omaelämäkerrallisen kirjoittamisen kautta, on tilapäinen ja ominainen vain nykyhetkelle ja sen vuoksi se muuttuu ajan mukana.³¹⁵

Boltonilla yksi hänen terapeutin kirjoittamisen hyötyjä koskevassa tutkimuksessaan käyttämistään arvoista on vastuullisuus. Tämä sivuaa myös omaa totuutta: olemme vastuussa siitä, mitä kirjoitamme. Myös fiktiota kirjoittaessamme tutkimme, millainen tilanne olisi voinut olla, tai miten muut sen olisivat voineet nähdä. Kirjoittamalla tästä voi saada selvyuden. Bolton sanoo, että "*Ottamalla täyden vastuun toimistamme saamme vapauden*

³¹⁵ Hunt 2000, 154-155

ymmärtää, tutkia ja kokeilla inspiroivaa, leikkimielistä luovuutta, mikä sallii meidän jakaa taitojamme ja kokemustamme toisille ja yhteiskunnalle."³¹⁶

Sammakko kääntää päätään. – Ja ystäväni Jung!

– Niin, Jung kirjoitti omaelämäkerran, "oman elämänsä myytin", 83-vuotiaana. Hänkään ei nähnyt ongelmaa oman elämän totuudessa. Hän totesi voivansa esittää vain välittömiä toteamuksia, vain "kertoa tarinoita". Jung kysyy vain kysymyksen: "Onko tämä *minun* tarinani, *minun* totuuteni". Jung sanoi voivansa ymmärtää itseään vain sisäisistä tapahtumista lähtien. Ne muodostavat hänen elämänsä omalaatuisuuden, ja niitä hänen "omaelämäkertansa" koskettelee.³¹⁷

Ihanus muistuttaa, että sanoja ja tekstejä luetaan eri tavoin, niitä kirjoitetaan eri syistä, jotain sanotaan suoraan, jotain rivien välissä. Ne saavat eri merkityksiä. Hän korostaakin, että väärinymmärryksiä ei pidä välttää, vaan tarttua rohkeasti ja uteliaana kiinni mahdollisuuteen kysyä, voisiko olla toisin.³¹⁸ Tarkoitus oli kuitenkin ensisijaisesti auttaa ryhmäläisiä tiedostamaan omia tunteitaan ja vaikuttimiaan, ei niinkään toisen tarinoiden tulkinta. Tulkinta olisi yleensäkin ongelmallista ja epävarmaa. Kuten Moilanen sanoo, ulkopuolinen ei voi koskaan esittää omaa tulkintaansa totuutena, satujen hienoin sisältö löytyy jokaisen sisäisenä kokemuksena.³¹⁹

Ryhmästä Marja-Leena selvästi yllätti itsensä ja läheisensä rohkeudellaan, hän sai vihdoinkin paljastetuksi tunteensa ja sanotuksi oman totuutensa :

"Annoin tulla, olin kerrankin rohkea, näin on tapahtunut. Mieskin kysyi, että tartteeks sun nyt kaikki tollain kirjoittaa."

Marja-Leena

– Myös Pertti L. painotti rehellisyyden merkitystä asioiden eteenpäin menossa. Seija jäi vielä miettimään, oliko hän liian rehellinen, loukkasiko hänen totuutensa, mutta totesi kuten Perttikin, että teksti ei "kuki" jos se ei tule alitajunnasta. Seija myös ymmärsi uuden, itselle merkityksellisen totuuden merkityksen.

"Kaikkien vaiheiden aikana avoimuus on lisääntynyt. On oppinut siihen, että asioista pääsee eteenpäin kun suhtautuu itse niihin avoimesti, se itselle tärkeätä.

³¹⁶ Ihanus ja Bolton 2009, 113

³¹⁷ Jung 1998, 19, 21

³¹⁸ Ihanus 2002, 27

³¹⁹ Moilanen 2003, 162

Jos aikoo kirjoittaa hyvää tekstiä täytyy rohkeasti tuoda omat tunteet esiin, muuten tulee ympäröörä."

Pertti L.

"Kiusalliset ja kipeätkin tilanteet voi kirjoittaessa tehdä naurettaviksi / säälittäviksi. Voi siis jopa muuntaa totuutta, tehdä oman itsen kannalta uuden totuuden. Onko se sittenkään satu, jotkut asiat tulevat automaattikirjoituksena, itselleen on syytä olla ainakin joskus rehellinen se antaa voimaa, teksti ei kuki jos ei tule alitajunnasta. Minkä tein kenties väärin, on sisaren 'mustamaalaaminen', nyt kun hän on sairas ja huonokuntoinen!"

Seija

"Isosisko oli äärettömän kateellinen. Tyttö sai kummitädiltään kumipallon, sen isosisko heitti metsään, eikä sitä koskaan löytynyt. Tyttö sai naapurin isotyöltä synttärilahjaksi "Lumikki ja seitsemän kääpiötä" -niteen. Aivan alkajaisiksi isosisko repi kirjan pystysuunnassa kahtia."

Seija, satu

Sammakko pullistaa hauistaan. – Mehän emme tiedä, kuinka isoja asiat kirjoittajille ovat olleet. Löytyikö sankareita, siis tunnustiko kukaan?

– Usein meidän vaikeat kokemuksemme ja salaisuutemme ovat murheellisia ja näin sankaruus on vaikea löytää, vielä vaikeampi ehkä tunnustaa. Pinkola Estés puhuu "tappavista salaisuuksista". Yleensä suurin osa niistä kuuluu "murheellisten virheiden kategoriaan". Salaisuudet seuraavat, kuten sadut ja unetkin, näytelmien kaavoja ja rakenteita. Sankarinäytelmän sijaan salaisuudet kuitenkin muistuttavat Pinkola Estésin mielestä pikemminkin murhenäytelmää. Hyvä uutinen on hänen mielestään kuitenkin se, että murhenäytelmä voidaan palauttaa takaisin sankaritarinaksi. Paljastetaan salaisuus, kerrotaan se jollekin, kirjoitetaan sille uusi loppu sekä pohditaan omaa osuutta asiaan ja sitä hyötyä, minkä saamme, kun kestämmme asian. *"Nämä ovat opetuksia, joissa on yhtä paljon tuskaa kuin viisautta. Niistä selviytyminen on syvällisen ja villin hengen voitto"*, sanoo Pinkola Estés.³²⁰ Tähän me pyrimme.

³²⁰ Pinkola Estés 2014, 395

Ja löytyihän ryhmästä sankareitakin. Maila, jolle vaikean kokemuksen kertominen alussa tuntui mahdottomalta, löysi sisäisen prinsessansa ja myös Maria muuttui rumasta ankanpoikasesta uljaaksi joutseneksi. Marja-Leena piti itseään sankarina, koska vihdoinkin uskalsi päästää ulos vihansa ja oman totuutensa.

"Kyllä, olin kaunis ja iloinen prinsessa!"

Maila

"Minulla ei ollut pahantahtoinen olo kun kirjoitin eri tilanteista, lopussa tuli tunne että olen sankari. Näin se on, koin itseni sankariksi vaikka vähän mietin, voinko näin itsestäni sanoa. Kirjoittaminen oli helppoa, lukiessani aloin miettiä, olenko sankari, olen kuitenkin."

Maria

"Löysin itsestäni sankarin!"

Marja-Leena

– Lelle löysi sankaruutensa ihanneimagokseen luomansa Annan kautta. Pertti kuvasi hienosti sankariksi myös sadun, josta hän käytti pikkulintu-metaforaa ja jonka avulla hän löysi oman sankaruutensa.

"Anna oli sankari. Se, että Ari jäi nurmikolle tuijottelemaan sinisiä sormiaan, se oli juuri niin kuin sen pitikin mennä."

Lelle

"Sankarina selvisin Epätoivon maasta, löysin tien valoon. Suurin sankari oli sadun pikkulintu, joka auttoi löytämään oman sankaruuteni."

Pertti L.

Sammakko tuijottaa otsa miettimisrypyillä. – Tiedän, että et ole vielä ratkaissut oman satusi loppua. Mutta miten ryhmä, kirjoittiko joku tietoisesti tarinalleen uuden lopun? Etkös sinä sitä mahdollisuutta myös korostanut?

– Kyllä. Kerroin, että se voisi olla lohdullista. Ehkä tämän ymmärtämisessä on edelleen haasteena käsitys totuudesta, voinko kirjoittaa sellaista, mitä toivon, mutta ei oikeasti

tapahtunut. Jotkut sanoivat keskustelussa, että loppu oli oikeastikin hyvä, jo kirjoittaminen teki hyvää, jotkut hakivat loppuun hyviä asioita, jotkut eivät edes ajatelleet lopun muuttamista. Mikä sitten on onnellinen loppu? Se merkitsee kaikille eri asiaa.

Ryhmästä Maila oli ainoa, joka sanoi suoraan muuttaneensa lopun haluamukseen. Hän totesi kuitenkin, että ei ole vielä varma, hyväksyykö hän sen omaksi totuudekseen. Risto kirjoitti perinteiseen satuunsa perinteisen lopun pojasta, prinsessasta ja puolikkaasta valtakuntaa. Pertti löysi sadun lupauksen toivosta ja tiestä tulevaisuuteen.

"Seurue pysähtyi kaupungin torille, jossa pormestari esitti onnittelupuheensa ja lapset toivat kukkia ja pieniä lahjoja nuorelle parille. Lasten joukossa oli eräs pieni poika jolla oli harvinaisen kova ääni. Poika seisautui pahan kuningattaren eteen ja kysyi kuuluvalla äänellään, että miksi sinä olet prinssin vieressä, sinähän olet paha kuningatar. Kansa hiljeni ja prinssi kääntyi tarkastelemaan naista ja siinä samassa prinssille valkeni, että kuka nainen oikeasti oli. Prinssi viittasi vartoilleen ja käski heidän vangita naisen. Nainen yritti hyökätä prinsessan kimppuun, mutta prinssi suojeli vaimoaan. Hän katsoi prinsessan sinisiin silmiin ja pyysi anteeksi sitä, että oli aikaisemmin uskonut pahan kuningattaren valheisiin. 'Sinä olet paras ystäväni – aina', sanoi prinssi ja suuteli vaimoaan. Prinsessa tunsu olevansa hyvin onnellinen."

Maila, satu

"Niin poika sai prinsessan puolisoikseen ja puoli valtakuntaa. Pormestari sai prinsessan miniäkseen ja pääsi kuninkaan kaveriksi ja siitä hetkestä lähtien kaikki ihmiset siinä maassa elivät onnellisina – niin kauan kuin elivät."

Risto, satu

"Äkkiä hän tarttui käteeni. 'Katso tuota tähteä! Se vilkuttaa sinulle. Vaimosi on iloinen, että olet jo melkein perillä. Hän haluaa, että otat sen viimeisenkin askeleen.' Otin tavakseni katsella iltatähteä, joka näkyi aina ensimmäisenä taivaalla. Olin pettynyt, kun joinakin iltoina taivas oli pilvessä enkä voinut keskustella vaimoni kanssa. Sitten eräänä kirpeänä pakkasiltana tähti näytti entistä suuremmalta. Se vilkutti himmeää valoaan ja kun tarpeeksi kauan tuijotin sitä, kuulin vaimon rohkaisevan äänen. Nyt uskalsin jatkaa matkaani loppuun"

asti. Pian löysin koivun, jonka juurelle halusin jäädä. Ajattelin, että tästä alkaa uusi elämäni."

Pertti L., satu

"Uusi Äiti on hyvin onnellinen. Sireenit kukkivat ja aurinko paistaa lämpöisesti ja leppeästi. Uusi Äiti tiesi, että tämä JNCL-sairaus tulee tuomaan mukanaan vielä suuria vaikeuksia ja kärsimystä. Muta jossain sisimmässään hän tunsi, että vaikeimmatkin ajat ovat yhtä arvokasta elämää kuin nyt tämä hetki."

Maria, satu

– Maailma ei ole pelkästään hyvä edes saduissa. Sadut välittävät monessa muodossa viestin, että taistelu vaikeuksia vastaan kuuluu olennaisena osana ihmisen elämään. Mutta jos ihminen kohtaa rohkeasti odottamattomat ja epäoikeudenmukaiset koettelemukset, hän ylittää esteet ja selviytyy niistä lopuksi voittajana.³²¹ Seija ja Marja-Leena selvittivät vaikeutensa:

"Perhonen oli lentänyt korkeuksiinsa. Kunhan eivät siivet kärventyisi kuten Pegasoksella. Tai kastuisi, jos lento olisi liian matalaa kostean vesistön yllä. Oikea korkeus ratkaisee. Tyttö tunsikin itsensä enemmän siivelliseksi hevoseksi kuin perhoseksi. Voimaa ja energiaa oli, mihin sen puskisi. Happy end – vai oliko sittenkään?"

Seija, satu

"Tuhkimo itse oli saanut elämästään puuttuvan osan takaisin ja tunsi itsensä aiempaa vahvemmaksi. Hän oli päässyt vapaaksi esteistä, jotka olivat kietoneet hänet pauloihinsa ja hän saattoi taas toteuttaa kutsumustaan. Häntä tarvittiin sittenkin myös muualla kuin kotona ja hänen elämällään oli merkitystä myös hänelle itselleen. Hänen ei tarvinnut enää salata, että oli hammaslääkäri."

Marja-Leena

Sammakko virnistää. – Ja heti kun sädehtivä prinsessa tuli hammaslääkäristä hän otti sammakon intohimoiseen syleilyyn ja suuteli häntä vastapuhdistetulla suullaan suoraan suulle! Lopeta satumme, tesoro mio!

³²¹ Bettelheim 1994, 15

– Meidän satumme on vielä kesken.

– Näännytät minut! Kerro sitten lisää. Tuottiko satu hyvinvointia vai pahoinvointia? Eikös pahoinvointikin ole mahdollista, kun ottaa tavaraa päivänvaloon unohduksen laatikoista?

– Palautteen mukaan vaikutus oli enimmäkseen myönteinen. Mahdollisuus myös pahoinvoinnin lisääntymiseen on olemassa, mutta ryhmästä kukaan ei sanonut, että kirjoittamisesta olisi tullut paha olo. Jokin vaikutus voi olla sillä, että suurin osa ryhmästä lähti mukaan hyvin myönteisellä asenteella. Bolton sanookin, että myönteinen suhtautuminen on yksi niistä arvoista, jotka ovat hänen terapeuttisen kirjoittamisen vaikutusten tutkimuksensa perustana. *"Se, että ilmaisemme ja tutkimme kielteisiä muistoja, ajatuksia ja tunteita voi helpottaa myönteistä kokemista; myönteisten kokemusten ylistäminen voi olla elämää kohottavaa"*, sanoo Bolton.³²²

Sammakko kohottautuu. – Onpa ylväs sanonta. Kohottaisitko vähän... No, jatka, pääsikä kukaan välitilaan? Syntikö oivallusta ja ymmärrystä? Kasvoiko itsetuntemus? Näitähän sinä lupailit.

– Ensimmäinen kommentti keskusteluissa oli, että satu alkoi viedä, ja siitä oli leikki kaukana. Monet sanoivat, että satu, tai teksti, tai virta lähti kuljettamaan. Useimmat myös löysivät myönteisiä vaikutuksia, joko oivalluksen, ymmärryksen lisääntymisen tai asioiden selkiintymisen kautta, tai yksinkertaisesti siksi, että sai kirjoitetuksi asiat paperille, kuten Risto, Maila ja Seppo totesivat. Pertti oivalsi vaikeaa asiaa käsiteltyään tärkeän asia: elämä on nyt tässä.

"Lähti viemään, piti oikein jarrutella. Niin kuin kaiken kirjoittamisen kanssa, kun saa pään auki se lähtee ja sitten helpottaa."

Risto

"Kirjoittaessa tunteet velloivat, mutta loppupisteen jälkeen hyvä. Helpotti, ei vatvo enää asiaa mielessään."

Maila

"Loppu jonka kirjoitin se ankkuroi minut tähän hetkeen ja totesin että näin kuuluu ollakin, siis lohdutti."

³²² Ihanus ja Bolton 2009, 114

Seppo

"Ei kontrollia, tunne vei ja alitajunta. Olen niin moneen kertaan kirjoittanut asiasta, että ei kauheasti uutta, ehkä asiat kuitenkin jäsenyivät uudelleen. Periaatteessa, uusi oivallus oli, että elettyä on paljon, mutta elämä on nyt tässä. Se on tärkeä oivallus ylipäättään, ei kannata tavoitella muuta."

Pertti L.

– Me pystymme rakentamaan tietoisuuttamme katsomalla sisintämme. Vastaukset ovat meissä valmiina, ne on vain löydettävä aktiivisesti kysymällä ja intuitiivisesti kuuntelemalla. Itseymmärryksen lisääntyessä ymmärrämme myös paremmin tekemiämme ratkaisuja, niin hyviä kuin vähemmän hyviäkin ja voimme muuttaa uskomuksiamme asioista.³²³

Minuuden rakentaminen tapahtuu myös suhteessa ympäristöön, toisten tarinoihin. Näin kertominen auttaa selviytymään ja puolustautumaan nykyisyydessä, se auttaa muistamaan ja käsittelemään menneisyyttä, se auttaa unelmoimaan ja suuntaamaan tulevaisuuteen. Kertominen liittyy siis sekä mielensisäisiin tapahtumiin että ulkoiseen toimintaan.³²⁴ Lindquist nostaa esiin myös hallinnan tunteeseen, oivallukseen, itsereflektioon ja itsearvostukseen liittyvän ennaltaehkäisevän vaikutuksen.³²⁵ Itseanalyysin vahvuus on, että oma maailma on tavoitettavissa ja ainoa, jonka todella tunnemme. Heikkous on siinä, että mahdollisesti syntyvän ahdistuksen kanssa ihminen on yksin. Löydämme kuitenkin itsestämme vain sen, minkä kussakin tilanteessa voimme kestää.³²⁶

Seija ja Lelle totesivat, että itsetuntemus ja jopa itseluottamus on pohdinnan kautta lisääntynyt. Lapsuuden traumat ovat tulleet tutuksi ja itsetutkiskeluprosessi mahdollisesti jatkuu. Marja-Leena sai minuutensa takaisin. Satu siis loi toivoa.

"Polku lapsuuteen oli alkanut ruohottua ja peittyä muuhun kasvustoon. Nyt olen sitä tarkoituksella raivannut ja luonut epämääräisen käytävän 'varhaismenneisyyteeni'. Olen testannut muistiani, käsitellyt lapsuuden traumoja ja tullut niiden kanssa sinuiksi. Kuta enemmän jää aikaa käsitellä ja tutkiskella,

³²³ Pietiläinen 2002, 195-196

³²⁴ Ihanus 2009, 26

³²⁵ Lindquist 2009, 73

³²⁶ Reinilä 2009, 194

sitä ymmärtäväisemmäksi tulen. Sitä enemmän myös löydän erilaisia yksityiskohtia, selityksiä, ratkaisuja. Sitä enemmän haluan itsekseni palata aiheeseen, ratkoa ratkomasta päästyäni mitä oikeasti tapahtui, miksi kaikki tapahtui niin kuin tapahtui, mikä olisi ollut lopputulos, jos... Onko nyt käynnistynyt prosessi, jolle ei loppua tulekaan? Joka tapauksessa itsetuntemus on lisääntynyt! Onko itsetuntonikin huomaamattani kohentunut? Ilo? Tehtävä toi ymmärrystä ja sitä kautta iloa, tyytyväisyyttä."

Seija

"Huomasin vieväni itseäni lapsuuden tilaan. Tämä on nyt se mitä näytän tarvitsevani. Samalla kun tekstiä tulee 'selkärangasta' huomaan hämmästyttäväni itsenikin niistä asioista, tilanteista, ihmisistä, joita pulpahtelee ajatusten tuomina tekstiin. Joiden asioiden merkitys alkaa saada uusia värityksiä ja uutta syvyyttä. Tämä tarina tulee ehkä yllättämään minut itsenikin. Havainnot ehkä eivät olleet täysin uusia, mutta kirjoittaminen vahvisti itsetuntemusta."

Lelle

"Alitajunta työskenteli puolestani varsinkin yöllä, pyörittelin tarinaa mielessäni ennen kuin sain mitään paperille, mutta onneksi oli aikaa. Sitten satu syntyikin yhdellä istumisella ja olo helpottui huomattavasti. Ajattelin, että olen sanottavani sanonut ja tunsin itseni melkein sankariksi. Oma rohkeus lisääntyi. Se, että uskalsin tuoda vihan esiin, antoi synninpäästön omalle syyllisyydelle. Sain minuuteni takaisin."

Marja-Leena

– Tulevaisuus alkoi Marian ja Raimon mukaan näyttää mahdolliselta:

"Olen selvästi löytänyt uusia tapoja katsoa ja elää näitä jo lapsuudesta asti mukanani kuljettamia käsityksiäni itsestäni ja muista, etenkin omasta syntymäperheestäni. Huomasin kirjoittamisen edetessä, että tekstiin tuli syvällä minussa olevia tunteita ja pahaa oloa, mitä en rehellisesti ole edes pystynyt ajattelemaan ja tuntemaan saatikka puhumaan ja kirjoittamaan. Sadussa on kaikki mahdollista. Tämä auttaa jatkamaan jostain sellaisesta, mitä en vielä tiedä."

Maria

"Innostuin sadun kehittelystä. Kirjoitin muistikuvakarttoja, joista voi jatkossa tehdä vaikka mitä, niissä monet asiat alkoivat kirkastua. Tämä täydensi terapeutista keskustelua, jossa olen ollut aiemmin, juttu voi parantua kun tekee uudelleen ja uudelleen. Vuosien takaa on yksi juttu roikkunut ilmassa, ääni tupannut katoamaan, lääkäri ei löytänyt fyysistä selitystä, totesivat että voisi olla henkinen vika, nyt löytyi sadusta selitys."

Raimo

Sammakko naurahtelee lukiessani ryhmän kommentteja. – Hienoa kuulla, että minulla ja kavereillani on tuollainen vaikutus ihmispoloon! Mutta miten se pahan olon lisääntyminen, joku pastapaakari ainakin on kirjoittanut siitä.

– Psykologi James W. Pennebaker. Kyllähän yliannostus kaikessa, myös kirjoittamisessa, voi olla haitallista. Mutta myös Pennebaker sanoo, että traumaattisista, stressaavista tai tunneperäisesti järkyttävistä elämäkokemuksista kirjoittaminen voi jo lyhytkestoisenakin edistää fyysistä terveyttä ja mielenterveyttä.³²⁷

Pennebakerin mielestä kirjoittamisen psykologiset ja tunneperäiset vaikutukset ovat paljon monimutkaisempia kuin olemme alunperin luulleet. On tärkeätä erottaa välittömät ja pitkäaikaiset vaikutukset. Yleensä mieliala muuttuu heti kirjoittamisen jälkeen. Välittömästi kirjoitettuaan traumaattisesta tapahtumasta, ihmiset usein voivat huonommin. He tulevat surullisiksi ja jopa itkuisiksi. Tavallisesti tämä kestää tunnin pari. Tunneperäistä kirjoittamista voidaan verrata elokuvaan, jälkeinpäin olet surullisempi mutta viisaampi. On tärkeätä tietää tämä. Jos kirjoitetaan tärkeistä asioista, on annettava aikaa myös reflektointiin jälkikäteen. Vaikuttava kirjoittaminen saattaa tehdä surulliseksi vähäksi aikaa, mutta pitkäaikaiset vaikutukset ovat varmasti pienen hetken suremisen väärti. Pennebakerin mukaan ihmiset, jotka kirjoittavat vaikeista asioista, sanovat tuntevansa itsensä onnellisemmiksi ja vähemmän negatiivisiksi kuin ennen kirjoittamista.³²⁸

Pennebaker sanoo, että vaikeasta kokemuksesta kirjoittamisessa on sekä kuviteltuja että todellisia vaaroja. Hänen mukaansa usein kuvitellaan, että trauman kokeneet ihmiset sekoavat, jos tapahtumasta puhutaan. Jos heitä pyydetään kirjoittamaan tapahtumasta, he alkavat huutaa ja parkua hallitsemattomasti. Näinkin voi Pennebakerin mukaan tapahtua,

³²⁷ Ihanus 2009, 35

³²⁸ Pennebaker 2004, 8

mutta ei ole koskaan tapahtunut hänen kohdallaan, vaikka hän on työskennellyt tuhansien ihmisten kansa. Joissakin harvoissa tapauksissa ihmiset ovat itkeneet ja tulleet todella surullisiksi. Pennebakerin tutkimusryhmällä on pimahtamissääntö tutkimuksissa ja työpajoissa. Se on yksinkertainen sääntö: jos pelkää että saatat liikuttua liikaa kirjoittaessasi tietystä aiheesta, älä kirjoita siitä. Jos tuntuu siltä, että jokin voi aiheuttaa pimahduksen, kirjoita jostain muusta. Tämä sääntö Pennebakerin mukaan toimii.³²⁹

Sammakko puhalttaa kaulapussinsa pulleaksi. – Harmi, että en ehtinyt keskusteluihin mukaan. Pimahtiko kukaan?

– Ryhmäkeskusteluissa joku sanoi itkeneensä kirjoittaessaan satua, mutta lukiessa etäisyyttä oli jo en verran, että kyynelät olivat kuivuneet.

Pennebaker toteaa, että haittaavia tekijöitä voivat olla kirjoittaminen samasta aiheesta päivä toisensa ja kerta toisensa jälkeen sekä liika analysointi. Jos muutama päivä kirjoittamisen jälkeen tuntuu että kirjoittaminen ei edisty, strategia kannattaa miettiä uudelleen, etsiä uusi näkökulma tai uusi tapa työstää asiaa. Myös se, että joku lukee luvatta kirjoituksiasi sinulle äärimmäisen tärkeistä asioista, kuten päiväkirjan, voi aiheuttaa elinikäisen vahingon. On tarpeeksi vaikeata jo kirjoittaa omista vaikeuksistaan ja ruoskia itseään, kuin että vielä joku muukin tuomitsee.³³⁰

Minusta Pennebaker on oikeassa tuossa aiheen vaihtamisen tärkeydessä. Aiheen ja myös tyylin vaihtaminen tekee hyvää. Suosittelen tätä myös niille ryhmäläisille, jotka kirjoittavat jotain tiettyä kokonaisuutta.

Pennebaker kehottaa myös, että nukkuvien koirien kannattaa antaa olla rauhassa. Meillä on kaikilla huonoja kokemuksia, joita meidän on käsiteltävä, joiden kanssa on tultava toimeen. Mutta jos ne eivät enää näytä vaikuttavan meihin ja elämäämme mitenkään, kannattaa antaa olla. Kannattaa käsitellä vain niitä vaikeita kokemuksia, joista on tietoinen. Sellaisten asioiden kaivaminen tiedostamattomasta, joita ei pysty käsittelemään, on ammattilaisten asia.³³¹ Ryhmästä yksi sanoi vaihtaneensa aiheita. Hän näki aiheen käsittelyn tarpeelliseksi, mutta oli sitä mieltä, että sen aika ei ole nyt. Kirjoitettaessa omista vaikeistakin kokemuksista hyvä asia on, että kirjoittaja voi vapaasti säädellä, mitä hän halua kertoa ja milloin.³³²

³²⁹ Pennebaker 2004, 13

³³⁰ Pennebaker 2004, 14

³³¹ Pennebaker 2004, 17-18

³³² Lindqvist 2009, 79

Myös muut terapiakirjoittamista tutkineet, kuten Lindquist, Ihanus ja Bolton ovat huomauttaneet, että kirjoittaminen voi olla vahingollista ainoastaan siinä tapauksessa, että kirjoittaja jostakin syystä pakotetaan kirjoittamaan vasten tahtoaan, hänelle annetaan luovuuden tukahduttavia sääntöjä tai rajoitteita tai jos kirjoittamista tulkitaan ja hallitaan ulkopuolelta.³³³ Oman intuition varassa tapahtuva vapaaehtoinen työskentely ei siis ole haitallista.

Sammakko hymähtää. – Selviö. Kaikessa mielenkiintoisessa ja hausassa on vaaransa. Jospa nyt ryhmäännytään. Yritit turvata keskustelurauhan sillä, että kaikki viisitoista eivät päässet puhumaan yhteen ääneen, käytit siis pienryhmiä. Oliko se hyvä päätös ja oliko ryhmistä yleensä hyötyä? Uskalsivatko he esitellä kaappiluurankonsa toisille?

– Ryhmän tuki on parasta, mitä luovan kirjoittamisen harrastelijakursseilla voi saada. Vertaispalautte. Jaana Huldénin mukaan ryhmän jäsenet toivovat kirjoittamisryhmältä samanhenkisiä ihmisiä, joiden avulla voi keskustella itsensä kanssa, omien ajatusten ja tulevaisuuden selkiytymistä, itsetuntemuksen syvenemistä, kykyä olla vahvempi, tukea voittaa pelko ja häpeä, elämänhallinnan paranemista, huolettomuutta ja iloa elämään ja tietysti oman kirjoittamisen kehittymistä. Hyvin tärkeää on ryhmän luottamuksellisuus, jotta oma avoimuus kehittyy.³³⁴

Hohenthal-Antin on myös määritellyt, mitä psyykkisesti turvallisen, mutta samalla luovuuteen kannustavan ryhmän synty edellyttää. Hänen mielestään tarvitaan tunteenilmaisun sallivuutta, omaperäisyyden hyväksyntää ja yksilöllisyyden arvostusta, turvallisuudentunnetta, ettei menetä mitään kun uskaltaa kokeilla uutta, myönteisyyttä, rohkaisevaa kannustusta ja palautetta, välittömyyttä ja spontaanisuutta, rentoutta ja huumoria sekä esteettistä ja luovuutta herättävää ympäristöä. Hohenthal-Antin mainitsee myös prosessin korostamisen, eli tekeminen on tärkeintä, ei tulos.³³⁵ Itsekin korostan mielelläni prosessia, mutta se ei mielestäni saa olla kaikki. Ryhmässä on ja saa olla myös tavoitteellisia kirjoittajia, joille kehittyminen ja tuloskin on tärkeä.

Sammakko huokaa nautinnollisesti, lipoo huuliaan ja levittää kätensä kuin avatakseen sylinsä. – Näin siis ryhmä oli vivahteikas ja antava kuin sisilialainen Filippo Grasso Anemos Etna Bianco. Voisit joskus hankkia sitä.

³³³ Lindquist 2009, 93; Ihanus ja Bolton 2009, 129–130

³³⁴ Huldén 2005, 64

³³⁵ Hohenthal-Antin 2004, 140

– Kyllä oli antava, kuten Bolton sanoo: *"Anteliaisuus mahdollistaa sen että saamme inspiraatiota ja kokemusta toisilta ja omalta lisääntyneeltä itseymmärrykseltä."*³³⁶

Keskustelun kautta myös vaikeat ja oudotkin tekstit saavat paikkansa ja voivat avautua. Outo ja omintakeisesti assosioiva teksti voi olla kirjoittajalle itselleen tärkeä ja keskustelun myötä se voi avautua outoudessaan myös muille. Keskustelut tuovat tekstiin arvokkaita lisämerkityksiä ja etäinen voi tulla lähelle. Ihanuksen mukaan *"kirjoittamisen terapeuttiset vaikutukset eivät niinkään liity impulsiiviseen, katarttiseen purkautumiseen vaan tunneajatuksen ja elämäntilanteiden perinpohjaiseen punnintaan"*.³³⁷

Palautteesta voi löytyä uutta ymmärrystä asioihin. Niin kauan kuin ainoastaan minä vastaa omiin kysymyksiinsä, se luulee tietävänsä totuuden itsestään, mutta kun joku muu kysyy kuka minä on, varmasta totuudesta on luovuttava. Kertomusten, kuten sanojenkin, merkitykset ovat koko ajan muuttuvia.³³⁸ Ryhmäläiset pitivät keskustelua hyvin tärkeänä. Merkittävää oli se, että he saivat jakaa oman tarinansa toisten kanssa, mutta myös se, että keskustelu antoi uusia ajatuksia ja lisää näkökulmia heidän oman tekstinsä pohdintaan ja myös kirjoittamiseensa.

"Hyvä ryhmä kehittää omaa taitoa. Kaikilla on oma taustansa, kokemuksensa ja oma tyylinsä kirjoittaa. Aina kun luetaan, saan vähintään yhden ahaa-elämyksen. Tekstien lukeminen ja keskustelu lujittaa ryhmää."

Pertti L.

"Ryhmä on positiivinen, kritisoi, mutta ei lynttää, siinä saa ideoita. Kun lupautuu, on pakko myös työstää ajatuksen tasolla ryhmädynamiikkaa. Teet sellaisia juttuja, jotka voit esittää, uskallat esittää, voit ylpeänä esittää. Keskustelu oli hyvä lisä, tutustui toisten tapaan tehdä työtä ja käsitellä asioita."

Seija

"Keskustelu ei ainakaan ollut huono. Yhteisesti käsitelty asia jättää jokaiselle jotakin."

Pertti S.

³³⁶ Ihanus ja Bolton 2009, 114

³³⁷ Ihanus 2002, 26

³³⁸ Ihanus 2009, 26-27

– Kun luottamus on saavutettu, ryhmä alkaa nopeasti toimia yhdessä yhteisen päämäärän hyväksi. Ryhmän jäsenet löytävät itsestään sanoja, jotka ovat olleet kadoksissa ja antaa luvan sanoa ne ääneen. Ryhmän tuki ja samansuuntaisten kokemusten jakaminen yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa voivat murtaa häpeän.³³⁹ Kuten Seppo sanoo, ryhmä on saanut hänet yllättämään itsensäkin, Raimo kertoo hallinnan tunteen lisääntyneen.

"Ryhmä on saanut minut yllättämään itseni. Olen itkenyt ja nauranut ja saanut uusia ajatuksia. Samankaltaisesti ajatteleva porukka antaa lohtua."

Seppo

"Ryhmä samanhenkinen, on uskaltanut lukea tekstejään. Terapeuttinen puoli on korostunut, kirjoitustekninen puoli on jäänyt vähemmälle. Hallinnan tunne lisääntyi, kun sain asioita paperille, sellaistaikin mitä ei kehtaa kenellekään sanoa. Jos oppisin vielä paremmin käyttämään korviani ja eläytymään siihen mitä toinen sanoo."

Raimo

"Alkuun, kun ei tuntenut arvelutti, mutta kun on tutustunut niin hyvä juttu."

Ritva

"Ennen kaikkea oli liikuttavaa kuunnella."

Maila

– Omasta elämästään kirjoittaminen tarkoittaa aina myös epämukavuutta ja jopa vaikeutta. Mutta se on tehtävämme, jopa ainoa tehtävämme, työstää elämän tarinoita, ravita niitä verellä, kyynelillä ja naurulla, kunnes tarina kukoistavat ja sen jälkeen sinä itse, kuten Pinkola Estés sanoo.³⁴⁰ Marja-Leena toteaa tämän hyvin arkisesti:

"Ei lukeminen ollut vaikeata. Olen hammaslääkäri, pakko tehdä kipeää asiakkaalle, sama tämän kirjoittamisen kanssa, pakko tehdä vaikka sattuu. Toisten ryhmäläisten kanssa käyty keskustelu antoi uusia näkökohtia, esimerkiksi sen, että sadussa uskaltaa sanoa asiat suoraan."

³³⁹ Hattula ja Svensson 2009, 35, 38-39

³⁴⁰ Pinkola Estés 2014, 490

Marja-Leena

– Ryhmässä toisen elämän tapahtumiin tutustuminen antaa mahdollisuuden myös samastumiseen. Samantyyppisten asioiden jakaminen antaa uskoa selviytyä omista peloistaan ja ahdistuksistaan. Näin sekä kirjoittaminen että tekstien jakaminen voi onnistuessaan olla eheyttävä, vapauttava ja voimaannuttava kokemus.³⁴¹ Kuten Maria sanoo, uskallus lukea omia tekstejä syntyy myös siitä, että saa kuunnella toisia:

"Minulla on ajoittain epävarma olo siitä, voiko näin paljastavaa lukea muille ryhmäläisille. Rauhoitun vähäisen sillä, että niinhän minäkin kuuntelen muiden tekstejä. Tämän satutekstin kanssa minulle on ollut tavallista tärkeämpää, että on kuuntelija ääneen lukemiselleni. Tärkeätä oli myös kuulla muiden tarinat, löysin paljon, vaikka en tiedä mitä kaikkea oli tarinan takana."

Maria

Sammakko huokaa. – Tyytyväisiä satuilijoita. Näyttää siltä, että aiemmin jo kuvaamasi Ihanuksen kirjallisuusterapeuttinen prosessi on tietyiltä osiltaan ja vaihtelevasti eri kirjoittajien kohdalla toteutunut. Ryhmä selvästi kirjoitti, sai palautetta toisiltaan, tutki ja siirteli tuntojaan, avasi sadun kautta tilaa uusille merkityksille, oivallukselle ja ymmärrykselle, menneisyyttä ymmärrettiin uudestaan. Kommentoit jo jossain, että ihan hurjan leikilliseen irrotteluun harva ylti, täytyisiköhän minun tulla sinne apuopettajaksi, loikittaisiin enemmän yli rajojen. Mutta löytyikö yhtään sadun kieltä? Entä aikooko joku vielä jatkaa satunsa kehittelyä suuntana tulevaisuus?

– Kyllä mielikuvitusta löytyi ja sadun kieltä. Mutta olisi saanut löytyä enemmänkin. Satu käyttää piilotajunnan kieltä, metaforaa, symboleja ja arkkityyppejä. Kuvakielen käyttö on alkukantainen tapa käsittää todellisuus.³⁴² Kirjoittaminen, joka leikkii mielikuvilla, läpäisee sosiaaliset ja psykologiset toimintatavat ja mahdollistaa vuoropuhelun sekä kirjoittajan itsensä että muiden kanssa.³⁴³

Osa alkuperäisen sadun kielikuvista ja symboleista siirtyi myös uuteen satuun:

"Itse [paha] kuningatar naamioitui palvelijattareksi ja jatkoi seurueen mukana matkaa prinssin valtakuntaan. Matkan aikana kuningatar järjesti itsensä aina

³⁴¹ Seppälä ja Hattula 2006, 76

³⁴² Ullman ja Zimmerman 1982, 35-36

³⁴³ Ihanus ja Bolton 2008, 128

prinssin läheisyyteen ja kertoi prinssille ilkeitä ja perättömiä juoruja prinsessasta. Hän väitti prinsessan tekemiksi asioita, jotka saivat prinssin miettimään jopa sellaista, että oliko prinsessa lainkaan sopiva vaimo hänelle ja oliko hän sopiva kuningattareksikaan."

Maila, satu

– Myös kokonaan uusissa saduissa symboliikkaa ja kielikuvia esiintyi. Esimerkiksi Riston taistelu tuulimyllyjä vastaan on yhteisesti jaettu symboli. Oman tulkintansa voi kukin tehdä myös uudesta rasvarien ammattikunnasta:

"Niinpä määrättiin, että poika rakentaa tuulimyllyt ensin palatsin puutarhan ympärille. Niin tehtiin ja todellakin: palatsin puutarhassa ei tuntunut tuulenhenkäystääkään. Meteli sen sijaan oli sekä puutarhassa että suurella alalla puutarhan ympäristössä korvia huumaava. Pyöriessään yötä päivää tuulimyllyt pitivät sellaista kitinää ja pauketta, etteivät ihmiset eivätkä eläimet pystyneet nukkumaan silmänräpäystääkään. Viikon kuluttua ihmiset hermostuivat niin, että he alkoivat rikkoa tuulimyllyjä ja kivittää niitä."

"Rasvarin ammatista tulikin niin suosittu ja arvostettu, että kuningas määräsi, että kaikki tuulimyllyt oli varustettava kyltillä, jossa isoilla kirjaimilla luki: RASVAUKSEN AIKANA PUHELU RASVARIN KANSSA RANGAISTUKSEN UHALLA KIELLETTY."

Risto, satu

– Raimon sadussa poika syntyi kurkena symboloimaan erillisyyttä, muuttuu sitten ihmispojaksi:

"Ilmastako sinä olet lentänyt? Se olisi ollut hyvä arvaus, mutta alkoi selvitä vasta aikoja myöhemmin. Isäntä purki koteloä varovasti lisää ja siletä löytyi untuviin tarkoin kietoutunut poika. Ihmisen pojan näköinen. Isäntä kantoi hänet kiireesti kotiinsa. [...] Oli aika käydä nukkumaan. Pikaisesti valmistetulta vuoteelta saatiin epätavallinen esitys. Ari keinahteli jaloillaan hetken ympyrää patjalla, pysähtyi ihmettelemään, oli laskeutumassa jalkojensa päälle, mutta asettui tovin harjoittelun jälkeen melko suoraksi hänelle tarjotun peitteen alle."

Raimo, satu

– Marian paniikkikohtaukset ovat eläviä ja uupumuksella on pitkät hampaat, Lellen sadussa ahdistus näkyi sinisenä ihona:

"Paniikkikohtaukset olivat kauppakeskusten ympärillä ja muutamia istui paikoissa, missä Uusi Äiti ei olisi jaksanut voimiensa puolesta käydä. Niiden sauhu kulki pilvenä tummien ihmishahmojen yllä ja riippui siellä missä oli yritettävä enemmän kuin olisi jaksamista ollut. Uusi Äiti pelkäsi kauheasti, hän käänteli päätään saadakseen happea. Vaikka uupuminen näytti teräviä hampaitaan, niin paniikit pysyivät."

Maria, satu

"Nämä ahdistavat ja ankeat ominaisuudet näkyvät Onnettomissa myös ulospäin. Heidän ihonsa värjäytyy siniseksi oman tilansa mukaan. Ensin värjäytyy sydämen alueen iho. Jos ei tästä välitä eikä ala huolehtia itsestään, sinisyys leviää hiljalleen koko kehoon. Viimeiseksi värjäytyvät sormet ja kasvot."

Lelle, satu

– Sadun ihme pilkahti Marian sadun lopussa:

"Silloin Uusi Äiti yhtäkkiä levitti siipensä ja hän huomasi, että ne kantoivat häntä lujasti eteenpäin."

Maria, satu

Sammakko taputtaa käsiään. – Kyllä niissä sadun siemen on. Entä Ihanuksen prosessin viimeinen vaihe *"Uudelleen lukeminen / uudelleen kirjoittaminen sekä indentiteetti- ja elämänkertomusten transformaatio kohti tulevaisuutta"*.³⁴⁴ Mitä ryhmäsi oli siitä mieltä, jatkavatko he tätä satua tai yleensä sadun kirjoittamista?

– Toiset ihmiset kirjoittavat tekstinsä kerran ja sitten heittävät sen pois. Toiset haluavat kirjoittaa tarinansa ja kirjoittaa sen uudelleen ja uudelleen kerta kerran jälkeen, muokaten ja korjaten sitä. Tässä satutekstitehtävässämme uudelleenkirjoittamiseen voi olla kaksi syytä: omaa kokemusta halutaan vielä purkaa, tai sitten tekstiä halutaan muokata sellaiseksi, että siitä tulee enemmän yleistä, muidenkin luettavaa. Suurin osa oli sitä mieltä, että "tämä oli tässä", tarina oli joko valmis kokonaisuus tai sitten pelkkä kirjoittamisen prosessi oli riittävä, kuten Ritvalle:

³⁴⁴ Ihanus 2009, 25

"Kirjoitin ja hylkäsin, kirjoitin ja hylkäsin. Nauratti ja itketti, että jos olisin tarkoitus purkaa jotain 'traumaansa' niin tässähän se jo poistuu kirjoitelmilla, jotka lentävät roskakoriin saman tien. Olen iloinen, että sain yleensä tekstiä aikaan, en löytynyt itsestäni uutta."

Ritva

– Mutta jotkut halusivat myös jatkaa. Kuten Maria ja Pertti L., jotka näkivät kirjoittamisen lajina sadun mahdollisuudet tai Raila, jonka kiukku ei vielä päässyt tarpeeksi purkautumaan:

"Tässä on sellaisia aineksia, jota voin käyttää toiseen tekstikokonaisuuteen. Mutta mahdollisesti käytän uudelleen myös satua runkona. Tämä herätti, kuinka sadun kautta voi kirjoittaa aivan uudelta tasolta, sadussa on lyhyt ilmaisu, uusi kokeilu, pystyy muuttamaan omaan tyyliään."

Maria

"Luulen, että tämä saa jatkoa kirjoitustyössäni. Tämä voi olla yksi osa oman elämän tarinaa, johon voi tulla jatkossa muitakin tarinoita, joilla on yhteyksiä kansansatuihin. Tavoitteenani on kirjoittaa fiktiota, satuprojekti on auttanut rohkeammin tulemaan ulos reaali maailmasta ja ottamaan fantasian mukaan."

Pertti L.

"Kirjoittaessani putosin kiukkuun totaalisesti, musta höyry nousi päästä. Kiukun kanssa mietin koko ajan, että tekstistä ei tule tarpeeksi kiukkuista, en siis halunnut pahaa Jätille. Nyt on otettava etäisyyttä ja sitten kirjoitettava uudestaan, niin kiukku suuntautuu oikeaan kohteeseen, Jättiin, eikä siihen tunteeseen, että ei ole tarpeeksi kiukkuinen."

Raila

Sammakko venyttää kaulaansa ja lurauttaa pätjän "I will survive" -laulusta. – Siis tarkoitan vain, että lauloitteko loppulauluna kuorossa "Oon voimissain"?

– Tämä oli vain yksi harjoitus, mutta pienestä koostaan huolimatta se sisälsi kaikki ne asiat, jotka esimerkiksi Juhani Räsänen on määritellyt kuuluvaksi henkilökohtaisen voimaantumisen keskeisimmiksi tekijöiksi. Todellisuus: kohdataan tosiasiat, kirkastetaan henkilökohtainen mielikuva ympäristöstä. Etiikka: tunnustetaan kärsimys, osoitetaan

myötätuntoa niin itselle kuin toiselle. Rohkeus: parannetaan asioita oma-aloitteisesti, vapaaehtoisesti ja innostuneesti uudella tavalla, synnytetään toivoa. Visio: piirretään suuri linjoja omasta elämästä tavoitteellisesti, syntyy hallinnan tunne. Tieto, tahto, taito ja tunne työskentelevät yhdessä. Suunnittelukyky, arviointikyky, sosiaalinen kyky ja teknistaidollinen kyky lisääntyvät, näin voitetaan tietämättömyyden, voimattomuuden, tarkoituksettomuuden ja taitamattomuuden tunne.³⁴⁵

Kaikki nämä tekijät eivät tietenkään tulleet esiin jokaisen kirjoittajan kohdalla, mutta kun tarkastellaan palautetta kokonaisuutena, työpäiväkirjat ja keskustelut, nämä asiat voi löytää. Ryhmän ilmapiiri koettiin tukevaksi, turvalliseksi ja luottamukselliseksi, se mahdollisti prosessin ja tuki sitä. Ryhmässä toisen elämän tapahtumiin tutustuminen antaa mahdollisuuden samastumiseen. Samansuuntaisten elämänkohtaloiden jakaminen antaa uskoa selviytyä omista peloistaan ja ahdistuksistaan. Näin sekä kirjoittaminen että tekstien jakaminen on onnistuessaan olla eheyttävä, vapauttava ja voimaannuttava kokemus. Näin sanovat Seppälä ja Hattula.³⁴⁶

Sammakko ponkaisee pystyyn. – Näetkö mitkä reisilihakset! Minäkin olen todella voimaantunut, haluatko enemmän iholle menevän näytteen? Et? No kerro sitten mitä sinä tarkoitat tuolla voimaantumisella? Konsulttien uusin keksintö?

– Voimaantumisesta sosiaalialaan liittyen väitöstutkimuksen tehnyt Heleena Mattila sanoo, että *"Ellei kukaan minulta kysy mitä voimaantuminen on, tiedän, mutta jos tahtoisin selittää sille, joka kysyy, en tiedä."*³⁴⁷ Voimaantumista on vaikea tarkasti määritellä, koska se on henkilökohtainen monista osatekijöistä muodostuva prosessi. Filosofissa, hoitotieteen teorioissa ja tutkimuksissa, tieteiskirjallisuudessa ja fantasiakirjallisuudessa, saduissa, on aina esiintynyt ajatuksia voimasta, voimaantumisesta, energiasta, energianvaihdosta, sisäisestä voimasta ja uupumisesta. Mattilan horisontissa ne *"sulautuvat yhteen kuvaksi ihmisten välisistä suhteissa olemisen tavoista"*.³⁴⁸

– Pincipessa mia, olen lopen nääntynyt, voimaannuta minut heti! Sulaudutaan yhteen!

– Ei onnistu. Sekä Juha Siitonen, joka on tehnyt väitöstutkimuksen voimaantumisesta opetukseen liittyen, että voimaantumisen mahdollisuutta tutkinut Räsänen ovat sitä mieltä, että voimaa ei voi siirtää. Yleisesti voimaantumisella tarkoitetaan ihmisen kykyä löytää

³⁴⁵ Räsänen 2006, 101

³⁴⁶ Seppälä ja Hattula 2006, 76

³⁴⁷ Mattila 2008, 25

³⁴⁸ Mattila 2008, 24

itselleen oikeita keinoja saavuttaa voimavaroja läpi elämänsä ympäristössä, jossa elää. Se on vapauttava tunne omasta vahvuudesta, pätevyydestä ja luovuudesta, siis toimimisen vapaudesta. Siihen vaikuttavat ihminen itse, hänen ympäristönsä ja suhteensa ympäristöön, se syntyy tietoisessa ajattelussa omien valintojen kautta. Se voidaan nähdä myös persoonallisuuden eheytyksenä, jatkuvana havahtumisena. Voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään, hänen omista ratkaisuistaan, voimaa ei voi antaa toiselle. Kuitenkin myös toimintaympäristön olosuhteet ovat merkityksellisiä, voimaantuminen voi olla jossain tietyssä ympäristössä todennäköisempää kuin toisessa. Sisäinen voimantunne on omia voimavaroja ja vastuullista luovuutta vapauttavaa tunnetta. Voimaton ihminen puolestaan on pelokas ja ahdistunut, kyvytön ohjaamaan omaa elämäänsä.³⁴⁹

– Noita tunteitahan yrität kirjoittamisella ja ryhmässä kirjoittamalla estää.

– Juuri niin. Minä näen voimaantumisen niin yksin kuin ryhmässä kirjoittamisen yhteydessä itsetuntemuksen vahvistumisena ja sitä kautta uskalluksen lisääntymisenä tehdä elämässään uudenlaisia hyvää tuottavia ratkaisuja. Voimaantuminen voi alkaa juuri muistelemalla, kirjoittamalla ja purkamalla keskustelussa auki elämän käännekohtia ja itsetuntoa nakertaneita tapahtumia.

Siitosen mukaan sisäinen voimantunne liittyy seitsemään kategoriaan: vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. Nämä ovat läheisessä merkityssuhteessa toisiinsa, ja ratkaiseva puute joissain näistä voi jo heikentää voimaantumista. Sisäisesti voimaantuneista ihmisistä heijastuu myönteisyys, hänellä on halu yrittää parhaansa ja kantaa vastuuta myös toisten hyvinvoinnista käyttämällä vapauttaan rohkeasti. Oma koettu vapaus tukee vastuun ottamista. Nämä ovat molemmat yhteydessä turvalliseksi koettuun ilmapiiriin, jossa ihminen voi kokea arvostusta, kunnioitusta ja luottamusta ja näiden kautta hän uskaltautuu rohkeasti luoviin ratkaisuihin todellisen vastuun mukaisesti.³⁵⁰

Mattila on myös todennut, että ihmisten välisessä prosessissa ennakkoehtoina esiintyvät usein kunnioitus ja luottamus, seuraamuksena itsenäisyys sekä tasavertaisuus, yhteisyys, positiivinen itsetunto, eheyden tunne, kyky asettaa ja saavuttaa tavoitteita, toivon tunne ja terveyttä edistävä käyttäytyminen.³⁵¹

³⁴⁹ Räsänen 2006, 92 103; Siitonen 1999, 14, 61

³⁵⁰ Siitonen 1999, 61

³⁵¹ Mattila 2008, 28

Sammakko iskee silmää. – Toivon tunne minussakin koko ajan elää. Onko voimaantuminen sama kuin motivoituminen?

– Kyllä Siitonen ainakin sanoo, että voimaantumisen ja motivaation tutkimuksen käsitteet ovat hyvin lähellä toisiaan.³⁵²

Motivaatio vaihtelee, kuten tiedät. Myöskään voimaantuneisuus ei ole pysyvä tila, vaan voimaantuminen on jatkuvasti elävä prosessi. Sen osaprosesseja ja niiden välisiä merkityssuhteita on hankala osoittaa, koska jokainen ihminen voimaantuu itse, mutta ja vapaus ja itsenäisyyden kokeminen ovat prosessin alusta alkaen keskeisessä asemassa.

– Tämähän on ryhmäsi kannalta otollinen vaihe elämässä, he ovat villejä ja vapaita.

– Niin on. Ryhmässä on mahdollisuus voimaantua. Ja minun ryhmälläni on kyllä motivaatiota. Toimintaympäristöön ja yhteisöön liittyvillä kokemuksilla on tärkeä asema prosessissa alusta saakka, mutta erityisesti myös prosessin ylläpitämisessä ja vahvistumisessa. Ja kuten ryhmätoiminnassa yleensä, ja varsinkin kirjoittamisryhmässä, luottamuksen läsnäolo alusta lähtien on erittäin tärkeää. Näin kirjoittamisessa voidaan tuoda esiin voimakkaatkin häpeän, surun tai riemun tunteet.

Sammakko nousee seisomaan keksipurkin päälle, katselee itseään arvioivasti, ojentelee raajojaan ja pullistaa rintaansa. Yrittää näyttää teräsmieheltä. – Millainen voimaantunut ihminen on? Miltä hän näyttää?

– Onnelliselta. Siitonen sanoo, että voimaantunutta ihmistä ei voi tarkkaan määritellä eikä ominaisuuksia mitata. Voimaantumisen ominaisuudet ilmenevät eri ihmisissä eri lailla: käyttäytymisenä, taitoina ja uskomuksina. Ominaisuudet vaihtelevat, myös voimakkuudeltaan ja ympäristön ja ajankohdan mukaan.³⁵³ Olennaista on rakastaa lähimmäistään.

Sammakko hätkähtää. – Mitä sinä sanoit?

– Mattilan mielestä voimaantuminen saa ravintonsa lähimmäisenrakkaudesta. Rakkaus ei ole tunne, jota tunnetaan toista kohtaan, vaan se on suhde, joka herättää tunteita. Rakastaminen merkitsee näkemistä, kuulemista ja vastaamista. Se on toisen ihmisen olemassaolon vahvistamista.³⁵⁴

Sammakko hyppää melkein kasvoilleni, mutta kiepahtaakin kierrevoltilla takaisin keksipurkin päälle ja pyörähtää vielä raisusti pari kertaa ympäri rallattaen tarantella-tella-

³⁵² Siitonen 1999, 96

³⁵³ Siitonen 1999, 93

³⁵⁴ Mattila 2008, 126

taata. – Sinä sanoit sen nyt itse! Sinulla on loistava mahdollisuus vahvistaa minun olemassaoloni ihmisenä! Osoita lähimmäisenrakkautesi. Valkoisten hevosten vetämät vaunut odottavat!

Rallatettuaan aikansa, sammakko istuu hengästyneenä takaisin kirjapinolle. – Ottimo! Minä kuvittelin, että voimaantuminen on jonkun konsultin rahastuskeino, mutta kyllä siinä näyttää olevan vinha perä. Ja tärkeintähän oli, että ryhmäläiset voimaannuttivat itse itsensä, kuten pitääkin, sinä vain vähän tönit heitä liikkeelle. Ja onnistuihan se sinunkin kohdallasi. Löydätkö muuta yhteistä tai eroja oman prosessisi ja ryhmän prosessin välillä? Sinähän teit tuotekehitystä ja ryhmä oli testiryhmä.

– Kyllä niissä oli yhteistä, mutta erojakin. Oma prosessini oli ajallisesti paljon pidempi, se alkoi itsestään ilman minkäänlaista ohjeistusta. Aloitin päiväkirjasta ja kun satu putkahti elämäni, aloin kehittää fiktiivistä tekstiä päiväkirjan pohjalta. Tietysti myös tekstin pituudessa on eroa, minun satuni on romaanin mittainen. En kirjoittanut kokonaan uutta satua, vaan tekstissäni perinteinen satu loikkasi arkeen, kuten monella ryhmästäkin. Kirjoittamisen vaikutus oli pitkälti sama. Painin samojen syyllisyyden, häpeän, kiukun ja koston tunteiden kanssa kuin jotkut ryhmäläisetkin. Kysyin itseltäni, saanko kirjoittaa näin. Mutta kyllä, myös suurin osa noista Räsäsen määrittelemistä voimaantumisen tekijöistä toteutui myös minun kohdallani. Ehkä niiden merkitys oli vielä vahvempi minun kohdallani, koska prosessini kesti kauemmin.

Mutta ryhmässä oli selkeäsi tahtoa ja asennetta. Luovuus ei ole pelkkää taidetta, vaan se on asenne, tapa suhtautua todellisuuteen, kuten Hattula ja Svensson toteavat. Ihminen ei alistu pelkästään todellisuuden vaatimuksiin, vaan saa yhteyden sisäiseen maailmaansa, kuten nyt sadun kautta.³⁵⁵ Uskon, että tämän harjoituksen onnellinen loppu oli tuossa Ihanuksen mainitsemassa keskustelussa, kekseliäissä kuvittelussa vailla lopullista teesiä ja totuutta.³⁵⁶ Se ei ollut vain sen pituinen, vaan sadun mahdollisuus jäi elämään. Kunhan muistetaan, että kirjoittamisen pysyvyys seikkailuna, uteliaana tutkimusretkenä.

– Principessa cara, nyt sinä olet todistanut itsesi ja ryhmän kautta, että satu on oiva polku ihmispolon hyvinvointiin. Minun mielestäni sinä voisit nyt ikään kuin huipennukseksi todistaa sadun ihmeen ihan konkreettisesti ja johdattaa myös sammakkopolon hänen oikealle polulleen rakastavana prinssinä! Suu...

³⁵⁵ Hattula ja Svensson 2009, 8-9

³⁵⁶ Ihanus 2005, 218

– Suurinpiirtein olemme valmiita, mutta emme ihan.

– !

6. Sen pituinen se – päätäntö

"Toivon että astut ulos ja annat tarinoiden, eli elämäsi tapahtua sinulle, ja että työstät elämäsi tarinoita. Sinun elämäsi tarinoita, ei toisten. Toivon, että ravitset niitä verelläsi, kyynelilläsi ja naurullasi kunnes ne kukoistavat ja kunnes kukoistat itse. Se on tehtävämme. Ainoa tehtävämme."³⁵⁷

Toukokuun ilta on hämärtynyt. Sammakko kaataa lasilliset viileätä proseccoa. Se tutkailee hetken pöydällä siistissä pinossa olevia kirjoja ja monistelaatikoita. – Cin, cin! Sekö on nyt siinä?

– Niin. En olisi uskonut. Ja tällä tavalla.

Sammakko rypistää otsaansa. – Miten niin tällä tavalla? Maailman arvaamattomuus johtuu sattumasta ja niistä valinnoista jotka teemme, siis silkasta kiittämättömyydestä, prinsessani. Ne määrittävät ihmispolon elämää, välttämättömyys, sattuma ja silkkä kiittämättömyys. Huomaatkos, sadun luku kolme on tässäkin läsnä. Jos ja kun haluat valmistua, sinun on ollut välttämätöntä kirjoittaa tämä työ, mutta sattuman oikusta minä satuin juuri sinun sillallesi ja silkkää kiittämättömyyttäsi valtaa pitävien normeja kohtaan sinä valitsit rohkeasti vapauden kirjoittaa työn yhdessä minun kanssani. Toit leikin mukaan myös tähän tieteelliseen työhön. En usko, että sen todistusarvo mitenkään on siitä kärsinyt. Päinvastoin. Symbolinen ja semioottinen ovat hurmaavasti sekoittuneet. Prinsessa Kristevakin olisi iloinen. Minähän sanoin heti alkuun, että sinä tarvitset minua.

– Myönnän. Varmaan olisin tehnyt tämän ilman sinuakin, mutta tunnustan, että minulla ei varmaan olisi ollut yhtä hauskaa. Toisaalta jatkuvalla jankkauksellasi pakotit myös minua haastamaan järkeni.

Sammakko virnistää koko leukansa leveydellä. – Tarkoitus pyhittää keinot ja prosecco tämän illan. Kaadapa vähän lisää. Todistit minkä lupasit. Ihminen hukkaa aikuiseksi kasvaessaan lapsen luontaisen yhteyden semioottiseen, tiedostamattomaan totuuteensa ja hänen elämänsä täytyy symbolisista, sovituisista ja "järkeivistä" tietoisista merkityksistä. Hyvän elämän kannalta on kuitenkin tärkeätä, että näiden välillä on tasapaino, eli ihmispolo tarvitsee elämänsä myös mielikuvitusta ja iloa, satua. Nämä löytyvät tiedostamattoman ja tietoisien välitilasta. Luova kirjoittaminen tapahtuu tässä välitilassa, mielikuvituksen ja leikin avulla.

³⁵⁷ Pinkola Estés 2014, 490

Esimerkiksi satua työkalunaan käyttäen voi kirjoittamalla pohtia vaikeitakin kokemuksiaan. Etäisyys auttaa katsomaan asioita uudesta näkökulmasta, ymmärtämään ja oivaltamaan, joka puolestaan lisää elämän hallinnan tunnetta, itsetuntemusta ja itsetuntoa, tuo hyvää oloa ja voimaannuttaa. Che cavolo, alan kohta puhua kuten sinä. Mikä oli paras oivalluksesi?

– Kirjoittamisen hyvinvointia lisäävä vaikutus on todistettu usein jo aiemminkin, mutta minusta on hienoa huomata se, että se ei vaadi kuin motivaatiota, kynän ja paperia, ehkä jonkinlaisen ohjeistuksen, kuten ryhmän satuprojekti näytti. Tämäntyyppisillä yksinkertaisilla esimerkeillä ja leikillisen irrottelun avulla voidaan viedä luovan kirjoittamisen ilosanomaa eteenpäin. Taustalla on kuitenkin vankkaa teoriaa.

Satu on hyvä työkalu, satu vie mielikuvitukseen ja leikkiin, kuten sanoit, siihen välitilaan, jota ihminen tarvitsee voidakseen hyvin. Ei vaihtoehtona, vaan järkielämän rinnalla. Ja kuten todistimme, voimme edelleen löytää tien leikin ja mielikuvituksen, sadun, tilaan, jos vain haluamme. Ja vaikka emme jää sinne taikamaailmaan, vaan palaamme arkeen, saamme mukaan sen taian ja viisauden, jonka tuolla käynnillä löydämme.

Ja kuten edelleen todistimme, niin oman kirjoittamisen kuin ryhmän työn kautta, sadun kirjoittaminen voimaannuttaa. Kuten Maria saturyhmästä sanoi: *"Satu antoi sanoja ja tunteita sellaisille asioille, mitkä kyllä olen tiedostanut, mutta satu muotona antaa mahdollisuuden, melkein voi sanoa että se vie itse itseään oikeisiin sanoihin ja auttoi paljastamaan minulle sen, mitä en olisi muulla tavalla osannut kirjoittaa."* Me olemme otollinen maaperä sadun siemenelle. Kuuleminen, mutta varsinkin kirjoittaminen juurruttaa meihin ymmärrystä todellisella tavalla.

– Maaperä sadun siemenelle. Hmm...

– No niin roikkokoipi, mieti nyt sitten sitä. Kuvataiteilija, kirjailija, ohjaaja Teemu Mäki puhui "Jätkien juttuja" -seminaarissa taiteen merkityksestä ja tehtävästä. Hän sanoi, että taiteella on neljä tehtävää: nautinnon tuottaminen, keskustelun herättäminen, viisauden tavoittelu ja tunne-elämän kehittäminen.³⁵⁸

Satu on taidetta. Nämä Mäen mainitsemat tehtävät ovat mielestäni selkeästi myös sadun tehtävät. Satu on nautinto. Millainen nautinto se on, kukin voi valita. Sen syliin voi paeta arkea, tai sitten sen tarkkanäköisyyden ja rehellisyyden kautta voi kohdata todellisuuden. Satu herättää keskustelua. Se ei anna valmiita vastauksia, vaan haastaa ja houkuttaa lukijan ja kirjoittajan ajattelemaan itse. Se tavoittelee syvempää viisautta konkreettisten kysymysten

³⁵⁸ Mäki 2015, esitelmä Kangasala-talossa

kautta, miten tästä selvittää, miten tämä ratkaistaan. Kysymyksiä ja niihin mahdollisia ja parhaita mahdollisia vastauksia voi pohtia niin lukemalla kuin kirjoittamalla. Satu kehittää tunne-elämää, sitä voi käyttää tavoitteellisesti ymmärryksen lisäämiseen niin itseään kuin ympäristöä kohtaan kirjoittamalla satua tai sitten vahvistaa tunne-elämäänsä lukemalla satuja ja oivaltamalla niiden kautta elämäänsä liittyviä asioita uudelleen.

Sammakko nyökyttelee tyytyväisenä. – Taide on totta, satu on taidetta, joten satu on totta. Pääsisinköhän minä suurten filosofien veljeskuntaan, mitä mieltä olet? Mitä aiot nyt tehdä näillä havainnoillasi? Kehystää todistuksen seinälle?

– Niin juuri. Sinun kuvasi viereen. Tässä on bisnesmahdollisuus. Satuharjoituksemme tyyppisiä kätevästi toteutettavia sanataiteen menetelmiä voidaan tuotteistaa palveluiksi ikääntyneille ja kotihoidossa oleville vanhuksille. Tulevaisuudessa tällaisista palveluista on kova kysyntä, koska kunnat siirtävät hoidon painopistettä vahvasti kotihoitoon. Sanataiteilijat saavat töitä.

Eikä hyvinvointiala ole ainoa, jossa sanataidetta voidaan käyttää lisäämään hyvinvointia. Myös yrityksillä on monia mahdollisuuksia käyttää sanataidetta hyväkseen paitsi koulutuksessa, markkinointiviestinnässä ja rekrytoinnissa, myös työhyvinvoinnissa, missä nimenomaan kirjoittamisen hyvinvointia lisäävä vaikutus tulee käyttöön. Esimerkiksi omaa suhtautumista työhön, työssä viihtymistä, erilaisia ongelmatilanteita, esimies-alaisuuksia ja suhteita työtovereihin voidaan purkaa erilaisilla tekstiharjoituksilla. Vapautetaan alitajunta leikin varjolla. Koska kyseessä on leikki, ongelmat ja arjen totuudet tulevat paremmin esille, ihmiset uskaltavat olla rehellisempiä kuin esimerkiksi kahdenvälisessä keskustelussa. Kun kissa on nostettu pöydälle, sitä on helpompi silittää tai kormeuttaa.

– Tai sammakko. Mutta minua ei niin vaan kormeutetakaan.

– Leikki voi olla "vakavaa" ja tavoitteellista tai pelkästään tuoda iloa. Leikin avulla, kuten totesimme, osallistujat voivat muovata epävarmuudesta myönteisen voiman, kokeilla vaihtoehtoja ja olla valmiita seikkailuun. Mutta myös leikin tuoma ilo on arvo sinänsä, sanataiteen harjoitukset voivat olla hauskoja. Ilo on äärimmäisen tärkeä asia ihmisen jaksamisessa ja uupumisen ennaltaehkäisyssä. Arjesta vapautuminen, ilman mitään ennalta annettua tarkoitusta ja tavoitetta, voi yksinkertaisimmillaan olla hyvä syy kirjoitustuokioon. Ilo moninkertaistuu, kun kiireinen bisnesmies tai -nainen vie kotiin itse kirjoittamansa runon.

Sammakko nousee, miettii hetken hiljaa ja ottaa sitten lausuja-asentonsa. – Ai niin kuin tähän tapaan:

Manageroin, agentoin, generoin.

Sinua kaipaen enemmän kuin ikääntymispoliittista strategiaa, kestävyysvajetta tai huoltotaakkaa.

Esitarmokkaalla pohjustusviestinnällä haluan sinulle kertoa, että ydin ei unohdu arjessa.

Pois tunteistani keinotekoinen aitous!

Sydämeni urbaanit puutarhat kukkivat sinulle nautinnollisessa ehdottomuudessaan, unohdan kompensoivan kuluttamisen ja myöntövaltuustilanteen vajeen!

Substanssi, kompetenssi, tiukka fokusointi. Tahtotila ylittää kipupisteeni.

Sinua rakastan enemmän kuin tuotantoketjun läpinäkyvyyttä tai kansantalouden jakovaraa.

Rakastan sinua työn yli.

– Juuri niin. Kukin tyylillään, ajatus on tärkein.

Sammakko hymyilee sen näköisenä, että ei todellakaan jää epäilystä siitä, mitä se ajattelee. Se naputtelee sormiaan Grimmin satukirjan päällä rämesilmät ilkikurisen anovasti vilkkuen. – Minulla on nyt ajatus. Edessämme on tulevaisuuden valtameri, menkäämme yhdessä yli, attraversiamo, principessa cara. Mutta ennen lähtöä, tiedät kyllä mitä. Työ on tehty, nyt on aika...

Hei mihin sinä menet? Tämä ei ole totta, siis tämä ei ole satua, siis... Porca madonna, tesoro mio, älä jätä! Sinulla on kummallinen käsitys onnellisesta lopusta! Silkkää kiittämättömyyttä...

Lähteet

Kirjat ja artikkelikokoelmat

Airaksinen, Timo. 2002. Vanhuuden ylistys. Helsinki: Otava.

Andersson, Claes. 2002. Luova mieli. Kirjoittamisen vimma ja vastus. Helsinki: Kirjapaja Oy.

Apo, Satu. 2001. Klassinen satutraditio. Teoksessa Suojala, Marja & Karjalainen, Maija (toim.) Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön. Helsinki: Lasten Keskus.

Apo, Satu. 1986. Ihmesadun rakenne. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Arvola, Pirjo ja Mäki, Silja. 2009. Lapsi tarvitsee juuret voidakseen kasvaa. Teoksessa Mäki, Silja ja Arvola, Pirjo (toim.) 2009. Tarina tukee lasta - Opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 2. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Arvola Pirjo ja Mäki Silja. 2009. Mitä lasten ja nuorten kirjallisuusterapia on? Teoksessa - Mäki, Silja ja Arvola, Pirjo (toim.) Satu kantaa lasta : opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Barthes, Roland. 1993. Tekijän kuolema - Tekstin syntymä. Tampere: Vastapaino.

Bettelheim, Bruno. 1994. Satujen lumous, merkitys ja arvo. (Bettelheim, Bruno. The Uses of Enchantment. 1975, 1976) Suom. M. Rutanen Porvoo: WSOY.

Biedermann, Hans. 1993. Suuri symbolikirja. Suomentanut ja toimittanut Pentti Lempiäinen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Eagleton, Terry. 1997. Kirjallisuusteoria: johdatus. Suomentanut Yrjö Hosiainen et al. ; toisen painoksen toimittaneet Raija Koli ja Mikko Lehtonen. Tampere: Vastapaino.

Freud, Sigmund. 1940/1981. Johdatus psykoanalyysiin. Suomentanut Erkki Puranen. (Suomentettu teoksista Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse ja Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse.) Jyväskylä: Gummerus.

Freud, Sigmund. 2010. Maallikkoanalyysin kysymys. Keskusteluja puolueettoman kanssa. (Die Frage der Laienanalyse: Unterredungen mit einem Unparteiischen. 1926.) Suomentanut Markus Lång. Helsinki: Tutkijaliitto.

Grimmin satukirja. 1990. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
Pohjautuu vuonna 1979 julkaistua valikoimaan Brueder Grimm: Kinder- und Hausmärchen, Verlag Carl Ueberreuter, Wien. Suomentanut L. Aro.

Haanpää, Pentti. 1985. Kenttä. Novellikokelmasta Kairanmaa. Helsinki: Otava.

Hattula, Markku ja Svensson Kristiina. 2009. Sanojen sylissä. Iloa ja itsetuntemusta kirjoittamalla.

Helsinki: Maahenki Oy.

Heidegger, Martin. 2000. Oleminen ja aika. (Sein und Zeit. 1926.) Suomentanut Reijo Kupiainen. Tampere: Vastapaino.

Heikkilä-Halttunen, Päivi. 1999. Lasten- ja nuortenkirjallisuuden kehitys. Teoksessa Suomen kirjallisuushistoria 3. Rintamakirjeistä tietoverkkoihin. Helsinki Suomen Kirjallisuuden seuran toimituksia 724 : 3.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hohenthal-Antin, Leonie. 2009. Muistot näkyviksi - Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Juva: PS-kustannus.

Hosiaislouma, Yrjö. 2003. Vastaava toim. Marjut Karasmaa-Donovan. Kirjallisuuden sanakirja. Helsinki: WSOY.

Huizinga, Johan. 1984. Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineeksi määrittelemiseksi. (Homo ludens. Versuch einer Bestimmung des Spielelements der Kultur, Basel 1944.) Suomentanut Sirkka Salomaa. 3. painos. (Ensimmäinen painos 1938.) Helsinki: WSOY.

Huldén, Jaana. 2005. Minussa tapahtuu – Nuorten aikuisten kirjallisuusterapia. Teoksessa Mäki, Silja ja Linnainmaa Terhikki (toim.) Hoitavat sanat. Opas kirjallisuusterapiaan. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Hulmi, Heli. 2011. Saattaen vaihdettava. Vapaudu kirjoittamalla. Helsinki: Kansanvalistusseura.

Hunt, Celia. 2000. Therapeutic Dimension of Autobiography in Creative Writing. Jessica Kingsley Publishers. London-Philadelphia.

Husso, Marita. 2003. Perheväkivalta - Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Hyttinen, Hanna. 2009. Ikäihminen hoitotyön asiakkaana. Teoksessa Voutilainen, Päivi & Tiikkainen, Pirjo (toim.) Gerontologinen hoitotyö. Helsinki: WSOY.

Hägglund, Tor-Björn. 1997. Satu, vakava leikki. Teoksessa Jokipaltio, Johanna (toim.) Sadun voimat II - Polunpäitä sadun maailmaan. Jyväskylä: Maaseudun Sivistysliitto.

Hänninen, Vilma. 1999. Sisäinen tarina, elämä ja muutos. Tampere: Tampereen yliopisto.

Ihanus, Juhani (toim). 2009. Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki, 2009

Ihanus, Juhani. 2009. Sanat että hoitaisimme: Kirjallisuusterapia ja kertomukset. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim), Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Kustannus Oy Duodecim, Helsinki, 2009

- Ihanus, Juhani. 2005. Järjen äänestä minäkertomuksiin. Psyynen ja psykoterapioiden muodonmuutoksia. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ihanus, Juhani. 2002. Mykistä oireista puhuttelevaan ilmaisuus. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Koskettavat tarinat: Johdantoa kirjallisuusterapiaan. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Ihanus, Juhani. 1987. Kauneus ja kuvotus. Luovuuden, kirjallisuuden ja taiteen psykologiasta kirjoitettua. Helsinki: Oy Gaudeamus Ab.
- Ihanus, Juhani ja Bolton, Gillie. 2009. Kirjoittamiskäytäntö ja itsen kehittäminen. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Ihonen, Maria. 2004. Lasten ja nuorten fantasian kerronnalliset keinot. Teoksessa Fantasian monet maailmat. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Jansson, Tove. 1984. Muumipappan urotyöt. (Muumipappans bravader, suomentanut Laila Järvinen. 1. painos 1963) Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Jung, Carl Gustav. 1998. Unia, ajatuksia, muistikuvia. Suom. Mirja Rutanen. Helsinki: WSOY.
- Jung, Carl Gustav. 1991. Symbolit. Piilotajunnan kieli. (Man and his symbols, 1964.) Suomentanut Mirja Rutanen. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Kantola, Janna. 2008. Runoja, metaforia ja symboleja. Teoksessa Alanko-Kahiluoto Outi, Käkelä-Puumala Tiina (toim.) Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karjula, Emilia. 2014. Muusat kirjoittajan tukena, Teoksessa Karjula, Emilia (toim.) Kirjoittamisen taide ja taito. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Karjalainen, Tuula. 2013. Tove Jansson. Tee työtä ja rakasta. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Korsisaari, Eeva-Maria. 2008. Keskeisiä kirjallisuudentutkimuksen suuntauksia. Teoksessa Alanko-Kahiluoto Outi, Käkelä-Puumala Tiina (toim.) Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskela, Lasse ja Rojola, Lea. 1997. Lukijan ABC-kirja, Johdatus kirjallisuuden nykyteorioihin ja kirjallisuudentutkimuksen suuntauksiin. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Koskelainen, Marja. 2001. Naisen selviytymisprosessi. Teoksessa Ojuri, Auli (toim.) Hukasta kukkaan - Naisen tie väkivallasta selviytymiseen. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto.
- Koskinen, Lennart. 1996. Villimies ja susinainen. Helsinki. Lasten Keskus Oy, LK-Kirjat.

- Kosonen, Päivi. 2014. Luova omaelämäkerrallinen kirjoittaminen. Teoksessa Karjula, Emilia. (toim.) Kirjoittamisen taide ja taito. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Kundera, Milan. 1986. Romaanin taide. Helsinki: WSOY.
Ranskankielinen alkuteos L'art du roman. Suom. Jan Blomstedt ja Riikka Stewen.
- Kunnas, Kirsi. 1964. Tiitiäisen satupuu. Porvoo: Werner Södersrtöm Osakeyhtiö.
- Kupiainen, Reijo. 1991. Ontotoginen ero ja sen tulkinnan muuttuminen Heideggerilla. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Pohdin 4. Filosofinen aikakauskirja ajankohtaisin artikkelein. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Lahdelma, Tuomo. 1986. Vapahtajaa etsimässä. Evankeliumit Endre Adyn lyriikan subtekstinä vuoteen 1908. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Lehtinen, Torsti. 2009. Sika vai Sokrates. Kirjoituksia kaipauksesta, kirkosta ja karaokesta. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Leinonen, Anne. 2006. Fantasian taikamaailma. Teoksessa Leinonen, Anne & Loivamaa, Ismo (toim.) Ihmeen tuntua. Näkökulma lasten- ja nuorten fantasiakirjallisuuteen. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Lempiäinen, Pertti. 2006. Kuvien kieli - Vertauskuvat uskossa ja elämässä. Helsinki: WSOY.
- Leraillez, Laura. 1995. Tekstin kohdussa. Julia Kristeva. Teoksessa Kantokorpi, Mervi (toim.) Kuin avointa kirjaa. Leikkivä teksti ja sen lukija. Helsinki: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Lindquist, Anita. 2009. Kirjoittaminen itsehoitona ja psykoterapeuttisena menetelmänä. Teoksessa: Ihanus, Juhani (toim). Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Linnainmaa, Terhikki. 2009. Reflektiivisyys ja refleksiivisyys kirjallisuusterapiassa. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim). Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Linnainmaa, Terhikki. 2005. Mitä kirjallisuusterapia on. Teoksessa Mäki, Silja ja Linnainmaa Terhikki (toim.) Hoitavat sanat. Opas kirjallisuusterapiaan. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Linnainmaa, Terhikki. 2002. Kirjallisuusterapia Gestalt-terapian ja NLP:n näkökulmasta. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Koskettavat tarinat: Johdantoa kirjallisuusterapiaan. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Matikainen, Tuula. 1990. Hermeneutikko Hans-Georg Gadamer. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Fenomenologeja. Maailma minussa – minä maailmassa. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Moilanen, Olavi. 2013. Hengen kosketus - Arkkityypit, henget ja jumalat shamanismissa, unissa, sairauksissa ja rakkaudessa. Kotka: Tenon lepopaikka oy.

- Moilanen, Olavi. 2003. Totuus on unissa, saduissa ja tarinoissa. Kotka: Tenon lepopaikka oy.
- Mustapää, P. 1974. Sammakon virsi sateen aikana. Teoksessa Kootut runot. Porvoo-Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Mäki Silja ja Arvola Pirjo. 2009. Satu hoitaa lapsen mieltä. Teoksessa Mäki, Silja ja Arvola, Pirjo (toim.) Satu kantaa lasta : opas lasten ja nuorten kirjallisuusterapiaan 1. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Mäenpää-Reenkola, Elina. 1998. Naisen verhottu sisin. Helsinki: Helsinki University Press.
- Mäki, Silja ja Kinnunen, Pirjo. 2002. Lasten ja nuorten kirjallisuusterapiasta. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim). Koskettavat tarinat: Johdantoa kirjallisuusterapiaan. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Niemi-Mattila, Marja-Liisa. 1998. Ajattomat arkkityypit. Kreikan mytologian merkitys nykyihmiselle. Porvoo: WSOY
- Niskanen, Vuokko. 1997. Kirjallisia tienviittoja. Teoksessa Jokipaltio, Johanna (toim.) Sadun voimat II - Polunpäitä sadun maailmaan. Jyväskylä: Maaseudun Sivistysliitto.
- Oesch, Erna. 2006. J. K. Herder ja mielikuvitus. Teoksessa Sakari Ollitervo, Sakari ja Immonen, Kari (toim.) Herder, Suomi, Eurooppa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Oittinen, Vesa. 2006. Herder, ekspressiivisyyden filosofi. Teoksessa Sakari Ollitervo, Sakari ja Immonen, Kari (toim.) Herder, Suomi, Eurooppa. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Ojanen, Eero. 1998. Hyvyyden filosofia. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ojanen, Eero. 2000. Hyvyyden maailma. Helsinki: Kirjapaja Oy.
- Ojanen, Sinikka, Lappalainen, Irja, Kurenniemi, Marjatta. 1980. Sadun avara maailma - Sadut varhaiskasvatuksen tukena. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Peltoniemi, Sari. 2014. Miehestä syntynyt ja muita satuja aikuisille. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy.
- Pennebaker, James W. 2004. Writing to Heal. A Guide Journal for Recovering from Trauma & Emotional Upheavel. Oakland, Canada: New Harbinger Publications Inc.
- Pietiläinen, Katri. 2005. Päiväkirja mielen avaajana. Teoksessa Mäki, Silja ja Linnainmaa Terhikki (toim.) Hoitavat sanat - Opas kirjallisuusterapiaan. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Pietiläinen, Katri. 2002. Päiväkirjamenetelmä. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Koskettavat tarinat: Johdantoa kirjallisuusterapiaan. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.
- Pinkola Estés, Clarissa. 2014. Naiset jotka kulkevat susien kanssa. Villinaisen arkkityyppi myyteissä ja kertomuksissa. Suomentanut Nina Valtavirta. Basam Books.

- Englannin kielinen alkuteos *Women Who Run With the Wolves. Myths and Stories of the Wild Woman Archetype*. 1992.
- Pyhä Raamattu. 1977. Turku - Helsinki: Suomen Piipliaseura.
- Raatikainen, Panu. 2004. *Ihmistieteet ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus Kirja. Oy
Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.
- Reenkola, Elina. 2008. *Nainen ja viha. Aggressio voimavaraksi*. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.
- Reinilä, Eeva. 2009. *Terapeuttinen päiväkirjaprosessi. Teoksessa Ihanus, Juhani (toim.) Sanat että hoitaisimme. Terapeuttinen kirjoittaminen*. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Rossi, Riikka. 2005. *Vaaralla ja Elsa naturalistisina romaaneina. Laji arkkitekstuaalisena mallina. Teoksessa Lyytikäinen, Pirjo; Nummi, Jyrki; Koivisto, Päivi (toim.) Lajit yli rajojen: suomalaisen kirjallisuuden lajeja*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Räsänen, Juhani. 2006. *Voimaantumisen mahdollistaminen ja ratkaisut. Yhteiskunnan, yhteisön ja yksilön valtaistuminen*. Järvenpää: Julkiviestintä Oy.
- Sajama, Seppo. 1990. *Bretano ja Husserl: Intentionaalisuus. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Fenomenologeja. Maailma minussa – minä maailmassa*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Saariluoma, Liisa. 2006. *Herderin kulttuurin tutkimuksen menetelmä. Teoksessa Sakari Ollitervo, Sakari ja Immonen, Kari (toim.) Herder, Suomi, Eurooppa*. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura.
- Saarinen, Veli-Matti. 2000. *Mytologia varhaisromanttisen runouden keskuksena. Teoksessa Saariluoma, Liisa (toim.) Keijujen kuningas ja musta Akhilleus. Myytit modernissa kirjallisuudessa*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Satulehto, Markku. 1991. *Tieteen perusta ja Husserl. Teoksessa Varto, Juha (toim.) Pohdin 4. Filosofinen aikakauskirja ajankohtaisin artikkelein*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Seppälä, Arto ja Hattula, Markku. 2006. *Sanasi sun. Luovan kirjoittamisen opas ja lukemisto*. Helsinki: Maahenki Oy.
- Shore, Susanna ja Mäntynen, Anne. 2006. *Johdanto. Teoksessa Mäntynen, Anne; Shore, Susanna; Solin, Anna (toim.) Genre – tekstilaji*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- Sinisalo, Johanna. 2004. *Fantasia lajityyppinä ja kirjailijan työvälineenä. Teoksessa Fantasian monet maailmat*. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu.
- Suojala, Marja. 2001. *Taidesatu elää ajassa ja ajattomassa. Teoksessa Suojala, Marja ja Karjalainen, Maija (toim.) Avaa lastenkirja. Johdatus lastenkirjallisuuden lajeihin ja käyttöön*. Helsinki: Lasten Keskus.
- Suomen kielen perussanakirja. Osa 2. 1995. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.

Suontausta-Kyläinpää, Sirkku. 2011. Perhesalaisuudet. Vaikenemisesta vapauteen. Helsinki: Minerva Kustannus Oy.

Tahkokallio, Keijo. 1997. Myönteinen ajattelu kasvattaa lasta. Teoksessa Jokipaltio, Johanna (toim.) Sadun voimat I - Lapsi tuo sadun tullessaan. Jyväskylä: Maaseudun Sivistysliitto.

Tammi, Pekka. 1991. Tekstistä, subtekstistä ja intertekstuaalisista kytkennöistä. Teoksessa

Topelius, Zachris. 1932. Mietekirjani lehtisiä. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Tournier, Michel. 1990. Vaiteliaat rakastavaiset. Novelli teoksessa Rakastavaisten illallinen. Suom. Suni, Annikki. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ullman, M., Zimmerman, N. 1982. Paljastavat unet. Suom. Markku Siivola. Hämeenlinna: Karisto.

Vainonen, Jyrki 2005. Perintö. Helsinki: Lokikirjat.

Varto, Juha. 2003. Tästä jonnekin muualle. Polkuja Heideggerista. Tampere: Tampere University Press.

Vela, Anni. 1946. Silmien tähden. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Viita, Lauri. 1951. Moreeni. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö

Viitaniemi, Seija: Nuoruus on lahja – vanheneminen taidetta, Teoksessa Mäki, Silja ja Linnainmaa Terhikki (toim.) Hoitavat sanat - Opas kirjallisuusterapiaan. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Winnicott, D.V. 1971. Playing and Reality. London: Tavistock.

Ylimartimo, Sisko. 2001. Satujen elämää ja elämän satuja. Näkökulmia H. C. Andersenin elämään, tuotantoon ja perintöön. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Zipes, Jack. 2006. Why Fairy Tales Stinks? New York: Routledge. Taylor & Francis Group.

Lehtiartikkelit

Bengtson, Niklas. 1992. Grimmin sadut ja seksi. Tyyris Tyllerö. 1992. Nro 1, s. 13–15. Espoo: Cultura.

Lehtinen, Nina. Esikoiskirja on kustantamon satsaus tulevaisuuteen. Aamulehti 8.2.2015. Kulttuuri B24.

Niinimäki, Pirjo-Liisa. Suunnittelija sukelsi satuun. Aamulehti 21.1.2015. Kulttuuri B15.

Artikkelit verkossa / verkkosivut / eKirjat

Atenakustannus.

<http://www.atenakustannus.fi/component/ateena/kirja/652>

Luettu 21.1.2015

Encyclopedia / Bruno Bettelheim.

http://www.encyclopedia.com/topic/Bruno_Bettelheim.aspx

Luettu 21.4.2015

Energiakeskus.

<http://www.energiakeskus.com/energiasivut/intiaanit/voimaelaimet-p-v>

Luettu 5.2.2015

Ervast, Pekka. Gilgamesh, muinaisbabylonialainen kuolemattomuuden etsijä.

<http://www.teosofia.net/pe/gilgamesh.htm>

Luettu 29.1.2015

Kauhanen, Erkki A. 2004. Ikä kuin ikä on leikki-ikä.

Tiede-lehti 5/2004

http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/ika_kuin_ika_on_leikki_ika

Julkaistu: 30.3.2005, luettu 29.1.2015

Kähmi, Karoliina. Rajoitteet kirjoittamisen esteiden vähentäjänä ekspressiivisessä kirjallisuusterapiassa.

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/kirjoittamisen-tutkimus/kirjoittamisterapia/rajoitteet-terapeuttisessa-kirjoittamisessa>

Luettu 25.2.2015

Lancasterin yliopisto / Terry Eagleton.

<http://www.lancaster.ac.uk/fass/english/profiles/terry-eagleton>

Luettu 21.4.2015

Mattila, Heleena 2008. Voimaantumisen ydin. Sosiaali- ja terveysalalla toimivien ihmisten mahdollisuuksia voimaantua työssään. Väitöskirja. Kuopion yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos.

<http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2008/isbn978-951-27-0810-9.pdf>

Luettu 25.2.2015

Moilanen, Olavi. 2007. Unien, satujen ja tarinoiden viisaus.

<http://www.unientulkinta.fi/tietoa/sadu.html>

Luettu 29.1.2015

Menetelmäpolku.

a > <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/fenomenologia>

Luettu 15.1.2015

Menetelmäpolku.

b > <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/>

fenomenologinen-tutkimus

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineiston-analyysimenetelmat/fenomenologinen-analyysi>

Luettu 15.1.2015

Menetelmäpolku.

c > <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tieteenfilosofiset-suuntaukset/psykoanalyttinen-teoria>

Luettu 15.1.2015

Psychnet.

<http://psychenet.wordpress.com/mielen-tutkimus-ja-hoito/lacantilainen-psykoanalyysi/>

Luettu 5.2.2015

Ovaska, Anna. 2011. Toisia todellisuuksia, murtumia kielessä ja subjektissa – Mielen sairaus ja kirjoittaminen terapiana Maria Vaaran omaelämäkerrallisessa tuotannossa.

Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto. Suomen kielen, suomalais-ugrialaisten ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/28243/toisiato.pdf?sequence=1>

Luettu 29.1.2015

Psykoterapia-lehti.

<http://www.psykoterapia-lehti.fi/tekstit/kurki408.htm>

Luettu 5.2.2015

Rantala, Markus ja Tammisalo, Osmo. 2003. Tieteessä tapahtuu.

<http://www.tieteessatapahtuu.fi/035/rantalatammisalo.pdf>

Luettu 6.5.2015

Siitonen, Juha. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta.

<http://herkules oulu.fi/isbn951425340X/isbn951425340X.pdf>

Luettu 25.2.2015

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, THL / sadutus.

<https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyomenetelmat/sadutus>

Luettu 21.4.2015

Vainonen 2006. Mustekala.info2/2006.

<http://www.mustekala.info/node/35387>

Luettu 29.1.2015

Viik, Marja. 2013. Omaelämäkerran kirjoittamisen prosessista. Pro gradu -tutkielma.

Jyväskylän yliopisto. Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos.

<https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/42108>

Luettu 23.10.2015

Esitelmät

Mäki, Teemu. "Taide muutosvoimana". Jätkien juttuja. Tosimiesten taidetapahtuma. Kangasala 7.3.2015 Kangasala-talo.

Sučylaitė, Jurate. "Creative writing as a tool in rehabilitation and educational work". Esitelmä konferenssissa "Creative Writing: Pedagogy and Well-Being". 22.10.2014.

Painamattomat lähteet

Ryhmäkeskustelut Tampereen kesäyliopiston Ikäihmisten yliopiston "Leikkiä kynällä" - kirjoittajaryhmän kanssa 25.3., 30.3., 4.4. ja 13.4.2015.